

A-16124

Duplum

B. JESSIPOV JA N. GONTŠAROV

PEDAGOOGIKA

PEDAGOOGILISTELE KOOLIDELE

II JAGU

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

ARH

2-25047

ARH A-16124

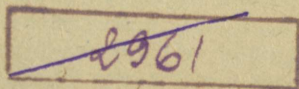
Duplum

B. JESSIPOV JA N. GONTŠAROV

PEDAGOOGIKA

PEDAGOOGILISTELE KOOLIDELE

II JAGU

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

TARTU, 1947

2

A-1612.4

XI PEATÜKK.

KÖLBELISE KASVATUSE SISU JA METOODIKA.

1. Kõlbelise kasvatuse põhimõtted.

§ 1. Kommunistliku moraali kasvatamise olemuse põhijooned.

Kõlbelise kasvatuse mõistet selgitasime juba peatükis kommunistliku kasvatuse eesmärgist. Kuid peame siiski vajalikuks siin meelde tuletada kommunistliku moraali kõige põhilisemaid jooni, et siis üle minna kõlbelise kasvatuse üksikasjalikule käsitlusele meie koolis.

Kommunistlik moraal on alistatud meie üldistele ülesannetele ja on täiesti seotud uue kommunistliku ühiskonna ülesehitamisega.

Stalinlik Konstitutsioon määrab iga NSV Liidu kodaniku kohuseks kaitsta isamaad; ta kõneleb kohustusest töötada, ausast suhtumisest sotsialistlikusse omandisse ja kohustusest täita sotsialistliku ühiselu reegleid.

Kõlbeliselt kasvatatud inimene meie arusaamise järgi on niisugune inimene, kes oma käitumise alistab oma kodumaa, oma rahva teenindamise huvidele. Kodumaa teenindamine, rahva teenindamine eeldab viha ja põlgust ta vaenlaste vastu, kes tahavad hävitada rahva omandatud õigusi, kõike seda, mis loodud materiaalse ja kultuurilise elu alal vanade ja noorte sugupõlvede poolt.

Kommunistlik kõlblus eeldab teotsemist, ta kohustab võitluseks.

Suur Isamaasõda näitas meie sõjaväe ja kogu nõukogude rahva erandlikku moraalset vastupidavust. Sellise visadusega, sellise piiritu sangarusega ja ohvrimeelsusega võivad

võidelda ainult inimesed, kes on kirglikud ja tulised võitlejad kogu progressiivse inimsoo asja eest, kes on piiritult truud Lenini-Stalini parteile.

Meie aja suurimate inimeste — Lenini ja Stalini kogu tegevus peegeldab nende kirglikku armastust ja palavat andumust rahvale, halastamatut võitlust töötava rahva vaenlastega ja sügavat veendumust oma tegevuse õigsuses.

See veendumus põhineb marksistliku-leninliku teaduse kindlail teaduslikel alustel. Marksistlik-leninlik teadus annab selged eesmärgid ja veendumused, relvastab võitluseks kõige eesrindliku ja progressiivse eest, kaunistab inimese kogu tegevust ilusate tundmustega... „Ilma inimlike tundmusteta pole kunagi olnud, ei ole ja ei võigi olla inimlikku tõe otsimist.“¹⁾

Kool peab kogu oma töö nii üles ehitama, et ta oleks suunatud kommunistliku moraali kasvatamisele õpilastes. Andes õpilastele teadmisi, kujundades nende kommunistlikku maailmavaadet, peab kool neis välja arendama ka kommunistliku käitumise oskused.

Kõlbline kasvatus hõlmab laialdast ülesannete ringi. Nende lahendusele läheneme õigemini, kui enne selgitame üldisi põhimõttelisi nõudeid, milledest kinnipidamine peab kindlustama kasvatusliku mõju edu laste juures.

§ 2. Kõlbliste normide ja nõuete konkreeksus.

Nagu õpetuseski (mida käsitlesime didaktikas), nii on ka kasvatuslikus töös lastega kõigepealt vaja omapärast näitlikkust. Lastel on raske aru saada abstraktseist moraalseist juhtlauseist. On kõige parem, kui laste ette seame algul ilmeka ja mõjuva tõsiasja, näite, mis oma sisuga mõjub lapse tunnetele ja mõistusele. Vaadake, kuidas alustab Nadežda Konstantinovna Krupskaja oma kirja pioneeridele teemal „Minu ja meie“: „Kallid lapsed! Täna tahaksin kõnelda Teiega ühest suurest ja tähtsast küsimusest. Ühel tuttaval poisil ripub seinal Lenini näopilt. Ta oli selle raamatust välja lõiganud.

„Sa ju rikkusid raamatu“, ütlesin ma.

„Ega ma oma raamatust lõiganud.“

¹⁾ L e n i n, Teosed, XVII k., lk. 331.

Selgus, et raamat oli raamatukogust.“²⁾

Juba selle tõsiasja teatamine erutab lapsi, nad hakkavad antud juhtumit hindama, arutama. Neis tekib iseenesest õige järeldus suhtumisest ühiskondlikku omandisse.

Näiteid võetakse niihästi vahenditult elust kui ka kirjan-
dusest, rahva kunstilisest loomingust, ajaloost, elulugudest.
On vaja osata lastele neid eeskujusid näidata, kutsudes neis
välja püüde olla meie parimate inimeste sarnane.

Lapsed õpivad enne järele aimama kui tunnetama.
Nad matkivad isegi ilma igasuguse välise tõuketa. Seepä-
rast on nii tähtis, et lapsed alatasa näeksid enese ümber
positiivseid eeskujusid, et nende ees oleks nõutava käitu-
mise näidis õpetaja, vanemate, vanemate vendade ja õdede
näol jne. Hiljem muutub järeleaimamine teadlikuks.
Kasvataja näiatab ja seletab lastele, kuidas on vaja täita
seda või teist reeglit, seda või teist nõuet. Lapsed matkivad
eeskuju, mida nad näevad. Normide ja nõuete seletamine
tõsiasjadel ja näidetel selgitab neid lastele ja selletõttu tungi-
vad nad sügavamale lapse hinge. Laps hakkab neist oma
toiminguis juhinduma.

§ 3. Kasvandiku teadlikkus. Kõlbelisel käitumisel pole suurt väärtust, kui inimene täidab moraali nõudeid ainult sellepärast, et „teda käs-
takse“, või sellepärast, et teda ähvardavad nende nõuete rikkumise puhul mõnesugused ebameeldivad tagajärjed. Kui inimene on nii kasvatatud, täidab ta kõlbelisi norme ja reegleid ainult siis, kui tema järele valvatakse. Meile aga on tähtis, et meie kasvandikud käituksid kommunistliku moraali kohaselt oma seesmiste veendumuste tõttu. On tähtis, et nad ise alati püüaksid kinni pidada nõudmistest, normidest, sotsialistliku ühiselu reegleist, käitumisreeg-
leist kodus, koolis, seltskonnas ja ergutaksid sellele ka teisi. Järelikult on vaja, et nad omandaksid kõik need nõuded küllaldaselt selge arusaamisega.

Andes aga esmajärgulise tähtsuse veenmise meetodeile, nõukogude pedagoogika ei eita ka sunnimeetodeid. Meie

²⁾ N. K. Krupskaja: Kiri pioneeridele. „Noor Kaardivägi“ 1938, lk. 22.

sotsialistlikus ühiskonnas pole selliseid nõudmisi täiskasvanud kodanike ja laste käitumise suhtes, mis oleksid risti vastu isiku väärikusele ja ta õigustele. Õpilastele ei esitata selliseid reegleid, mis oleksid mõistmatud. Kui aga kasvandikud saavad aru neile esitatud nõudmistest ja mõistavad, miks antud reeglist on vaja kinni pidada, kuid siiski ei alistu ja rikuvad kehtivaid norme, siis võib õpilasi sundida neid täitma. Läbi sõrmede vaatamine ja ükskõiksus kõlbeliste nõuete tõsiasjade hoolimatuse suhtes toob ühiskonnale kahju ja kahjustab kasvandikku ennast; kui kasvataja järele annab sellistes faktides, siis õpilased rikuvad käitumise kõlbelisi norme ja reegleid ka edaspidi.

On võimalikud ka niisugused juhtumid, kus kasvandikud pole veel oma vähese arengu tõttu võimelised aru saama mõnest kõlbelisest nõudest, kuid pole võimalik seni oodata, kui nad kasvavad ja aru saavad: ühiskondliku elu tingimused teevad antud nõudmisest kinnipidamise vajalikuks, kohuslikuks. Siis on lubatud kasvandikele lihtsalt kategooriliselt esitada reegel, teatada see ilma eriliste seletusteta ja tõestusteta ning käskida täita, hoiatades, et esitatud nõudmise rikkumisele võivad järgneda ebameeldivad tagajärjed.

Kõlbelised nõuded, nõuded käitumise kohta tuleb õpilastele esitada alati kategoorilisel kujul ja järjekindlalt teostada. Tuleb lugeda täitsa lubamatuks, kui õpetaja õpilasi üleastumise puhul kord valjult karistab, teine kord aga „ei märka“, möödudes sellest kõrvalise inimese ükskõiksusega. Pedagoogil on vaja tähelepanu pöörata ka väikestele tõikadele, sest kasvatuses pole „tühiseid asju“. Nõudlikkust tuleb ühendada austusega lapse isiksuse väärikuse suhtes. A. S. Makarenko ütles ühes oma sõnavõtus õpetajate ees: „Kui keegi küsiks, kuidas ma lühikese vormeliga määraksin oma kogemuse olemuse, siis vastaksin, et võimalikult enam nõudmisi inimese vastu, võimalikult enam lugupidamist ta vastu.“³⁾

³⁾ Artiklis „Distsipliin, kord, karistused ja ergutused“, „Utšitel'skaja Gazeta“, 5. jaan. 1941. a.

§ 4. Kasvataja autoriteedi tähtsus.

Pedagoogi nõudeid täidavad lapsed seda paremini, mida kõrgem on ta autoriteet. Paljud omab laste juures veenvuse jõudu lihtsalt sellepärast, et seda on ütelnud neile lähedane täiskasvanud inimene. Kuid kust tuleb autoriteet? Kuidas ta tekib?

Kui laps tunneb, et kasvataja suhtub temasse tähelepanelikult, teab ta vajadusi ja huve, ta toiminguid, ta muresid ja rõõme, kui laps leiab abi ja hoolt kasvataja poolt; kui ta tunneb, et kasvataja järeleandmatult taotleb oma nõuete täitmist — siis viib see kõik kasvataja autoriteedi tunnustamisele.

Kuid kõige tähtsam tingimus, mis loob kasvataja autoriteetse kõlbelise mõju lastesse — see on väärikas eeskuju, mida lapsed näevad ta suhtumises töösse, isikusse ja ta käitumises igapäevases elus.

Kuid kasutades oma autoriteedi jõudu, tugeses sellele, peab kasvataja ühes sellega lastes arendama iseseisvust kõlbelistes otsustustes. Saagu see, mida kõneleb neile täiskasvanud juhataja, nende eneste seesmiseks veendumuseks, mis neid elus juhib, mida nad kaitsevad ka teiste ees.

Kasvatajad rajavad mõnikord oma autoriteedi vääradele alustele. Nii näit. arvavad mõned täiskasvanud, et kui laps neid kardab, väriseb, kartes nende viha, nende valju karistust iga eksimuse eest, siis on ta alati sõnakuulelik. Säärast autoriteeti, mis hoiab lapsi alalises hirmus, A. S. Makarenko nimetab surveautoriteediks. Niisugune autoriteet kutsus lastes välja valelikkuse, kartlikkuse ja kasvatab julmust. „Allasurutud ja tahtetuist lastest tulevad hiljem kas rüüpsed, tühised inimesed või põikpead, kes kogu oma elu kestel tasuvad kätte allasurutud lapsepõlve eest.“⁴⁾

Teised kasvatajad kalduvad vastupidi oma autoriteeti ehitama liigsele headusele: nad avaldavad laste suhtes alataasa järeleandlikkust, liigset, mõnikord isegi rõhutatud pehmust. Nad loodavad sellega lastes armastust ja tänulikkust välja kutsuda, õieti aga hakkavad lapsed tundma niisuguste

⁴⁾ A. S. Makarenko. Loengud lastekasvatusest vene keeles. 1940, lk. 30.

kasvatajate nõrkust ja mitte ainult ei lakka neid kuulamast, vaid isegi käsutavad neid.

Tõeline autoriteet põhineb mõistlikul nõudlikkusel lapse suhtes, mis on ühendatud ta isiku austusega, siiral tähelepanekul lapse vastu, oskusel teda aidata, tugeval ja selgel joonel eesmärkide suhtes, milledele kasvataja viib last, ja kasvataja enda positiivsel eeskujul.

§ 5. Järjekind- luse vajadus kas- vatustöös.

Äärmiselt kahjulikult mõjub kasvandikuisse, kui kasvataja, esitanud mõnesuguse nõudmise, unustab selle või ise oma edaspidiseis toiminguis ei pea kinni sellest nõudest. Säärase kasvataja kohta ütleme, et ta ei ole järjekindel. Ta annab lastele ülesandeid, hoiatades neid: „Pidage meeles, kontrollin valjult.“ Ja ei kontrolli sugugi mitte. Ta jagab ühtelugu ähvardusi lastele vähemategi korrarikumiste puhul — ja ei täida ühtki ähvardust. Ta lubab organiseerida lastele midagi huvitavat ja unustab oma lubaduse. On arusaadav, et lastel pole selliste kasvatajate vastu lugupidamist ja austust. Igal pedagoogil on tähtis, et ta tegu ei läheks lahku sõnast, et ta oleks järjekindel oma tegudes ja sõnades.

Nõudeid ja reegleid ei saa lastele esitada ühekorraga suurel arvul, käitumise oskust tuleb lastele õpetada, samuti silmas pidades järkjärgulisust ja süstemaatilisust, nagu oskuste õpetamisel, mis kuuluvad õppeainete sisusse. Siis on käitumisoskused püsivad, tugevad. Muidugi tuleb lastel täielikult omandada käitumisoskuste kindel miinimum juba I klassis.

Selline kohuslik miinimum on toodud „Õpilaste käitumise reeglites“, kuid edaspidi liituvad elementaarseile oskustele uued, üksikute oskuste väljenduse sisu ja vorm aga täieneb.

Järjekindlust kasvatustöös tuleb silmas pidada ka ses mõttes, et kõik lastekasvatajad oma mõjutustes ei toimiks üksteise vastu, peaksid silmas ühtlast joont. Kui lapsel vahelduvad kasvatajad, siis on tähtis, et lapsele lähenemisel alal hoitaks endist režiimi. On kahjulik, kui laps kasvades siirdub ühtedelt kasvatajailt teistele, puutub kokku hoopis erinevate mõjusuundadega, kui näit. pehmus kohtlemisel järsku asendub valjusega või kui kindlus asendub lödvendava pehmusega.

sega. Kahjulik on ka see, kui laps eneses tunneb kasvatuslike mõjutuste kaksipidisust (või isegi kolmepidisust), kui talle näit. vanemad inimesed kodus kõnelevad ühte, õpetaja koolis aga teist, kui üks õpetaja viib ühes suunas, ta töökaaslane — teises.

Järjekindluse silmaspidamine, suktsessiivsus ja ühtlane joon õpilase mõjutamises on kasvatustöö edu tähtsamaid tingimusi.

§ 6. Kasvatus Kasvatusel pole mingit väärtust, kui **tegutsemise kaudu.** lapsed teavad sõnades suurepäraselt kõlbelisi norme, nõudeid ja reegleid, kuid ei täida neid tegelikult. Õpilane võib kirjutada hea töö patriootilistest sangaritegudest, aga kui ta ise selle juures jääb osavõtmatuks isegi väikestes patriootilistes üritustes, mida teostavad ta kaaslased, siis ei saa ütelda, et ta on hästi kasvatatud.

Lenin ütles oma kõnes Kommunistliku noorsooühingu III kongressil (1920. a.), et kommunistliku noorsoo kasvatus ei pea seisnema selles, et talle pakutakse igasuguseid imalaid kõnesid ja reegleid kõlbluse üle. Ja edasi näitab Lenin reas väiteis, et kommunistliku moraali aluseks on tegutsemine selle moraali vaimus, osavõtt võitlusest kommunismi eest, osavõtt ühiskondlikust tööst, uue elu ülesehitusest. „Ainult sellises töös muutub noormees või tütarlaps ehtsaks kommunistiks. Ainult sel juhul, kui nad selle tööga oskavad saavutada tegelikku edu, saavad nad kommunistideks.“⁵⁾

Muidugi, Lenin ei lahuta sellist kasvatavat praktikat teadlikkusest, veendumuste väljaarendamisest. Ta ütleb, et „meie kool peab noorsoole andma teadmiste alused, andma oskuse ise välja arendada kommunistlikke vaateid, peab tegema neist haritud inimesed“.⁶⁾

Seda joont, õpetades õppivale noorsoole praktilisel teel kõlbelist käitumist, meie peame teostama kasvatusel varasest astmeist peale. Praktika, mis võimaldab tegelikult kõlbeliste nõuete mitmekordset rakendamist, annab harjutusi,

⁵⁾ V. I. Lenin, Teosed, XXX k., lk. 415.

⁶⁾ V. I. Lenin, Teosed, XXX k., lk. 413.

mis kinnistavad kõlbelisi omadusi, viivad kasulike harjumuste kujunemisele. Mida vanemad on lapsed, seda teadlikumalt toimub nende juures see protsess.

§ 7. Kõlbeline kasvatus vastavalt laste vanuse iseärasustele ja nende individuaalsete erinevuste arvestamine.

töö ja kultuurilise kaasõpilaste keskel ja täiskasvanute seltskonnas, kodus, koolis, tänaval ja avalikes kohtades, armastust kodukoha, kodumaa vastu.

Laste tutvustamiseks kõlbeliste mõistete, normide ja nõuetega on väga kohane kasutada vastavaid jutustusi, muinasjutte, valme, arutada ümbritsevast elust võetud õpetlikke juhtumeid, eredaid näiteid nüüdisaegsest tegelikkusest. Noorukite ja tütarlaste kasvatuses aga on juba vajalikud vestlused, loengud, isegi vaidlused, millede eesmärgiks on äratada noortes inimestes tõsiseid kõlbelisi ideaale.

Kuid antud kollektiivi laste vanuse üldomaduste arvestusest ei piisa. Kollektiiv koosneb indiviididest. On vaja pedagoogiliselt mõjutada iga lapse isiksust. Aga selleks peab olema iga pedagoog teadlik, missugustele mõjudele laps allus kodus, kuidas temasse mõjusid ja mõjuvad teda ümbritsevad omavanused ja vanemad inimesed, missugused on ta huvid, kuidas ta käitub kollektiivis, missugused head ja halvad harjumused on tal kujunenud, missugused iseloomu puudused esinevad, mida on vaja välja juurida jne. Iga üksiku lapse konkreetse tundmiseta pole võimalik teostada plaanikindlat, sihipärast mõjutamist.

Kasvatuse edu soodustab eriti pedagoogi oskus tugineda lapse sisemistele arenevaile positiivseile algetele.

2. Nõukoguliku patriotismi kasvatamine.

§ 8. Lapse patriootiliste tunnete areng. Armastuse tunne oma kodumaa, oma rahva ja riigi vastu on väga keeruline tunne. Ta tekkimiseks ja arenguks on vaja teatud pind armastuse lihtsamate tunnete näol oma vanemate vastu, sest on olemas side inimeste patriootiliste tunnete ja patriootilise käitumise ja nende elu primaarsete armastuse tunnete vahel lähedase, koduse vastu.

On tähtis lastes kõigepealt arendada sellist, neile lähedast armastustunnet kodu, isamaja, koduküla, kodulinna, kodukohta looduse vastu.

Selle eesmärgi saavutamiseks võivad sobida meie vene kirjanike lapsepõlve mälestused, looduse kunstipärased kirjeldused luuletajate värssides ja kaunis vene proosas. Palju armastust kodumaise looduse vastu talletas vene rahvas oma suulise loomingu tooteisse. Lapsi on vaja tutvustada kõigi nende emakeelsete aaretega, püüdes neis teadlikult äratada ja arendada kodumaa-armastuse püha tunnet.

Sedasama eesmärki peavad taotlema laste loodusvaatlused ja nende tutvustamine maastiku klassikalise kujutusega meie maalikunstnike maalidel.

Oma küla, linna, rajooni, krai tundmaõppimine, kõik see tugevdab kodumaa-armastust, teeb ta sisukamaks ja sügavamaks. See, mida me paremini teame ja armastame, seda peame ka kalliks. Sellest seisukohast on väga tähtis kodulooline aine koolis, juba I klassist alates, ümbritseva looduse, kooli ümbruse tundmaõppimine.

Kasvatustöö kogemus kooli nooremate klassidega näitab, et kodumaa armastusele kui oma isamaa, oma riigi armastusele lähevad lapsed kergemini üle armastuse kaudu Nõukogude rahva juhtide — Lenini ja Stalini vastu. Lenin ja Stalin on võitlejad töötava rahva huvide eest, Nõukogude riigi loojad.

Stalin on Lenini töö jätkaja, kõigi töötajate kallid, armastatud isa, rahva juhtija, võidu organiseerija fašistide, meie kodumaa vaenlaste üle. See on lastele jõukohane ja arusaadav. Lenini ja Stalini konkreetsete kujudega lapsed seovad kommunistide partei, bolševike partei, mis nende

loodud. Nad saavad peagi aru, et Lenini-Stalini partei juhtimisel meie ehitame ja kaitseme oma Nõukogude riiki, meie isamaad. Ja siis on lapsed võimelised leidma sidet oma töö, oma õppimise ja kogu ühiskonna, riigi ülesannete vahel.

See side laste lähima tegevuse ja maa ühiskondliku elu vahel tervikuna aitab neis kujundada ehtsaid patriootilisi tundeid, kohusetunnet ja -teadvust oma isamaa ees. Kodumaa mõiste laieneb üle oma kodukoha, otseses mõttes kodumaa kitsaste piiride kuni üldriigiliste piirideni.

§ 9. Nõukoguliku patriotismi kasvatustöö sisu.

Nõukogulik patriotism ilmneb inimeste igapäevases tegevuses niihästi tavalistes „pisiajades“ kui ka elu ohverdamises kodumaa hüveks ja õnneks. Meie maal on Lenini-Stalini partei juhatusel teostatud suurimad uuendused, millel on erakordne tähtsus mitte ainult meie, vaid ka kogu progressiivse inimkonna suhtes. Need uuendused täidavad meid uhkusetundega oma rahvast, oma silmapaistvast, maailma kõige eesrindlikumast maast. Parimate inimeste kõige julgemad ja kõige eesrindlikumad ideaalid on teostatud nõukogude sotsialistlikus riigis.

Rahvuslik uhkus ja rahvuslik iseteadvus on omased nõukogude patriootidele ja neid omadusi on vaja kasvatada meie lastes.

Möödunud aegade edumeelsed inimesed, kes kuumalt armastasid oma rahvast, oma kodumaad, ei sulgunud kunagi rahvusliku kitsarinnalisuse raamidesse. „Elav, tõeline patriotism just paistabki välja selle poolest, et kõrvaldab igasuguse rahvusvahelise vaenu, ja inimene, kes on niisugusest patriotismist hingestatud, on valmis töötama kogu inimkonna jaoks, kui aga saab talle kasulik olla. Ehtne patriotism kui armastuse eriavaldus inimsoo vastu ei sobi vaenulikkusega üksikute rahvaste vastu.“ (Dobroljubov.)

Lenin näitas, et kodanlus katsus istutada ja kindlustada võõrdumust mitmesuguste rahvaste vahel, sest et rahvuslikud lahkkelid, olles suurimaks takistuseks võitluses tsarismi vastu, võimaldasid kodanlusel tugevdada töörahva ekspluateerimist.

„Vaadake kapitaliste, nad püüavad süüdata rahvuslikku vaenu „lihtrahvas“, ise aga ajavad suurepäraselt oma äri: ühes ja samas aktsiaseltsis — venelased, ukrainlased, poolakad, juudid ja sakslased. Tööliste vastu on ühinenud kõigi rahvuste ja usundite kapitalistid, aga töölisi püütakse rahvusliku vaenuga killustada ja nõrgendada.“⁷⁾

Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika võitis hiilgavalt. On loodud Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit, kus kõik rahvad ehitavad tihedas sõpruses uut ühiskonda, kus üks rahvas abistab teist majanduslikus, poliitilises ja kultuurilises arengus.

„Selle tulemusena on meil nüüd täiesti välja kujunenud ja kõigile katsumistele vastu pidanud paljurahvuseline sotsialistlik riik, mille püsivust võiks kadestada mistahes rahvuslik riik mistahes maailma osas.“⁸⁾

Meie põhilised saavutused on Stalinlikus Konstitutsioonis kirja pandud. Art. 123 kõlab:

„NSV Liidu kodanike üheõiguslus, sõltumata nende rahvusest ja rassist, kõikidel majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel on vankumatuks seaduseks.

Seadus karistab ükskõik millist otsest või kaudset õiguste kitsendamist või vastupidi, otseste või kaudsete erioiguste kehtimapanekut sõltuvalt kodanike rassilisest või rahvuslikust kuuluvusest, samuti kui igasuguse rassilise või rahvusliku eranditegemise, vihkamise või põlgamise jutlustamist.“

Nõukoguliku patriotismi eriomadusi iseloomustas väga täpselt ja selgelt seltsimees Stalin järgmistes sõnades:

„Nõukogude patriotismi jõud seisab selles, et ta aluseks ei ole rassilised või rahvuslikud eelarvamused, vaid rahva sügav ustavus ja truudus oma Nõukogude Kodumaale, kõigi meie maa rahvuste töötajate vennalik koostöö. Nõukogude patriotismis ühinevad harmooniliselt rahvaste rahvuslikud traditsioonid ja kogu Nõukogude Liidu töörahva üldised elulised huvid. Nõukogude patriotism ei killusta, vaid vastupidi, liidab kõik meie maa rahvad ja rahvused ühiseks vennalikuks perekaks. Selles peitub Nõukogude Liidu rahvaste

⁷⁾ Lenin, Teosed, k. XVI, lk. 554.

⁸⁾ Stalin, Kõne NSV Liidu konstitutsiooni projektist, Partizdat 1937, lk. 11.

vankumatu ja üha tugevneva sõpruse alus. Samal ajal austavad NSV Liidu rahvad välisriikide rahvaste õigusi ja sõltumatust ning on alati valmis olnud naaberriikidega rahu ja sõpruses elama.“⁹⁾

Nõukogude patriotism on sangarluse võimsaks allikaks. Truudus kodumaa, Lenini-Stalini töö vastu innustab stahhaanovlasi nende võitluses töö produktiivsuse tõstmisel. Sama püha tunne innustas meie võitlejaid ja komandöre. Vaenlase laskepasa ava oma kehaga katnud Aleksander Matrossovi surematu kangelastegu näitab, et kodumaa-armastus sünnitab surmapõlguse.

Õpilastesse peab juurduma teadvus, et meie Nõukogude maa rahva huvid pole eraldatavad valitsuse huvidest. Nõukogude patriotismi allikas on selles, et rahvas kommunistliku partei juhtimisel ehitab ise oma elu, selles, et meie imekaunis ja rikas maa on ainult nüüd, nõukogude korra juures täielikult avatud töötajaile. Ja loomulikku ustavust kodumaale suurendab uhkus oma sotsialistliku kodumaa bolševistliku partei, kogu maailma töötajate juhi seltsimees Stalini üle.

Igaühele on suureks auks olla sellise isamaa kodanik ja teda kaitsta.

Õpilasilé tuleb näidata meie kodumaa suurt minevikku. Meie maa töötajad on uhked tema üle. Lenin oma artiklis suurvenelaste rahvuslikust uhkusest kirjutas: „Kas meile, suur-vene teadlikele proletaarlasile, on võõras rahvusliku uhkuse tunne? Muidugi mitte. Meie armastame oma keelt ja oma kodumaad, meie töötame kõige enam selle kallal, et ta töötava rahva massid (s. o. $\frac{9}{10}$ ta rahvastikust) tõsta demokraatide ja sotsialistide teadliku eluni. Meil on väga valus näha ja tunda, missugusele vägivallale, survele ja irvitamisele alistasid meie ilusa kodumaa tsaari timukad, mõisnikud ja kapitalistid. Meie oleme uhked sellele, et see vägivald kutsus välja vastulöögi meie keskelt, suurvenelaste hulgast, et see keskkond tõstis esile Radištševi, dekabristid, 70-ndate aastate mitteaadlikest revolutsionääre, et suurvene tööliklass löi 1905. a. võimsa revolutsioonilise masside partei.“¹⁰⁾

⁹⁾ Stalini kõne „Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 27-es aastapäev“, 1944.

¹⁰⁾ L e n i n, Teosed, XVIII k., lk. 81.

Meie maa ajaloos on suurel vene rahval eriline koht. Vene rahva ajalugu, see on sangarliku võitluse ajalugu sõltumatus ja vabaduse eest arvukate vaenlaste, anastajate ja interventide vastu. 1242. a. purustas vene rahvas saksa rüütlid. 1613. a. hävitas ta poola intervendid, 1709. a. hävitati rootsi vallutajad. 1812. a. hävitas vene rahvas Euroopa vallutaja Napoleon I armee. Vene rahvas võitles sangarlikult ühes meie maa teiste rahvastega ja nende eesotsas bojaaride ja tsaaride, mõisnike ja kapitalistide vägivalla ja irvitamise vastu.

Surve ja vägivalla raskeis tingimustes lõi vene rahvas silmapaistva kultuuri. Teaduse ja kunsti alal ilmutas vene rahvas haruldast jõudu, luues, vaatamata tsaariaegse surve raskele tingimustele, suurepärase ilukirjanduse, imestamisväärse maalikunsti ja originaalse muusika, millest vaimustus kogu maailm. „Rahva suu oli suletud, hinge tiivad seotud, aga ta süda sünnitas kümneid sõna-, heli- ja värvikunstnikke“ (Gorki). Vene klassikute tähelepanu tulipunktis oli võitlus inimese vabastamise eest, ja nende jõud avaldub kõigepealt rahvalikkuses.

Lomonosovi, Radištševi, Pesteli, Rõlejevi ja teiste dekabristide, Puškini, Gogoli, Tšernõševski, Dobroljubovi, Nekrassovi, Saltõkov-Štšedrini, Tolstoi, Gorki ja teiste nimedele on vene rahvas õigustatult uhke. Vene kultuur avaldas vastuvaidlematult tunduvat mõju maailma eesrindliku kultuuri arengule.

Meie kodumaa suur patrioot J. V. Stalin, kõneldes põlgu-sega fašistlikest inimsööjatest, näitab vene rahvuse osa ja tähtsust: „Ja neil inimestel, kel pole südametunnistust ega au, inimestel loomamoraaliga on jultumust üles kutsuda hävitama suurt vene rahvast, Plehhanovi ja Lenini, Belinski ja Tšernõševski, Puškini ja Tolstoi, Glinka ja Tšaikovski, Gorki ja Tšehhovi, Setšenovi ja Pavlovi, Repini ja Surikovi, Suvorovi ja Kutuzovi rahvast!...“¹¹⁾

Oma sõnavõtus Kremliis 24. mail 1945. a. Punaarmee sõjavägede komandöride auks korraldatud vastuvõtul seltsimees Stalin iseloomustas vene rahvast kui „silmapaistvaid

¹¹⁾ Stalin: Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, 1944, lk. 27.

mat rahvast Nõukogude Liidu rahvaste seas“. Sm. Stalini sõnade järgi vene rahvas pälvis Suures Isamaasõjas „üldise tunnustuse kui Nõukogude Liidu juhtiv jõud meie maa kõikide rahvaste seas. . . . tal on selge mõistus, kindel iseloom ja kannatlikkus“.

V. G. Belinski kirjutas arvustuses „Kalender 1840. aastaks“ kohta: „Kadestame oma lapselapsi ja lapselapselapsi, kes näevad Venemaad 1940. a. seisvat haritud maailma eesotsas, andvana seadusi teadusele, kunstile ja võtmas vastu harrast austust kogu haritud inimsoolt.“ Need tähelepanuväärt sõnad täitusid.

Võitluses uue, sotsialistliku ühiskonna eest tõusis vene töölisklass kogu rahva etteotsa ja juhtis teda. Meie oleme täis rahvuslikku uhkust, sest suur vene rahvas lõi revolutsioonilise klassi, ta tõestas, et on võimeline andma inimsoole suurt eeskuju võitluses vabaduse ja sotsialismi eest. Nõukogude Liidu arvukad rahvad vabanesid rahvuslikust survest, mõisnike, kapitalistide survest vene proletariaadi otsesel kaasabil. Vene rahva teened on harukordselt suured ja mitte ainult NSV Liidu rahvaste, vaid ka kogu inimkonna ees. Nõukogude Liit innustab oma eeskujuga kõiki maailma töötajaid võitluseks ekspluateerijate ja vägivaldavarvitajate vastu. Vene rahva ajalugu näitab kogu inimsoole ta riiklikku tarkust, ta sõjalist vaprust, ta andekust.

Kõiki neid tõsiasju meie sangarliku rahva ajaloost on vaja osata õpilastele näidata, äratada neis õigustatud uhkustunnet kõigest progressiivsest, revolutsioonilisest, mille poolest on nii rikas meie maa ajalugu.

Ühes sellega õpetaja ja kooli ülesanne on selles, et avada õpilaste ees kogu see alatus ja inetus, mida levitasid tsaariaegse Venemaa valitsevad klassid, näidata töötajate vastu suunatud survet, ikestust ja õigusetust oktoobrielsel Venemaal. Meie maa paremad inimesed võitlesid kõige otsustavamalt ainuvalitsuse, mõisnike ja kapitalistide vastu.

Õpilastele on vaja kõike seda näidata arusaadavalt, piltlikult, emotsionaalselt. Ja siis saavad nad aru, miks on vaja kindlustada, hoida, kaitsta, armastada meie sotsialistlikku kodumaad ja vihata survet ning ekspluateerimist.

Nõukogude kooli õpilased peavad aru saama, et nõu-

kogude patriotismi tunne sisaldab lepitamatut viha sotsialistliku ühiskonna vaenlaste vastu.

Viha sünnitab klassilist revolutsioonilist valvsust, loob leppimatuse tunde klassivaenlaste vastu. Revolutsioonilise valvsuse nõrgenemine kahjustab sotsialistliku revolutsiooni asja. On vaja osata vaenlasi mitte ainult vihata, vaid nende vastu võideldes neid õigeaegselt paljastada ja lõpuks hävitada, kui nad ei alistu.

Suure Isamaasõja ainel on õpilastele vaja näidata meie võitluse rahvusvahelist tähtsust saksa röövvalutajate vastu. Meie osutusime ainsaks reaalseks jõuks, mis mitte ainult peatas fašismi sogased lained, vaid andis temale otsustava, surmava löögi. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 24-ndal aastapäeval ütles sm. Stalin, pöördudes sõjaväe poole: „Teile vaatab kogu maailm kui jõule, kes suudab hävitada saksa vallutajate röövparved. Teile vaatavad saksa röövvalutajate ikkesse sattunud Euroopa orjastatud rahvad kui oma vabastajaile. Teile on langenud suur vabastamissioon. Olge siis selle missiooni väärilised. Sõda, mida teie peate, on vabadussõda, õiglane sõda.“¹²⁾ Siin on erilise selgusega näidatud side meie kodumaa huvide ja kogu maailma töötajate huvide vahel.

§ 10. Nõukogude patriotismi kasvatamise meetodid. Nõukogude patriotismi kasvatamisel on vaja kasutada õpilaste mõjutamiseks kõigi vahendite mitmekesisust, mis on kooli käsutuses, eeskätt õppetöös. (Vt. ptk. VIII, lõige 8. Üksikute õppeainete kasvatuslik-hariduslik tähtsus).

Eriline tähtsus nõukoguliku patriotismi kasvatamisel on ajaloo õppimisel.

Ülalpool käsitlesime lühidalt, mida suurt sisaldab vene rahva minevik. Paljule oma minevikus võivad uhked olla ka NSV Liidu teised rahvad.

Õpetaja ülesanne seisneb selles, et kogu selle ajaloolise materjali elava ja huvitava käsitlemisega äratada lastes sügavat huvi oma rahva sangarliku võitluse ja loova töö

¹²⁾ J. Stalin: Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, lk. 36.

vastu, mida ta on teinud, ta kuulsate juhtide ja andekate kultuuritegelaste vastu, süüdata armastust ta suure mineviku vastu; selleks tuleb kasutada kujukaid jutustusi, ajaloolisi ürikuid ja dokumente, memuaare ja ilukirjandust. On vaja laiaulatuslikult kasutada ka pilte ajaloolistel teemadel.

Geograafia tundides õpetaja esmajoones õpetab lapsi huvi tundma koduümbruse looduse vastu, uurides seda õpilastega vaatluste ja ekskursioonide teel.

NSV Liidu looduslike võõndite uurimisel sisendab ta lastesse huvi meie riigi looduslike maastikkude mitmekesisuse ja armastust kodumaa looduse vastu, näidates lastele mitmesuguste maastike kunstilisi kujutusi, lugedes neile loodusekirjeldusi ilukirjandusest ja reisijate jutustustest.

Tuues sotsialistliku ülesehituse kujukaid näiteid, jutustab õpetaja lastele Nõukogude Liidu rahvuslike vabariikide ja oblastite õitsengust, nende majanduslikust ja kultuurilisest kasvust, sellest, kuidas igäiks neist oma loodusvaradega aitab kaasa kogu maa materiaalse hüvangu õitsengule.

Õpilastele on vaja näidata, kuidas sotsialistlik ülesehitus muutis meie geograafiat, kuidas madalad jõed muutusid laevatavaiks, kuidas loodi Moskva meri, kuidas vallutati Põhjanaba, ehitati ja nüüd juba taastati Dneproges, kuidas kõrved muudetakse õitsevateks aedadeks ja missugused rikkalikud perspektiivid avanevad meie tulevaseks arenguks, missugust tohutut loovat tööd tuleb meil teha saksa okupatsiooni jälgede likvideerimisel.

Olulise tähtsusega kodumaa-armastuse kasvatamises on ka looduste adus.

Looduse ümberkujundaja J. V. Mitšurin võis oma ande välja arendada ainult nõukogude tõelikkuse tingimustes. Akadeemikud Lössenko ja Tsitsin ning nõukogude õpetlaste terve plejaad viib praktiliselt ja massilises ulatuses oma ideid ellu meie sotsialistlikel põldudel. Sellest uuenduslikust tööst on vaja jutustada lastele, kuivõrd see on neile kättesaadav.

Lapsi on vaja tutvustada meie suurimate loodusteadlaste nimedega, kelle üle on uhke meie maa (Timirjazev, Pavlov).

Looduslugu õppides peavad lapsed omandama teadmisi, millede abil nad võiksid paremini teha ühiskondlikult kasu-

likku tööd, mida vajab kodumaa (ravimtaimede korjamine, võitlus kahjurite vastu põllumajanduses jne.).

Nõukogude patriotismi kasvatamises mängib tähtsat osa klassiväline töö. Klassiväline töö täiendab klassitööd ja aitab õpilastel paremini mõista ühiskondlik-poliitilist elu, aitab saada poliitiliselt teadlikumaks ja aktiivsemaks, eriti on vaja rõhutada klassivälise lugemise tähtsust.

On vaja hoolitseda, et kooli raamatukogus oleksid soovitatud raamatute illustreeritud nimestikud teemal „Kodumaa“.

On hea kasutada sellist abinõu nagu „matkade“ organiseerimine mitmesugustesse rahvuslikesse vabariikidesse, rahvuslikesse piirkondadesse meie Liidus.

See töö korraldatakse nii: raamatukogu töötab välja kujuteldavate teekondade mitu marsruuti; lapsed, kes soovivad neist reisidest osa võtta, kirjutatakse ühele või teisele marsruudile. Oletame, et õpilane N. kirjutab end teekonnale Uzbekistani. Talle antakse selle teekonna marsruut. Marsruudis on näidatud, kuidas sõita Uzbekistani, missugust kaarti vaadata ja mis sellel märkida, missuguseid raamatuid ja artikleid lugeda Uzbekistani ajaloo üle, missuguseid ja kus on saada pilte Uzbekistani kohta, kelledega Uzbekistanis olnud täiskasvanuist võib vestelda jne. Õpilane sooritab selle töö, konsulteerides kooliraamatukogus töötajaid ja pedagooge. Õpilane, kujutades end reisijana Uzbekistanis, peab päevaraamatut, teeb märkmeid, pärast aga kirjutab lühikese töö — reisiaruande. Ta jutustab selles Uzbekistani rahva elust.

Piltidest, postkaartidest, ajalehtede ja ajakirjade väljalõikeist koostab ta albumi või plakati Uzbekistani üle. Selle materjaliga esineb ta siis reisijutustuste õhtul. Teised lapsed, kes registreerinud sellele marsruudile, esinevad õhtul oma täiendustega. Samuti valmistatakse ette ja kuulatakse jutustusi teiste marsruutide järgi.

Lapsi huvitab väga sedalaadi töö: nad koguvad innukalt huvitavat materjali, meelsasti jutustavad ja meelsasti kuulavad kaaslaste „reisijate“ jutustusi.

Selleks et lapsi konkreetsemalt ja ilmekamalt tutvustada sellega, mis on mitmesuguste Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidus elavate rahvaste kuulsuseks, on vaja

kasutada klassitöös ja klassivälises lektüüris muinasjutte, jutustusi, valme, luuletusi nende rahvaste kirjanduslikest aardeist.

Meie koolides tuleb laiemalt kasutada ka selliseid klassivälise töö vorme nagu: kirjavahetus mitmesuguste vabariikide, kraide, oblastite koolidega ja kohalikku loodust ja kohalikku majandust iseloomustavate esemete vahetust; eri rahvaste laste kohtamist; kirjandus-kunstiliste hommikute korraldamine teemal „Rahvaste sõprus“ ja teemadel, mis on pühendatud üksikuile rahvuslikele vabariikidele, näituste korraldamine ühenduses sellega, seinalehtede, ajakirjade, albumite jne. erinumbrite väljaandmine.

Kõik see töö aitab lastes kasvatada huvi Nõukogude Liidu rahvaste, suurt austust iga rahvuse ja ta kultuuri vastu. See soodustab ka seltsimehelike vastastikuste suhete kasvatamist eri rahvaste laste vahel.

Patriotismitunde kasvatamiseks lastes on vaja võimaluste piires tutvustada neid jooksvate poliitiliste sündmustega. Seda tehakse õpetaja erivestluste kaudu õpilastega kord või kaks nädalas, raadioteadete kuulamise, ajalehtede lugemise jne. teel. (Üksikasjalisemalt selle töö vorme käsitletakse hiljem, peatükk XIV.)

Informatsioon peamisest ja tähtsamast, mida on uut sotsialistlikus ülesehituses, meie sidemeis teiste maadega, hoiab alati lastes sügavat huvi oma riigi vastu, soodustab armastustunde kindlustamist tema vastu.

Patriootilise kasvatus eesmärki võib aga lugeda saavutatuks ainult sel juhul, kui lastel on mitte ainult teadmisi oma maast ja armastustunne ta vastu, vaid kui nad avaldavad oma patriotismi ka tegudes.

Suure Isamaasõja ajal meie õpilased näitasid endid ehtsate patriootidena: paljud õpilased võtsid osa ühiskondlikult kasuliku töö sellistest vormidest nagu põllumajanduslikud tööd, kasulike metsikult kasvavate taimede, ravimtaimede korjamine, vahendite kogumine kaitsevajaduseks, rindesõdurite perekondade abistamine, kirjavahetus Nõukogude Armeel võitlejatega, haiglate külastamine ja seal esinemine haavatud rindemeestele jne.

Paljud nõukogude koolide õpilased võtsid ka vahenditult osa võitlusest fašistlike rööv vallutajate vastu, abistades par-

tisane ja avaldades leidlikkust, kartmatust, mehisust, tõelikult pojalikku truudust oma rahvale ja oma kodumaale kuni täieliku valmiduseni ohverdada oma elu tema eest.

See on aktiivne patriotism. On vaja aga meeles pidada, et meie olulisemaks ülesandeks on arendada tulevastes kodanikes võimeid mitte ainult heroismi üksikute puhangute avaldamiseks, vaid „massilise ja a r g i p ä e v a s e töö kõige kestvamata, kõige visamat, kõige raskemat heroismi“.¹³⁾

Nõukogude riigi iga kodaniku esimeseks patriootiliseks kohuseks on alati kõige paremini täita oma igapäevast tööd.

Ja õpilaste patriootilist meelsust tuleb algusest peale kasvatada selles suunas, et nad saaksid aru, et õppimine on nende igapäevane põhitöö ja et nende esimene ja peamine patriootiline tegu on hästi õppida. Juba õpilasreeglite esimeses punktis näidatakse seost õppimise ja oma riigi teenimise vahel:

„Omandada teadmisi selleks, et saada haritud ja kultuurseks kodanikuks ja võimalikult palju kasu tuua Nõukogude kodumaale.“

§ 11. Üldhariduslike teadmiste elemendid, millel on eriline tähtsus sotsialistliku kodumaa tulevaste kaitsjate sõjalisel ettevalmistamisel.

Kasvava põlve nõukogude patriootismi kasvatamisel tähtsaks osaks on valmiduse kasvatamine sotsialistliku kodumaa kaitseks. Meie maa noore põlvkonna sõjalis-poliitiline ettevalmistus on suunatud ta tervise tugevdamisele, jõu, vastupidavuse, osavuse, julguse, vapruse arendamisele; ta on suunatud sellele, et noores generatsioonis nende eesmärkide tunnetamist kasvatada, millede eest tuleb võidelda. Nende eesmärkide suurus, võitluse tõeliku olemuse teadmine, selle teadmine, et meie tõde on kogu töötava inimsoo tõde — sisendavad meie noorsoosse seda indu, millega ta läheb õppima spordikoolidesse, kehakultuuriväljakuile, Osoaviahimi ringidesse; millega ta võtab osa suusakrossist, laske- ja muudest võistlustest, mitmesugustest spartakiaadidest, sooritab normid märgi „Valmis tööks ja kaitseks“ saamiseks.

Juba algkoolis toimub järgmine töö õpilaste varustamise

¹³⁾ L e n i n, Teosed, XXIV k., lk. 339.

alal nende üldhariduslike teadmiste elementidega, millel on lähedane suhe tulevaste võitlejate sõjalise ettevalmistusega.

Ajaloo õpinguil lapsed tutvuvad Nõukogude Armeelvaliikidega, nad peavad teadma, et meie armee varustus on nüüdisaja tehniliste saavutuste tasemel ja et võitlejalt nõutakse suuri teadmisi teaduste põhialustest ja tehnika omandamist.

Kõik meie maa töötajad armastavad oma Nõukogude Armeed, kes nendega lähedalt on liitunud ja kes kaitseb nende huve. See armastus läheb kergesti üle ka lastele. Meie lapsed samuti kannavad suurt sümpaatiat Nõukogude Armeed vastu. Kohuslik on tutvustada meie lapsi kommunistliku noorsooühingu osaga Nõukogude Armees, Isamaasõjas, meie Sõjamerelaevastiku ja lennuväe arengus, lendurite-kommunistlike noorte sangarlusega. Laste tutvustamine kodusõja ja Suure Isamaasõja heroismiga, samuti ka NSV Liidu piire kaitsvate võitlejate sangaritegudega on kommunistliku kasvatuse võimaks vahendiks.

Maateaduse kursuses on sõjaasjandusele erakordselt tähtis osata määrata maailmakaari, kasutada kompassi, tunda topograafilist plaani, lugeda kaarti, teada vahekordi reljeefi mitmesuguste elementide vahel jne.

Matemaatikas on tähtis õpilastel välja arendada oskus kasutada maastaapi, tarvitada ekkerit, sirkli, oskus teha maastiku lihtsaimat plaani. Matemaatika tundmine on äärmiselt tähtis sõjatehnika omandamisel.

Klassivälise töö vormidest võib lastes oma maa kaitsevalmiduse kasvatamise eesmärgil kasutada: mälestusõhtute korraldamist Nõukogude Armeest, ekskursionid sõjamuuseumidesse ja sõjanäitustele, sõjalist laadi mängu (liikumismängud vabas õhus ja toas, aga ka lauamängud), huvitavaid sõjalisi õpinguid mitmesugustel aladel (side, lennuasjandus, topograafia jne.).

Materjali kogu selle töö läbiviimiseks võib koondada pioneeride tupp või riigikaitseurka, kus teataval ajal määratakse kogunemised ja konsultatsioonid. Riigikaitseurgas kasutatakse ka näitlikke vahendeid sõjaasjanduse alal — iga-suguseid tabelleid, plakateid, pilte, diagramme; siin pannakse välja topograafilisi ülesandeid, keerdülesandeid, ülesandeid side alal, soovitava kirjanduse nimestikke jne.

Kogu selles töös tulevaste kodanike valmiduse kasvatamise alal Kodumaa kaitseks on vaja meeles pidada, et yaenlast on võimata võita ilma tuliseima vihata tema vastu. Palav kodumaa-armastus sünnitab paratamatult ka tugevat viha vaenlase vastu. Rahvaste orjastajaid, kultuuri hävitajaid, vabaduse hävitajaid vihkab igäüks, kellele on kallis kodumaa vabadus ja sõltumatus.

3. Sotsialistliku humanismi kasvatamine.

Nõukogude patriotism ühtib tõelise humanismiga. „Humanus“ tähendab „inimlik“. Humanismiks nimetati ühiskondlikku liikumist, mis tekkis renessansi ajal (XIV saj.) ja püüdis inimsugu isiksuse väärkuse ja õiguste nimel vabastada keskaja pärisorjusliku maailmavaate ikkest.

Kodanlikus ühiskonnas ei saadud humanismi ideid selle ühiskonna ekspluataatorliku laadi tõttu teostada: Fašismi „rassiteoorias“ aga avaldusid humanismile otse vastandlikud inim põlguse ideed.

Tõeline üldinimlik humanism on teostatud meie maal — sotsialismi maal, kus kõikide rahvuste töötajad on täielikult vabastatud ekspluataatsioonist. Sotsialistliku humanismi põhimõtte on väljendatud seltsimees Stalini poolt: „... kõigist väärtuslikest kapitalidest, mis on olemas maailmas, on kõige väärtuslikum ja kõige otsustavam kapital inimene, kaadrid“. ¹⁴⁾

Vestluses inglise kirjaniku Wells'iga näitas sm. Stalin küllaldase selgusega, et sotsialistlik ühiskond ongi selline ühiskond, mis annab isiksuse huvidel kõige täielikuma rahulduse. „Veel enam — sotsialistlik ühiskond on ainus kindel tagatis isiku huvide kaitsel.“ ¹⁵⁾

Ja seltsimees Stalin ise on ilmutanud kõigepealt tõelist humanismi oma suhtumises inimestesse. Meie maa silmapaiste kirjanik A. N. Tolstoi kirjutas temast oma artiklis: „Kodumaa eest! Stalini eest!“ — „Iga inimene on talle Inimene... Kommunismi kõlbeline kõrgus on üles kasvatatud armastusel inimese ja elu vastu.“ ¹⁶⁾

¹⁴⁾ J. Stalin, Leninismi küsimused, XI trükk, lk. 49 (vene keeles).

¹⁵⁾ J. Stalin, Leninismi küsimused, X trükk, lk. 602 (vene keeles).

¹⁶⁾ J. Stalin, „Kuuekümnendaks sünnipäevaks“. „Pravda“ artiklite kogu, lk. 237.

Viha sotsialistliku kodumaa vaenlaste vastu ei räägi sugugi mitte humanismi põhimõtte vastu, kuna ta väljendab töötajate õiguste ja vabaduse kaitset kiskjate püüdluste vastu.

Vabadustarmastavate rahvaste metsistunud fašismi käest vabastamise missiooni heroiline täitmine nõukogude rahva poolt on humanismi suurim väljendus.

§ 12. Armastuse kasvatamine lastes vanemate vastu ja austuse kasvatamine vanemate inimeste vastu üldse.

Sotsialistliku humanismi vaimus teostatava kasvatuse ülesandeks on viia lapsi inimesiku kõrge väärtuse tunnetamisele, sisendada neis lugupidamist inimõiguste ja -väärikuse vastu.

Praktiliselt saavutatakse seda laste elus eeskätt kõige lähedasemate inimeste suhtes.

Armastustunne ema ja isa vastu — see on esimene ülev tunne, mis loomulikult tekib lastes ja etendab iga inimese elus erakordset osa.

On täitsa arusaadav, miks ilukirjanduses ja suurte isikute mälestustes on nii palju tähelepanu pühendatud suhetele laste ja vanemate vahel.

Vene kirjanduses on erilise soojusega kujutatud ema. Kõik teavad hästi M. Gorki romaani „Ema“.

Poja suur armastus ja eriline lugupidav ema ja isa-revolutsionääri austamine läbib nõukogude koolinõorsoole hästi tuntud meie silmapaistva kirjaniku Gaidari teose „Kool“.

Oma siira, südamliku suhtumisega lähedastesse inimestesse liigutavad meid Lenini kirjad omastele. „Kallis emake! Emban Sind tugevasti, mu kallis. Kuidas on Su tervis? Kuidas elate?“ — need on Vladimir Iljitši sõnad ta kirjast emale Genfist 21. dets. 1903, kust ta juba sel ajal aktiivselt juhib bolševike tööd, halastamatult piitsutab eksploateerivat korda, kõiki rõhujaid ja kokkuleplasi.

Sellise sooja südamliku emasse suhtumise eeskuju leiame seltsimees Stalini juures. Nii jutustas ta ema Jekaterina Georgievna kohtumisest temaga 1935. aastal.

„Minu kohtumine Sosoga... Ma polnud teda juba kaua aega näinud. Olen haiglane, tunnen end nõrgana, kuid kohtumisel temaga rõõmustusin nii, et mul nagu tiivad kasvasid. Korraga möödus nõrkus ja haigus...“

Uks avanes ja lävele ilmus tema, mu kallim. Vaatan ega usu oma silmi. Ta rõõmustus samuti. Tuleb ja suudleb mind. Ta oli hea väljanägemisega, erk, lõbus. Leebelt küsis, kuidas on mu tervis, samuti päris järele lähedasi, sõpru.

Ootamatult märkasin kuidagiviisi poja juustes hõbeniite. Ma isegi küsisin: „Oled Sa, poeg, halliks läinud?“ Tema aga vastab: „Pole midagi, ema, hall juus pole tähtis. Tunnen end suurepäraselt, ära selles kahtle...“

Aeg kadus märkamatult Meenutasime vanu aegu, sõpru, lähedasi. Ta naljatas palju, naeris, istusime kaua koos ja ma olin väga õnnelik: oli ju minuga mu poeg Soso . . .“¹⁷⁾

Suure Isamaasõja päevil elati eriti teravalt läbi sügavat armastust ja kiindumust laste ja omaste vahel. Ja selle tundmuse tohtu eluline tähtsus peegeldus kirjades rindelt ja kirjades rindele, murelikes lahkumistes ja rõõmsais kohtumistes.

Kõige väärtuslikumaks neis suhteis laste ja vanemate vahel oli vastastikuse toetamise tunne ja üldise eesmärgi ühtsus: kõigi jõududega kaasa aidata vihatud vaenlase purustamisele ja oma armsa Kodumaa vabastamisele. Mehise emaarmastuse, tütarde ja poegade armastuse suur jõud vanemate vastu, sügav lugupidamine ja austus iseloomustab Zoja Kosmodemjanskaja ja ta ema, Oleg Koševoi ja tema ema suhtlust.

Nende emade jutustused oma sangarlikest lastest omavad erakordselt suurt kasvatuslikku tähtsust.

Toodud tõsiasjad näitavad, missuguste eeskujude najal on vaja õpilastes kasvatada armastust ja lugupidamist oma vanemate vastu.

Meie lapsed peavad teadma, kui austav on meie maal emakutse. Ainult meie maal on sisse seatud nimetus „ema-kangelane“ ja paljulapseliste emade autasustamine ordenite ja medalitega.

Aga sõnaga „isa“ pöördutakse meie juures sm. Stalini poole, kui tahetakse väljendada pojaliku läheduse, armastuse ja austuse tundmust.

Austavat suhtumist nõutakse lastelt mitte ainult omaste, vaid ka üldse vanemate inimeste suhtes. Ja kõige tähtsam on, et seda saavutatakse mitte ainult sõnades, vaid ka tegudes. Õpilasreeglid nõuavad, et lapsed kuulaksid vanemate sõna ja abistaksid neid, et nad oleksid alati aupaklikud kooli direktori ja õpetajate vastu, viisakad vanemate inimeste suhtes ja omavahel ning eriti vastutulelikud ja tähelepanelikud raukade, haigete, nõrkade ja väikeste laste suhtes.

Vanemad generatsioonid võitluses tsarismiga, siis valge-

¹⁷⁾ „Komsomolskaja Pravda“, 27. okt. 1935.

kaartlaste ja interventidega võitsid kätte sotsialismi. Nüüd töötavad nad väsimata energiaga ühes noorte generatsioonidega kõikidel sotsialistliku ülesehituse rinnetel. Suure Isamaasõja aastail võitluses fašismiga andsid nad sõjajuhtide põhikaadrid, kes organiseerisid Nõukogude Armeed nii hiilgavaid võite. Meie maal pole konflikte isade ja poegade põlvkondade vahel. Vanemate generatsioonide inimestel on suuri teeneid noorsoo ees. Neil on rikkalikke kogemusi revolutsioonilise võitluse ja sotsialistliku ülesehituse alal. Nad näitavad eeskuju võidukal rünnakul ainuvalitsuse kindlusele ja kapitalismi kantsile. Vanemate generatsioonide inimesed on läbi teinud pingelise töö pika teekonna.

Kui alatud on jämedad väljaastumised täiskasvanute vastu, mida lubavad endile üksikud lapsed, noorukid ja noored inimesed! Avaldub ju neis jämedais väljaastumistes, nagu kisa, sõim, solve, demonstratiivne loobumine esitatud ülesande, vanemate inimeste käsu täitmisest, austuse puudumine nende vastu. Austuse puudus vanema inimese vastu esineb näit. ka sellistel juhtudel, kui nooruk või noor inimene ei anna talle trammis kohta, ei tervita teda jne. On vaja kasvatada meie lastes austustunnet vanemate inimeste, eriti juhtide vastu, luua kultuurilise kohtlemise harjumusi vanemate inimeste suhtes.

Missuguse tähtsuse selle iseloomuomaduse kasvatamisele meil sotsialistliku kollektiivi noorte liikmete juures annab Kommunistliku Partei Keskkomitee, ilmneb sellest, et näit. pedagoogilise personaali solvamise eest on määratud selline karistus kui koolist kõrvaldamine (vt. ÜK(b)P KK määrus 25. aug. 1934).

Meie peame lastes kasvatama vastastikuse austuse tunnet üksteise vastu.

Meie laste keskel on veel palju selliseid nähtusi, mis kuidagi viisi traditsiooniliselt on üle tulnud vanast elu-olust, kuid mis pole kooskõlas sotsialistliku ühiskonna uue vaimuga. Näit. vanemad lapsed solvavad mõnikord nooremaid, kehaliselt tugevamad — nõrgemaid, poisid suhtuvad hoolimatult tütarlastesse, vahel teevad neile ülekohut (juhtub ka, et solvavad); naeravad, õrritavad lapsi, kellel on mõningaid puudeid (näit. kogelemine, lonkamine või muu).

Kõik sedalaadi nähtused on vana ühiskonna, vana elu igand. Neist on vaja lahti saada. Nende vastu on vaja seada uued suhted. Ja meie koolide ning pioneerisalkade kogemus annab palju häid fakte, mis näitavad uusi, tähelepanuväärt suhteid laste eneste vahel. Vastuseks Nadežda Konstantinovna Krupskaja kirjale pioneeridele sellest, et on vaja hoolitseda nooremate vendade ja õdede eest, tuli lastelt palju kirju, kus nad teatavad: „Ma õpetan väikest õekest“, „Meie oleme šefluses lasteaiaga“, „Ma töötan vennaga“. Kirjades jutustatakse ka sellest, kuidas vanemad pioneerid hakkasid paremini töötama nooremate lastega, kuidas nad suure armastusega oma nooremate seltsimeeste vastu organiseerisid neile mängu, lugemistunde, kehakasvatustikke harrastusi, jalutuskäike jne.

Kõik see on fikseeritud õpilasreegleis, mis nõuavad, et õpilased oleksid inimeste vastu tõepoolest viisakad, aupaklikud ning tähelepanelikud, et selline suhtumine täiskasvanuisse, omavanuseisse ja nooremaisse avalduks nende tegudes.

Kasvatajad peavad seda praktiliselt taotlema, alatasa kontrollides käitumisreeglite täitmist õpilaste poolt, viies need reeglid laste igapäevasesse ellu.

§ 13. Lastes kohuse- ja vastu- tustunde, au- ja isiku väärrikuse tunde kasvata- mine.

Lapse, kooliõpilase elus on juba palju ära määratud mitte isiklike vajaduste ja huvidega, vaid kohusetunde ja -teadvusega vanemate, seltsimeeste kollektiivi, kooli, riigi ees. Õpilasreeglid algavad sõnadega: „Iga õpilane on kohustatud“.

Lastele on vaja anda ka kohustuse mõiste, on vaja kasvatada neid selles suunas, et nende käitumises kohusetunne saaks juhtivaks, et aus, kohusetruu suhtumine oma kohustuste täitmisel saaks nende alaliseks omaduseks.

Mis on kohustus, sellest saavad lapsed aru konkreetsete näidete varal. Sääraseid näiteid on palju Suure Isamaasõja kogemustes. Kui palju erutavaid jutustusi on niisugustest tõsiasjadest, kus võitlejad vabatahtlikult võtsid enesele ülesandeid, millede täitmiseks oli vaja elu ohverdada. Siin ei juhtinud inimesi mitte ainult patriootiline tundepuhang, vaid ka kohusetunne ja -teadvus.

Mis juhtis neid? Kohusetunne ja -teadvus.

Sama kohusetunne ja -teadvus juhib inimesi, kui nad taotlevad eesmärki, ületades uskumatuid takistusi ja vabatahtlikult ohverdades isiklikud huvid ühiskondlikult tähtsate tööülesannete täitmisel.

Õpilase praktika oma kohustuste täitmisel on kohuse- ja vastutustunde kasvatamise põhiline tee. Eriti kasulik ses suhtes on usaldada õpilasele mitmesuguseid toiminguid ja nende täitmist kontrollida. Harilikult annab tavaline korrapidajakohuste täitmine, kui sellesse tõsiselt suhtuda, juba paljugi, et kasvatada lastes oskust kõrgete kõlbeliste ideede ja aadete elluviimiseks. Ja seejuures on tähtis, et õpilased oskaksid iga ülesannet mitte ainult täita, vaid täita seda võimalikult hästi, täpselt, korralikult. Ja selleks ärgu ergutagu neid mitte ainult oodatav kontroll, vaid ka iseene enda-kontroll, enesele kõrgete nõudmiste esitamine.

Lapsi on vaja neile arusaadavate tõsiasjade najal tutvustada sellega, kuidas töötasid ja töötavad parimad meistrid mitmesugustel tööaladel, kuidas nad saavutavad oma eeskujuliku loomingu.

Alati oma töö eest vastutava õpetaja suhtumine oma töösse, oma kohustustesse ja kogu koolitöö stiil peab aitama kasvatada lastes vastavat suhtumist igasse asjasse, igasse ülesandesse.

Ausalt ja kohusetruult töötav inimene on ka alati aus oma tegudes, on alati õiglane ja siiras.

Lastes on vaja maast-madalast kasvatada tõemeelt, põlgust vale vastu. On vaja, et lastel kujuneks välja orgaaniline vastikus selliste faktide vastu, nagu võõra töö esitamine oma tööna, halva teo varjamine täiskasvanu eest, kasvatajate petmine.

Meie kooli õpilane peab olema selline, et ta oma seemise aususe tõttu ei saaks ütelda ebatõtt. Klassis, koolis, pioneerialgas on tähtis luua selline ühiskondlik arvamine, mis tauniks igasugust salakavalust, teesklemist, valskust niihästi õpilase vaadetes kui ka käitumises. On vaja olla aus, kohusetruu, tõemeelne, püüdlik, mitte ainult näida sellisena.

Ainult kristallpuhtal inimesel võib olla tõeline ja õige isiku väarikuse ja autunne.

Kasvatada õpilasel autunnet — tähendab taotella seda, et ta peaks kalliks autoriteetsete inimeste ja kollektiivide head arvamust temast ja oma tegudes ise püüaks ära teenida sellist arvamust. Isiku väärikuse tunne on eraldamatu autundest, kuid tal on oma erinevus, mis väljendub enesest lugupidamises, kui kasvandik suhtumist endasse hindab oma tegude väärikusega. Kasvatusliku mõjutuse eduks on äärmiselt tähtis, et laps oleks tundlik kasvatajate, teiste autoriteetsete isikute ja kollektiivi arvamuse suhtes. Laps, kes on ükskõikne oma käitumise, oma tegude hindamise suhtes, on kasvatajale suurimaks raskuseks. On vaja lapses varajasest lapseeast peale arendada ebameeldivuse teravnenud tunnet halbade tegude taunimise puhul ja mõnutunnet ergutuse puhul töö väga hea sooritamise, väga hea käitumise eest. Seejuures on tähtis, et ta peaks kalliks ka oma käitumise, oma tegude endakriitikat, olles suuteline oma puudusi ja vigu tunnustama ning soovima end parandada, taastada oma au, tehes selleks vajalikke pingutusi. Sellest areneb lapses eneskriitika võime, mis on nii tähtis selles kollektiivses loovtöös, mida nimetatakse sotsialistlikuks ülesehituseks.

Inimene, kel on au- ja isiku väärikuse tunnet, nõuab õiglust enese suhtes ja on õiglane teiste vastu, ta ei luba ennast solvata, kuid ei solva ka teisi, ta ei luba ennast liigselt kiita, kuid ei kiida ka liigselt teisi. Inimene, kes on kasvatatud isiku väärikuse vaimus, tunneb vastikust igasuguse libitsemise, lõimitamise, küürutamise, libekeelsuse ja teiste selliste pahede vastu. Teiselt poolt on enesest lugupidamine ja isiku väärikus sobimatu hooplemisega, upsakusega, kuiva egoismiga ja eneseimetlusega.

Tõeline väärikus ühineb malbusega, mis lubab inimesel ennast mitte üle hinnata, austada teiste au ja väärikust.

Kõiki ülaltoodud positiivseid omadusi võib lastes kasvatada peamiselt niisuguse stiili tõttu inimestevahelistes suhetes, mis on loodud ümbritsevate täiskasvanute keskel — koolis, kodus, õpilaste ja pioneeride kollektiivis.

Nagu alati, nii on ka siin äärmiselt tähtis kasvatajate endi eeskuju, õpilaste tutvustamine elust ja kirjandusest võetud näidetega.

4. Kollektivismi kasvatamine.

§ 14. Seltsimehelikkus ja sõprus laste keskel.

Isiku väarikuse ja autundel on väärtust ainult siis, kui ta vastab kollektiivi autundele. Tiheda laste kollektiivi loomine on tähtsamaid vahendeid, mille kaudu õpetajad saavutavad kasvatuse edu.

Kollektiivsuse aluseks aga on seltsimehelikkuse ja sõbralikkuse tunne. „On vaja, et oleks seltsimehelik solidaarsus,“ ütleb M. I. Kalinin. „NSVL muutub veel tugevamaks, kui kasvatatakse nõukogude inimestes maast-madalast, koolieast peale seltsimehelikku solidaarsust, — tõelikku, tugevat seltsimehelikku solidaarsust. Kui inimene tuleb Punaarmeele või satub rindele, siis on tal kergem lülituda võitlevasse üksusse. Ta tuleb juba armastusest liidetuna sotsialistliku kodumaaga.“¹⁸⁾

Kuidas varasest lapseeast peale kasvatada seltsimehelikkust ja sõprust?

Selgitame kõigepealt vahet mõlemate mõistete vahel.

Niihästi seltsimehelikkuses kui ka sõpruses on iseloomustav laste lähedus üksteisele, heatahtlus üksteise suhtes, nende ühised huvid, ühised toimingud. Kõik õpilased klassis peavad olema seltsimehed. Sõprus on seltsimehelikkuse kõrge aste, kui lähedus üksteise suhtes elatakse läbi tugevamalt, teravamalt ja muutub intiimseks. Sõpru tõmbab miski üksteise poole. Nad tahavad koos olla, jagada omavahel mõtteid ja tundeid, kõnelda oma tegudest, mängudest, koos tegutseda jne.

Vaadelgem, kuidas kirjeldab Garin „Tjoma lapsepõlves“ sõpruse tundeid, mida tundis ta väike kangelane: „Mõnikord hommikul, kui Tjoma ei tahtnud üles tõusta, kui perspektiiv minna gümnaasiumi polnud meelitatav, meenutas Tjoma korraga oma sõpra ja mõnus tundmus haaras teda, ta hüppas voodist ja hakkas riietuma. Ta elas läbi mõnutunde mõttest, et näeb jälle Ivanovit, kes teda juba ootab ja rõõmsalt välgab oma heade tumedate silmadega paksude juuste alt. Tervitanud teineteist, istuvad sõbrad teineteisele lähemale ja naeravad rõõmsalt Korneville, kes küüsi närides ironiseerivalt ütleb: „Sada aastat pole näinud! Suudelge rõõmust.“

Selliseil hetkil pidas Tjoma end kõige õnnelikumaks inimeseks.“

Kuidas saab pedagoog mõjutada laste sõprust? Ta peab kõigepealt märkama tekkivat sõprustunnet üksikuil lastel ja

¹⁸⁾ M. I. Kalinin. Nõukogude intelligentsi ülesandeist. 1939, lk. 38.

soodustama, et see areneks tervel afusel ja avaldaks sõpradele head mõju. Sõpruse motiivid on välised, kui lapsed hakkavad sõbrustama näit. lihtsalt selle tõttu, et istuvad koos, lähevad koos kooli, elavad naabruses. Muidugi, kõrgemad motiivid on paremad: ühine üritus, ühised huvid, mäng, sport. On hea, kui sõbras meeldivad sellised omadused, nagu teadmised, oskused mingisugusel huvitava alal, julgus, visadus, headus ja peenetundelisus, initsiatiiv ja ettevõtlikkus, elurõõm jne. Õpetaja, kasvataja ülesandeks on laste sõpruse motiive muuta ülevamaks.

Kas on võimalik sõprus laste vahel õpetaja soovitusel? Ta on võimatu, kui tekib järsku, kunstlikult, kui tal pole pinda all. Kuid soovides luua viljakat sõprust klassis teatavate laste vahel, võib õpetaja aegamööda ette valmistada tingimusi selleks: näit. asetada lapsi kõrvuti istuma, anda raamatuid koos lugemiseks, anda ühised ülesanded jne. Sel alusel võib lastes tekkida soovitav sõprus.

Mõnikord tekib sõprus laste vahel halbade tegude, halbade ühiste „ürituste“ alusel. Märganud selliseid juhtumeid, peab kasvataja tarvitusele võtma abinõud kas sellise sõpruse hävitamiseks, paljastades sõbra — „juhi“ aupaiste, või viima sõpruse teisele alusele — eemaldades sõbrad halvadelt tegudelt ja suunates kasulikele tegudele.

Sõprustunde kasvatamiseks lastes on neid vaja tutvustada üleva sõpruse suurte eeskujudega niihästi laste kui ka täiskasvanute vahel — materjali põhjal, mis on võetud ilukirjandusest ja suurte meeste mälestusist.

Laste sõprus kollektiivis ei tohi kahjustada kõikide kollektiivi liikmete üldist seltsimehelikkust. Kõik õpilased klassis on seltsimehed ja peavad seltsimeesteks jääma. Seltsimehelikkus on siis, kui on olemas ehtne kollektiiv. Ta tekib ja areneb laste kollektiivse elu ja töö alusel.

Seltsimehelikkus ilmneb üksmeelsetes ühistes püüetes saavutada oma töös kõigi liikmete edu, hoolitseda üksteise eest, abistada vastastikku, suhtuda tähelepanelikult üksteisesse.

Et lapsed oleksid tõsisteks seltsimeesteks, peavad nad olema kollektivistid.

§ 15. Lapsed kollektiivis.

Klassi, pioneerisalgala lüli, pioneerisalgala, õpilasarv ja teisi laste rühmitingimisi organisatsioonide võivad lugeda kollektiivideks ainult sel juhul, kui nende rühmade ja organisatsioonide liikmed on teadlikud nende ühise ülesandest, püüavad ühistele eesmärkidele, tunnevad igapäevaste ühiste kogude organisatsiooni ühise ülesandega, on valmis andma oma jõud, oma töö üldisele asjale; kollektiivi tingimatuks tunnuseks on ka ta organisatsiooniline vormistus — juhtivate ja täitvate organite olemasolu, korralduste tegemine ja alistumine, kohustuste ja vastutuse jaotus.

Jälgigem, mida kirjutati kollektiivi tähtsusest ÜK(b)P Keskkomitee häälekandjas „Pravda“:

„Meie lastes on vaja varasest lapseast peale kasvatada kollektivismi vaimu, sest tihe tugev kollektiiv on nõukoguliku kasvatussüsteemi aluse alus. Maksab meenutada kirjanik-pedagoogi Makarenko huvitavat pedagoogilist katset, kes oskas rikutud kodutuist lastest kasvatada sotsialistliku ühiskonna väärikaid kodanikke. Kogu ta edu saladus seisnes just selles, et ta lõi tõhusa kollektiivi, mis andis asutises tooni, mõjutas ka kõige parandamatuid, õpetades neid distsipliinile, kasvatades tahet.“

Meie ülesandeks koolis pole mitte ainult kasvatada üksikuid lapsi, vaid just kollektiivi kasvatamine ja igapäevane kasvatamine kollektivismi vaimus. „Nõukogude maa on peamiselt kollektiivide maa,“ kinnitas õieti A. S. Makarenko.

Kollektiiv ei teki kuidagi mitte korraga. Kuid kollektiivi organiseerimine ja igas lapses seltsimehelikkuse ja kollektiivuse tunde kasvatamine algab juba I klassis.

Esimesel koolipäeval märkab I klassi õpetaja, kuidas tütarlaps Ljusja läinud klassi ja näinud koolipinkidel klaasides lilli, jooksis ühelt koolipingilt teisele, valides parimaid lilli. Ljusja istus esimesse pinki, võttis mõlemad klaasid oma kätte. Edasi märkab õpetaja, et Ljusja kõik parema tahab võtta endale, võtab parimad pliiatsid ja arvutuskuulikesed. Õpetaja teeb Ljusjale ettepaneku anda oma reale pliiatsid, valimata, vahetamata, kordamööda. Ljusja võtab kinnisilmi karbist pliiatsid, annab need kiiresti laiali, kuid enne pani oma pingile ühe pliiatsi, teise aga hoidis käes. Kui Ljusja istus oma kohale, näis talle, et Jüri pliiats on parem. Tehes vaevalt märgatava liigutuse tema poole, ta peatus, kuid vaatas kadetsevalt Jüri pliiatsit, vaatas rahulolematult oma pliiatsit, kuid ei vahetanud.

Õpetaja pidi kaua ja hoolega töötama, et kaotada Ljusjal need kalduvused. Tuli konsulteerida ka vanemaid, et need samuti kasvataksid

Ljusjas kollektivismi vaimu. Talle anti klassis sellised ühiskondlikud ülesanded, mis nõudsid temalt hoolitsust seltsimeeste rühma, terve rea, lüli eest. Ljusja hakkas emalt asju paluma, mitte küsides „anna mulle“, vaid sõnadega „anna meile“, meie jaoks. Olles loomult aktiivne ja tundlik, alistudes täiskasvanute mõistlikule mõjutusele, muutus ta III—IV klassis kollektiivi üheks paremaks liikmeks, kes heameelega ja rõõmsalt täidab suurt ühiskondlikku tööd.

Mõned lapsed kalduvad kohe jagama oma seltsimeestega seda, mis neil on. Teised kuritarvitavad neid häid tundmusi, alistavad endile selliseid lapsi egoistlikel eesmärkidel.

Toetades ja arendades lastes seltsimehelikke häid tundeid, on vaja ühtaegu neis kasvatada ka iseseisvust, iseteadvust.

Kollektiivis on mitmesuguseid lapsi. Neile, kes ilmutavad aktiivsust ja initsiatiivi, tugineb õpetaja kollektiivi elu organiseerimisel.

Kuid aegamööda on vaja viia kõiki läbi aktiivse ühiskondliku töö, et kõigile anda kollektivistliku kasvatuselise praktikat, kasvatada kõigis organisatsioonilisi oskusi.

Kollektiivi elu ja töö õige organiseerimine loob eeldused iga liikme võimete ja andekuse arendamiseks. Mida paremini kasutatakse üksiku kasvandiku individuaalseid positiivseid omadusi, seda täielikumalt, sisukamat ja huvitavamalt elu elab kogu kollektiiv.

Toome näite laste kollektiivi elu organiseerimise kohta ühe kooli III klassis.

III klassis teostavad lapsed korrapidamist juba täitsa iseseisvalt, korrapidajad nõuavad korda klassis, valmistavad klassi tahvli tööks, jälgivad klassi õhustamist jne. Korrapidamist õppisid lapsed juba I klassist peale.

Elavas nurgas kastavad lapsed ise lilli, pesevad neid, jälgivad rangelt, et lilled ei kiratseks, ja kurvastuvad, kui seda juhtub.

Õpetaja poolt määratud „laborandid“ valmistavad ta näpunäidete järgi ette, mis on vaja järjekordsete tundide jaoks (näit. nõud loodusõpetuse tunni jaoks, kaardid ja pildid maateaduse ja ajaloo tundideks). Nad oskavad kasutada episkoopi.

Lapsed armastavad seda tööd väga. Nad on uhked, kui neile osaks saab selline töö.

Klassi seinaleht on nii korraldatud, et sellest võtab osa kogu klass. Lapsed annavad õpetajale kontrollimiseks artikleid ja muud materjali, kuid ajalehe kogu vormistuse teostavad ise ja tulevad sellega toime üsna hästi.

Sanitarid jälgivad rangelt, et lastel oleksid puhtad käed ja kõrvad.

Aeg-ajalt jaotatakse uuesti ühiskondlikud kohustused. Aasta jooksul on iga õpilane tegev ühiskondliku töö mitmel alal.

Kui klass korraldab kirjanduslik-kunstilise hommiku, siis harilikult ka selles tegelevad ühel või teisel määral peaaegu kõik lapsed. Paljud õpi-

vad ära mitte ainult oma, vaid ka oma seltsimeeste esinemispaalad. Kui mõni hommikust osavõtja ei ilmu kohale, siis asendavad teised teda silmapilkselt.

Klassis toimub ka kaitsetöö: lapsed töötavad õhukaitse-, sanitaarteenistuse ringides ja kõigil on kaks märki, mida nad uhkusega kannavad. Aviomudeli ringis töötab seitse inimest, juhatab seda VIII kl. õpilane. Laste ühe rühma algatusel moodustus muusikaring, mida juhib üks lastevanem.

Deklamatsiooniring töötab õpetaja enese juhatusel.

Klassis on veel kõiki huvitav kalendring. Selle ringi liikmed peavad rebitavat kalendrit, mis kuulub klassile: loevad kalendri lehtedelt materjali iga päeva kohta, kogudes mõnikord täiendavalt illustratsioone, luuletusi, vanasõnu jne. Kõik see kogutakse ja vormistatakse korralikult mappides.

Klassi kollektiivne, organiseeritud elu ja töö arendab laste tähelepanu üksteise vastu. Lapsed näit. hoolitsevad haigete seltsimeeste eest, kirjutavad neile kirju, aga kui võimalik, külastavad oma seltsimehi. Hoolitsevad, et haiged seltsimehed ei jääks klassist maha. Teatavad neile alati koju, mis tundides on üles antud, et nad ei jääks maha. Laste keskel tekkis sõprus ja seltsimehelikkus.

Toodud näitest selgub, et õpilaskollektiiv on ta õigel organiseerimisel esiteks õpetaja ja kooli juhtkonna abistajaks kommunistliku kasvatus ülesannete täitmisel ja eeskätt võitlusel teadmiste kõrge kvaliteedi eest. Teiseks, õpilaskollektiiv on kooliks, kus kujunevad õpilaste ühiskondlikud oskused, kodanike ettevalmistuse kooliks, kes oskavad ühiskondlike huve asetada isiklikest kõrgemale. Kolmandaks, õpilaste kollektiiv on õpilaste isetegevuse organisatsioon mitmesugustel tööaladel, mis viivad neid kultuursele arengule, nende nõuete ja huvide rahuldamisele.

On endastmõistetav, et õpilasorganisatsioonide töö konkreetne sisu ja vormid olenevad õpilaste vanuse erinevusest, laste arengu tasemest, nende jõududest ja võimetest.

Algkoolis ei looda ülekoollist õpilasorganit, vaid õpetaja organiseerib siin laste elu klassikollektiivis.

Täites õpetaja ülesandel klassi kollektiivis ühiskondlike ülesandeid, omandavad lapsed aegamööda need omadused, mis on inimesele vajalikud ühiseks koostööks ja eluks ühiskondlikus organisatsioonis. Iga õpilane tunneb end klassikollektiivi liikmena iseenesest mõista ainult sel juhul, kui klass tervikuna on õpetaja poolt kollektiivina organiseeritud. Õpetaja määrab õpilaste korrapidamised. Ta koostab korrapidamiste kava, millest iga õpilane teab, millal tal tuleb täita neid või teisi kohustusi.

Klassi elu esitab aga terve rea töid, millega üks korrapidaja toime ei tule. On vaja kontrollida õpilaste riiete puhtust, õpikute kasutamist, vaja jälgida kooli varanduse säilitamist. Selleks võib korrapidajale abiks anda 2—3 õpilast, kes ühes korrapidajaga täidavad neid ülesandeid. Üksikuile õpilastele võib anda ka ühekordseid ülesandeid klassi ühe või teise toimingu täitmiseks (näit. valmistada plakat teatud teemale, muretseda klassile kinopileteid, aidata pidustusele valmistuda jne.).

Vahetevahel on ka algkoolis — II, III ja IV klassis vaja korraldada lühikesi koosolekuid õpetajate juhatusel. Neil koosolekuil klass võib hinnata, kuidas üksikud õpilased on täitnud korrapidajate ülesandeid, arvustada klassi korra küsimusi, distsipliini parandamist, üksikute õpilaste abistamist koolitöö mõnes aines, klassi esinemist revolutsiooni-pühal, kogu klassi kollektiiviga mõne ühise jalutuskäigu teostamist ühes mängudega, ekskursiooni korraldamist jne.

Kommunistlike noorte ja pioneeriorganisatsioonide juhatajad, eriti pioneerijuhid, tuges meie maa silmapaistvate inimeste eeskujule, eesrindlike käitiste, kolhooside, koolide tervete kollektiivide eeskujule, näidates oma tööga ja kogu oma käitumisega uue inimese omadusi, innustavad laste kogu massi visale võitlusele teadmiste põhjalikuks ja kindlaks omandamiseks, säärase korra loomisele, mis kindlustaks distsipliini, mis looks laste keskel kultuurse elu ja laste õige suhtumise täiskasvanuisse.

Ühtaegu kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide juhatajad püüavad lastele luua rõõmsa, erksa, lõbusa elu, sellise elu, mis soodustab laste tervise tugevdamist.

Kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonid võivad nõuda igalt oma liikmelt aruandmist, kuidas ta täitis oma ühiskondlikud kohustused ja kuidas ta oma õppetöösse suhtumise ja kogu käitumise isikliku eeskujuga oskas õigustada pioneeri või kommunistliku noore kõrget kutset.

Kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide juhid peavad tundma huvi laste kollektiivi elu vastu igas üksikus klassis, lastega lähedalt läbi käima, aidates neid paremini ja huvitavamalt korraldada oma elu ja tööd, vesteldes nendega, jutustades neile teiste kollektiivide positiivsest tööst, rikastades neid oma kogemustega.

Õieti organiseeritud kollektiivis luuakse soodsad tingimused

seltsimehelike suhete kasvatamiseks poiste ja tütarlaste vahel. Õppetöö esimestest päevadest peale on neid vaja õpetada, et nad ei eralduks üksteisest ja peaksid päris loomulikult üldist osavõttu mängudest ja ühiskondlikust tööst. Mitmesuguste ühiskondlike ülesannete jaotusel õpetaja poolt on neid vaja anda niihästi poistele kui ka tütarlastele nii, et lapsed näeksid niihästi ühe kui ka teise aktiivsuse ühesugust austamist. Seda on kerge saavutada koostööppimise kaudu, kui algusest peale võtta õige joon. Lahustööppimisel on kollektiiv soo poolest ühtlane. Klassis ja koolis pole siin küsimust poiste ja tütarlaste vastastikusest suhtumisest. Kuid poisid ja tütarlapsed on koos väljaspool kooli ja nende vahel seltsimehelike suhete kasvatamise ülesanne ei kao. Kool peab kultiveerima neid suhteid laste miljöös, sõbralikku ühist ühiskondlikku tööd ja poiste ning tütarlaste sõbralikke ühiseid mängu mitmesuguste koolide õpilaste vahel. On soovitatav ühiste kooliväliste ürituste organiseerimine, milledest võtavad organiseeritult osa poisid ja tütarlapsed (näit. näidendite lavastamine, kontsert teataval teemal jt.). Suhted poiste ja tütarlaste vahel peavad kujunema sellisteks, et oleksid täielikus kooskõlas ühetaoluse põhimõttega mehe ja naise vahel meie maal. Vastastikune austamine, üksteise abistamine, üksteise hoidmine, üksteise täiendamine kollektiivis oma võimete ja annete kohaselt — see peab iseloomustama neid suhteid. See saavutatakse, kui täiskasvanud — pedagoogid ja vanemad loovad ja toetavad suhete sellist praktikat ja loovad vastava avaliku arvamuse laste keskel.

Kuid laste keskel esineb veel sageli väär seltsimehelikkuse juhtumeid. Nii näit. on vahel laste seas kombeks varjata, kes kaaslastest meelega, huligaansusest või kuritahtlikkusest on rikkunud mõne asja klassis; paljudes lastekollektiivides loetakse peaaegu „vaprats sangariks“ õpilast, kes oskab kavalusega saada hea hinde aines, milles pole teadmisi ja milles pole tundi ette valmistanud. Mõnedel õpilastel on säilinud traditsioon — aidata üksteisel varjata puudusi teadmistes ja puudusi käitumises, ette ütelda. Seda tehakse „seltsimehelikkuse“ tundeist. Kuid see on väär seltsimehelikkus.

Selline „seltsimehelikkus“ toob laste kollektiivi liikmeile kahju ja kahjustab meie sotsialistlikku ühiskonda kui tervi-

kut, sest ta soodustab ignorantide kasvatamist, inimese äärmiselt ebatervete käitumisharjumuste kasvatamist kollektiivis. Need harjumused soodustavad kalduvuse arengut parasitismile. Sellised nähtused on taunitavad sotsialistliku ühiskonna igas kollektiivis. Samuti on taunitavad meie kollektiivses elus ja laste kollektiivi elus kadedus, kiitlemine seltsimeeste ees, hooplemine, uhkustamine, seltsimeeste petmine jne. On vaja laste keskel luua terve kollektiivne elu, mis vastab kommunistlikele ideaalidele.

See asjaolu, et lapsed kõrgelt hindavad seltsimehelikku liitumist, solidaarsust, et nad on isegi valmis ohverdama isiklike huve, on iseenesest hea. Kuid lastele on vaja seletada, missugustel juhtudel nad võtavad seltsimehelikkuse ehtsaks väljenduseks seda, mis tõepoolest toob kollektiivi liikmetele kõlbelist kahju.

Milgi juhul ei tule võitluses väära seltsimehelikkuse avalduste vastu juhtida lapsi pealekaebustele ja laimule, mis toimub salaja ja isikliku hüve pärast. Lapsi on vaja õpetada avalikule protestile halbade tegude varjamise vastu, abistamise kahjulike võimete vastu, logelejate ja kollektiivi koosolekul korrarikkujate julgele paljastamisele. Kui laste kollektiivis on arenenud terve ühiskondlik arvamine, siis see kollektiiv oskab sundida süüdlasi endid, kes on teinud ühe või teise kõlbmatu teo või üleastumise, süüd üles tunnistama ja oma käitumist parandama.

Mõnel juhul on kasulik lasta laste kollektiivis mõni eitav nähtus läbi põdeda ilma õpetajate abita. Muidugi tuleb selle juures märkamata, peenelt teostada pedagoogilist mõjutamist.

5. Distsiplineeringu kasvatamine.

§. 16. Nõukogude õpilaselt nõutava distsipliini põhijooned.

Eriti tähtsaks kõlbelise kasvatus osaks on õpilastes teadliku distsipliini kasvatamine. Ilma distsipliinita ja organiseeritud olekuta pole võimalik õppida, pole võimalik töötada. Kuid asi pole mitte ainult selles, et kindlustada õpilaste distsipliini nende kooliaastail. Pedagoogide ees on sügavam ülesanne: kasva-

tada õpilastes distsiplineeringut kui kommunistliku moraali kõrget omadust, kui üht iseloomu tähtsamat joont. Distsiplineeringu kasvatamine lastes on ühenduses Nõukogude riigi tulevaste kodanike ettevalmistamise ülesannetega, nii et nad toimiksid, olles teadlikud ühiskondlikust kohustusest, ja et neil oleks vastutustunne sotsialistliku kodumaa ees. Ilma distsipliinita pole võimalik saavutada tööstuses kõrget tööviljakust. Ilma distsipliinita pole võimalik sõjas võita.

Lapsi on vaja noorest east peale kasvatada nii, et distsiplineeritud hoiak saaks nende alaliseks omaduseks.

Olla distsiplineeritud, tähendab meie nõukogude õpilastele: õppida, töötada ausalt, kohusetruult, maksimaalse viljakusega, hoolitseda enese ja oma seltsimeeste edukuse tõstmise eest; osata viisakalt ja tähelepanelikult käituda oma seltsimeestega ja austada vanemaid inimesi, hoolitseda nende eest, kes abi vajavad, säästlikult suhtuda ühiskondlikku varandusse ja ergutada selleks ka teisi.

Distsipliini, mida kasvatame meie lastes sotsialistlikes tingimuses, iseloomustavad järgmised omadused: esiteks ta on teadlik distsipliin, s. t. distsipliin, mis põhjeneb kasvanud seismisel veendumusel tingimata jälgida oma käitumises teatavaid reegleid ja nõudeid, mis põhjeneb nende nõudmiste mõttest ja tähtsusest arusaamisel, teiseks initsiatiividistsipliin, s. o. mitte lihtsa sõnakuulmise distsipliin, vaid distsipliin, mis on seotud püüdega võimalikult hästi täita saadud käsk, korraldus, ülesanne, ja veelgi enam, seotud valmidusega alati täita oma kohust, ootamata korraldust või meeldetuletamist, vaid avaldades enesealgatust; kolmandaks kindel distsipliin, s. o. juhatajale, kasvatajale, organisatorile vastuvaidlematu alistumise distsipliin: ilma selleta pole distsipliini, vajadus alistuda juhtija tahtele on distsipliini vajalik ja oluline tunnus; neljandaks organiseerituse distsipliin, s. o. distsipliin, mis ergutab ja õpetab individuaalse töö ja kollektiivse töö selgele organiseerimisele (aga ka organiseeritusele mängus ja elus), viiendaks seltsimehelik distsipliin, s. o. kollektiivi liikmete vastastikusel austusel põhjenev distsipliin; kuueandaks raskuste ületamise distsipliin, mis ergutab iga tegu lõpule viima, oma käitumist alistama kõrgemaile motiividele, madalamat laadi motiive võitma.

Distsiplineering ei või olla ainult välist laadi; ülaltoodud omadused nõuavad seesmist distsipliini; teadliku distsipliini aluseks ei või olla hirm. Õpilasi distsiplineerides võime mõnikord kasutada ka karistuse ähvardust ja karistust enast, kui distsipliini rikutakse, meie võime arvestada seda, et kasvandikku võib distsipliini rikkumisest hoida kartus kurvastada vanemaid inimesi (õpetajat, vanemaid), keda nad austavad, taunimise kartus kollektiivi poolt, oma süüme etteheidete kartus, häbi, ebaseeldivate elamuste kartus. Kuid see ei ole peamiseks motiiviks meie õpilaste ergutusel kõrgele distsipliinile. Meile on tähtis, et meie kasvandikud püüaksid olla distsiplineeritud mitte välise surve tõttu, vaid oma vabast tahtest. On tähtis, et tegutseksid nende omad aktiivsed distsiplineerivad jõud, et oleks seesmine kooskõla distsipliiniga ja soov distsipliinile kaasa aidata. Selline distsipliin peab viima enesedistsipliinile. Säärase distsipliini juures alistumine, sõnakuulmine on täielikum.

Kuna teadlik distsipliin on kommunistliku moraali orgaaniline osa, siis kujuneb ta kogu tööprotsessis kommunistliku kasvatuselise alal. Teadlikku distsipliini ei saa kujundada mingisuguste erivahenditega, mis on lahutatud õpetusest ja kõigepealt tunni organiseerimisest; teda on vaja kasvatada kooli igapäevases töös. Ainult kogu pedagoogilise kollektiivi kestav vaevarikas töö, mis teostatakse päevast päeva, kindlustab teadliku distsipliini kasvatamist.

Teadliku ja kindla distsipliini põhinõue õpilaste juures on selgesti väljendatud Vene NFSV hariduse rahvakomissari käskkirjas „Distsipliini kindlustamisest koolis“ (Nr. 205, 21. märtsist 1944): „Õpilaste distsipliini kasvatatakse koolitöö kogu sisuga ja ta üldise laadiga: õppeainete osava õpetamisega, kogu koolielu režiimiga, iga õpilase kõrvalekaldu miseta kinnipidamisega õpilasreegleist, laste kollektiivi üksmeelse organisatsiooniga, mõistlikult kasutatud ergutuse ja karistusega. Juhtiv osa ses asjas kuulub õpetajale.“

§ 17. Õpilasreeglite sisu.

Käitumisreeglite lähimaks eesmärgiks on kindlustada koolis kord, mis on vajalik ta edukaks tööks. Kuid ta on distsiplineeritud, kultuurse käitumise

oskuse kasvatamise programmiks niihästi koolis kui ka väljaspool kooli.

Reeglid kirjeldavad kõigepealt õpilaste kohustusi õppealal; hoolega õppida, korralikult käia tunnis; hiline miseta ilmuda kooli; tunnis tähelepanelikult kuulata õpetaja seletusi ja kaasõpilaste vastuseid; korralikult teha tööd, õigeaegselt, korralikult ja iseseisvalt sooritada kodused ülesanded.

Ühes sellega näitavad reeglid, kuidas õpilane peab tunnis käituma: klassis vastates püsti tõusma, seisma sirgelt, kohale istuma ainult õpetaja loal; soovides vastata — tõstma kätt ja ootama õpetaja kutset; püsti tõusma õpetaja, direktori tulekul klassi ja klassist lahkumisel.

Rida punkte sisaldab nõudeid tervishoiu ja puhtuse alalt: tulla kooli puhtalt, kammitult, korralikult riides, hoida puhtana ja korras oma töökoht klassis, kooliruumides prügi mitte maha loopida; kodus hoida tubades puhtust, hoida korras oma riided, jalatsid, voodi, pidama kinni tervishoiu nõudeist ja päevakorrast, mis kooli poolt soovitatud.

Reeglites pööratakse erilist tähelepanu õpilaste käitumisele täiskasvanutega, vanemate inimestega. Reeglid nõuavad õpilastelt direktori ja õpetajate poolt antud korralduste ja näpunäidete kõrvalekaldumatut ja täpsat täitmist, aupaklikku käitumist kõikide pedagoogidega ja vanematega, viisakust kõigi kooli teenistujate, kaasõpilaste ja küllastajate suhtes. Reeglid nõuavad nõukogude kooli õpilastelt tähelepanelikkust ja abivalmidust haigete, nõrkade, raukade ja väikelaste suhtes, hoolt väikeste vendade ja õdede eest.

Reeglid panevad õpilasele vastutuse kooli varanduse alalhoidu eest ja nõuavad ettevaatlikku suhtumist kaasõpilaste asjadesse.

Õpilasele on kategooriliselt keelatud suitsetada, mängida mängu rahale ja asjadele, lubada sõimavaid ja jämedaid väljendusi.

Reeglid reguleerivad ka õpilaste käitumist avalikes kohtades ja tänaval, nõudes neilt vajalikku viisakust ja tagasihoidlikkust.

Reeglid kutsuvad üles kalliks pidama oma kooli ja klassi au kui oma au.

§ 18. Distsipliini kasvatuses tähtsam tingimus koolis.

Õpilastes tuleb kasvatada püüdu täpsusele ja neile esitatud nõudmiste õigeaegsele täitmisele, käitumisreeglitest rangele kinnipidamisele. Õpilaste reeglid ei sisenda automaatselt dist-

siplineeritud käitumise oskust. Et reeglid saaksid õpilasele raudseks seaduseks, on vaja suurt, tõsist ja süstemaatilist tööd nende reeglite viimiseks igapäevasesse kooliellu.

Tähtsamaks tingimuseks distsipliini kasvatusel koolis on õieti organiseeritud õppetöö protsess. Distsiplineeritud käitumist kasvatatakse tunnis. Hästi organiseeritud ja meetoodiliselt läbimõeldud tund köidab õpilaste tähelepanu ja äratav huvi töö vastu. Ebaõieti antud tund mõjub halvasti laste kasvatusel. Kus tund on hästi organiseeritud, seal harilikult ka laste käitumine ei anna põhjust kaebusteks. Hea tund kasvatab lapsi mitte ainult õppematerjali sisuga, vaid ka oma organisatoorse küljega (tunni õigeaegne algus, tunni andmine kindla kava järgi, õppematerjali osav valik, range kord tunnis jne.).

Halvasti organiseeritud tund mitte ainult ei soodusta õpilastes vajalike joonte kasvatamist, võtab mitte ainult võimaluse korralikult omandada kavas ettenähtud materjali, vaid teeb tühiseks kasvatuslikud sammud, mida kool teostab üldse (ringid, pioneeride koondised jne.), sest tunnis talutud lõtvus ilmneb veel enam väljaspool tunde.

Kindel, hästi läbimõeldud režiim soodustab õpilases vajalike omaduste väljakujunemist ja distsipliini kindlustamist.

Normaalne kord igal pool — klassis ja klassivälistes töödes, tundides, salkade koondistel, koosolekuil ja vahetundidel peab saama harjumuslikuks, peab saama vankumatuks traditsiooniks.

Siin ei ole kõnet iga sammu mingisugusest suruvast reglementeerimisest, mitte alalisest järelevalvest ülaltpoolt, mis alandab isiksuse väärikust, vaid kasvatus tööst, mis viib teadlikule alistumisele, kindlale kultuurilisele ja tervele režiimile, mis kindlustab normaalset tööd, kollektiivi kultuurset elu.

Kindel seesmine kord koolis, kindel kasvatuslik režiim töötatakse välja, pannakse kehtima ja hoitakse ülal koolis

juhatuse poolt, kõigi pedagoogide poolt laste kollektiivi aktiivsel osavõtul, teadlikul suhtumisel sellesse asjasse kogu laste massi poolt. Iga kooli kollektiivi liikme alistumise nõue sellele korrale peab olema väga kindel.

Kord koolis eeldab sellist välist olukorda koolis, mille iseloomustuseks on puhtus, mugavus, hoolitsus ilu, kodususe eest. Kasarmulaadi hoones, mil pole sisustust, mis on ebamugav, käituvad lapsed distsiplineerimatult; aga niipea kui neis ruumes luuakse mugav sisustus, hakkavad lapsed käituma kultuursetl.

Samuti on hästi teada, et õpilaste distsipliin on parem neis koolides, mis on korraldanud nagu vaja lastega klassivälise ja koolivälise töö, peavad sidet koolivälise asutistega, suunates sinna oma õpilasi ja kontrollides seal nende tegevust. Nende koolide pedagoogid aitavad ka vanemal mõistlikult täita laste kodust vaba-aega. Kui lastel on võimalus rahuldada oma vajadust aktiivsuses mõnel positiivsel alal, eemalduvad nad negatiivseist mõjudest ja nende käitumine organiseerub kultuursetl.

Järelevalvet õpilaste üle teostavad pedagoogid; jõukohaseid ülesandeid valve alal antakse ka korrapidajatele õpilastele, kes abistavad pedagoogi. Järelevalvet tuleb teostada regulaarselt, kuid ta ei tohi olla tüütav. On tähtis, et õpilased saaksid käituda distsiplineeritult ja väärikalt ka ilma valvava silmata, kui nad on üksid. Ei või ütelda, et lapsed oleksid hästi kasvatatud, kui nad on tagasihoidlikud õpetaja juuresolekul, käituvad aga halvasti, kui nendega pole pedagoogi.

Organiseerides järelevalvet laste üle, on vaja meil samal ajal õpetada iseseisvalt organiseerima distsipliini, kasutades kõike seda väärtuslikku, mida annab selleks niisugune tähtis kasvatustegur nagu laste kollektiiv.

Õpetaja peab õpilaste suhtes olema nõudlik, eeskätt tunnis. Õpetaja ei palu, vaid nõuab. Nõudmine tunnis tähendab kindlat töösüsteemi. Õpetaja mitte ainult esitab õppematerjali, vaid ka kontrollib, kuidas materjal on omandatud, kuidas tehtud klassi- ja koduülesanded, kontrollib, kui võrra kindlasti on omandatud materjal, kui hoolikalt ja täpselt tehakse ülestähendused vihikuis jne. Nõuded õpilaste suhtes peavad olema kindlad, selged, täpsed, nende täitmist

on vaja süstemaatiliselt kontrollida. Kui õpetaja ei kontrolli, kuidas täidetakse ta nõudeid, siis õpilased ei omista neile mingit tähtsust. Nõudlikkus ilma kontrollita ei kasvata ega kindlusta distsipliini, vaid loob vastutamatus tunde.

Kuid on vähe veenda ja nõuda. On vaja kasvatada lastes kultuurse käitumise oskusi ja harjumusi. Seitsmeaastane laps tuleb kooli suure sooviga hästi õppida, aga kuidas seda teha — ei tea; ta tahab klassis hästi käituda, kuid kuidas seda teha — ei tea samuti. On vaja praktiliselt last õpetada, kuidas tulla klassi, kuidas kohalt üles tõusta, õpetajale vastata, hoida end klassitahvli juures, säästlikult suhtuda raamatuisse, vihikuisse, kooli varasse, kuulata õpetajat, vastata õpetajale jne. Kõik see on suur ja tõsine töö distsipliini kasvatamise alal.

§ 19. Oskuste kasvatamine ja kultuurse käitumise sisendamine.

Me kõneleme oskuste- ja harjumuste kasvatamisest. Mis vahe on nende vahel? Prof. S. L. Rubinstein vastab sellele küsimusele nii: „Oskus on ainult võime täita seda või teist toimingut ilma teadvuse erilise kontrollita. Harjumus aga sisaldab ka nõude sooritada vastav toiming. Inimesel võib näit. kujuneda harjumus pesta käsi enne söömist, kui ta mõnesuguste kõrvaliste asjaolude tõttu seda ei tee, siis tunneb ta teataval määral ebamugavat rahutust, mis harilikult on siis, kui pole rahuldatud mõni vajadus.“¹⁹⁾

Oskus kujuneb alati ettekavatsetult. Ta aluseks on alati teadlikkus. Muidugi, oskus on automatiseeritud toiming. Kuid raskuste puhul hakkab inimene teadvuses uuesti elustama omaks võetud alust ja oskus muutub juba teadlikuks toiminguks. Nii näit. õpilane on juba automaatselt kirjas kinni pidanud õigekirja reegli oleviku verbide ainsuse teise isiku lõppudest (шь, шься), kuid kord ühel konkreetset juhul ta tundis raskust, teeb kindlaks antud nähtuse ja ületab raskused. Nii ka käitumises omandab laps palju kultuurseid oskusi, mille aluseks on äratundmine vajadusest

¹⁹⁾ S. L. Rubinstein, Üldise psühholoogia alused. Utšpedgiz., 1940, lk. 463 (vene keeles).

toimida nii, aga mitte teisiti, ja toimingu protsessi enda teadlikuks saamine (näit. regulaarselt õhustada oma tuba).

Paljud harjumused kujunevad ilma antud toimingu ja ta eesmärgi ettekavatsetud kindlakstegemiseta. Näit. varasest lapseeast peale kujuneb lapsel harjumus heita magama teatud ajal. Kindla öö-päevase režiimi vajadusest kinnipidamise teadlikkus tuleb aga märksa hiljem. Harjumused, mis kujunenud sel teel, on automaatsed toimingud. Nad on lihtsalt antud toimingu sagedase kordamise tulemus.

Oskused, kuivõrra nad kujunevad ettekavatsetult, on positiivsed, kasulikud, väärtuslikud toimingud. Harjumuste seas aga, kuivõrra paljud neist ilmnevad kohe kui automaatsed toimingud, on ka halbu, kahjulikke, negatiivseid. Nad kujunevad ka vastu tahtmist (näit. harjumus suitsetada).

Mõned harjumused tekivad oskustest. Näit. inimesel on kombeks iga päev ajalehte lugeda. Mõne aja pärast see harjumus muutub vajaduseks. Inimene tunneb teatud ebamugavust, kui mõnel päeval ei ole ajalehte. Tähendab, oskus on muutunud harjumuseks.

Niisiis oskuse ja harjumuse vahel on palju ühist, nende vahel on tihe seos. Mõnikord on isegi raske nende vahel piiri tõmmata. On selge, et peame taotlema niihästi kultuurse käitumise oskuste kui ka harjumuste kasvatuses ülesandeid.

Mida enam ratsionaalseid ja kasulikke toiminguid on inimese enesele harjumuseks teinud, seda sisukamaks ja viljakamaks muutub ta elu. Ta säästab palju aega vaimseks tööks ja järelkult oma arenguks. Ta kergendab paljuskorda oma elu, luues selles kindla korra. „Harjumus teeb inimese paljuskorda vabaks ja rajab talle teed edaspidiseks progressiks,“²⁰⁾ kirjutab K. D. Ušinski.

Harjumustel on määratu jõud ja mitte ainult üksiku inimese, vaid ka kollektiivi elus. Kooskõlastatud, hästi organiseeritud kord klassis ja koolis põhjeneb alati terve rea harjumuste kindlustamisel, mis on saanud kõigile õpilastele omaseks. Kui keegi rikub seda harjutud korda, siis see

²⁰⁾ „Inimene kui kasvatuses objekt“, 13. lühendatud trükk, 1913, lk. 35.

kutsub välja kollektiivi poolt imestust, seejärel ka vastupanu. Korrarikkuja, tundes laitust ja protesti massi poolt, alistub väljakujunenud režiimile. Kuid laste oskuste ja harjumuste süsteem, mis iseloomustab kõiki klassi- ja koolikollektiivi liikmeid, annab selle kollektiivi ühiskondlikule elule kindla stiili, moodustab selle, mida nimetatakse traditsiooniks.

Ilma oskuste ja harjumuste kujunemiseta pole kasvatus tõhus. Mis väärtus on inimesel, kes teab käitumise reegleid ja oskab isegi neid seletada ja põhjendada, kuid ei oska neist kinni pidada?

Kasvatades lastel teatavaid harjumusi, peame neis kujundama ka oskust vajalikel juhtudel end ümber seada. Öeldakse, et laps on harjunud hommikul kell 9 üles tõusma. Aga kui algas õppetöö, oli tal vaja märksa varem üles tõusta. On selge, et on vaja kujundada seda uut harjumust ja teha seda kiiresti, sest ei saa lubada hilinemist kooli.

Uue oskuse kujunemine algab õpilasel antud oskuse olemuse ja tähtsuse äratundmisega. Siis teatud toimingute mitmekordse kordamise tõttu nad muutuvad ikka enam ja enam alalisteks ja lõpuks harjumusteks. Need toimingud sooritatakse hiljem automaatselt, kui taas ilmuvad asjaolud, mis tingivad antud käitumisreegli rakendust.

Oskuse tekkimise kiirus, täpsus ja kindlus sõltuvad väga suurel määral sellest, kas pedagoog on loonud lastel aktiivse sihikindluse selle omandamiseks. Kui lapsed ise püüavad saavutada teatavat eesmärki, kui on loodud aktiivne aje selleks, siis on asja edu kindlustatud lühema aja kestel.

Aktiivset sihikindlust oskuse omandamiseks võib laste juures luua heade, osavate seletustega ja niisuguste näidetega, mis puudutavad laste tundmusi. Vana-Rooma filosoofil Senecal on ilus mõttetera: „Sõnad õpetavad, eeskujud veetlevad.“

Siiski on vähe oskuse teadlikult omandamisest ja sellega seotud sihikindlusest; oskuse lõpuleviimiseks on vaja suurt praktikat.

Positiivse oskuse omandamine laste poolt ei tohi katkeda. Muidu on kasutu aja ja energia raiskamine niihästi laste kui ka kasvatajate juures. Seepärast on meil mõnikord vaja nagu

luua sobivaid juhtumeid õpilaste praktiseerimiseks kultuurse käitumise oskustes ja harjumustes.

Sagedase rakendamise tõttu muutuvad kultuurse käitumise oskused ja harjumused täiuslikumaks.

Organiseerides harjumuste kujunemise protsessi õpilaste juures peab kasvataja arvestama harjumuste kujunemise seadusi. Need seadused sõnastas Ušinski põhiliselt järgmises põhilauses:

1. Mida noorem on inimene, seda kiiremini juurduvad temas harjumused.
2. Mida enam on inimesel kogunenud harjumusi ja oskusi, seda raskemini juurduvad uued, leides eelmiste vastupanu.
3. Mida vanem on harjumus, seda tugevam on ta.

Neist seadustest tulenevad järgmised pedagoogilised reeglid:

On äärmiselt tähtis kujundada ja sisendada positiivseid harjumusi võimalikult varem.

On väga raske kasvatada uusi harjumusi siis, kui inimene on juba küpses eas.

Kui laps omandab halva harjumuse, on see vaja välja juurida juba alguses. Sügavale juurdunud harjumust on väga raske välja juurida. On vaja ära hoida lastel halbade harjumuste ilmnemist.

Iga õpetaja peab laialt kasutama laste suurt matkimist ja olema neile kultuurse käitumise alaliseks eeskujuks, millele lapsed peavad püüdma.

Kasvatajad puutuvad siiski üksikuil juhtudel kokku laste juures ka kalduvusega, mis on vastupidine matkimisele: laps tahab mõnikord toimida omaviisi ja avaldada selles oma isiksust; ta ei alistu eeskuju mõjule. Sel juhul on vaja tegutseda teiste vahenditega — appelleerida ta autundele, isiku vääriskuse tundele, väljendades kindlust selles, et ta ei või toimida halvasti. Muidugi esineb matkimine ka sellisel lapsel, aga see tuleb hiljem. Sedamööda, kuidas lapsed vanemaks saavad, tuleb pedagoogil püüda, et matkimine muutuks ikka enam ja enam teadlikuks, sihikindlaks. On vaja lapsi viia sellele, et nad matkiksid valikuga ja teadlikult loobuksid pahede matkimisest ning astuksid isegi võitlusse halbade avaldustega.

Õpetaja enese tegevuses on vaja ettekavatsetud samme selleks, et anda lastele eeskuju neis oskustes ja harjumustes, mis ta peab nendes kasvatama.

Kasvataja peab töötama mitte ainult õpilaste uute harjumuste sisendamisel, vaid ka halbade harjumuste väljajuurimisel. Võitlusvahendid halbade harjumuste vastu on erinevad, sõltuvalt sellest, kuidas, kus ja millal tekkis antud harjumus. Tähelepanelik pedagoog märkab lapsel halva harjumuse tekkimist juba alguses ja kõrvaldab selle siis ilma erilise raskuseta.

Raskemad on juhtumid, kus on tegemist juba kindla, püsiva halva harjumusega. Niisugused harjumused kujunesid lapsel mingisuguse pika aja kestel. Ušinski ütleb sellistest harjumustest: „Harjumus, kujunedes vähehaaval ja aja jooksul, juuritakse välja samuti vähehaaval ja pärast kehtvat võitlust tema vastu.“²¹⁾

On selge, et sellistel juhtudel nõutakse pedagoogilt kannatlikkust ja visadust.

Võitluses laste halbade harjumustega võib edu paljudel juhtudel saavutada ainult siis, kui energiliselt võidelda mõnede täiskasvanute halva mõju vastu lastesse. Et poiste juures välja juurida jämedust, sõimusõnu ja teisi pahesid, on vaja saavutada nende pahede kõrvaldamist isade ja vanemate vendade juures. Kuid pedagoogid ei või oodata, kuni täiskasvanud vabanevad oma halbade harjumustest. Pedagoogidel tuleb esiteks võtta aktiivselt osa kultuurilis-ühiskondlikust tööst ka täiskasvanute seas, teiseks aga tuleb igal õpetajal asetada küsimus oma kasvandike ees nii, et nad ei õigustaks oma halba käitumist teiste halva käitumisega. Kuid luues laste juures kultuurse käitumise oskusi, võib õpetaja ka laste kaudu mõjutada perekonda, mõjutada täiskasvanuid.

Kultuurse käitumise oskuste ja harjumuste kasvatuse alal on suur tähtsus pedagoogi kontrollil, kuidas lapsed on täitnud seatud nõudeid ja reegleid. Selle juures on tarvis õpilasi õpetada ka enesekontrollile.

Puuduliku kontrolliga seletub iseäranis see tõsiasi, et mõned lapsed annavad lubaduse parandada, kuid ei paranda

²¹⁾ „Inimene kui kasvatuse objekt“, 13. trükk. 1913, lk. 32.

end, annavad uuesti lubaduse ja jällegi ei paranda end. On võimalik, et nad ei paranda end sellepärast, et neid valdab veel vana harjumus, kujunenud oskused raskendavad uute tekkimist. On vaja lastesse tähelepanelikult suhtuda ja aidata neil ennast parandada.

§ 20. Veenmise ja seletamise meetod töös käitumisreeglite alal.

Teadliku distsipliini nõuded, mis põhinevad õpilase sisemisel püüdel paremale käitumisele, ja tunnustamine, et harjumuste kujunemisel peab lähtekohtaks kõige sagedamini olema arusaamine reeglist, sunnivad meid järeldama, et veenmise ja seletuse meetodid on distsiplineeritud hoiaku kasvatusel esmajärgulise tähtsusega.

Lapsed peavad täpselt teadma „õpilasreeglite“ iga punkti ega tohi neid unustada. Nad peavad täieliku selgusega arusaama iga reegli mõttest ja põhjusest — miks niisugune reegel esitatakse. Distsipliini rikkunud õpilane peab ise oskama seletada, missugust reeglit ta rikkus, sest siin ei tohi tema jaoks olla „läbivõtmata“ reegleid; ta peab neid kõiki kindlasti teadma. Üksikute reeglite juurde on vaja korduvalt tagasi tulla, uuesti ikka jälle neid õpilastele meelde tuletada ja uute näidetega selgitada. Näiteid tuleb aga nii valida, et nad võimalikult selgesti avaksid õpilastele moraalsete ja distsiplinaarsete nõuete alused.

„Õpilasreegleis“ on terve rida tõsiseid mõisteid ja põhilauseid, mis iga õppeaastaga peavad õpilastele saama täpsemaks ja selgemaks. Nende põhilauseite hulka kuuluvad näiteks järgmised:

„Saada haritud ja kultuurseks kodanikuks“.

„Käituda tagasihoidlikult“.

„Kalliks pidada kooli au ja klassi au nagu oma au“.

Kas võib arvata, et lapsed omandavad need reeglid ainult seletusest? Neile tuleb jutustada palju tõsiasju, mis avavad iga teema sisu, tutvustada neid näidetega suurmeeste elust. Ja kõigil neil teemadel tuleb vestelda lastega igas klassis nende vanusele arusaadava materjali piirides. Vaadeldgem, missugust tööd teostati näiteks ühe kooli neljandas klassis tagasihoidlikkuse alal, mille mõiste oli õpilastele väga tume. Lapsi tutvustati sellega, mida jutustas Stalin Lenini tagasi-

hoidlikkusest, sellega, kuidas Henri Barbusse iseloomustas seltsimees Stalinit kui lihtsat inimest; lastele anti lugeda E. Kononenko raamatuke „Tuttavad tütarlapsed“, nendega koos loeti läbi Krõlovi valm „Kaks vaati“; rühm õpilasi hakkas monteerima plakati, kus olid kujutatud katked ülaltoodud teostest, illustratsioonid Lenini ja Stalini kohtamisest talupoegadega, töölistega, soldatitega, lugemiseks soovitatavate raamatute nimestik. Selle plakati abil pidasid tütarlapsed huvitava väikese referaadi antud teemale oma klassis.

Mõned suhtuvad kahtlusega distsipliini kasvatusmeetodeisse veenmise, seletuse kaudu ja väidavad, et lastesse see meetod ei mõju. Kuid mõjuta ei jää mitte iga seletus, vaid halb seletus. Kunst pidada lastega kasvatuslikku vestlust pole kaugeltki lihtne asi.

Vestlustes nooremate õpilastega käitumisreeglite üle tuleb osavalt kasutada lihtsaid näiteid, jutustusi, elust võetud tõsi-asju, arusaadavaid võrdlusi. Esimese klassi õpilane Miša B. käis vihikutega hooletult ümber, määris neid, kiskus lehti välja. Õpetaja küsis Mišalt, kas ta isal on mõni dokument, mida ta hoiab, püüab mitte kaotada. Miša vastas kohe, et on selline dokument, see on pass. Isa hoiab teda, püüab teda mitte määrida, paneb kasti. Õpetaja ütles, et õpilase vihik on ka tähtis dokument, mis näitab, kuidas õpilane töötab, seepärast aga on vihikut vaja pidada hoolikalt, teda hoida. Miša sai hästi aru, mis temalt nõutakse ja kui tähtis on silmas pidada seda nõuet, ja harjus vihikuid hoidma.

Lapse käitumise suunamine kasvataja sõnade kaudu võib võtta väga mitmekesiseid vorme. Peale seletuste ja vestluste, milledest oli juttu ülalpool, kasutab kasvataja nõuandmist, palvet, manitsusi, käske.

K ä s k on nõudmine, mis esitatud kategoorilises käskivas vormis, see on korraldus. Alati täpne ja õigeaegne käskude täitmine laste poolt oleneb sellest, kuivõrra osavalt kasvataja neid annab.

A. S. Makarenko esitab niisuguseid nõudeid kasvataja korraldustele:

1. Käsku ei tohi anda tigidalt, kisaga, ärritatult, kuid ta ei tohi sarnleda ka mitte palumisega;
2. Käsk peab olema lapsele jõukohane, ei tohi temalt nõuda liiga suurt pingutust.

3. Kask peab olema mõistlik, s. t. ei tohi tervele mõistusele vastu rääkida.
4. Kask ei tohi teie muudele või teise juhataja korraldustele vastu rääkida.

„Kui korraldus on antud, siis peab teda tingimata täidetama. Väga halb, kui teete korralduse, siis aga unustate ise oma korralduse.“²²⁾

Nõuanne on oma arvamuse väljendamine selle kohta, kuidas oleks parem antud juhul toimida; nõuanne tehakse sõbralikus toonis; ta eeldab leida kasvandikus kõlbelist hingelist vastukaja. Hea, kui kasvandik ise palub nõu. Kuid kasvataja peab väga ettevaatlikult kasutama seda vormi, tarvitades teda mitte sagedasti.

Manitsus on motiveering, mis veenab õpilast teataval viisil toimima, mis aitab tal sügavamale tungida nõude olemusse ja tähtsusesse ning teadlik olla selle teostamise tähtsusest. Manitsus, mis tehtud seltsimeeste juuresolekul kollektiivis, tekitab lapses häbitunde ja on osaval taktitundelisel tarvitamisel tugevasti mõjuv vahend. Mõnikord on otsarbekas kasutada manitsust nelja silma all.

Palve on kasvataja nõue, mis on väljendatud pehmel kujul. Palves on ka juttu sellest, mis kasvandik peab tegema. Kuid on juhtumeid, kui üks või teine laps millegipärast avaldab otsesele nõudmisele sisemist vastupanu; siis kasvataja, arvestades peenema psühholoogilise mõju võimalust lapsesse, esitab oma nõude palve kujul. Siis tekib lapsel ametlikult nõutava raske kohustuse asemel heameel, et temale oleks nagu võimaldatud õigus iseseisvalt valida antud konkreetsel juhul käitumise joont. Näiteks, laps kohtleb ema jämedalt: õpetaja nõuded parandada lapse käitumist ei viinud soovitud tulemustele. Õpetaja esitas lapsele oma soovi palve kujul. Kasvandik oli asetatud vajaduse ette nagu teha oma otsus. Tundes oma vastutuse tõusu ja soovides vastuseks õpetaja taktilisele lähenemisele tulla talle vastu, muudab laps oma käitumist.

Siiski, igakordsel laste mõjutamisel sõnadega peab tunduma kasvataja väarikus, ta kindel tahe — ühel juhul väl-

²²⁾ A. S. M a k a r e n k o, Loengud laste kasvatusest. Utšpedgiz, 1940, lk. 51.

jendatud otsekohe (käsk), teinekord — märgatava tagasihoidlikkusega (manitsus, nõuanne).

Laste mõjutamise sõnavormide mitmekesisus ei tohi aga viia kasvatajat paljusõnalisusele, pikkadele arutlustele seal, kus on vaja praktiliselt, asjalikult lapsi õpetada — näitamise ja harjutamisega, ja seal, kus vaja lihtsalt, lühidalt ja kategeooriliselt esitada nõudmine ja kontrollida selle täitmist.

§ 21. Õpilaste mõjutamise kaudsed vahendid.

Eelmises paragrahvis vaatlesime veenimise meetodite rakendamist distsipliini kasvatusel. Nende kõrval lubab nõukogude pedagoogika, nagu see oli selgitatud juba varem, ka sundimise meetodite tarvitamist. Enne aga, kui minna viimaste käsitlusele, on vaja meil veel läbi vaadata meetodite rühm, millede üldiseks oluliseks tunnuseks on tõsiasi, et õpilaste käitumisse mõjub positiivselt mõnesugune, kasvataja poolt meelega loodud olukord. Siin eluline fakt (situatsioon) ise ergutab heale käitumisele.

Niisuguste õpilaste kaudse mõjutamise meetodite hulka kuuluvad lapse aktiivsuse ümberlülitamine eitavalt tegudelt jaatavaile tegudele uute huvide äratamise, uute perspektiivide avastamise teel; eemaldamine halvadest mõjudest lapse lähendamise teel teistele kaasõpilastele või teistele täiskasvanud inimestele (kuid nii, et see ei oleks lapsele peale sunnitud); vihje lapse süüle (ta nime mainimata) jutustuse teel analoogilisest süüteost, mis korda saadetud teise isiku poolt; laituse avaldamine lapsele mõnesuguse tagasihoidliku, kuid siiski märgatava jahenemise väljendamise teel, säilitades siiski suurt, kuid ajuti varjatud tähelepanelikkust. Kõik need vahendid või võtted on arvestatud mitte otsesele mõjutusele; nende eesmärgiks on lastes tekitada selliseid elamusi, mis sunnivad neid endid „revideerima“ oma käitumist ja ergutavad seda muutma kasvatajale vajalikus suunas.

§ 22. Ergutuste rakendamine.

Ergutused põhjenevad usaldusel õpilase vastu, ta positiivsete algete ja omaduste jõu tunnustamisel. Ergutused mõjuvad lapsesse hästi selle tõttu, et tekitavad lõbutunde: laps toimib nii, et teenida ergutust, sest see pakub talle lõbu.

Ergutused on väärtuslikud selle poolest, et stimuleerivad

õpilase jaatavaid jooni ja omadusi, soodustavad nende edaspidist arengut ja vabanemist eitavaist joontest ning avaldustest.

Kooli praktikas rakendatakse järgmisi ergutuste liike:

- 1) Usalduse väljendus lapse vastu, näit. temale mõnesuguse jõukohase vastutava ülesande määramise teel: siin mõjutab last temas väljakutsutud üllas uhkustunne, inimväärikuse tunne.
- 2) Lapse julgustamine, kui ta püüab sooritada tööd; võibolla, et see ei tule tal veel päris hästi välja, kuid julgustamine suurendab ta püüdlikkust ja viimaks saavutab ta vajalikud tulemused.
- 3) Kiitus lapse töö parendamise või käitumise parandamise eest vanemate ees; see on lastel seotud suure rõõmutundega.
- 4) Õpilase kiitmine õpetaja poolt laste kollektiivi ees saavutuste eest õppetöös, hea teo, korraliku käitumise eest; see pakub lapsele suurt moraalset rahuldust.
- 5) Õpilase kiitmine õpetaja poolt hea vastuse, kohusetruult tehtud töö eest.
- 6) Preemiatega (raamatud, riistad, mängud jne.) ühenduses olevad kiitused.

Ergutuste kõrgeks vormiks, mis meil valitsuse poolt on sisse seatud, on kiituskirjade andmine õpilastele. Õpilased, kes lõpetavad keskkooli ja on saanud põhiainetes väga head hinded ja on väga hea käitumisega, saavad küpsustunnistuse, mis annab neile õiguse astuda kõrgemaisse õppeasutistesse ilma eksamita, ja ergutatakse kuld- ja hõbemedaliga.

Ergutusi nende lihtsaimates vormides võib rakendada ka siis, kui õpilane pole veel saavutanud väga häid tulemusi, kuid on ilmutanud suurt ning siirast püüdlikkust oma töö parendamiseks.

Üksikuil juhtudel võib kasutada ergutust distsiplineerimata õpilase parandamise vahendina, kui on alust loota, et selle õpilase tunnustamine mõnesuguste positiivsete nähtuste eest ta töös ja käitumises stimuleerib teda, et püüda end parandada. Ergutus sel juhul tõstab õpilast ta enda ja kollektiivi arvamuses, sisendab usku oma jõududesse ja loob murrangu ta käitumises, sunnib teda rangemalt endasse suhtuma.

Ergutusi võib kasutada mitte ainult üksikute õpilaste suhtes, vaid ka kogu kollektiivi — klassi, ringi suhtes heakskiidu kujul direktori, õppenõukogu poolt (õpilaste koosolekul teatavaks tegemisega), premeerimise kujul (teatripiletid, ekskursiooni tuusikuud, materjalid klassiväliseks tööks jt.).

Ergutusel on suur kasvatustlik mõju järgmistel tingimustel: 1) kui neid kasutatakse põhjustatult, teenete järgi; 2) kui nad ei alanda teisi; 3) kui õpilases on välja kutsutud isiku väarikuse tunne ja soov tõsta oma kollektiivi au, 4) kui neid ühe isiku suhtes ei rakendata liiga sagedasti.

Pedagoogide ja lastevanemate hulgas leidub inimesi, kes on liiga ettevaatlikud ergutuste kasutamisel; mõni kasvataja peaaegu kunagi ei kiida, ei erguta last; ta loob sellega võõrdumise enda ja lapse vahel.

Teiselt poolt, on aga ka selliseid, kes liiga pillavad ergutusi, sageli lubavad lastele tasu isegi niisuguste saavutuste eest, mis peavad olema lihtsalt harilike õpilaskohuste täitmise tulemuseks.

Õige joon ergutuste rakendamisel seisneb selles, et ergutused ja autasud ei ole eeltingimuseks, mitte kauplemise objektiks õpilasega, vaid lapse eeskujuliku edu ja eeskujuliku käitumise loomulikuks tagajärjeks.

§ 23. Karistuste rakendamine.

On hea, kui õpetaja suudab saavutada distsipliini ilma karistuseta. On aga halb, kui lapsed teevad lubamata tegusid ja jäävad karistamata. Kui laps jäi süüteo eest karistamata üks kord, teine kord, kolmas kord, lakkab ta üldse sõna kuulmast ja teda on juba raske parandada.

Karistuse võtteid kasutatakse meie koolis niihästi antud õpilase kui ka klassi kui terviku huvides. Järelikult, karistus ei ole meie koolis kättemaks õpilasele kordasaadetud üleastumise eest, vaid kasvatustvahend.

Karistus mõjub sellepärast, et ta on ebameeldiv. Ebameeldivaid elamusi tahab laps vältida. Kui tal on võimaliku karistuse kartus, siis loobub ta üleastumisest. Nõukogude koolis pole kehalised karistused lubatud. Nad pole kohaldatavad sotsialistliku korraga, kus inimene on vabastatud orjalikust psühholoogiast.

Füüsilised karistused ei paranda kunagi last, veel vähem aitavad teda kasvatada; vastupidi, nad viivad sellele, et lapse ühtedele pahedele lisanevad teised pahed: karistuse kartusel muutub laps tige-daks, hakkab petma jne.

Lubamatud on abinõud, mis häbistavad, nagu näit. hilin-jate paigutamine „häbilauda“, erilisse koolipinki, mille kohal ripub kunstipärane karikatuur pilkava pealkirjaga. Säära-sed vahendid (nende hulka kuulub „mustade nimestike“ väl-japanek ja laste kandmine mustale tahvlile, „häbitahvlile“ jne.) on irvitamine lapse isiksuse üle, nad mõjuvad raskelt laste hingeellu ja ajendavad neid toimingule, mis on vas-tupidised neile, mida tahavad saavutada pedagoogid.

Meie kooli praktikas lubatud karistuste hulka kuuluvad:

Märkused. Märkus on karistuse kergeim vorm; mär-kuse teeb õpetaja õpilasele kas nelja silma all või kogu klassi ees. Märkusi võib kanda õpilase päevikusse. Sissekirjutuses peab olema konkreetselt üteldud, mille eest märkus on teh-tud.

Hoiatus. Juhtub, et õpilasele tehtud märkus ei avalda-nud mõju või mõju kestis väga lühikest aega. Näit. tegi õpe-taja õpilasele märkuse koduste ülesannete täitmatajätmise eest; õpilane täitis järgmisel päeval ülesanded, kuid siis läks jälle kõik vana moodi. Siis peab õpetaja õpilast hoiatama, et koduste ülesannete täitmatajätmine toob kaasa teiste karis-tuste rakenduse. Ja kui õpilane end ei paranda, tuleb seda tingimata teha.

Klassist eemaldamine. Vaatamata hoiatusele jät-kab õpilane klassis halvasti käitumist ja segab klassi tööd. Õpetaja on õigustatud õpilast tööst eemaldama.

Lubatud on ka selline karistus, nagu süüdlase **seisma-panemine**.

Pärast tunde kooli jätmine. Õpilasi, kes pole täitnud töid klassis või kodus, võib jätta kooli pärast tunde töö sooritamiseks.

Noomitused. Kui õpetaja märkused ja hoiatused ei and-nud tulemusi ja õpilane jätkab koolikorra rikkumist, siis õpetaja või koolijuhataja võib õpilasele avaldada noomituse. Noomitust võib avaldada kas klassi ees või nelja silma all. On vaja arvestada õpilase süü astet ja asjaolusid, mille-del toimus distsipliini rikkumine.

Käitumise hinde alandamine. Käitumise hinde vähendamine on raskeks karistuseks, mis hoiatab õpilast, et ta käitumine rikub raskelt koolikorda ja rikkumine kordub süstemaatiliselt, ettekavatsetult. Käitumise hinde alandamine toimub veerandi lõpul kokkuleppel koolijuhatajaga.

Õpilase käitumise hindetele annab nõukogude kool väga tõsise tähenduse kui vahendile, mis peab õpilast ergutama kõrgele distsiplineeritusele. Hinde alandamine on väga raskeks karistuseks. See nähtub VNFSV Hariduse Rahvakomisariaadi instruksiooni järgmistest punktidest viienumbrielse teadmiste hindedüsteemi rakenduse kohta:

Õpilase käitumise hindamisel.

Hinne „5“ pannakse õpilase laitmatu käitumise eest koolis ja väljaspool kooli.

Hinne „4“ pannakse õpilase käitumise märgatavate rikkumiste eest. Käitumise hinne „4“ on lubatud ainult ühes veerandis. Õpilase parandamatuse puhul õppenõukogu arutab küsimust käitumise hinde edasise alandamise kohta.

Hinne „3“ pannakse õpilase käitumise eest tõsise koolikorra rikkumise puhul ja on hoiatuseks võimalikuks koolist kõrvaldamiseks. Õpilase parandamatuse puhul temale määratud katseaja kestel õppenõukogu arutab tema kooli jätmise võimaluse küsimust. Kui küsimus lahendatakse õpilase kõrvaldamise mõttes koolist, siis hinnatakse ta käitumine hindega „2“ ja õpilane kõrvaldatakse koolist.

Õppenõukogu otsus kinnitatakse rajooni (linna) haridusosakonna poolt.

Tunnistuste ja atestaatide väljaandmine on lubatud ainult õpilase väga hea käitumise puhul (hinne „5“) järgmise sissekandega: „väga hea (5) käitumise juures“.

Õpetajad ja klassijuhatajad peavad kindlustama õpilase edasijõudmise ja käitumise päevikute ja veerandi-tunnistuste reeglipärasest läbivaatamist lastevanemate või neid asendavate isikute poolt.

Igast käitumise hinde vähendamisest teatatakse vanemaile.

Hoiatus koolist kõrvaldamise kohta. Hoiatus koolist kõrvaldamise kohta on väga kõrge karistuse määra, seda tuleb kasutada muidugi eriliselt läbimõeldult ja ette-

vaatusega; seda teostab koolijuhataja, pärast seda kui teised karistusmäärad olid kasutatud ega andnud vajalikke tulemusi.

Distiipliini eriti pahatahtlike rikkumiste puhul tarvita-
takse kooli s t k õ r v a l d a m i s t. Koolist kõrvaldamine ei
ole niivõrra parandusvahend kõrvaldatavale kui vahend normaalsete töötingimuste loomiseks õpilaste enamiku jaoks.

Õpilaste distiiplineerimatust parandavad mõnikord sellised vahendid kui ümberasetamine teise naabri juurde antud klassis, üleminek teise kollektiivi — paralleelklassi või teise kooli.

Paljud koolid kasutavad vääralt sellist vahendit kui vanemate väljakutsumine: selle vahendiga hirmutatakse õpilast, vanemale kaevatakse õpilase peale, mõnikord käib sellega kaasas vanema poolt õpilase suhtes füüsilise karistuse rakendamine. Pedagoogil tuleb minna lastevanemate juurde või neid välja kutsuda selleks, et nendega kokku leppida koostööks lapse kasvatus, tema töö, puhkuse jne. tingimuste parandamise kohta. On hea vanemaid välja kutsuda selleks, et näidata, missugused edusammud on lapsel olnud teatava aja jooksul. Laps rõõmustab vanemate sellise väljakutsumise puhul. See ergutab teda paremale käitumisele.

Olemasoleva praktika põhjal võib näidata neid tingimusi, millel karistused tõepoolest viivad distiipliini rikkujate parandusele ja aitavad kasvatada õpilasi range distiipliini vaimus.

Karistus mõjub, kui ta on õiglane ja õpilane on teadlik sellest kui vajalikust.

Isegi lihtsaimad karistused märkuste näol on tugevad mõjutusvahendid, kui neid kasutatakse küllalt tõsiselt ja tahtejõuga. On hea, kui pedagoogid oskavad õpilasesse mõju avaldada isegi tumma märkusega, pilk-märkusega, vihjega; sellise oskuse tõttu distiipliin teostub kiiresti liigsete sõnaliste seletusteta, ajakulutusega.

Märkused mõjuvad, kui nad on lühikesed, selged ega kordu palju.

Karistus mõjub, kui õpilase teadvuses karistuse määr on seotud üleastumise laadiga. Pedagoogiline kogemus näitab kindlasti, et karistused, mis on nagu üleastumise loomulikult järeltuleks, tuntakse õpilaste poolt õiglastena ja sunnivad

edaspidi hoiduma sellistest üleastumistest. Mõned sedalaadi näited:

Õpilane mustas ruumi — teda sunniti tuba puhastama;
õpilane ei täitnud koduseid ülesandeid — ta jäeti pärast tunde tööd sooritama;

laps rikkus mängu reegleid — ta kõrvaldati mängust;
ta rikkus korda kinoseansil, jalutuse ajal — temalt võeti see lõbu järgmiseks korraks;

ta rikkus kooli või kaasõpilase asja — teda sunniti seda parandama või materiaalselt kahju tasuma;

ta rikkus järjekorda, tegutsedes küünarnukkidega, jõudis esikohale — ta pandi viimaseks;

ta solvas mõnda kaasõpilast või ütles jämedalt mõnele vanemale inimesele — teda sunniti vabandama.

Karistus mõjub, kui õpetaja arvestab selle valikul ka niisuguseid andmeid: missugune oli õpilase käitumine enne üleastumist, kas üleastumine oli juhuslik või ette kavatsetud, esimest korda või korduv; missugused on üleastumise tagajärjed, keda ta puudutas; kas õpilane kahetses, kas tal on mureja häbitunne, kas ta ise üles tunnistas või püüdis varjata jne.

Karistusvahendeid ei tule mingil juhul vaadelda kui distsipliini kasvatamise peamisi vahendeid. Peaasi on kasvatustöö positiivses plaanis: veenete, vaadete kujundamine, „õpilasreeglite“ tähenduse ja mõtte selgitamine, õpilaste praktiline harjutamine õpilasreeglist kinni pidama ja vanemate eeskujul.

Ei tohi kunagi unustada, et õpilase eeskujulikkude distsiplineeritust võib saavutada ainult kogu õppe- ning kasvatustöö hea korraldusega koolis ja kooli mõjuga kodusse nõukogude pedagoogika põhinõuete vaimus.

§ 24. Õpilase tundmine ja õpetaja takt kui tähtsad tingimused distsipliini kasvatamisel.

Et kasvatust õieti juhtida, on vaja hästi tunda neid, keda juhata. Töö lastes teadliku distsipliini kasvatamise alal nõuab pedagoogilt õpilase tundmist, iga üksiku lapse tundmist. Pedagoog peab lapsi uurima, uurima tingimusi, milledes nad elavad väljaspool kooli, uurima ümbrust, kus nad liiguvad. Need teadmised ütlevad pedagoogile, kui

das üksikuil juhtudel toimida. Tervel real juhtudel tuleb tal distsiplineerimatu lapse parandamiseks tegemist teha mitte niivõrra temaga kui ta vanematega, ligimestega, mõnikord ka ühiskondliku organisatsiooniga.

Tundes hästi lapsi, saab õpetaja kergemini kindlaks teha distsipliini rikkumise põhjusi ja saab seetõttu õigemini leida vahendeid distsiplineerimatusega võitlemiseks.

Tutvume näidete varal, kuidas vahendite valik laste kasvatlikuks mõjutamiseks oleneb konkreetseist põhjustest, mis viisid üleastumistele.

1. Õpilane ei täitnud ülesseatud nõudmist. Kontrollimisel selgus, et ta ei saanud sellest õieti aru. Jätkus mõnest lühikesest seletusest (täiendavalt), ja ta hakkas seda täitma.

2. Õpilased rikkusid viisakuse nõudeid õpetajate tупpa tules. Nad lihtsalt ei osanud tупpa tulla, paludes selleks luba. Harjutused selles — ja lapsed omandasid kultuurse käitumise teatava oskuse.

3. IV kl. õpilaste salk, omades pärast tunde palju vaba aega, hulkus linna tänavail: aktiivsusejano viis lapsi niikaugele, et nad sõitsid trammivagunite puhvritel, kord rippusid autodel, hakkasid isegi ühes trepikojas kogunema ja raha peale kaarte mängima. Nüüd võeti aga need lapsed näiteringi, mis hakkas ajaloolist näidendit lavastuseks ette valmistama. Oli vaja osi õppida, käia harjutustel, valmistada rekvisiite, ehitada näidendi jaoks lava jne. Lapsed lakkasid mõttetult tänavail ringi käimast ja ulakusi tegemast.

Nii kõrvaldati laste distsiplineerimatus ka raskeil juhtudel. Kui distsiplineerimatuse põhjuseks on mõne halva eeskuju mõju, on vaja kõrvaldada see halb eeskuju, õpilane viia uutele huvialadele.

Kui laps ei kuula sõna hellitamise tagajärjel, on vaja kokku leppida koduga, kuidas kõrvaldada see eitav nähtus.

Kui laps saab kodus tunda täiskasvanute despotismi või kui ta on hooletusse jäetud, on ilma järelevalveta, ja vanemad suhtuvad vastutustundetult ta kasvatuse — tuleb pedagoogidel võtta kodu suhtes kindlate nõudmiste otsustav joon ja kannatlikult ning visadusega saavutada murrangut koduse kasvatuse meetodis.

Nii valitakse vahendid, olenevalt õpilaste distsiplineerimata tuse põhjustist.

Neid põhjusi otsides peab õpetaja kõigepealt kontrollima, kas nad ei peitu temas eneses, koolis.

Algajail õpetajail on sageli raskusi ja viperusi distsipliiniga klassis, õpetaja teeb jämedaid vigu. Araverelised hakkavad kohe pettuma eneses, oma pedagoogilistes võimetes. Kuid õpetaja võib olukorda parandada kõigepealt oma aktiivsusega. Ta peab rahulikult analüüsima, missuguste põhjustega on seletatavad ta ebaõnnestumised, selle juures kindlaks tehes (kriitiliselt endasse suhtudes), missugused isiklikud vead või missugused puudused metoodika ja õpilaste töö organiseerimise alal takistavad normaalse distsipliini loomist. Kasutades pedagoogilise töö osavate meistrite konsultatsiooni ja arendades bolševistlikku visadust, vabaneb õpetaja puudustest oma töös ja parendades seda saavutab oma õpilaste kõrget distsiplineeringut ja organiseeritud hoiakut.

Õpetajal on äärmiselt tähtis võimalikult kiiresti leida õige toon laste kohtlemisel ja omandada pedagoogiline takt. Õige pedagoogilise takti olemus seisneb oskuses tunda iga lapse sisemist elu ja märgata, missugused raskused takistavad lastel organiseerida oma käitumist vajalikul viisil, samuti ka, missugused stiimulid (ajed) parimal viisil suunavad neid õigele teele. Õpilaste kohtlemises peab õpetaja kohe võtma otsustava ja kaaluva tooni, mis samal ajal ei eemalda lapsi, vaid lähendab talle seetõttu, et õpetajas köidab tugev tahe, mis on ühendatud tähelepanelikkusega kasvandike suhtes, osavõtuga nende elamustest.

Õige pedagoogilise takti olemuse väljendas hästi K. D. Ušinski, näidates, et õpetaja töös peab „valitsema tõsidus, mis lubab nalja, kuid ei muuda kogu asja naljaks, lahkus ja sõbralikkus ilma lääguseta, õigus ilma torisemata, headus ilma nõrkuseta, kord ilma pedantsuseta ja, mis peaasi, alaline mõistlik tegevus“.²³⁾

²³⁾ K. D. U š i n s k i, Käsiraamat õpetamiseks „Rodnoje slovo“ järgi. I osa, 20. trükk. Peterburi, 1897, lk. 20.

6. Iseloomu tahteliste omaduste kasvatamine.

§ 25. Iseloomu tähtsamad omadused ja nende kasvatusvõtted.

Iseloomu kasvatus on kommunistliku kasvatusel osaks. Iseloomu kasvatus on kestev protsess ja koolis ta ei lõpe. Praktilises elutegevuses karastub inimese iseloom, võitluse protsessis tugevnevad ta tahteomadused. Siiski etendab meil ka algkool määratu suurt osa tahte ja iseloomu kasvatuses. Õpetus koolis on lapsele tõsiseks tööks, siin satub ta organiseeritud kollektiivi, õppimine on seotud vaimsete ja füüsiliste jõudude tõsise pingutusega, siin on palju raskusi, mis vaja ületada, alistuda kindlaksmääratud korrale jne. Kõik see mõjub teataval viisil õpilasesse, iseloomu tahteliste omaduste kujunemisse.

Distsipliini küsimuste tundmaõppimisel me lähenesime ka tahtekasvatuse küsimuste juurde. Inimese tähtsaimad tahteomadused on sihikindlus, otsustavus, visadus, ettevõtlikkus, mehisus, vastupidavus.

Vaatame, missugused ülesanded on meie ees iga omaduse kasvatusel suhtes algkooli õpilaste juures.

Sihikindlus. Kui inimene seab endale kindlad selged sihid, siis on ta tegevus kindel, viljakas, mis ergutab teda üha uutele saavutustele. Õieti korraldatud õppetöö koolis koosneb tervenisti üksteisele järgnevaist õpilaste sihittegevuste reast; sellepärast on laste juures sihikindluse kasvatamiseks õpilasaastais väga tänuväärne pind. On tähtis, et lapsed oma õpinguis, ühiskondlikus töös ja mängudes harjuksid seadma ja nägema enda ees alati kindlaid konkreetseid sihte (üht teise järel) ja püüaksid neid teostada. Õpetaja aga peab õpilasi teadlikult viima ühelt sihilt teisele. Seejuures III—IV kl. õpilasele on juba vaja avada ka töö perspektiive, asetades nende ette mitte ainult lähemaid, vaid ka nende vaatele kättesaadavaid kaugemaid eesmärke.

Osaku meie õpilased vastutavalt võtta ülesandeid ja õigeaegselt, täpselt ja kõrgekvaliteediliselt täita.

Iseloomu tahtejooni omav inimene on järjekindel, ta sõnad ja teod ei lähe üksteisest lahku, ja ta toimib vastavalt oma veendumustele. Koolis kujunevad laste veendumused ja lapsi õpetatakse nende tegevuste teadlikkusele ja teatavale järjekindlusele. Need iseloomujooned kujunevad aega-

mööda ja tõsiste raskustega. Alkooliõpilased tegutsevad veel tunduval määral emotsioonide mõjul. Nad võivad õpetajale kergesti lubada paremini õppida ja käituda, võivad aga ka kiiresti unustada antud lubaduse. Õpetaja ülesanne seisneb selles, et silmapaistvate inimeste — revolutsioonilised tegelased, õpetlased ja teised — eeskujudega näidata, kuidas järjekindlus ja põhimõttelisus andis võimaluse teostada tähelepanuväärt üritusi.

Otsustavus. Eesmärgi saavutamiseks on vaja minna kindlalt, vankumata, s. t. toimida otsustavalt. Oletame, et õpetaja annab lastele jõukohaseid ülesandeid, mis nõuavad mõnesuguste raskuste ületamist. Aga vastuseks kuuleb ta: „Ma ei tea, kuidas seda teha“, „ma ei saa“, „ma kardan“. On vaja luua nõukogude õpilasis selline psühholoogia, et nad loeksid oma aule mittekohaseks avaldada kõhklemist neile vajalikes tegudes. Ilma selleta ka teadlikuks saanud eesmärgid võivad jääda ainult õpilase ettekujutusse ja mitte kehastuda tõelikkuses.

Visadus. Otsustavusel on väärtust ainult koos visadusega, oskusega saavutada määratud eesmärgi maksu mis maksab, ületada igasugu raskused ja takistused. Visadust on samuti vaja kasvatada varastest aastatest peale. Eelkooliealine laps näit. valmistab ehitusmaterjalist mõnesugust ehitist. Kuidagiviisi see ei õnnestu. Ja ta jätab selle pooleli. Asub teise juurde. Teine laps aga vastupidi koondub kaua alustatud teol ja viib selle lõpule, elades sellejuures läbi suurt rahuldustunnet. On täitsa selge, kuidas tuleb kasvataval käituda ühe või teise lapse suhtes.

Koolis tuleb visaduse kasvatamisele pühendada eriti suurt tähelepanu. Visaduseta ei omanda õpilane korralikult teadmisi, ei kujunda endas oskusi ja harjumusi, ei saavuta ka edu iseseisvas töös.

Paljud lapsed kalduvad kergesti kõrvale otsesest ülesandest, lähevad ühelt asjalt teisele, viimata esimest lõpule, või jätavad töö kõrvale, otsides meelelahutust. Iga last peab individuaalselt hästi tundma sellest küljest, tuleb selgitada õpilase halva töö põhjusi ja allikaid ja visalt kasvatama lastes ehtsat mehhist visadust, ületades kõik tõkestused, mõju des vajaduse korral ka kodusse. Seejuures on tähtis, et lapsed omandaksid oskuse mitte ainult saavutada lähedasi ja

kergelt kättesaadavaid eesmärke, vaid et nad oskaksid ka kannatlikult ja kaua visalt tegutseda kaugel eesmärgi saavutamise suunas, ületada raskused ka mittehuvitavate, kuid vajalike tööde täitmisel. Lapse teadvuses võitlevad sageli mitmesugused motiivid. Kord tahab ta vastu võtta sõbra kutset ja minna lõbutsema, kuid teadmine vajadusest lõpule viia juba alustatud tegu sunnib pakutud lõbust loobuma. Pedagoogil tuleb eeskujude, ergutuste ja teiste vahendite abil kasvatada lastes oskust allutada oma käitumine kõrgetele motiividele.

See moodustab tähtsaima osa kogu tööst lapse tahte kasvatamise alal.

Ühes visadusega on lastes vaja kasvatada enesevalitsemist, mis samuti on positiivseks omaduseks. Paljud distsipliinireeglid nõuavad lastelt just neid omadusi (kuulata tähelepanelikult, mitte mürada, mitte katkestada täiskasvanut, kui ta kõneleb, mitte liugu lasta käsipuudel jne.). Enesevalitsemine on oskus alistada oma teod mõistuse argumentidele: enesevalitsemisel põhjeneb enesekindlus ja püsivus ning need omadused toetavad omakorda enesevalitsemist. Ka nende omaduste kasvatamise peamine tee laste juures on jällegi vastav praktika, nende omaduste harjutamine.

Enesevalitsemise omandamiseks on samuti vaja visadust.

Algatusvõime. Kommunistliku kasvatuses ülesanded nõuavad, et meie õpilased väljuksid koolist algatusvõimelistena. Meie Nõukogude Liidu kodanikelt nõutakse mitte ainult juhatajate tahte teadlikku ning sihikindlat täitmist, vaid ka oskust avaldada oma leidlikkust, viia asjasse oma loovat sädet, mis suunatud Kodumaa kasuks. Ainult algatusvõimelised inimesed oskavad edukalt igasuguses olukorras välja tulla raskest seisukorrast, võivad produktiivselt lahendada uue ülesande, mille elu on esitanud.

Algatusvõimet on samuti vaja arendada varasest lapseast ühes loominguliste algete arenemisega lastes. Tänapäevaste laste jaoks annavad kollektiivsed mängud, laste osavõtt ühiskondlikult kasulikust tööst, kunstilisest isetegevusest, nende mitmesugune töö õpilaste või pioneeride kollektiivis. Pedagoogil tuleb suhtuda erksalt huvitavasse ning väärtuslikesse ettepanekuisse, mis tulevad lastelt enestelt koolipäevade korraldamisel, juubelite pühitsemisel, mitmesuguste

temaatiliste koondiste, ekskursioonide ja muude ürituste teostamisel. On siiski tähtis, et algatusvõime ei avalduks stiihiliselt, vaid juhitaks organiseeritud radadesse. Siis läheb selle väärtusliku omaduse areng üheskoos laste organiseerimisoskuste kasvatamisega. Algatusvõimelistest lastest peavad saama head organisaatorid.

Mehisus. On juhtumeid, kus lihtsast otsustavusest on vähe selleks, et sooritada antud tegu. Neil juhtudel on vaja julgust, mis on seotud kartuse, hirmu ületamisega, riskiga. Julgus võib avalduda ka tugevate emotsioonide mõjul, tundepuhangu mõjul ja ühineda kaalukusega, oma kohuse, oma vastutuse äratundmisega, püsivuse ning enesekindlusega. Sellist julgust nimetataksegi mehisuseks. Mehisus peab saama meie kasvandike iseloomu alaliseks jooneks. Palju julguse ja mehisuse näiteid annab meile Suure Isamaasõja ajalugu. Šura Tšekalin ja Zoja Kosmodemjanskaja, saksa lurjuste poolt surnuks piinatud, olid julged ning mehised. Nad tegutsesid vapralt ja täitsid oma kohust lõpuni. Nende surmaeelsed sõnad on täis nõukogude patriootide kõrget mehisust ja õilsat väärikust.

Vaprust ja julgust on vaja igas asjas, igas elukutses. Kas arst, kes teeb keerulist ja peent operatsiooni, näit. eemaldab inimese peaaigus kasvaja, ei avalda selles mehisust, otsustusvõimet, meelekindlust? Kas õpetlasel, kes riskeerib uurimisel saada mürgituse, kannatada võimalikul avariil, pole neid omadusi?

Igal inimesel, mitte ainult omal erialal, vaid ka naaberladel ja igapäevases elus, üldse igal ajal, võib osutada vajalikuks kontroll, kuivõrd mehine ja julge ta on.

Meie maa ümbritseb julgeid, vapraid, mehiseid inimesi tähelepanuga: meie valitsuse, meie partei keskkomitee, meie juhid, ja esmajoonel seltsimees Stalin ergutavad selliseid inimesi, esitavad neid kõrgetele autasudele; nendest inimestest saab teada kogu maa, kogu maailm: meie ajakirjandus jutustab erutavalt nende tegudest. Meie lapsed, sündinud soovist olla niisama julged ja vahvad, ei piirdu ainult soovidega, ainult unistustega. Nad näitavad ka tegelikult julguse ja vahvuse eeskujuna. Laialt on teada õpilaste kangelasteod Suure Isamaasõja ajal. Grupp Doni punakasakaide eesotsas Oleg Košvoiga võitles raskeis põrandaalustes tin-

gimustes fašistlike okupantide vastu. Avaldades kartmatust ja tõelist heroismi maksid nad vaenlasele kätte, kuidas ja millega aga said.

Võiks tuua palju selliseid näiteid. Nõukogude lapsed armastavad julgeid ja vahvaid. Ja ise tahavad olla julged ja vaprad.

Pedagoogide, juhatajate, vanemate ülesanne on lastes toetada ja arendada püüdu nende omaduste omandamiseks. Jutustused täiskasvanute ja laste vaprustest, sangarluhest, julgest käitumisest ja julgeist tegudest on võimsaks vahendiks mehisuse ja vapruste kasvatamisel meie laste massides.

Mehisuse olulisemaid tunnuseid on vastupidavus. Kannatlikult läbi põdeda haigus, avaldada enesevalitsemist ebameeldiva teate saamisel, taluda vajaduse puhul nurisematama möödapääsematuid puudusi — see tähendab lastele avaldada mehisust.

Mehisuse, julguse, vastupidavuse, samuti kui teistegi omaduste kasvatamiseks on vaja praktikat. On palju juhtumeid, kus õpilastelt nõutakse nende omaduste avaldamist. Üles tunnistada halba tegu, loobuda seltsimeeste toetamisest halvast (ehkki võib olla meeldivas) ürituses, kindlasti asuda raske ülesande täitmisele, ületada kartus pimeduse või tundmatu maastiku ees ja minna sinna, osavalt end kaitsta kallaletungi puhul, kaitsta nõrka seltsimeest temale kallaletunginud tugeva ja määratseva õpilase vastu, kollektiivi koosolekul julgesti paljastada seda, kes teeb huligaansusi ja tõukab sellele teisi.

Kasvatades lastes julgust ja mehisust on ühes sellega vaja võidelda julguse eitavate avalduste vastu. Mõni õpilane loeb julguseks öelda õpetajale jämedusi. On vaja kohe kollektiivi ees selgitada, et on suur vahe julguse ja ulakuse, mõtlemata uljuse vahel.

Mehisuse kasvatamisega on lastel seotud hirmutunde ületamine ja eitava suhtumise kujundamine pelglikkuse vastu: tutvustades lapsi vastavate näidetega, on vaja neis välja kutsuda vastikust pelglikkuse vastu. Pelglikkus on häbi-väärt, kuid hirmutunne on loomulik ja hirm ei ole alati häbi-väärt. Üks vilunud teeneline partisan vastas 12-aastase tütarlapse-pioneeri küsimusele: „Mis vaja teha, et olla julge?“ — „Julgeim inimene võib tunda hirmu, ja see ei ole häbi-

väärt. Häbiväärt on teine — kui inimene võimaldab hirmul valitseda enese üle, kui hirm dikteerib talle, kuidas tegutseda, komandeerib ta tegude üle.“ Lastele on vaja soovitada: „Tuleb hirm peale, sa aga jätkä oma tegevust.“ Tege-
vus viib tähelepanu hirmutundest eemale.

Mida teadlikumaks, mida küpsemaks saab meie kasvandik, seda edukamalt ületab ta eneses hirmutunde kohusetundega. Kui aga patriotism ja mehisus saavad meie poolt kasvatatud noore kodaniku alalisteks omadusteks, arutab ta samuti, nagu arutas vestluses tütarlapse-pioneeriga vana partisan: „Kui ütled enesele: „Ma olen valmis andma elu Kodumaa eest,“ siis on lahendatud julguseküsimus. Mina muide arvan, et siis isegi lakkad mõtlemast, kas oled julge inimene või mitte.“

§ 26. Tutvustamine tahtinimeste kujudega.

Võimsaks tahtekasvatuse vahendiks on eesküju. Sageli kuuleme lastelt: „Tahan olla selline kui Stalin,“ „Tahan olla selline kui Tškalov,“ „Tahan olla selline kui Isamaasõja sangar.“ Nõu-

kogude pedagoogile pole midagi rõõmustavamast, kui ta kasvandikes on äratatud niisugused soovid, mis väljendatud kogu siirusega ja valmidusega saavutada neid omadusi, mis on meie maa parimail inimestel.

Kuid lastes selliseid soove äratada pole veel lõplik ülesanne. Lõppülesanne seisneb selles, et saavutada õpilastes tõepoolest omaduste kujunemist, millede omandamine on vajalik selleks, et sooritada niisuguseid tegusid, millede näiteid esitavad meile mitmesuguste rahvuste ja maade parimad inimesed.

Õpilased peavad aru saama, et neid omadusi ei omandata kergesti, et on vaja kindlust, püsivust, visadust, teadmisi, on vaja palju töötada enese kallal, on vaja võidelda, et niisuguseks saada. On vaja mitte lihtsalt ütelda: „Tahan olla niisugune,“ on vaja tõepoolest teostada sellist elu, on vaja energiliselt püüda teostada väljendatud soov, suhtudes vastutustundega oma sõnadesse. Pedagoogid peavad teraselt jälgima seda, et õpilastes ei areneks auahnus, soov lihtsalt kuulsaks saada, et neil võitlus tõeliselt sangarliku isiksuse omaduste omandamise eest ei vahetuks egoistlike soovidega,

et neist kõneldaks, kirjutataks, avaldataks ajalehes nende näopildid jne.

Mitte selleks, vaid inimesoo kõrgete ideaalide teostamiseks püütakse suurte tegude kordasaatmisele, avaldatakse ohvri-valmidust, sooritatakse teaduslikke leiutisi töö ja võitluse tõeliste sangarite poolt.

Sellest seisukohast on meile eeskujuks kommunismi rajajate elu ja tegevus.

Engels iseloomustab Marxi kui suurimat revolutsionääri ja õpetlast. „Nagu Darwin avastas orgaanilise maailma arenguseaduse, nõnda Marx avastas inimajaloo arengu seaduse...“

Kuid vähe sellest. Marx avastas ka praeguse kapitalistliku tootmisriigi ja tema sünnitatud kodanliku ühiskonna liikumise erilise seaduse...“

Kahest sellisest avastusest oleks olnud küllalt ühele elule. Õnnelik oleks see, kellel oleks õnnestunud teha üks selline avastus. Kuid Marx tegi iseseisvaid avastusi igal alal, mida ta uuris, — isegi matemaatika alal, — niisuguseid alasid polnud aga vähe, ja ühegagi ei tegelnud ta pealiskaudselt.

Niisugune oli see teadusemees. Kuid see polnud temas tähtis. Teadus oli Marxile ajalooliselt edasiviivaks, revolutsiooniliseks jõuks.

Ent Marx oli enne kõike revolutsionäär.“²⁴⁾

Wilhelm Liebknecht kujutab meile Marxi ja ta isiklikke omadusi järgmiselt:

„Selle universaalse mõistuse, s. t. kogu kosmost hõlmava, kõigisse olulistesse üksikasjadesse tungiva, mitte midagi alahindava ja mitte midagi ebaoluliseks või tähtsusetuks arvava mõistuse mitmekülgsuse tõttu, — ma ütleksin isegi — igakülgsuse tõttu, see õpetus, mis andis Marx, peab samuti olema mitmekülgne. Seal, kus oli vaja tunnustada teiste teeneid, oli Marx kõige suuremeelsemaks ja õiglasemaks inimeseks. Ta oli liiga suur, et kadestada ja et olla auahne. Kuid valelikku suurust, järeletehtud au, millega uhkustab andetus ja labasus, vihkas ta surmani, nagu iga valelikku ja valet... Marx oli erakordselt õiglane inimene, ta oli tõe kehaalus.“

²⁴⁾ M a r x, Valitud teosed, I k., 1933, lk. 11.

Marx töötas sellise vastupidavusega, mis sageli mind imestas. Ta ei teadnud üldse, mis on väsimus. Ta oli maha kukumas ja isegi siis ei avaldanud vähimatki jõudude lan- gust.“²⁵⁾

Niisugune oli üks suurimaid inimesi inimsoo ajaloos.

Seltsimees Stalin kujutas Leninit kui geniaalset, põhimõtetega, oma asjas veendunud inimest, kes vihkab revolutsiooni vaenlasi, ja ühes sellega ka erakordselt tagasihoidlikku inimest.

Imestamisväärt oli Lenini töövõime ja ta tahtejõud, mis- sugustes tingimustes tal ka iganes tuli elada ja töötada.

N. K. Krupskaja kirjutab Vladimir Iljitšist, et „teises pagulaspõlves jäi ta samaks nagu oli. Ta töötas samuti palju ja organiseeritult, süvenes teravalt igasse väiksesse üksik- asjasse, sidus kõik ühtekokku. Niisamuti oskas ta tõe silma vaadata, kui kibe see ka oli. Nagu varemgi, nii vihkas ta igasugust survet ja eksploatatsiooni, oli samuti andunud proletariaadi asjale, töötajate asjale, võttis niisama süda- messe nende huve ja kogu ta elu oli alistatud asja huvidele. Niisama tuliselt ja teravalt võitles ta oportunisti, igasu- guse pilli kottipanemise vastu. Nagu varemgi katkestas ta sidemed lähimate sõpradega, kui nägi, et nad veavad liikumist tagasi, oskas lihtsalt, seltsimehelikult läheneda eilsele vastasele, kui asi seda nõudis; kõneles endiselt kõik otse- kohe, puhtalt; endiselt armastas loodust, kevadist metsa, mägestiku radu ja järvi, suurlinna müra, tööd, masse, armas- tas seltsimehi, liikumist, võitlust — kogu mitmepalgelist elu.“

Tõeline kommunistlik kasvatus nõuab laste tutvustamist eluga, suurte silmapaistvate inimeste tegevuse ja võitlusega, mis näitab inimhõimustuse, tugeva inimtahte ja mehisuse võitu, töötajate huvidele piiritu andumuse eeskujuna, praktilisi saa- vutusi sotsialistliku ülesehituse mitmesugustel aladel.

Tohutu tähtsus on õppiva noorsoo isiklikul kokkupuutu- misel silmapaistvate inimestega, kes näitavad meile ideaalse inimekäitumise elavaid kujusid. Kohtumised, vestlused, jalu- tused vanade bolševikega, revolutsioonilise võitluse aktiiv-

²⁵⁾ Marx, Valitud teosed kahes köites, I k., Gospolitizdat, 1940, lk. 113—116.

sete otseste osavõtjatega, Isamaasõja kangelastega, meie kuulsamate inimestega, kes on näidanud töös, sotsialistliku ülesehituse mitmesugustel aladel kõrge tõusu ennenägemata eeskuju, — see on kommunistliku kasvatuses mõjuvamaid vahendeid.

§ 27. Laste tahtepuuduste ületamine.

Positiivne, ettekavatsetult ja plaanikindlalt teostatud töö laste tahtekasvatamise alal on kõige paremaks ja kindlamaks tingimuseks iseloomu puuduste kõrvaldamiseks. Kuid õpetajal tuleb teha erilist kasvatuslikku tööd, kui ühel või teisel kasvandikul avalduvad puudused, mis on tahte vaenlased. Tutvume siin seni kõige levinumate puudustega.

Kerge mõjutatavus. Ta ilmneb lapse valmiduses otsekohe teha seda, mida keegi teine ette paneb, arvestamata seda, kuivõrra vajalik ja mõistlik see on. Kui see väikestel lastel on loomulik, peame õpilaselt nõudma, et ta ei võtaks vastu kaasõpilaste halbu ettepanekuid kergesti mõjutatavusest, vajaliku vastupanevuse puudusest. Lastele tuleb selgitada, kuidas see alandab nende väärikust. Andes neile ülesandeid, on vaja neid asetada organiseerijate olukorda, et neil tuleks korraldusi teha. On tähtis pöörata erilist tähelepanu nende laste iseseisvuse ja vastutustunde arendamisele.

Jonnakus. Jonnakus avaldub ebamõistlikus soovis toimida oma moodi, ilma igasuguste põhjendusteta. Prof. N. D. Levitov viitab järgmistele joontele, mis iseloomustavad jonnakuse psühholoogiat: 1) soov iga hinna eest jääda oma arvamise juurde, 2) mõtlemise kitsarinnalisus, sest laps pole võimeline vastu võtma temale uusi kaalutlusi, 3) suur nõudlikkus teiste suhtes, väga väike nõudlikkus enese suhtes ja väike järeleandmine veinmisele.

Laste jonnakusega on vaja võidelda selle nähtuse põhjuste selgitamise abil. Nii on näit. jonnakus lapse hellituse tagajärjeks. Hellitatud lapsed, kes ei leia kunagi äraütlemist, on egoistlikud, nad on eemaldunud kollektiivist, neid pole õpetatud tööle. See aga tekitab neis jonnakust, isekust. Et niisugusel juhul laps vabaneks jonnakusest, tuleb parandada ta kasvatuses joont kodus.

Jonnakus tekib mõnikord solvamisest, kibedalt üleelatud ebaõigluse tundest, mida on avaldanud laste suhtes täiskasvanud. Jonnakuse põhjuseks on sageli füüsilised karistused, mida on kasutatud kodus.

Lapsed avaldavad jonnakust neil juhtudel, kui kasvatajail pole kindlust nõuetes oma kasvandiku suhtes, vaid esineb liialdus manitsustega, järeleandmine, ülekiitmine jne.

Nende põhjuste kõrvaldamine viib jonnakusest vabanemisele ja ärahoidmisele.

Kapriis sisaldab põhiliselt samu jooni, mis jonnakuski, kuid nendega liitub ärrituvus, närvlikkus (suuremal või vähemal määral), rahulolematuus, egoistlikud nõuded; väikelastel lisandub sellele mõnikord ka prisisemine.

Kapriisi peapõhjused on ühised jonnakuse põhjustega ja võitlusvahendid kapriisidega on ka samad.

Kasvataval tuleb jonnakuse ja kapriiside avaldumise konkreetseil juhtudel talitada järgmiselt: väliselt mitte tähele panna kapriisitajat, temaga mitte tegemist teha, mitte muutada „haledaks“, võimalikult vähe tarvitada keelamisi ja manitsusi, mitte laskuda sõnavahetusse lapsega, kinni pidades oma nõudmiste kindlast joonest. Ühes sellega on vaja muidugi peenetundlikkust lapse suhtes ja individuaalset lähenemist. On võimalikud ka sellised juhud, kus kapriislikkuse põhjuseks on lapse haigus. Siis on vaja arstiga nõu pidada.

Kapriiside ja jonnakuse vältimiseks ja väljajuurimiseks on tähtis ära hoida selle nähtuse järelekiitmist koolis ja kodus. Locke ütles õieti: „Kui neile (lastele) antaks ainult seda, mis neile tõepoolest vaja, ja alati loobutaks sellest, mis nad nutuga nõuavad, õpiksid nad läbi sama ilma soovideta ega püüaks iialgi oma soovi nutu ja kapriisidega teostada. Kui iialgi mitte lubada nende soovide täitmist ainult nende väljendatud kannatamatuse pärast, nutavad nad niisama vähe mõnest muust äraütlemisel, kui vähe nutavad sellepärast, et neile ei anta kuud taevast.“²⁶⁾

Laste jonnakus ja kapriislikkus kaob ühes kollektiivsuse-tunde arenguga, kui lapsed hästi organiseeritud klassis, pioneerisalgas elavad kõike läbi kollektiivselt, tunnevad kol-

²⁶⁾ John Locke: Pedagoogilised teosed, Utšpedgiz, 1939, lk. 92.

lektiivselt, elavad üksteist solvamata, osates üksteist aidata, arvestades oma kaaslaste mugavusi ja soove. Kollektiivi ülesannete täitmine, vastutustunne selle juures — need on parimaks kooliks võitluses egoistlike kalduvustega.

L a i s k u s. Laiskus on lastel tahtenõrkuse avaldus. Lastele on orgaaniliselt omane aktiivsus ja näib kummalisena, kui mõned lapsed on laisad. Lastel on loomupärast aktiivsust, kuid neil ei ole töötahet. Töötahet, harjumust tööle on neis vaja arendada õige kasvatusena. Laiskus kaob, kui last on õpetatud kindlale režiimile, kus on kindel aeg töö jaoks. Laiskust ei esine lapsel, kui tal on ees selge tööeesmärk, ja ta on valmis püüdma seda sihti saavutada.

Laiskusel pole ruumi sellises ümbruses, kus kõik ümberolijad töötavad energiliselt, kus igapäev on omad kohustused ja kus tööst kõrvalehüüjaid ja raskuste kartust taunitakse täiskasvanute ja kogu kollektiivi autoriteetse arvamusena.

Üksikute laste laiskusest ravimiseks tuleb õpetajal selgusele jõuda selle nähtuse põhjustes. Juhul, kui selle põhjus on huvide ülekaal meelelahutuste vastu, on vaja otsekohe juhtida õigele rajale ta aeg — jagada temale täpselt õppimise ja mängu tundeid, ja sellest kinnipidamine võib laiskuse. Mõnikord on laiskuse põhjuseks lapse mahajäämine ja sellega ühenduses ületamatu raskus ülesannete täitmisel. Sel juhul kaob laiskus, kui õpetaja hakkab õpilasega töötama temale jõukohaste ülesannetega. Mõnikord peitub laiskuse põhjus lapse füüsilises lõtvuses. Siin on vaja laiskuse kõrvaldamiseks otsida abinõusid kehalises kasvatuses.

Laisk on laps, keda liigselt aidatakse, vabastades teda isiklikest vaimseist pingutustest, raskuste ületamisest oma jõududega. Siin on vaja parandada kogu suhtumist lapsedesse, vabastades teda liigsest, kahjulikust hooldusest.

Kui esineb niisugune juhtum, et õpilase laiskus on pahahtlikku laadi ja ta hoidub tööst, vaatamata kõigile mõjutustele, siis on tema suhtes vaja kasutada ranget ja otsustavat sündi.

Algul tuleb teda sundida tööd tegema, pärast teeb ta seda harjumusest. Sel hetkel pole nii väga raske leida ka muid stiimuleid, mis ärataksid last püüdlikule virgale tööle, kui töö tähtsuse ja eesmärgi teadlik omandamine, sisemine huvi töö vastu jne. Nii tuleb laps normaalse töö roobastele.

Niisiis on laste iseloomu tahtemaduste kasvatusel eriline tähtsus nende isiksuse kujundamisel.

Sel alal kooli osas olevate ülesannete teostamiseks peab õpetaja kasutama kõiki vahendeid ja kõigepealt nii organiseerima õpilaste õppe- ja klassivälise töö igapäevast praktikat, nende tööd ja mängu, et kõik see soodustaks iga lapse tahte arengut ja tugevnemist.

Kui lapsed selle juures alati näevad oma õpetajas tahteinimese eeskuju, ja kui selline õpetaja alalise, mõistlikult teostatud kontrolli kaudu püüab saavutada nõudmiste ja ülesannete täitmist, siis võib olla kindel, et lastel kujundatud normaalsed omadused ja harjumused saavad püsivaiks.

XII PEATÜKK.

TÖÖKASVATUS.

§ 1. Töökasvatuse tähtsus.

Töö on inimese loomulikuks vajaduseks. Ilma töö ja tegevuseta ei oleks ka inimest ennast. Töö on teinud inimese inimeseks. Tõelisel ja tingimata vabal tööol on inimese elus niisugune tähtsus, et ilma selleta kaotab elu kogu oma väärtuse ja väärikuse. Töö loob tingimused mitte ainult inimese arenguks, vaid isegi selle väärikuse astme säilitamiseks, milleni ta on jõudnud²⁷⁾. Füüsiline ja vaimne töö osutub kõigi materiaalsete ja kultuursete väärtuste allikaks, tema on ühiskondliku elu, ühiskondliku arengu ja edasiliikumise aluseks. Ainult töös avalduvad kõik inimese võimed ja talendid. Õieti organiseeritud töös arenevad iseloomujooned ja -omadused, kasvavad inimese moraalsed omadused — aktiivsus, initsiatiiv, distsiplineering, tagasihoidlikkus, tööarmastus, visadus, kindlus ja kollektivism.

A. S. Makarenko esitab oma loengus „Kasvatus töös“ järgmised viis teesi, mis selgitavad töökasvatuse mõtet ja tähtsust.

1. Lapsed on sotsialistliku ühiskonna tulevased kodanikud; nende väärtus määratakse selles ühiskonnas sellega, kui võrd nad on võimelised osa võtma kasulikust ühiskondlikust tööst, kui võrd nad on selleks tööks ette valmistatud.

2. On tähtis, et meie lastes areneks suhtumine tööesse mitte kui raskesse, sunniviisilisse koormasse, vaid kui tegevusse, mis nõuab küll jõudu ja pingutust ja mis on mõnikord raske, aga mis põhjustab rõõmu ja armastust asja vastu ja mida teostatakse täies teadvuses selle kasulikkusest ja välti-

²⁷⁾ K. D. U š i n s k i, Valitud pedag. teosed, I k., lk. 150, Moskva, 1939.

matuses. Niisugune töö on loov töö. Loov töö on täiesti võimatu nende inimeste juures, kes lähevad tööle hirmuga, kes kardavad pingutust, kes kardavad n. ü. töö-higi, kes igal sammul mõtlevad, kuidas kiiremini vabaneda tööst ja hakata midagi muud tegema²⁸⁾.

3. Töö pingutuses kasvatatakse mitte ainult inimese ettevalmistust tööle, vaid ka ettevalmistust seltsimeheks, s. o. kasvatatakse õiget suhtumist teistesse inimestesse, — see on juba kõlbeline ettevalmistus²⁹⁾.

4. Töö annab füüsilise arengu. Aga töö peamine kasulikkus avaldub inimese psüühilises, vaimses arengus. „Harmoonilise tööga saavutatud vaimne areng moodustab inimese selle iseärasuse, mis eraldab klassitu ühiskonna kodanikku klassiühiskonna kodanikust³⁰⁾.“

5. Tööl on mitte ainult ühiskondlik-tootlik tähtsus, vaid ka suur tähtsus isiklikus elus. Me teame hästi, kuidas rõõmsalt ja õnnelikumalt elavad inimesed, kes oskavad palju teha, kellel kõik õnnestub ja edeneb, kes ei kaota pead üheski olukorras, kes oskavad valitseda asju ja neid käsutada. Ja vastupidi, alati kutsuvad meis esile haledustunde need inimesed, kes iga tühise asja juures satuvad ummikusse, kes ei oska end teenindada, kes vajavad alati kas lapsehoidjat või sõbralikku teenet või abi, aga kui neid keegi ei aita, elavad ebamugavas olukorras, lohakalt, mustalt, nõutult³¹⁾.

Niisugune on töö määratu tähtsus.

§ 2. Mäng ja töö laste kasvatamises.

Töökasvatuse algus, nagu teame eelnevast, leiab aset juba eelkooliealises kasvatuses. Mängus, mis osutub eelkoolialise lapse peamiseks tegevuseks,

leidub juba töö kasvatustlike elemente (tegelemine ehitusmaterjalidega, tööliigutuste ja -protsessi imiteerimine mängus, mänguasjade eest hoolitsemine, harjutamine reeglitest kinnipidamises, korrahoidmine jms.).

Koolieas, eriti algõpetuse perioodil, võtab mäng lapse elus

²⁸⁾ A. M a k a r e n k o, Loengud kasvatusest, 1940, lk. 69.

²⁹⁾ Sealsamas, lk. 70.

³⁰⁾ Sealsamas, lk. 70.

³¹⁾ A. M a k a r e n k o, Loengud lastekasvatusest, 1940, lk. 70—71.

endale samuti tähtsa koha. Suurema osa oma vabast ajast veedavad nooremad õpilased mängus.

Mäng pole midagi, mis oleks tööst eraldatud. Ta on tekkinudki inimühiskonnas tööliigutuste järeleaimamisena. G. V. Plehhanov kinnitab: „Mäng on töö laps, mis tingimata eelneb ajalisel“³²⁾ (s. o. ühiskonna ajaloolises arengus).

Paljud suured pedagoogid vaatlevad mängu kui ettevalmistust tööle. Nii P. F. Leshaft defineerib mängu kui harjutamist, mille varal laps valmistub elule.

A. S. Makarenko väidab: „Missugune on laps mängus, niisugusena on ta ka suurelt osalt töös, kui ta suureks kasvab.“

Ja tähelepanekud näitavad, et lapsed ilmutavad mängudes niisugust suhtumist oma tegevusse, nagu tegeleksid nad tööga. Meile on teada selline juhtum: üks 6-aastane tütarlaps rääkis oma emale: „Oh, ema, nii raske on elada: on vaja kõiki toita, vaja joota, vaja kõigile kleite pesta, vaja kõiki magama panna, vaja neid hommikul äratada, riietada.“

On huvitav, et lapsed ise väga armastavad teha mänguasju või kohaldada ümbritsevaid esemeid mänguks, püstitada selleks otstarbeks mitmesuguseid ehitisi. Me näeme näiteks, kuidas väikesed koolipoisid püstitasid sepikoja, ehitades siin midagi ääsitaolist lõõtsaga tule õhutamiseks, korraldades alasi, vedades siia haamrid, tangid, naelad. Rühm poisse ja tüdrukuid mängib „raudteed“: suurele õuele seavad nad laudadest rööpmed, asetavad kohale telegraafiposte, püstitavad putkasid ja raudteejaamu, pärast algab rongide liiklemine; ühed lapsed matkivad vedureid ja vaguneid, teised jaamaülemaid ja -valvureid, konduktoreid ja rööpaseadjaid jne. Need matkimismängud lähendavad lapsi tööle.

A. S. Makarenko ütleb, et hea mäng on hea töö sarnane. „Igas heas mängus on kõigepealt mõttetöö pinget.“ „Mäng valmistab lapsele rõõmu.“ „Samasugust rõõmu teeb ka hea töö. Mängus on niisama suur vastutus kui töös.“ See on eriti maksev ka kooliõpilastele mängu kohta, mis toimub peaaegu eranditult sõprade seltskonnas, kollektiivis.

Sel moel on side mängu ja laste töö vahel silmanähtav. Mäng on lapseale orgaaniliselt omane tegevus.

³²⁾ G. V. P l e h h a n o v, Aadressita kirjad, Teosed, köide XIV, lk. 57.

§ 3. Füüsilise töö liigid nooremaile õpilastele.

Tööülesandeid tuleb organiseerida nõnda, et võetakse arvesse lapse iseärasused ja et töö oleks otseses sõltuvuses kooli õppe-kasvatustlikest ülesannetest. Kui need ülesanded pole ette nähtud sunduslikus õppeplaanis, siis tuleb neid organiseerida klassivälise töö korras.

Vaatame näiteks, missuguse konkreetse sisu esitab füüsilise töö kohta üks huvitavamaid ja praktikas kontrollitud programmi variante selles osas.

Esimeses klassis.

1. Paberi mõõtmine, selle murdmine, joonte tõmbamine, märgitud joonte järgi õige nurga all paberi voltimine, pildikeste paberile kleepimine, kahe paberilehe kokkukleepimine, paberi pinna kuivatamine, paberi pressimine kõige lihtsama pressiga, paberi lõikamine kääridega murtud joone ja märgitud kontuuri järgi, vihikute õmblemine paberist.
2. Savi sõtkumine, selle vormimine, savist toodete kuivatamine.
3. Riide mõõtmine, selle kokkupanemine, märkimine, riide juurdelõikamine varem märgitud kontuuri järgi, kokkuõmblemine eespiste võttega.
4. Puu mõõtmine ja märkimine, saagimine (saagimiskastis), aukude puurimine naaskliga, kahe puutüki kokkunaelutamine, noaga voolimine.
5. Sibulate istutamine, lilletaimede suurte seemnete külumine, noorte taimede eest hoolitsemine, kitkumine, lilletaimede peenrale istutamine: peenarde kobestamine rehaga, maa murendamine taime ümber, nõõri järgi külvikoha märkimine peenral, kastekannu tarvitamine, herne-, oa- ja lileseemnete kogumine, seemnete koristamine külviks järgmisel aastal.

Teises klassis.

1. Paberilehe kantimine raamiga, reljeefsete kujude valmistamine niisutatud paberi abil, omatehtud papi valmistamine paberilehtede kokkukleepimise teel, kahe-kolme paberivihiku kokkukleepimine üheks raamatukeseks, kartongi lõikamine, mustrite ja trükitähtede väljalõikamine šabloonile järgi.

2. Savi värvimine, savi ja liiva segamine modelleerimiseks tarviliku sitkusega materjali saamiseks.

3. Väljaõmblemine; paela ja väikese vaiba punumine, kudumine kõige lihtsamal kudumisraamil, lihtsamate pistetega õmblemine.

4. Saagimine piki puud, väikeste pindade hõõveldamine (puust modelleerimine), toodete puhastamine liivapaberiga, värvimine.

5. Peenarde tegemine, istutamiskohtade märkimine märkuriga, kartulimugulate ettevalmistamine ja nende muldaistutamine, tippude ärälõikamine, nende hoidmine, istutamine ja kitkumine. Peedi ja porgandi seemne külumine, peetide ja porgandite kitkumine ja harvendamine, kartuli muldamine, kapsa- ja kaalikataimede istutamine, kartulivõtmene ja -äravedu, porgandite ja peetide koristamine.

Kolmandas klassis.

1. Papi lõikamine noaga, paberi ja kartongi peenendamine massi valmistamiseks, reljeefide voolimiseks ja mudelite valmistamiseks, trafareti valmistamine kujude ja ornamentide väljajoonistamiseks, näiteks mustri üle kandmiseks savinõu mudelile või riidele, kartongi ühendamine kalin-

guri ja paelaga, kartongi ja klaasi kokkukleepimine (karpide valmistamisel kollektsioonide jaoks).

2. Mitmesuguste mudelite voolimine savist, savinõude voolimine õppetisepakedral, modelleerimine mürjast liivast.

3. Kudumine varrastel, punumine, lihtne tikand, juurdelõikamine lihtsal lõikel.

4. Samad tööliigid, mis teises klassis. Noa teritamine.

5. Taimede kasvatamine kastides (näiteks kapsa- ja tomatitaimed). Taimede eest hoolitsemine kevadel ja suvel. Võtete kasutamine, mis võimaldavad saada suurt ja varajast lõikust. (Külv soojas toas, muldkamara, paberist topside, turvas-sõnnikuga pottide kasutamine, seemne-taimede eest hoolitsemine, seemnete kogumine, näiteks porgandi, peedi ja kapsa seemned). Peenra pinna jaotamine juurvilja ja marjapõõsaste istutamisel. Aedmaasikate istutamine. Pinna jaotamine mustsõstarde istutamisel. Paljundusokste ettevalmistamine, mustsõstra paljundusokste istutamine.

Neljandas klassis.

1. Raamatupoognate kokkuõmblemine lihtsal õmblemisraamil. Kõitmine, raamatute brošeerimine (lihtsate võtetega). Kumerdunud või muljutud raamatute kordaseadmine pressi abil.

2. Õmblemine õmblusmasinal, lihtsamad viisid lõuendi ja kalevi värvimiseks. Triikraua kasutamine.

3. Naaskliga augupuurimine puusse. Augu raiumine peitliga, kitsaste pindade hõõveldamine, puuosade ühendamine kruvidega. Puutoodete töötlus (kõige lihtsamate võtetega).

4. Seemnete puhastamine prahist. Kurgiseemnete valik. Nende kuitamine ja ettevalmistamine säilitamiseks. Seemnete hoidmine talvel. Juurvilja sorteerimine säilitamiseks talvel. Lavade kasutamine mitmesuguste aedviljade ajatamiseks (taimede kasvatamiseks). Puude ja põõsaste istutamine.

Kõik need tööliigid, mis hõlmavad mitmesuguseid materjale ja tutvustavad lapsi praktiliselt enamtarvitatavate lihtsamate tööriistadega, on kättesaadavad nii poistele kui ka tütarlastele. Tööde valikul (kui need esinevad klassivälise tööde korras) võivad lapsed endastmõistetavalt arvestada oma soove ja huve. Nii näiteks säärased tööliigid kui õmblemine, tikand, kudumine huvitavad harva poeglapsi. Tütarlapsed aga töötavad heameelega näputööriistades.

Töötamine paberi ja kartongiga, töötamine saviga, põllumajanduslikud tööd huvitavad võrdselt lapsi mõlemast soost. Puutöö huvitab ilmtingimata kõiki poeglapsi, kuid huvitab ka paljusid tütarlapsi.

Teatud töövõtete õpetamine lastele teostub nende elus vajalike toodete valmistamise kaudu, alates mänguasjadest ja lõpetades koolile näitlike õppeabinõude valmistamisega, kuid ka esemete valmistamisega, mis vajalikud kooli ja perekonna eluolus.

Füüsilise töö õpetuse õigel korraldamisel on suur tunnetuslik tähtsus.

Töötades antud materjali kallal, tutvuvad lapsed selle omadustega. Kaevates maad peenra jaoks, õpivad lapsed tundma, et muld võib olla liivane, savine, mustmuld, tihe, kobe, kuiv, niiske. Valmistades üht või teist toodet õpetajate juhatusel, koostavad õpilased selle plaani, konstrueerivad, mõõdavad osi, kohandavad neid üksteisele, panevad neid kokku.

Toetudes omandatud teadmistele loodusloost, aritmeetikast, kasutavad lapsed neid teadmisi füüsilise töö protsessis. Näiteks, selgitades, missugust materjali on parem valida, kuidas väetada maad, kuidas hoolitseda istutatud taimede eest jne.

Nii seotakse füüsiline töö omandatud üldhariduslike teadmiste põhialustega.

§ 4. Laste endateenindamine.

Töökasvatuse ülesanded hõlmavad tööd ka endateenindamises. Juba eelkooliealistes lastes kasvatatakse algelisi

oskusi endateenindamiseks. Kooliõpilastes peavad kujunema kindlad oskused oma asjade, riiete, voodi korrashoidmiseks. Nende oskuste elulisust mõistame hästi, kui meenu-tame, mis rääkis kodusõja sangar Tšapajev mõningaist komandöride kandidaatidest: „Mis komandör temast saab, kui ta ei oska oma vooditki korraldada.“

Meie koolides, kus peetakse ranget korda igas asjas, on loodud nn. endateenindamise nurgad: siin on vahendid riiete ja jalatsite puhastamiseks, väiksemaks parandamiseks; õpilased, kelle riietuses esineb korratusi, saadetakse kõigepealt sinna; siin peavad nad end ise korrastama, väiksemad lapsed (esimese klassi õpilased) võivad kasutada vanemate õpilaste või täiskasvanute abi. Sääraste harjutuste abil kujuneb sallimatus lohakuse vastu kooli traditsiooniks.

Endateenindamise tööde hulka kuulub ka laste osavõtt puhtuse pidamisest koolis, majas, mitmesugustes ruumides ja õuel, samuti ka enda juures kodus.

Nii valvavad lapsed oma klassis selle järele, et ei koguneks prahti, ja koristavad selle tema ilmumisel kohe ära; võtavad osa tolmu pühkimisest niiskete vahendite abil, kastavad lilli;

IV klassi õpilased võivad võtta osa ka põrandapühkimisest (eelkäiva piserdamisega, et mitte tekitada tolmu) ja põranda pesemisest (sooja veega). Lapsi tõmmatakse kaasa hoolitsemise ka taimede ja loomade eest elavas nurgas, klassiväliste tööde jaoks määratud ruumide korrashoidmisele jne.

Lapsed võtavad heameelega osa jõukohastest töödest puhutuse hoidmiseks kooli ümbruses, sissesõiduteel ja koolimaja kõrval jne. Kui see tegevus on täpselt organiseeritud ja lastele mitte koormav, huvitab ta neid, aga kord ja kodusus, need mugavused, mis selle tegevuse tagajärjel saavutatakse, kõik see pakub sügavat rahuldust, aga peasi, säärane töö kasvatab oskusi, mis on väga vajalikud elus.

§ 5. Tööarmastuse kasvatamine.

Me juba teame, et koolis peab õpetama lapsi mitte üksnes töötama, vaid kasvutama neis ka armastust töö vastu. Esitame selle küsimuse kohta K. D. Ušinski väga tähtsad seisukohad:

„Kasvatus, kui ta taotleb inimese õnne, peab kasvutama inimest mitte õnne jaoks, vaid valmistama teda ette töö jaoks elus... Kasvatus peab arendama inimeses harjumust ja armastust töö vastu; ta peab andma temale võimaluse leida tööd elus.“ ... „Kasvatus peab arendama mitte ainult inimese mõistust ja andma temale teatud hulga teadmisi, vaid peab süütama temas janu tõsise töö järele, ilma milleta tema elu ei või olla ei väärikas ega õnnelik. Vajadus töö järele... on inimesele sisse sündinud, aga ta on imestamisväärselt võimeline lökkele lööma või kustuma, vastavalt tingimustele, eriti aga nende mõjude järgi, mis ümbritsevad inimest lapse- ja nooruseas“³³).

Lapsi vaadeldes näeme järgmist:

1. Lapsed viivad heameelega töö lõpule, kui neil on selge tema eesmärk. Samuti ka mängus võlub lapsi selle eesmärk. N. K. Krupskaja kirjutab laste loovmängude kohta järgmist: „Lastele on kõige armsamad ja vajalikumad need mängud, kus lapsed ise püstitavad mängu eesmärgi — ehitada maja, sõita Moskvasse, valmistada lõunat, kihutada minema „val-

³³) K. D. Ušinski, Valitud pedagoogilised teosed, I. k., Moskva, 1939, lk. 153 ja 155.

geid“, tappa karu jne. jne.“ Mängu protsess seisneb selle eesmärgi saavutamises: laps valmistab plaani, valib abinõud selle teostamiseks.

Nõnda ka töö juures: kui laste ette on asjalikult seatud selge ja saavutatav eesmärk esitatud nõnda, et ta on kujunenud just nende eesmärgiks, siis on nad täielikult sukeldunud töösse, mis suunatud eesmärgi saavutamisele.

2. Lapsed teevad heameelega tööd, kui nad tunnevad, et nende pingutused annavad tagajärgi, s. o. kui neil on selge, et töö kannab vilja. Ma olen näinud vaeva ja nüüd oskan öieti ja ilusasti kirjutada. Ma püüdsin ja lahendasin ülesande, valmistasin korralikult kena karbikese jm. Kui õpetaja oskab anda õpilastele tunda nende saavutusi, nende edasijõudmist, siis see väga innustab neid töötama. Ainult ei tohi lubada, et lapsed sellega uhkustaksid.

3. Lapsed töötavad heameelega selle kallal, mis on neile kättesaadav, jõukohane. See väide on seotud eelmisega. Kätesaadavus loob edu. Aga edutunne tekitab mõnu, rõõmu. Kuid see, mis on liiga kättesaadav ja kerge, šablooniline ja trafareetne, mis korduvalt on täidetud ja saavutatud, tüütab, võib peletada töö juurest eemale. Nendel kordadel on tarvis kas tõsta töö raskuse astet või, kui töö on vajalik tema kavatsatud kujul, kasutada teisi vahendeid, mis ergutavad lapsi töötama.

4. Õpilased võivad ja peavad laskma juhtida end töös kohuse- ja vastutustundest.

Meie paremad õpetajad seletavad õpilastele ära juba esimesest klassist alates, et nende õppetöö on kohus vanemate ja riigi vastu, hästi õppimine ongi nende kõige tähtsam patriootiline tegu. Õpilased teavad väga hästi, et neilt nõuab head õppimist seltsimees Stalin. Nõuab kodumaa, Nõukogude riiki.

Lastes tekib tänuliku väarikuse tunne, kui pöördatakse nende kui täisealiste poole ja palutakse neid täita mõnda tööd.

Ühes Ukraina kolhoosis kolhoosnik-kalakasvatataja, autoriteetne vanamees, vestluses poiste grupiga seletas neile, et nad on samuti kolhoosi peremehed, tema ülesehitajad, ja tegi neile ettepaneku püüda kakskümmend tuhat maimu. Kui nad said aru, et seda on vaja tähtsa elulise asja jaoks, hõbe-

daste karpkalade kasvatamiseks, siis nad püüdsid neliküm-
mend üks tuhat maimu. Pärast nad külvasid õpetaja üle küsi-
mustega maimude kasvatamistingimustest ja nende eest hoo-
litsemisest. Teada saades, et maimude kurjemaiks vaenlas-
teks on konnad, nad puhastasid omal algatusel tiigi konna-
dest, kutsudes selleks kokku kõik kolhoosi lapsed, varustades
neid püüvisvõrkudega.

Meie nõukoguliku tõelikkuse praktikas esineb palju näiteid
laste suure ja väärtusliku töö kohta, mis on nende poolt
korda saadetud tahtega teostada üldkasulikke ülesandeid. See
on muidugi väga rõõmustavaks nähtuseks.

Kuid esinevad ka sääraseid faktid, kus üksikud lapsed või
laste grupid hoiduvad tõsisest tööst eemale, ei püüa õppida,
ei võta osa ühiskondlikult kasulikust tööst. Nad piirduvad
ainult kõige väiksemate pingutustega. Sääraste laste tegevu-
seta ja laisa elu ohtudest võib päästa ainult õigeaegne sun-
duse tarvitusele võtmine. Tarvis on sundida lapsi teatud
ajal töötama, anda neile tähtjalisi ülesandeid, rangelt kont-
rollida nende täitmist, kannatlikult kujundada neis harjumusi
töötamiseks. Ülitähtis on harjutada neid kinni pidama kind-
last režiimist, mis alati määrab teatavad tunnid õppetööks ja
muuks tegevuseks.

Tööharjumus on juba tähtis alus tööarmastuse arendami-
seks. Ta võib juba viia sunduse kõrvaldamisele. Milleks sun-
dida, kui laps juba on harjunud töötama ja täitma ülesandeid.
Siis just on võimalik õpetada ja arendada lapses seesmist
huvitöö vastu ja kõigi võimalike vahenditega kasvatada
armastust tema vastu, sütitada vajadust tööks, kutsuda esile
janu tema järele. On hästi tuntud, et kõige viljakam on rõõ-
mus ja vaba töö, mida tehakse seesmisel sunnil tahtlikult ja
huviga.

Säärane töö täidetakse suurima hoolsusega. Hoolsust töös
nimetatakse *usinus*eks. Usinus saavutatakse pikemaaja-
lise kasvatustöö tulemusena.

Usinus kujuneb välja tööprotsessis endas, kui kasvataja
annab lastele kindlad ülesanded ja korraldused, suunab laste
tööd ja regulaarselt kontrollib selle täitmist. Usinuse aren-
damiseks on tähtis ergutada hoolsaid õpilasi, avaldades kii-
tust nende hoolsa, hästi tehtud töö eest, pingutuste eest ras-
kuste ületamisel.

Usinuse kasvatamisel omab erilist tähtsust töö õhkkond, mis luuakse lapse ümber. Nähes alati eeskuju kõige kõrgemal määral kohusetruust suhtumisest töösse, tema hoolikast ja õigeaegsest täitmisest, tööinnust, rahuldusest sellest, et inimesed hästi töötasid, harjub laps samuti kõrgelt hindama tööd, tunneb sügavat rahuldust, kui on korda läinud kõige paremal viisil lahendada tööülesandeid. Arendada lastes säärast suhtumist töösse peab olema kasvataja kõige kõrgemaks sooviks.

§ 6. Ühiskondlikult kasuliku laste töö juhtimine.

Õpilase põhiline töö on õppetöö. Selle tundmaõppimisele olid pühendatud kõik didaktika peatükid. Peale õppetöö teevad nõukogude õpilased mitmesugust kasulikku ühiskondlikku tööd, mis omab samuti suurt kasvatuslikku tähtsust.

Lapsed tunnevad huvi ühiskondlikult kasuliku töö vastu, täidavad seda vaimustusega, olgu see koolis või väljaspool kooli. Pedagoogi ülesandeks on leida laste jaoks jõukohaseid ja huvitavaid ühiskondlikke tööalasid vastavalt nende eale, valida laste ühiskondliku tegevuse jaoks konkreetseid objektid nõnda, et see tegevus oleks subordineeritud õppe- ja kasvatustöö sihtidele, ja organiseerida seda ühiskondlikku tööd.

Täites ühiskondlikku tööd, õpib kooliõpilane käituma sotsialistliku isamaa kodanikuna.

Mis liiki ühiskondlikud tööd on vajalikud ja võimalikud algkoolis?

1. Kõigepealt peab õpilaste ühiskondlik töö olema suunatud võitlusele õppimise kvaliteedi tõstmiseks. Koolis avaldub see töö hoolitsuses, et kõik õpilased käiksid korralikult tundides, mahajäänute abistamises, kõige efektiivsemas, ratsionaalsemas ja otstarbekohasemas õppeabinõude kasutamises, õppeabinõude eest hoolitsemises, osavõtus nende remontimisest, raamatute remontimises kooli raamatukogus jne.

2. Õpilaste ühiskondlik töö peab olema suunatud võitlusele teadliku distsipliini eest, mis on lahutamatu võitlusest õppetöö väärtuse eest. Õpilaste ühiskondlik töö sel alal leiab näiteks rakendust hoolitsemises, et laste käitumine tundide

vaheaegadel oleks distsiplineeritud, et täidetaks koolis sisekorrareegleid, et laste aktiivi poolt tehtaks õpilaste keskel vastavat selgitustööd. Õpilased organiseerivad vaba aja kultuurset veetmist, abistavad õpetajaid pedagoogilise propaganda alal, näiteks abinõude valmistamisel vanemate nurga jaoks jne.

3. Õpilaste ühiskondlikus töös omab tähtsat osa kultuurhariduslik töö selle mitmekesistes vormides. Koolis endas on see poliitilise informatsiooni korraldamine õpilaste keskel, nende teenindamine mitmesuguste huviringide kaudu puhketundidel, puhkepäeval, õppetöö vaheaegadel, kultuurhommikute ja -õhtute korraldamine mitmesugustel teemadel, seinalehe väljaandmine jne. Väljaspool kooli — see on järgmine töö elanikkonna jaoks: a) abi agitatsioonilis-propagandistlikus töös, kui vanema klassi õpilased esinevad näiteks lugejatena ajalehtede, populaarbrošüüride ettelugemisel, aitavad kaasa rahvale näituste korraldamisel kindlaksmääratud hariduslike sihtidega teemadel; b) kultuursete ürituste korraldamine, kuhu kutsutakse lastevanemaid, näiteks kirjanduslik-muusikaliste õhtute, kultuurhommikute korraldamine, jõukohaste näidendite lavastamine, massmängude korraldamine, kehakultuurilised esinemised jms.; c) trükiste levitamisega seotud töö, kohalike seltskondlike organisatsioonide abistamine nende poolt väljaantava seinalehe kujundamisel, raamatute, ajakirjade, ajalehtede levitamine rahva hulgas, hea raamatu propageerimine.

4. Iseäranis on tarvilik välja tõsta kooli sanitaar-hügieenilist ühiskondlikku tööd. Sel alal võib kool kiiresti saavutada tähelepandivaid tulemusi. Koolis endas toimub see töö võitluses sanitaar-hügieenilise režiimi täitmise eest kogu ulatuses, isiklike hügieeniliste harjumuste sisendamises õpilaste hulgas, parema toitlustamise eest, kõigi kooliruumide laitmatu puhtuse eest, õige hügieenilise režiimi täitmise eest kogu tööpäeva kestel õpilaste ja pioneeride poolt.

Sel tööl ei saa olla vajalikku edu, kui koolil ei ole kontakti koduga. Kool peab olema algatajaks sel alal koostöö korraldamises lastevanematega. Õpilased peavad aga saama sanitaar-hügieenilise režiimi ja sanitaar-hügieeniliste määruste tarvituselevõtmise propagandistideks rahva keskel (näiteks nende teemade kohta plakatite levitamise teel jne.).

5. Suure kasvatusliku tähtsusega on säärane õpilaste ühiskondliku töö liik, nagu võitlus kultuurse elu-olu eest. Sanitaar-hügieeniline propaganda on ka võitlus kultuurse elu-olu eest, kuid viimast tuleb mõista laiemalt. Siia kuulub raamatu ja raadio viimine kolhoosi tarre, raadio kuulamise organiseerimine ja hoolitsemine lillede eest majas ja maja ümber ja hoolitsemine kultuursete mängude ja lõbustuste organiseerimise eest väljaspool kooli nii täisealiste kui ka laste keskel ja puude istutamine tänavate äärde, hoolitsemine koolikrundi roheline ala ja taimkatte eest jne. Suurt osa võivad täita õpilased mitmesuguste kultuurmassiliste ettevõtete organiseerimisel ja läbiviimisel tänavail nõukogude pidupäevadel.

Muidugi on vajalikuks tingimuseks edukale võitlusele kultuurse elu-olu eest väljaspool kooli õpilaste endi kultuurne käitumine niihästi koolis kui ka väljaspool kooli. Ka kooliseinte vahel peab toimuma töö võitluseks kultuurse elu-olu eest koolis.

6. Suurepäraseks kooliks ühiskondlike oskuste kasvatamiseks on õpilaste osavõtt säärastest töödest nagu: kolhoosi või sovhoosi abistamine põllutöödel, metsikute põldtaimede korjamine, vanaraua kogumine, inventari valmistamine lasteasutisele jne. See on töö, mille tulemuseks on materiaalsed väärtused. Sel on eriti suur ühiskondlik tähtsus. Endastmõistetavalt peavad ka siin lastele antavad ülesanded olema nende jõu kohased.

7. Õpilaste ühiskondlike tööde hulka kuuluvad ka mitmesugused organiseerimistööd laste ühiskondlikes organisatsioonides, näiteks valvuri, lülijuhi kohused jne. Selle töö juures kasvavad lastes organisaatori-oskused, kasvab vastutustunne — omadused, nii väga vajalikud algatusvõimelistele ja tegelikele osavõtjatele sotsialistlikust ülesehitustööst.

Õpilaste kogu ühiskondlikult kasulik töö korraldatakse nende kollektiivse isetegevuse alusel. Kuid arusaadavalt peab seda algkoolis täielikult reguleerima õpetaja. Pedagoog peab tooma sellesse töösse plaani, tegema lastele selgeks iga töö konkreetse eesmärgid ja mõtte, andma asjale organisatsioonilise selguse, siduma praktilise töö teoreetiliste teadmistega, korraldama lapse töö käiku ja selle tulemuste arvestust.

Kasvataja peab seejuures teadlikult pidama silmas ülesannet kasvatada lastes töö kaudu kindlaid praktilisi oskusi,

organisaatorlikku vilumust ja kõlbelisi omadusi. Ainult säärase vastutava juhtimise juures õpetaja poolt omab õpilaste ühiskondlik töö tõeliselt suurt pedagoogilist väärtust.

§ 7. Hoolitsemine laste füüsilise töö normaalsete hügieeniliste tingimuste eest.

Laste füüsilist tööd organiseerides peab kool kandma hoolt selle töö normaalsete hügieeniliste tingimuste eest:

1. Hoolitsemisel puhta õhu eest tööruumides, õige valgustuse eest, keha õige asendi eest istumisel töö juures peab kinni pidama neist üldistest nõudmistest, mis on maksavad õppetöö suhtes.

2. Töö koormus, töö normid, tööaja pikkus antud ülesannete täitmisel määratakse kindlaks sõltuvalt selle töö raskusest, nende või teiste kehaliikmete pingutusest, lapse jõust antud vanuseastmel ja sugupoolest. Tähtis on reguleerida tööd nõnda, et vajaliku tööpinge juures lapsi ei väsitataks äärmuseni ega kahjustataks lapse organismi arengut.

3. Tööriistad ja kogu töö inventar peab oma mõõtudel vastama lapse vanuselistele omadustele. Ei tohi näiteks kolmanda klassi õpilastele anda saagi, millega töötavad täiskasvanud, ei või põllutöödel anda lastele kasutada samu labidaid, rehasid, kastekannusid, mis on määratud täisealistele. Kool peab hankima õpilaste jaoks vastavas suuruses spetsiaalse inventari.

Normaalselt organiseeritud laste füüsiline töö, mis harjutab mitmesuguseid kehaliikmeid, soodustab nende tervise karastamist ja aitab kaasa kogu organismi arengule.

XIII PEATÜKK.

ESTEETILINE KASVATUS.

Juba II peatükis oli esitatud, et esteetilise kasvatuses ülesandeks on õpetada lapsi nautima kunstiteoseid, neist aru saama ja neid õieti hindama; õpetada õpilastele kätte kindlad harjumused laulu, muusika, rütmiliste liigutuste, joonistamise ja voolimise alal, arendada laste loomingut, õpetada lapsi nägema ilusat looduses, kasvatada lastes kunstimaitset ümbritseva miljöö esemete suhtes. Esteetiline kasvatus on tervikliku kommunistliku kasvatuses üheks põhiliseks elemendiks, ta on hädavajalik inimese igakülgseks arenguks.

Meie algkoolis tehakse tööd suuremal või väiksemal määral kunsti kõigil aladel.

§ 1. Joonistamine. Joonistamisõpetusel algkoolis on esmajärguliseks ülesandeks õpetada lastele kujundavat kirja. Seda ülesannet võib edukalt täita ainult tingimusel, et tehakse süstemaatilisi harjutusi. Joonistamise õpetuse iseloom meie koolis ei esine seepärast mitte vaba joonistamise näol, vaid kindla tervikliku süstemaatilise elementaarkursuse näol. Et õieti kujutada ümbritsevaid asju, tuleb kõigepealt osata neid hästi näha. Seepärast õpetada lapsi vaatlema on esimene konkreetne ülesanne joonistamise õpetuses. Joonistamine nõuab lastelt täpsete kujutluste saamist esemete vormist, nende värvusest ja nende asetusest ruumis. Algkooli õppekava näeb ette üksikute esemete ja nende rühmade joonistamist vaatlemise järgi otse loodusest, aga ka mitmesuguste esemete joonistamist mälu ja kujutluse järgi, samuti joonistamist õpetaja kirjelduse järgi. Kõik need joonistamise viisid nõuavad vaatlusvõime arendamist; joonistades mälu ja kujutluse järgi tuleb laps meelde eseme

vormi, selle iseloomulisi omadusi, suhteid osade mõõtmete vahel, värvust jm. Avastades lünki oma kujutlustes, vaatleb õpilane uuesti ja siis kujutab juba õieti samu esemeid; aegamööda areneb temas ikka suurem ja suurem vaatlemise täpsus; treenitakse ka mälu.

Lapsed teevad ka temaatilisi jooniseid, millel kujutatakse esemete kogumit kindlal teemal, mille annab õpetaja. Sääraste jooniste valmistamine õpetab õieti edasi andma esemete vahekordi nende suuruse järgi ja nende asetust ruumis (esemete varjamine, nende asetamine lähemale ja kaugemale, madalamale ja kõrgemale). Joonistamine kindlatel teemadel aitab eriti kaasa ülesannete lahendamiseks lapse loominguiliste võimete arendamisel. Siin laps kombineerib ise, loob piltlikke kujutlusi; siin areneb tema fantaasia ja loov mõte.

Pegeldades temaatilistes joonistes ümbritsevat tõelikkust, illustreerides nendega loetud teoste sisu, andes edasi oma joonistes meeolusid, saab laps joonistamise tundides ka poliitilist kasvatust. Sotsialistliku ülesehituse objektid linnas ja maal, Nõukogude Armeesõjalisus, revolutsioonipühad, laste eneste meelelahutused ja mängud — kõik see annab tänulikke teemasid laste joonisteks. Lapsed jätkavad heameelega joonistamist ka väljaspool klassitööd. Loominguiliste püüdluste areng kutsub lastes esile huvi paremate meisterkunstnike piltide vastu, ja laste arusaamisele vastavate piltide vaatamine, tutvumine nende piltide loomise ajaloo ja virgutab omakorda lapsi edaspidisele loominguile, tekitab neis püüdluse oma jooniste täiustamiseks.

Joonistamisõpetus peab kindlustama lastes pliiatsitöö tehnikate oskuste arendust (horisontaal- ja vertikaaljoonte, samuti kõverate ja suletud joonte jm. tõmbamist), esialgseid oskusi töös värvidega ja plakatkirjas (plakatite joonistamine), samuti oskusi peamiste algreeglite silmaspidamiseks lihtsate, tuttavate ruumiliste esemete kujutamisel ja kujutatavate esemete paigutamisel joonisele.

Joonistamisoskust kasutatakse ka teiste ainete õppimisel, millest kõnelesime pikemalt peatükis õpetuse meetodite üle.

Joonistamine annab oskusi, mis on hädavajalikud edaspidi tehnikate omandamiseks, sest ta valmistab ette joonestamisele ja arendab lapse konstruktiivseid võimeid.

Joonistamise õppekava näitab kindlad piirid ka tööle plakatite ja loosungite valmistamises. Meie koolides tehakse sellist tööd palju, kuid õpetatakse plakatite kokkuseadmise ja loosungite kujutamise võtteid vähe. Koolides leidub seepärast palju halvasti tajutavaid, jämedaid, maitsetuid, ebakunstipäraseid ja mitte harva isegi kirjaoskamatuid plakateid. Tuleb tõsta nõudeid plakatite suhtes, püüdes saavutada neis ilmekust, kergestiloetavust, teha nad ilusaiks, lihtsaiks, peenemaitselisteks. Ja õpetaja ülesanne on taotella seda, et lastes areneks välja see nõudlikkus, et nad ka ise omandaksid plakati kujutamise parimad võtted. Oskus kirjatahti valida, neid õieti paigutada, oskus kirjutada mitmesuguste kirjatähtedega, oskus otstarbekalt paigutada teksti ja jooniseid — kõigel sellel on väga suur tähtsus meie kooli igapäevases elus: laste organisatsioonide elus, seinalehtede, bulletinide väljaandmises, ruumide korrastamisel pidupäeviks, aruandepäeviks jne.

Oma oskusi kujutava töö alal peavad õpilased rakendama ka pidulike tänavrongkäikude ilmestamisel kalendri punastel päevadel, spordipäevadel ja igal pool, kus seda vaja.

Joonistamine ühendatakse ka teiste distsipliinidega: lapsed teevad nende poolt valmistatavate toodete skitse; rakendavad esteetilist nõuet toote kujus, selle väljatöötuses; matemaatika tundides tarvitab õpetaja töös graafikuid ja see toob rohkem täpsust teadmisesse, teeb laste kujutlused selgemaks, kergendab meeldetuletamist; loodusloo, maateaduse, ühiskonnateaduse tundides kasutavad lapsed joonist kui tajutava näitlikku kujutlust ja kasutavad pilti kui töövahendit. Kujutav töö ise tugineb laste teadmistele loodusloo ja maateaduse alal, nende vaatlustele, mis on tehtud nende distsipliinide alal.

Laste loov kujutav töö võib suurelt areneda ringide klassivälises töös. Siin võib käsitleda niihästi loovat, vaba joonistamist kui ka plakatite, albumite, dekoratsioonide loovat valmistamist; ring võib organiseerida tutvumist paremate kunstnikkude piltidega, võib korraldada ekskursioone muuseumidesse ja näitustele, samuti korraldada tunde, kus jutustatakse kujutava kunsti kõige suuremate meistrite elust ja tööst.

Oma oskust ja vilumust kujutava töö alal võivad õpila-

sed kasutada oma ühiskondlikus töös, pidades sidet täiskasvanute klubidega, lugemislauaga, raamatukoguga. Kuid seda tööd ei tule teha mehaanilisteks ja huvita tehtavaiks protseduurideks (nagu näiteks üksluine loosungite kirjutamine). Kui kool võtab enda peale kujutava töö täideviimise mõne ühiskondliku organisatsiooni jaoks, näiteks ühenduses revolutsioonipühaga, siis on esiteks vaja, et see töö oleks lastele loovaks ülesandeks, mil on kasvatav tähtsus, ja teiseks, et lapsed ei oleks ülekoormatud.

§ 2. Laulmine.

Laulu õpetamisel algkoolis on eesmärgiks anda lastele muusikalist kirjaoskust, õpetada neid muusika kuulamisele, selgeks õppida rida laule ja arendada lastes rütmitunnet. Laulmine paneb lapse aru saama vokaalkunstist. Muusika, laulmine — see on väga võimas vahend lapse hinge, tema elamuste iseloomu, tunnete, ta meeleolu mõjutamiseks. Muusika on võimas abinõu, et kasvatada lastes armastust sotsialistliku kodumaa ja tema juhtide vastu. Lapsed õpivad koolis laule, mis kutsuvad sangarlikele tegudele, mis õhutavad nõukogude patriotismi tunnet. Lapsed õpivad laule, mis on seotud mänguga, tantsulaule, pioneeride- ja töölaule.

Kavasse on võetud muusikaliselt kõige väärtuslikum materjal, mis on lastele jõukohane niihästi muusika kuulamiseks kui ka laulmiseks. Omandades selle materjali, viivad lapsed ta üle oma igapäevasesse elu-ollu; laul ja muusika annavad suuri võimalusi laste kultuuriliseks vabaaja veetmiseks. Ükski pidu koolis ei möödu ilma vokaalmuusikaliste ettekanneteta.

Laulmise kava määrab süstemaatilise plaani kohaselt järgmise oskuste ringi: lugeda noote ja pidada silmas teatud nõudeid laulmisel, omada teatud laulude repertuaari, osata kuulmise järgi eraldada paremate heliloojate tuntud muusikalisi teoseid, osata pidada rütmi liigutuste juures muusika saatel.

Töö selle kava järgi koolis võimaldab laste kaudu viia paremaid laule ja paremaid muusikalisi teoseid töötajate elu-ollu, viia need perekonda, tänavale, klubidesse. See töö loob õpilastes terve kunstimaitsese ja surub välja igasugused labased, kahjulikud, ebakunstipärased viisid.

Vokaalmuusikaliste oskuste ja vokaalmuusikalise materjali omandamine aitab korraldada massikultuurilist tööd vabadel tundidel ja päevadel, teha vabaaeg kultuuriliseks.

Laste looming laulu ja muusika vallas (uute laulude loomine, uute tekstide ja neile viiside loomine, uute muusikaliste teoste loomine) on veel raske algkooliõpilaste eas, kuid lapsed võivad avaldada loomevõimet vokaalmuusikaliste numbrite valimisel kultuurhommikute, -õhtute või lastekontsertide jaoks. Seda isetegevust tuleb õhutada, ja on muidugi vaja seda juhtida.

Laste isetegevuse arendamise kõige sobivamaks abinõuks on lastekoor. Koolis on harilikult tunduv arv õpilasi peene muusikalise kuulmisega ja ilusate häältega. Luua õpilaskoor on esimeseks hädatarvilikuks ülesandeks õpetajale. Koor organiseerib mitte ainult neid, kes sellest osa võtavad, vaid ka neid, kes kuulavad. Seepärast pole kooril ainult esteetiline, vaid ka organiseeriv tähtsus, see kõvendab üldist distsipliini ja korda.

§ 3. Kunstipärane sõna. Kunstilist kasvatust teostatakse ka kunstipäraste kirjandustoodete õppimisel. Juba algkoolis peavad lapsed omandama literatuurse kirjaoskuse alged.

1. Jõukohaste kunstiteoste tekstist arusaamine, nende sisu ja tegelaste tundmine.
2. Oskus eristada mõningaid kunstiteoste vorme (jutustus, luuletus, valm, muinasjutt).
3. Kunstipärase keele iseärasuste elementaarne tundmine (epiteedid, võrdlused, metafoorid, riim).
4. Algeline arusaamine kunstipärase sõna tähtsusest ja osast ühiskondlikus elus.

Kunstipäraste teoste valikul lastele õppimiseks, nagu õieti osutab algkooliprogramm, tuleb arvesse võtta järgmist:

1. Teose kunstiline tähtsus.
2. Teksti keeleline väärtus (lihtsus, kujukus, täpsus).
3. Lähedus lapse huvile.

Peaülesanne ses töös on kunstiteose enda, selle sisu omandamine, muljete läbielamine, mida kunstiteos esile kutsub, kunstipäraste piltide selgitamine, arusaamine sellest, milliste

võtetega kirjanik opereerib selleks, et lugejais esile kutsuda tugevaid, eredaid emotsionaalseid elamusi.

Et õpilased paremini tunneksid kunstiteose, kunstilise sõna jõudu ja ilu, on neile vaja anda võimalust kuulata head lugemist. On väga tähtis, et õpetaja oskaks ilmekalt lugeda ja loeks lastele, kuid tarvitaks ka kunstipärast jutustamist. Tuleb ka õpilasi õpetada ilmekalt lugema. Seda ülesannet ei panda meil sageli tähele, kuid see käib kõige tähtsamate ülesannete hulka. Ilmekus aitab paremini materjali teadlikult omandada. Ilmekusele tuleb pöörata suurt tähelepanu juba laste lugemaõpetamise esimestest sammudest peale ja siis parandada seda omadust edaspidises töös. Väga tähtis on selle ülesande lahendamisel deklamatsioon, mis hästi läbi viiduna annab väga tugevaid muljeid.

Töö teine külg kunstipärase sõna valdkonnas on laste oma looming. Pedagoog peab äratama lastes loovaid omadusi ja arendama neid. Töö suulise ja kirjalise kõne arendamisel selle kõige mitmesugusemais vormides aitab suurel määral selleks kaasa. Kool peab lastes arendama oskust kasutada kõne ilmekaid vahendeid.

Kooli ja klassi seinalehtedes, õpilaste ajakirjades ja albumis on meil laste loomingutoodet. Pedagoogid peavad juhtima asja seda külge, taotlema iga märkuse, iga jutu, kirjutuse, luuletuse, stseenikese, nalja jne. kõrget taset, hoolitsemist selle eest, et laste kirjanduslikus loominguks säiliks loomulikkus, mitte lubada šablooni, trafareetsuse domineerimist.

Klassis ja koolis on alati lapsi, kes eriti kalduvad loominguks avaldusele, kes väljendavad suuri võimeid ses suhtes. Neid tuleb aidata nende töös eneste kallal, tutvustada neid töövõtetega kirjandusliku loomingu vastavate liikidega, — muidugi sel mõõdul, mis vastab teatud eale; ühes sellega tuleb igati hoida lapsi endakiituse ja ühekülgisuse eest oma arengus. Mõnikord avaldub laste loominguks maitsetus või halb maitse. Pedagoogil tuleb jagu saada sellistest mõjudest ja viia lapsed tõelise kunsti maailma.

Laste loomingu ergutamisel pedagoogi poolt, laste õhutamisel loominguks väljenduseks (mitte ainult sõnavallas, vaid ka teistel kunstialadel) on suur tähtsus andekate laste avastamisel ja nende annete arendamisel. Laste looming on omapärane. See toob palju rõõmu. On teada, millist suurt

tähtsust omistas laste loomingule selline suur kunstnik kui Leo Tolstoi.

Kuid ainult need lapsed võivad anda häid näiteid oma töödest, kes ise küllalt loevad ja huviga loevad. Sellest on selge, milline ääretu tähtsus on lasteraamatu propageerimisel, klassivälise lugemise organiseerimisel.

Ringide töö kunstipärase sõna valdkonnas võib avalduda teoste lugemises ringi juhataja ja liikmete poolt, ja kui võimalik, siis kutsutud kirjanike või lugejate ja spetsialistide poolt, kunstipäraselt kujutamise mitmesuguste võtete õppimises, oma teoste lugemises ringist osavõtjate poolt ja nende teoste arutluses, ilmeka lugemise harjutustes.

§ 4. Dramaatiline töö koolis.

Dramaatiline töö koolis võib avalduda mitmesugustes vormides, alates teose lihtsast tegelaste osade lugemisest (näit. valmid) ja lõpetades näidendi etendamisega. Lihtne tegelaste osade lugemine ei sisalda endas aga dramatiseeringu säärast peaelementi, nagu seda on tegevus. Seda sisaldab endas mäng; dramatiseeritud mängud ongi olemuselt esimeseks, kõige lihtsamaks ja juba noorema kooliea (ning isegi eelkooli-ea) lastele kättesaadavaks dramaatilise töö vormiks. Laste mängudesse võib tuua palju fantaasiat ja loomingut; lapsed ise algatavad huvitavaid, sisukaid mängu; pedagoogilt peab nõudma, et ta ergutaks lapsi neid mängu mängima, suunaks lapsi huvitavaile, neid rikastavaile ja arendavaile mänguteemadele.

Säärased mängud on väga efektsed ka esteetilise kasvatuses ülesannete vaatepunktilt. Neis mängudes toimivad lapsed ise, kuid peale selle on vaja neile näidata ka „teatri-etendusi“. Nooremate rühmade lastele sobib kasutamiseks nukuteater ja varjuteater; otstarbekohasem on ka näidata neile väikesi stseenikesi neile arusaadavalt teemadel (vanemaealiste) laste või näitlejate ettekandel. Kuid kõike seda tuleb anda range valikuga, et sisendada lastesse head kunstimaitsset.

Vanemate klasside lapsed võivad lavale tuua dramatiseeritud mängu paraadide näol, võivad lavastada valmide, luuletuste, muinasjuttude, jutustuste dramatiseeringuid. Lavastuste materjali valib pedagoog. Lavastuse töö läheb pikamisi ja tõsiselt.

Pedagoogi juhtimisel on lastel võimalik luua ka oma väike näidend: esiti seatakse kokku valitud teemale stsenaarium, siis algab stsenaariumi järgi loov mäng; pikema-ajalise töö protsessis tehakse stsenaarium laialdasemaks, täpsemaks, teravapiirdelisemaks; tegelaste keel omandab piltlikkust ja ilmekust; tegevus ise muutub elavamaks, — stsenaarium muutub näidendiks.

Võib lastega lavastada ka valmis näidendeid, mis vastavad nende eale.

Iga lavastuse töös tuleb taotella piinlikku väljatöötust. Lapsed tungivad suure innuga kõigisse üksikasjadesse, ja on väga hea, kui nad osa võtavad näidendi valikust, arutlusest, „millisena vaja kujutada näidendis“ iga tegelast, kuidas paremini kujutada tegevust ennast, milline dekoratsioon teha, kuidas ja millised kostüümid ja grimm teha (kui viimast on otsustatud tarvitada), kuidas tarvitada valguse- ja kõlaefekte jne.

Kõike seda tööd, iseendast mõista, võib teha ainult ringide abil. Tõmmata sellisele tööle tuleb siiski laste suuri hulki, mitte ainult ringi liikmeid.

Dramaatiline töö on väärtuslik sellepolest, et ta ühendab kunsti kõik liigid — niihästi kunstipärase sõna kui ka maalikunsti (dekoratsioon, kostüüm) ja muusika (vokaal-muusikalised ettekanded näidendis, lavaseadeldises); see arendab väga tugeval määral laste loovaid võimeid, äratab ka loomingujanu, kisub kaasa, haarab, täidab lapse kogu olemuse tundmuslike elamustega.

Suur tähtsus on, kui lastele näidata häid kunstipäraseid teatrietendusi, mida täidavad selle kunstiliigi tõelised meistrid. Iga kool, kel on väiksemgi võimalus selleks, peab organiseerima õpilastega teatrietenduste küllastamist, mis sobivad teatud vanuses lastele. Laste elamuste, muljete ja nähtule reageerimiste tähelepanek on pedagoogidele eriti väärtuslik, sest selles avaldavad lapsed endid väga hästi.

Samasugune tähtsus on ka kunstipärase kinofilmide näitamisel.

Teatrietenduste ja kinoseansside küllastamisele tuleb lapsi muidugi ette valmistada, et nad täpsemini saaksid tajuda kunstipäraseid pilte. Pärast näidendi või pildi vaatamist tuleb anda lastele võimalus mitmesugustes vormides oma mul-

jeid kajastada — vestluses, piltides, laste-ajakirjades, ajalehes jne.

§ 5. Kuidas kasvatada lastes armastust kauni vastu looduses.

Opereerides piltlike vahenditega, mõjub kunst väga tugevasti lapse hingelisse elamustesse. Kuid kunst ise ammendab oma sisu tõelikkusest. Ja pildil või kunstipärasel sõnalisel teosel kujutatud maastiku ilu tunneb sügavamalt see, kes on vaa-delnud taeva ja maa, metsa ja stepi, mägede ja orgude ilu looduses, kes on lõbu tundnud tema värvidest, sellega otseselt kokku puutudes.

Ja kasvatajal on hädatarvilik pöörata laste tähelepanu ilule looduses, kasvatada lastes armastustunnet ilusate vormide ja värvide seosele, mida võib tähele panna looduses mitmesugustel aastaaegadel, mitmesugustel ööpäeva tundidel, mitmesuguste maastike tingimustes.

Tähelepanelikkus, mida on arendatud lastes looduse vaatlemisel, tõstab ka nende tajude jõudu ja eredust, mida nad saavad kunstiteostest, mis kujutavad loodust. Teiselt poolt laste armastus kunsti vastu mõjub kindlasti ka nende armastusele looduse vastu. Looduse kujutamine folklooris, parimate luuletajate teostes, kunstnike piltides, muusikas ja lauludes langeb sügavalt laste hinge, liigutab neid ja isegi virgutab omaloomingule.

Siiralt ja lihtsalt ning ühtlasi eredalt annavad lapsed edasi niihästi oma naudingut maastiku ilust kui ka oma armastuse looduse nagu millegi koduse, kõige kallima ja lähema vastu.

Ainult läbitungituna neist tundeist, võis kirjutada maakooli IV klassi õpilane sellise kirjandi:

Talvine õhtu (kunstnik Kapustini pildi järgi).
„Päike loojus ja jättis enda järele ereda eha. Taeva sinisel lõuendil ilmus nähtavale kahvatu kuusirp. Loojaku kiirtes süttis esimene täht. Õhk oli külm ja puhas. Lumekate ja majade katused on värvitud roosavärviliseks. Vaikiv mets ei kiiguta raagus oksid. Külmas on lõpetatud päevane töö. Ümber ringi on vaikus. Ainult hilinenud hakid lendavad kisades kõrguses, ja lapsed kelgutavad mäest alla. Majade akendes vilguvad rõõmsad tulukesed. Algab selge külm talveöö.“³⁴⁾

³⁴⁾ Tšebakovo kooli õpetaja N. M. Golovini materjalidest.

Tekitada lastes neid peeni tundeid ilusa üle looduses võib muidugi mõista ainult see kasvataja, kes iseeneses on välja arendanud need tunded.

Suured vene kirjanikud ja maalikunstnikud relvastavad teda tähelepandavate kunstiteostega, mis aitavad tõsta kodumaa looduse armastust kui sügavamat patriootilist tunnet.

§ 6. Kõlbelise kasvatusese esteetilised vahendid. Eriliselt suur on esteetiliste vahendite tähtsus kõlbelise kasvatusese eesmärkide jaoks. Võib näiteks ütelda lastele palju sententse sellest, et vale on halb, kuid kuivad õpetused sel teemal ei avalda sügavat mõju lapse hinge. Kuid tuleb ainult üks kord lugeda ette Leo Tolstoi tuntud jutuke „Ploomikivi“, kui vale alatus on lastele silmanähtav ja jutt jääb püsima nende teadvusse igaveseks. Selline on tõelise kunstiteose jõud.

Samuti kustumatult mõjub lastesse ere kunstipärane pilt neile arusaadaval teemal. Näiteks ajalootunnis vaatavad lapsed tuntud pilti „Ivan Sussanini surm“ ja nende südameid täidab uhkusetunne vene patrioodi üle ja nendes lööb lõkkele vihatunne oma isamaa vaenlaste vastu.

Muusikas ja lauludes, mida lapsed kuulavad koolis ja ise ette kannavad, ülistatakse kodumaad, selle sangarite vägitegusid, tema rahva kannatusi ja rõõme, värvikalt ja suure armastusega kujutatakse selle loodust. Kõik see mõjub sügavasti laste tunnete.

Lastele nende elava fantaasia tõttu on kunstikujud lähedasemad ja arusaadavamad kui mingisugused abstraktsed mõisted.

Kehastades eredais kunstipärases piltides meie võitlust ja ülesehitust, esitades neid arusaadavas ja lastele lähedasest kunstipärases sõnateoses, laulus, pildis, näidendis, kinofilmis jne., kasvatab kool õpilases armastust meie kodumaa ja sotsialistliku ülesehituse vastu, rahva juhtide vastu, kasvatab ka töövaimustust; teiselt poolt see kasvatab vihkamist vaenlaste vastu, kasvatab vastikust mineviku säilmete vastu, mis takistavad meid edasi sammuda.

Nii esteetiline kasvatus, tutvustades ilumaailmaga, aitab kaasa kõlbelisele kasvatusesele. Esteetika viiakse sisse otse inimese käitumisse, tema toiminguisse ja tegevusse.

§ 7. Ilu sissetoimine kooliellu ja laste elu-olusse. Ilu oma loomu poolest nõuab korda, harmooniat, sümmeetriat, osade täpset ühendust ühes tervikus.

Ja kui lapsi ümbritsev miljöö on nii korraldatud, et tal on need omadused, siis luuakse üsna tähtis tingimus, mis soodustab esteetilist kasvatust.

Puhtus ja kord on hädatarvilikud eeldused õpilaste esteetiliseks kasvatuses. Puhas ruum, värske õhk, puhas kooli inventar, meeldivalt ja mugavalt vormitud, täielikus puhtuses hoitavad õpikud ja õppeabinõud; lihtne, kuid alati korralik õpetajate ja õpilaste riietus aitab kaasa esteetilise maitse arengule. Hästi organiseeritud koolikord, teadlikult läbiviidav distsipliin kasvatab vastutustunnet, lapsed tunnevad end suure loovkollektiivi osalistena. Koolielu organisatsiooni mõistlikest alustest arusaamise kasvatus lastes on samal ajal neis ka esteetilise tunde kasvatus.

Esteetilise kasvatuses ülesannete seisukohalt väga tähtis on küsimus kooliruumide sisustusest ja välimusest. Kooli mööblit ei pea paigutama juhuslikult ja nii kuidas juhtub. Lõhutud, halvasti asetatud mööbel jätab õpilastesse ebameeldiva mulje ja õpetab neid korratuks.

Osavalt kooli miljöösse sisse viidud kaunistamise elemendid aitavad kaasa esteetilisele kasvatusel. Kaunistusesemed peavad olema maitsekalt valitud ning läbimõeldult asetatud; nad peavad olema arusaadavad õpilastele ja tekitama neis meeldivaid tundeid, mida välja kutsub kõik, mis ilus.

Kooli sisustuse, ruumide puhtuse, kaunistuse iseloomu järgi võib otsustada teataval määral esteetilise kasvatuses seisundi üle.

Kui ühelt poolt soodustav miljöö aitab kaasa esteetilisele kasvatusel, siis teiselt poolt, esteetiliselt kasvatatud inimesed suhtuvad juba sallimatult kõigesse lohakasse, ei talu korratust, püüavad kõrvaldada maitsetust, anda kaunist välist kuju niihästi töökohale kui ka elamule, puhkuse ja meelelahutuste kohale ja kõigile ümbritsevaile esemeile.

Kas kool osutab tarvilikku tähelepanu õpilaste esteetilisele kasvatusel, seda on näha ka õpilaste liigutuste kultuurist. Esteetiliste nõudmistega on kokkusobimatud: taarudes käimine, käte taskus hoidmine, rüselemine tolmusel põrandal, jooks kilkamise ja metsiku vilistamisega jne.

Taotlege õpilaste liigutustes sirget rühti, ilu, mõistlikku tagasihoidlikkust, ja te tõstate sellesamaga õpilaste käitumise üldist kultuuri.

* *

*

Esteetiline kasvatus on kogu kooliterviku töö orgaaniliseks osaks, ja ta kvaliteet oleneb peamiselt õpetajate tööst ja käitumisest. Õpetaja üldine ettevalmistus ja kultuur (sealhulgas ka esteetiline), tema keele rikkus ja kultuur, kogu tema kultuurne ilme — see on peaasi, mis otsustab esteetilise kasvatuse küsimuse.

XIV PEATÜKK.

KLASSIVÄLINE JA KOOLIVÄLINE TÖÖ LASTEGA.

§ 1. Klassivälise ja koolivälise töö tähtsus ja selle organiseerimise põhimõtted.

Klassivälise töö all mõeldakse tööd, mida organiseerib samuti kool, kuid mitte tundides, vaid väljaspool klassi, näit. ringis, kooliraamatukogus, kooliväljakul jne.

Koolivälise töö all me mõistame seda tööd lastega, mida organiseerivad ja teostavad spetsiaalsed laste koolivälised asutised, näiteks lasteteatrid, lasteraamatukogud, kunstilise kasvatuses majad, tehnikajaamad jne.

Klassivälise ja koolivälise töö jaoks ei ole kohustuslikke riiklikke kavu, sarnaseid nendega, mis määravad õpetuse sisu ja mis teostatakse süstemaatilise õpetamise teel tundides. Kuid siiski on klassivälisel ja koolivälisel tööl väga suur tähtsus. Siin jätkatakse teistes vormides sama kommunistlikku lastekasvatust. Klassivälisel ja koolivälisel tööl on samad eesmärgid, nimelt kasvatada igapidi arenenud kommunistliku ühiskonna liiget. Ta aitab õige korraldamise juures kaasa õpilaste edasijõudmise tõusuks. Ta annab lastele laialdased valikuvõimalused mitmesuguste kultuuriliste tegevuste ja meelelahutuste vahel, vastavalt nende kalduvustele ja huvidele. Ta võimaldab organiseerida mõistlikult, kultuurselt laste vabaaja veetmist. Tal on suur tähtsus laste ühiskondlik-poliitilise silmaringi arendamiseks. Klassiväline ja kooliväline töö avab laia välja laste loomingu arengule.

Hästi korraldatud klassiväline ja kooliväline töö on parimaks vahendiks nooruse kõrvaletõmbamiseks distsiplineerimata käitumisest. Mida tugevam ja mitmekülgsem on kooli mõju lastesse, aga ka organiseeritud ja plaanikohaselt teos-

tatav klassivälise ja koolivälise töö mõju, seda vähem jäta-
vad neisse jälgi võõrad mõjud.

Klassiväline töö liidab kokku laste kollektiivid, mille liik-
med on lähedalt seotud ühiste huvidega.

Klassiväline ja kooliväline töö võimaldab avastada ja
arendada lapse andeid.

ÜK(b)P KK kohustab arendama klassivälist ja koolivälist
tööd nõnda, et see oleks poliitiliselt suunatud ja aitaks kaasa
igakülgsele arenenud inimeste ettevalmistusele, kes on või-
melised lõpule viima uue ühiskonna ülesehituse. Klassiväli-
seks ja kooliväliseks tööks tehtavate korralduste kindlal
kommunistlikul suunamisel peab siiski kindlustama nende
kaasakiskuvat sisu, mis annab õpilasele võimaluse värvia-
kais kujudes tajuda meie tõelikkust.

Klassiväline ja kooliväline töö võib edukalt areneda ainult
sel tingimusel, kui ta õpilasi massiliselt haarates arvestab
laste huvisid ja nõudeid, kui võetakse arvesse nende indi-
viduaalseid kalduvusi selleks või teiseks tegevuseks. Laste
huvide arvestamine klassi- ja koolivälise töö arendamisel
annab võimaluse laialt avalduda õpilaste aktiivsusel ja isete-
gevusel.

Kooliväline ja klassiväline töö annab tarviliku efekti tingi-
musel, kui see põhineb vabatahtlikkuse alusel. Lapsed või-
vad isikliku soovi järgi valida kas selle või teise vormi oma
osavõtul koolivälisest tööst. Vabatahtlikkus aitab õpilasel
peatuda sellisel tööl, mis kõige rohkem vastab tema huvi-
dele. Kuid hakates tegema üht või teist tööd, peab õpilane
rangelt silmas pidama distsipliini nõudeid.

Klassivälises ja koolivälises töös peavad ühinema töö- ja
tunnetamistegevused ja meelelahutused. Mõnikord pannakse
pearõhk viimastele, kusjuures seda motiveeritakse sellega, et
on hädavajalik anda meie lastele rohkem lõbustusi. Kuid
õieti kõneles Nadežda Konstantinovna Krupskaja: „Tuleb
lõpuks aru saada, mis on õnnelik noorus. See ei tähenda
sugugi, et last nagu mõnd kapitalisti pojukest tuleb teenin-
dada, teenindada ja teenindada... Osata äratada lastes
huvisid, üles kasvatada igapidi arenenud inimesi — see on
hädavajalik. Üks peamisi ülesandeid koolivälises töös on —
teha laste elu tõepoolest kultuurseks, õpetada neid elama

kuidagi uutviisi, kollektiivselt. On vaja, et lapsed meil rohkem õpiksid elu tundma, oleksid elule lähemal.“³⁵⁾

§ 2. Kooli ja õpetaja osa koolivälises ja klassivälises töös. Me ütlesime, et kooliväline ja klassiväline töö viiakse läbi vabatahtlikkuse alusel. Vabatahtlikkus ei tähenda siiski stiihilisust, ja kooli ülesanne tervikuna ja samuti igal õpetajal eraldi seisneb selles, et osavalt lülitada õpilaste energia mõistlikult organiseeritud huvitavasse töösse, kultuursesse puhkusesse ja kaasaakiskuvaisse meelelahutustesse.

Koolijuhataja ehk direktor kannab täielikku vastutust klassivälise töö organiseerimise ja seisukorra eest, kui ka oma õpilaste poolt laste koolivälise asutiste kasutamise eest. Klassiväline ja kooliväline tegevus on kooli ja samuti iga üksiku klassi tööplaani kohustuslik osa.

Kool ja õpetaja vastutavad klassivälise töö seisundi eest, kuid tuleb silmas pidada, et klassivälise ja koolivälise töö viljakust võib kindlustada ainult tingimusel, kui pedagoogide ja kommunistlike noorte ja pioneerorganisatsioonide vahel on tihe kontakt, aga ka tingimusel, kui tõmmatakse kaasa vanemad, ametiühingulised ja teised ühiskondlikud organisatsioonid, ja samuti see, et see haarab kõiki õpilasi oma mitmesuguste vormidega.

Laste-raamatukogudes, kultuurimajades, tehnilistes, turistlikes ja kunstijaamades, pioneeride majades ja -paleedes, teatrites ja kinos, laste kultuuri- ja puhkeparkides on vaja õpetajail õppida tegelemist laste mitmesuguste koolivälise töö liikidega, selleks et hiljem neid kasutada õpilaste laiade masside keskel.

Alamal võtame vaatluse alla koolivälise ja klassivälise töö konkreetset vormid nende peamiste alade järgi.

§ 3. Ühiskondlik-poliitiline töö. Õpilaste ühiskondlik-poliitiline kasvatus teostatakse kogu koolitöö süsteemis ja kõigepealt vahenditult tundides. Kooliväline ja klassiväline töö ei korda seda, mida tehakse

³⁵⁾ Kõnest Ülevenemaalisel nõupidamisel koolivälise töö küsimuste kohta (1938).

õppetöö ajal, vaid süvendab ja laiendab seda, mida lapsed saavad tundides.

Mõningaid klassivälise ühiskondlik-poliitilise töö liike vaatlesime juba varemalt, näit. kui vaatlesime nõukogude patriotismi kasvatust. Me peatume siin klassivälise ühiskondlik-poliitilise töö neil liikidel, mis pole veel olnud meie uurimise aineks.

1. Poliitiline informatsioon. Meie õpilased on elavalt huvitatud käesoleva aja tähtsamaist sündmustest, eriti on nad huvitatud sellest, kuidas läheb võitlus fašistidega, millist osa etendab Nõukogude Liit rahvusvahelises elus, on huvitatud NSV Liidu sotsialistliku ülesehituse eredaist faktidest jne. Kõigile neile küsimustele otsivad lapsed juureldes vastuseid ja nad peavad neid leidma. Seepärast peab massilisel poliitilisel informatsioonil olema koht klassivälises töös.

Poliitilise informatsiooni organiseerimisel tuleb peenetundeliselt ja tähelepanelikult suhtuda sellesse, millest lapsed kõnelevad, mida nad oleksid tahtnud teada. Õpetaja peab tähele panema, mis lapsi erutab ja nende erutavate küsimuste peale tuleb anda nende arusaamisele vastavad põhjendatud vastused. Tuleb kõnelda lastega lihtsalt ja arusaadavalt, kuid mitte sattuda seejuures liigsesse lihtsustamisse. See kohustab õpetajat põhjalikult valmistuma poliitilise informatsiooni läbiviimiseks.

Koolide kogemused esitavad meile palju näiteid poliitilise informatsiooni andmisest lastele. Kõige levinumad on kaks selle töö läbiviimise vormi: 1) jooksvate sündmuste üldine ülevaade ja 2) mõne kindla päevakajalise poliitilise teema valgustamine.

Poliitilist informatsiooni jooksvaist poliitilistest sündmustest antakse 1—2 korda nädalas väljaspool õppetunde, kas enne või pärast neid. Selle jaoks kulutatakse 10—20 minutit.

Iga üksiku vestluse jaoks on tarvilik siiski piirata materjali. Ei tule kuhjata palju fakte. Lastele ei ole jõukohane kõike haarata. Materjali ülemääraline rohkus viib selleni, et lastel ei jää midagi meelde. Tuleb peatada nende tähelepanu peasjal, kõige tähtsamal.

Korraldades jooksvate sündmuste ülevaateid, on õpetajal alati võimalus toetuda sellele, mida lapsed ise teavad raadio-

teateist, ajalehtedest, oma vanematelt, vanemait vendadelt ja õdedelt. Järelikult lapsed võivad ja heameelega vastavadki õpetaja küsimustele, teatavad faktidest, kõnelevad. Õpetaja kas kinnitab või parandab, ja siis oma jutustuses annab täiendusi, toob episoodide, süstematiseerib fakte, teeb kokkuvõtteid. Töö on elav, kui dialoogiline vorm ühendatakse õpetaja jutustusega.

Muidugi võib ka aegsasti anda õpilastele ülesanded — ette valmistada vestluseks käesolevaist sündmustest kindel materjal (ajalehist, koguteostest, raamatuist), et sellega esineda vestluse ajal; seda võib kõige enam rakendada IV klassis.

Vestlusteks jooksvaist poliitilistest sündmustest on kõige tarvilikumaks õppevahendiks kaart. Vestlusteks, mida peetakse III ja IV klassis, peab kaardi kaasa tooma. Veel parem, kui kaart alatasa ripub klassis. Väga hea on riputada seinale NSV Liidu kaart, maailmakaart, Lääne-Euroopa kaart nähtaval kohal saalis või koridoris. On vaja, et õpilaste silm harjuks kaardiga ja nad kujutleksid selgesti, kus asuvad need geograafilised punktid, milledest on jutt.

Mõnedes koolides on korraldatud erilised vitriinid poliitilise informatsiooni jaoks. Siin pannakse välja ajalehe värske number, illustratsioonid neile faktidele ja neile küsimustele, mis on vaatluste sisuks, skemaatilised kaardid, mis kujutavad sündmusi teatavail sõjatannerdel, raamatute ja artiklite nimekirjad, mida soovitatakse lastel läbi lugeda, jne.

Materjali valikut sellise vitriini jaoks juhib õpetaja, endale abiks kutsub ka õpilasi, kes eriti on huvitatud sellest asjast.

Poliitiliste vestluste organiseerimisel kindlaile teemadele on kõigepealt tähtis nende teemade valik. See sõltub ühelt poolt jooksvaist sündmustest; eriti tähtsad sündmused rahvusvahelisel areenil, sotsialistliku ülesehituse väljapaistvad faktid, valitsuse tähtsamate otsuste avaldamine jne. — kõik see võib esile nihutada aktuaalseid teemasid, et selgitada neid õpilastele. Teiselt poolt teemad sellistele vestlustele määratakse väljapaistvate ühiskondlike sündmuste kalendri poolt — tähtsate poliitiliste ja juubelidaatumitega.

Ettevalmistus temaatilistele vestlustele seisab kõigepealt materjali valikus õpetaja enese jutustuseks ja õpilaste väljaastumisteks. Kõike seda tuleb teha õigeaegselt. Kõrvuti asjaliku, faktilise materjaliga tuleb võtta nende vestluste plaani ka

ilukirjanduslikku materjali. Igasugust materjali on niihästi õpetajal kui õpilastel kõige parem esitada peast, aga mitte lugedes. Õpilastel on kasulik ilukirjanduslik materjal pähe õppida.

Vestluse ajaks tuleb välja anda seinalehe erinumber, samale teemale valmistada plakat illustratsioonidega, korraldada raamatute ja ajakirjade artiklite väike näitus.

Tuleb klassis luua niisugune väline miljö, mis sunniks õpilasi elama mõni aeg antud teemale.

Tehes tööd õpilaste tutvustamiseks poliitiliste sündmustega, peab õpetaja püüdma selle poole, et õpilaste patriootiline meeolu, mida äratav neis poliitiline vestlus, läheks üle praktilisteks patriootilisteks tegudeks.

2. Laste osavõtt ühiskondlik-poliitilisest tööst elanikkonna keskel.

Koolil on suured võimalused tõmmata lapsi ühiskondlikku töösse poliitiliste kampaaniate läbiviimisel. Valimised NSV Liidu Ülemnõukogusse ja liidu- ning autonoomsete vabariikide ülemnõukogudesse, aga ka kohalikesse töötava rahva saadikute nõukogudesse näitasid, milline kasvatav tähtsus õpilastele oli nende osavõtul neist kampaaniaist. Õpilased kirjutasid plakateid, aitasid organiseerida lastetuba väikelastele. Kirjanduse ja plakatite levitamine, klubide, lugemistubade ja -laudade, samuti valimisjaoskondade jne. sisustamine — seda tööd tegid õpilased ja võivad teha suure innuga. Vanemate klasside õpilased aitasid teadustada valijaile, kuhu ja mis ajal nad peavad ilmuma valimisnimekirjade kontrollimiseks, hääletamiseks; olid abiks valijate koosolekute kokkukutsumisel jne.

Reas kohtades organiseerisid koolid ja koolivälised asutised valijate kultuurilise teenindamise, näidates oma kunstilist ise-tegevust, kehakultuurilisi harjutusi, tantse jne.

Organiseerides laste osavõttu ühiskondlik-poliitilises töös, peavad õpetajad muidugi hoolitsema selle eest, et õpilased suhtuksid teadlikult endale võetud ülesannete täitmisse. Sellepärast peab õpetaja neid informeerima neis küsimustes, mis seisavad läbiviidava kampaania tsentrumis. Nii näiteks saadikute valimisel nõukogude võimu kõrgemaise organeisse tutvustasid õpetajad oma õpilasi Stalinliku Konstitutsiooni tähtsamate punktidega. Eredate näidete põhjal nad selgitasid õpi-

lastele saavutusi, millised on kätte võitnud meie maa kommunistliku partei ja selle juhi seltsimees Stalini juhtimisel. Paljud koolid oskasid nii organiseerida õpilasi sellesse tähtsaimasse kampaaniasse, et õpilased valmistusid valimiste päevale kui suurele pühale.

Suure Isamaasõja aastail võtsid meie koolide õpilased aktiivselt osa säärastest ühiskondlikest üritustest, nagu rahakogumine tankide ja lennukite muretsemiseks, pakkide saatmine võitlejaile rindele, kirjavahetus rindesõduritega, abi rindemeeste perekondadele, metsikult kasvavate taimede korjamine toitmiseks, ravimtaimede kogumine, põllutööd sovhoosides ja kolhoosides, haiglate teenindamine jt.

Selline ühiskondlik töö, ühendatud meie poliitilise eluga, on poliitilise kasvatusena üks kõige tugevam vahend.

3. Revolutsiooniliste pühade tähistamine. Suur tähtsus laste kommunistlikus kasvatuses on revolutsiooniliste pühade ettevalmistus ja nende tähistamine. Revolutsioonipühade tähistamise tööd ei tule muidugi jätta ainult väljaspool klassi toimuvate korralduste asjaks. Harilikult on meil siin tihe side klassis tehtava töö ja vabal ajal tehtava töö vahel.

Hästi organiseeritud revolutsioonipühad jäävad kauaks õpilaste mällu, kõvendades neis erksust, usku oma jõusse, oma maa vägevusse ja tema heledasse tulevikku.

Lastele kolossaalse kasvatusliku tähtsusega on juba pühale ettevalmistamise protsess: klasside ja teiste kooliruumide kaunistamine, seinalehe erinumbri koostamine, ettevalmistused osavõtuks kultuurihommikust — kõik need on tööd, mis lapsi väga huvitavad, neid rõõmsalt erutavad. Nende elamuste jäljed jäävad meelde kogu eluajaks. Kui tähtis on siis alata kogu ettevalmistust pühaks õigel ajal ja viia see läbi kõige täpsemalt!

4. Vestlused väljapaistvaist ühiskondlikest sündmustest osavõtjatega, Isamaasõja sangaritega ja töösangaritega. Kui õpilased mõnest sündmusest kuulevad sellest osavõtja suust, siis avaldab see neile eriti suurt mõju. Paljud meie koolid oskasid näit. väga efektselt organiseerida õhtuid, mis olid pühendatud Arktika vallutamisele. Meie polaarsõitjate sangarlus, jutused „Sibirjakovi“ ja „Tšeljuskini“ sangarlikest ekspeditsioonidest Põhjanabale, head illustratsioonid jätavad lastesse eri-

lise mõju. Sellistele õhtutele oskasid paljude koolide töötajad kutsuda sangarlikest ekspeditsioonidest osavõtjaid, kes lihtsais, eredais sõnades jutustasid õpilastele kauge põhja vallutamise tähtsusest. Õpilased hakkasid uutviisi suhtuma maateaduse õppimisest. Nad teavad hästi meie sangarlendurite marsruute, triiviva jaama „Põhjanaba“ teed, Põhja raadiojaamade asupaiku jne.

Siin on meil kujukas näide, mis osutab, kuidas klassiväline töö toetab klassitööd. Oma mõjumise jõu poolest laste patriootilistele tunnetele on ainulaadsed nende jaoks organiseeritud kohtumised osavõtjatega sangarlikust võitlusest meie Kodumaa vaenlaste vastu ja võidusangaritega tööfrondil. Lapsed kuulavad hinge pidades nende jutustusi ja neid endid haarab tuline soov olla kasulikud oma sotsialistlikule isamaale.

Ühiskondlik-poliitilise töö hulka käivad ka õpetajate poolt praktiseeritavad vestlused lastega pärast tunde (muidugi tingimusega, et antakse vaheaeg puhkuseks) patriootilistele teemadele ja teemadele, mis puudutavad nõukogude kooliõpilase moraalsel palet, ta käitumist.

§ 4. Klassiväline lugemine ja õpilasraamatukogu töö.

Kooliraamatukogu on üks kõige tähtsamaist koolitöö osadest. Mitte asjata omistab meie valitsus õpilasraamatukogudele nii suurt tähtsust.

Suurtes koolides on asutatud eriline raamatukoguhoidja amet, kuid suuremas jaos koolides pannakse õpilaste raamatukogu juhatamine ühe õpetaja peale.

Raamatukogu peab arendama oma tööd tihedas ühenduses kooli õppekasvatustöö üldise plaaniga. Seepärast peab raamatukogu tööplaanis kajastuma abi õpetajale ja õpilasele programmilise materjali omandamiseks, abi õpilasele tema üldtaseme tõstmisel, sisendama lastesse armastust raamatu vastu, arendades oskust kasutada raamatut kui teadmiste ja kultuurilise puhkuse allikat. Raamatukoguhoidja, töötades õpetajate abiga, peab oskama valida materjali õpilastele neid huvitavate küsimuste kohta, äratama neis huvi kirjanduse, ajalooliste, maateaduslike ja loodusõpetuslike teaduste vastu.

Õpilaste klassivälise lektüüri seisundist sõltub ka õpilaste kirjaoskus emakeele alal ja nende üldine areng: kui lapsed

ei loe või loevad vähe väljaspool klassi, siis on nende stiililise ja ortograafilise kirjaoskuse tase väga madal; nende kõne (nii suuline kui kirjalik) on vaene, ebakirjanduslik, ebailmekas, nende üldareng on madalam kui nende kaaslastel, kes loevad raamatuid.

Kuidas tuleb õpetada lapsi töötama raamatuga? Kõigepealt tuleb arendada lastes armastust raamatu vastu. Suuremal osal meie lastest on tung raamatu järele. Juba esimeses klassis antakse lastele pildiraamatukesed lühikese, lihtsa ja arusaadava tekstiga pildikeste all. Õpetaja peab aeg-ajalt (kord nädalas või kahe nädala jooksul) klassis ette lugema; raamatukesed tuleb valida haaravad, huvitavad. Pildiraamatukesi tuleb anda lastele ka koju. Klassis tuleb lastel lasta jutustada loetust ja edasi anda loetud raamatukeste sisu.

Õpetajal on tarvis jälgida seda, et laps saaks mitte ainult huvitava, vaid ka esituselt talle arusaadava jutu. Lapsele sellise raamatu pealesundimine, millest tal raske on jagu saada, võib välja kutsuda vastikuse lugemise vastu.

Vanemate klasside õpilastega on väga kasulik pidada individuaalseid vestlusi loetavate raamatute üle raamatuvahetamise tundidel.

Tuleb lugemise juhtimist korraldada nii, et lapsed võiksid ise raamatuid valida. Aga raamatute valikus peab õpetaja õpilasi aitama. Kuidas ta seda võib teha? Peale suuliste nõuannete, milliseid ta võib anda õpilastele igal ajal, on otstarbekohasem klassi „raamatunurgas“ või kooliraamatukogu ruumis üles riputada raamatute soovitusnimekirjad. Need nimekirjad ei pea olema ainult paljad nimede loendid.

Võib anda nimekirja näiteks selle vormi järgi:

Autor	Nimetus	Mispoolest raamat on huvitav
Meštšerjakov	„Keša sõber“	Ses raamatus jutustatakse maalapse Keša huvitavast kohtumisest Vladimir Iljitš Leniniga. Keša ja Lenin said sõpradeks.

Sellised nimekirjad koostatakse mitte rohkem kui 8—10 nimetusest. On hea varustada need nimestikud illustratsi-

oonidega, mis lapsed on kleepinud või joonistanud. Nimes-
tikke tuleb aegajalt vahetada. Näidatud vormi järgi võib val-
mistada puust raamikese. Neisse raamikesse pannakse
nimestikud sisse; kui üks nimekiri vananeb, siis asendatakse
see uuega.

Kõrvuti nimestikkudega on hea praktiseerida veel illust-
reeritud tabeleid. Iga tabel koostatakse ühe raamatu jaoks.
See koostatakse nii: üles kirjutatakse suurte tähtedega autori
perekonnanimi ja raamatu nimetus, aga edasi lähevad jutus-
tuse üksikute osade alapealkirjad; iga alapealkirja all antakse
kas pealekleebitud pildike või lapse joonis. Sellised illustree-
ritud tabelid koostatakse õpetaja juhatusel nende laste poolt,
kes juba raamatu on läbi lugenud, on sellest huvitatud ja
tahavad seda teistele soovitada. Tabelile võib paigutada ka
mõne väljavõtte laste hinnanguist antud raamatu kohta.

Võib koostada ka terved illustreeritud kataloogid raama-
tuist, mida soovitatakse lastele. Kataloogi iga lehekülg koos-
tatakse nii, nagu meie äsja kirjeldatud tabel. Tabel paiguta-
takse seinale, kuna kataloog hoitakse laual.

Õpetaja annab juba nooremais klassides lastele kaks-kolm
eri tundi eesmärgiga õpetada lapsi raamatuga ümber käima.
Neis tundides tuleb õpetada lapsi, kuidas raamatu nimetuse,
sisukorra ja illustratsioonide järgi ära määrata, millest kõnel-
dakse antud raamatus. Tuleb õpetada lapsi, et raamatu nime-
tuse meelespidamisega nad peaksid ühtlasi meeles ka autori.
Paremad autorid muutuvad laste seas populaarseiks.

Lapsed peavad oskama kasutada raamatu sisukorda. Tuleb
tutvustada lapsi mitmesuguste raamatutüüpidega — sisu ja
välimuse poolest. On hea harjutada lapsi raamatute liigitam-
ises. Näiteks, nooremais klassides niisuguste jaotuste järgi:
loomadest, laste elust, reisid, elust kaugeis maades, revolutsio-
nionilisest võitlusest. Vanemais klassides: ilukirjandus, maa-
teaduslikud raamatud, raamatud mineviku kohta, raamatud
loodusteaduse alalt, tehnilised raamatud, elulood. See viib
lapsed oskusele kasutada katalooge.

Kaugeltki mitte kõik, mida lapsed loevad väljaspool klassi,
ei pea olema arutluse aineks tundides. Tundides on otstarbe-
kohane teha järgmist tööd, mis on seotud laste klassivälise
lugemisega.

1. Ära kasutada laste teadmisi raamatukese üle, mida on

läbi loetud klassivälise lugemise korras ja millel on otsene suhe antud tundide teemaga. Oletagem näiteks, et tunnis tuleb vestelda lastega teemal lastetöö tingimustest vabrikuis ja kaevandustes eelrevolutsioonilisel ajal. Lapsed on klassivälise lugemise korras läbi lugenud Serafimovitši jutu „Püha eel“. Õpetaja võtab siis tunni plaanisse vestluse jutu kangelasest Senjkast, kes roidus raskest ülejõukäivast tööst kaevanduses; üksikuid kohti sellest jutustusest võib tunnis lugeda.

2. Korraldada vestlustunde laste poolt loetud raamatute üle, võttes selleks aega vene keele (emakeele) tundidest. Neil vestlustel lapsed jutustavad, mis neile eriti meeldis, mis neid erutas. Õpetaja esitab rea küsimusi niihästi loetud raamatute sisu kui ka jutustuste vormi kohta.

Kas tuleb soovitada lastel teha mingisuguseid üleskirjutusi loetud raamatute üle? Vanemais klassides on otstarbekohane soovitada lastel pidada „lugemispäevikuid“. Neis päevikuis näidatakse, millal raamatut loeti (millal alustatud, millal lõpetatud), autori perekonnanimi, kirjastuse nimetus ja aasta. Nende kirjutuste sisu loetu puhul ja nende kirjutuste vormi ei tule teha šablooniliseks. Kirjutagu lapsed, mida nad tahavad ütelda ühest või teisest tegelasest, ühest või teisest sündmusest, nähtusest; kirjutagu välja neile meeldinud mõne kangelase sõnad, autori enda sõnad, kirjutagu üles oma mõtted ja soovid, mis neil tekkisid ühenduses raamatu lugemisega; kirjutagu üles küsimusi, mis neid huvitasid ja mida tuleb selgitada. Muidugi mitte seda kõike ei kirjutata alati üles. Õpetaja seletab lastele, kuidas võib, kuidas tuleb teha selliseid kirjutusi. Kirjutada tuleb mitte palju, mitte pikalt. Aeg-ajalt võtab õpetaja „lugemispäevikud“ enda kätte läbivaatamiseks, esiteks selleks, et õppida tundma iga üksikut last selle tänuliku materjali põhjal ja õieti juhtida ta edasist lugemist; teiseks selleks, et parandada laste kirjutuste ortograafiat ja stiili.

Töös nooremate klasside lastega mõnedes koolides praktiseeritakse vihikute pidamist loetud raamatute üle — õpilaste joonistega, mis illustreerivad loetut, ja allkirjadega nende jooniste all. Allkirjadeks võetakse eredad, huvitavad väikesed väljavõtted raamatu tekstist.

Õpetaja peab saavutama seda, et klassivälisest lugemisest võtaksid osa kõik õpilased.

Aruande saamiseks loetud raamatute üle võib koostada järgmise tabeli:

Perekonna- ja eesnimi	Raamatu nimetus				
	Bianki „Suurel mereteel“	Tšehhov „Jutus- tused“	Iljin „Kuidas auto õppis käima“	Gaidar „Timur ja tema mees- kond“	Kassil „Hari- likud lapsed“
1. Anikin, Vanja	+	+			
2. Volkova, Niina	+	+	+		
3. Serkov, Tolja	+				+

Sellisest tabelist on näha, kes õpilastest luges, mitu raamatut ja missuguseid. Tuleb muidugi arvesse võtta, et õpilasi võivad huvitada ka sellised raamatud, mida nimestikus pole.

Vestlustes lastega loetu üle tulevad kergesti nähtavale õpilaste individuaalsed vaimsed tarbed, lahenduvad nende kahtlused, antakse juhatusi, mida lugeda veel lapsi huvitavalt teemadel ja küsimustel.

Eesmärgiga õpetada lapsi klassivälisele lugemisele võib õpetaja praktiseerida huvitavate jutustuste või üksikute katkendite lugemist väljaspool tundi. Mitte lõpetades raamatu lugemist, soovib õpetaja õpilastel enestel lugeda see iseseisvalt lõpuni. Õpilased, olles huvitatud raamatust, võtavad selle raamatukogust ja loevad lõpuni.

Oskusel ilusasti lugeda ja hästi jutustada on suur tähtsus õpetaja töös.

Kui koolis on õpilasraamatukogu palgalise raamatukoguhoidjaga, siis võib see lastega läbi viia väga suure ja mitmekesise töö.

Kooli õpilasraamatukogu abil viiakse kogu see töö läbi koolis endas. Väljaspool kooli aga tehakse analoogilist tööd iseseisvate lasteraamatukogudega ja üldraamatukogude juures olevate lasteosakondade poolt.

Nagu kooliraamatukogudes, nii ka teistes raamatukogudes võivad lapsed ühiskondliku töö korras raamatukoguhoidja või õpetaja juhatusel võtta osa raamatute riiulile

paigutamisest, nende inventeerimisest, kaartide valmistamisest, raamatute parandamisest, soovitatavate raamatute nimekirjade valmistamisest, näituste korraldamisest jne. Klassivälise lugemise korraldusega harilikult ühendatakse kirjan-
dusringi töö.

Ringis kasutatakse väga mitmesuguseid töövõtteid: juhataja ja laste ilmekas lugemine, jutustamised, lugemine osade järgi, dramatiseering, kirjanduslikud mängud, laste omaloomingu tööde lugemine, kirjandusliku ajakirja väljaandmine jne.

§ 5. Õpilaste seinalehtede väljaandmine.

Koolide praktikas on üsna suuri kogemusi õpilaste seinalehtede väljaandmises. Leht selgitab kooli saavutusi ja puudusi tervikuna kui ka üksikute klasside omi. Leht aitab organiseerida lapsi, seob nad tugevasse kollektiivi, kasvatab kommunistlikku suhtumist töösse, õpingusse, aitab võidelda kommete lodevusega, ulakusega jne.

Tööd seinalehe väljaandmisel tuleb siduda tööga trükitud ajalehega, esimeses järjekorras laste omaga, äratades lastes huvi ajalehtede lugemiseks.

Sellist tööd võib alata ajalehe väljalõigete kogumisega, albumite koostamisega meie juhtidest, meie maa tähtsaist inimestest, lastest-sangaritest ning teistel huvitavail teemadel.

Nautima hakates tööd ajalehega, asuvad lapsed heameelega oma seinalehe väljaandmisele.

Klassi seinaleht peab olema väike oma mõõtudel, välimu-
selt ilus ja selgesti, vigadeta kirjutatud. Esiotsa tuleb seinalehte koostada mõneks revolutsiooniliseks pühaks, mingiks juubeliks, ja siis anda seda välja igas kuus.

Seinalehes on otstarbekohane näidata esijoones õpilaste edasijõudmist õppimises, distsipliinis, ühiskondlikus töös. Positiivse näitamisel on suur kasvatuslik tähtsus. Õpilaste halba tööd tuleb seinalehes arvustada, kuid seda tuleb teha väga ettevaatlikult, et mitte solvata lapse isiklikku väärikustunnet, sest see võib õpilase parandamise asemel viia teda ainult tigestumisele. Halva töö kritiseerimisel on tarvis silmas pidada asjalikku tooni, näidata halva väärtusega töö põhjust, näit.: lohakus, mittetahtmine täita ülesandeid, mittetahtmine

kasutada pakutud abi jne. Ühes sellega tuleb näidata ka teed parandusele, sisendades õpilasesse usku, et ta saavutab edu.

Õpilaste seinalehed on peeglik, milles paistab klassi ja kooli tervikuline õppe- ja kasvatustöö, ja see peegel peab näitama kõike õieti.

Iga seinalehe number reageerib ühiskondliku elu tähtsatele sündmustele, siis sündmustele, mis toimuvad koolis, ja peab kujutama, kuidas reageerib õpilaste kollektiiv neile sündmustele.

Seinalehe juhtimine on toimetuse kolleegiumi käes, mis koosneb 3—4 õpilasest ja õpetajast. Äärmiselt suur osa on täita õpetajal seinalehe väljaandmisel. Iga artikkel tuleb hooliga läbi töötada. Iga lehe number peab olema algupärase ja kunstimaitselise välimusega. Joonised peavad olema rõõmsad, eredad ja meeldivad. Õpilasi tuleb õpetada tõsiselt töötama artikli vormi ja sisu kallal. Artiklid seinalehes peavad olema väikesed, eredasti kirjutatud. Küsimused, mis seinalehes üles tõstetakse, peavad vastukaja leidma kõigis õpilastes. Seinaleht peab olema vahendiks, mis mobiliseerib lapsi võitluse kõrge edasijõudmise ja teadliku distsipliini saavutamiseks, mis arendab nende ühiskondlikku aktiivsust, mis kaasa aitab nende kultuurilisele kasvule.

Seinalehes peab leidma ka koha laste kirjanduslik looming; siia peab paigutama laste loodud väikesi jutukesi, kirjeldusi, värse, mõistatusi jne. Väga tähtis on, et lehes oleks meelelahutuste, ajaviite, naljade, mitmesuguste mõistatuste osa. See huvitab ja lõbustab lapsi, see aitab ka kaasa nende arengule, kui materjal valitakse maitsega ja kui täiskasvanud küllalt aitavad lapsi selles valikus ja omaenese materjali korraldamises.

Kogemused osavõtust seinalehe-töös viivad selle aktiivsed kaastöölised katsetele kirjutada trükitud lastelehtedele, ja mõned neist võivad saada nende lehtede kaastööliseks. Peale seinalehe on soovitav aeg-ajalt välja lasta käsikirjalisi (või masinal kirjutatud) ajakirju või koguteoseid, milles peamine koht on laste kirjanduslikul loomingul ja laste loomingul joonistamise alal. Ajakirjad ja koguteosed peab muidugi mõista koostatama pedagoogi juhtimisel ja toimetamisel (laste toimetusekolleegiumi osavõtul).

§ 6. Ringid algkoolis.

Peatükis esteetilise kasvatus üle me juba kõnelesime, milline töö on võimalik kirjandus-, muusika-, draama-, joonistamisringis.

Laste aktiivne osavõtt isetegevuslikest ringidest kõrgendab mitte üksi laste kunstipärast kultuuri, rikastades neid rea harjumuste ja oskustega, vaid aitab kaasa ka andekate laste esiletõstmisele ja loob tingimused nende edasiseks kasvuks.

Mitmesuguste ringide ja üksikute laste jõud võivad ühineda mitmekesise eeskavaga üldkooliliste ettevõtete korraldamisel. Eriti tänuväärseks aladeks kunstipärase isetegevuse näitamisel on õhtused ja hommikused aktused, mida korraldatakse seoses revolutsiooniliste aastapäevadega või lihtsalt harilikul ajal valitud teemale.

Tehnikaring. On küllalt hästi teada meie nõukogude laste suur huvi tehnika vastu. See eriliselt suur tähtsus, millest annab tehnika maakaitsel ja sotsialistlikus ülesehituses, see tähelepanepäev tehnika õitselepuhkemine, mida oleme saavutanud stalinlike viisaastakute jooksul, ei saanud jätta elustamata ka kõige nooremais põlvkondades püüdeid tehnika valdamiseks, tehniliseks leiutamiseks.

Töö tehnika alal äratav huvi loomingu vastu, kasvatab uurimissoovi, teadusehimu, kutsub esile kustutamatu teadusejahu, õpetab siduma teooriat praktikaga.

Tehniline töö, kui see on hästi korraldatud, otse haarab lapsi. Laste elementaarsed teadmised loodusloost ja matemaatikast, mis on omandatud koolis, saavad uue tähenduse, kui lapsed puutuvad kokku nende rakendusega tehnikaringi töös.

Tehnikaringi töö algkoolis ei ole muidugi keeruline, kuid see võib olla küllaltki mitmekesine. Iga laps võib leida temale jõukohase ja huvitava töö.

Olemasolevad näidisprogrammid (mitte sugugi kohuslikud) ringide klassivälise töö kohta algkoolis toovad loetelu laste võimalikest töist tehnikas.

Tehnikavallas ei tule piirduda ainult ringi tööga. On võimalikud ka töö massilised vormid, mis haaravad näiteks kogu klassi lapsi. Seda liiki tööde hulka kuuluvad tehnilised ekskursioonid (töökodadesse, vedurile, laevale, elektrijaama, masina-traktorijaama, kombaini juurde jne.). Suurt lasterühma võib koguda ka jutustamisõhtuile tehnilistel teemadel.

Kehakultuuriring. Koolivälise kehakultuuri ere-

daid ja värviküllaseid vorme peab kasutama ka laste terve, elurõõmsa vabaaja organiseerimiseks.

Klassiväline kehakultuuriline töö väljendub kehakultuuringi töös; kehakultuuriliste ettekannete organiseerimises õhtutel, pidudel jne.; kehakultuuriliste võistluste korraldamises; õpilaste tervisliku vabaaja korraldamises (vahetunnid, mängud vabas õhus, uisuteed, suusaretked jne.).

Kehakultuuringi töödest osa võtma lubatakse õpilased arsti otsusel.

Meie kooli ülesandeks on laste massiline kaasatõmbamine isetegevuslikust, kehakultuurilisest liikumisest mitmesuguste kehakultuurilise töö vormide kaudu.

Klassiväline igapäevane töö kehakultuuri alal kehakultuuringis haarab järgmisi tööliike:

a) füüsilised harjutused (peamiselt gümnaстика), mängud ja kehakultuurilised meelelahutused;

b) jalamatkade, suplemise ja ujumisõpetuse, paadisõitude läbiviimine;

c) suusaretkede, uisutamise ja kelgutamise korraldamine;

d) kehakultuurilised ettekanded koolipidudel;

e) võistlused liikumismängude (sisekoolilised ja koolidevahelised) ja teiste spordiliikide alal (sisekoolilised);

f) mängude korraldamine ringlaste poolt kooli õues, võimlemine enne koolitöö algust, kehakultuurilise nurga korraldamine koolis;

g) vestlused kehakultuurilistest küsimustest.

Kehakultuuring algkoolis koosneb kahest rühmast — nooremast (1. ja 2. klassi õpilased) ja vanemast (3. ja 4. klassi õpilased).

Kehakultuuringi tööde organiseerimisel tuleb arvestada laste huve, nende jõudu, füüsilist ettevalmistust ja tervise seisundit.

Noorema rühma tööd tuleb küllaldaselt mitmekesistada, näiteks: üks töö — gümnaстilised harjutused ja mängud, teine — kelgutamine või matk, kolmas — kehakultuurilised meelelahutused (näiteks „jooks rattaga“, „klassid“ jne.).

Ringi vanemas rühmas (III ja IV klassi õpilased) tuleb anda peamine koht võimlemis-harjutustele (arvates siia ka liikumismängud), kergele atletikale ja suusatamisele.

Ringi vanem rühm võtab osa korraldatavaist võistlustest

liikumismängude alal (vene laptuu, pioneeripall, „kütid“ ja „pardid“ jt.) ja mõnedest kergeatleetilistest harjutustest, mida esitatakse lastele vastavais annustes (40 m jooks, kõrgus- ja kaugushüpped hoovõtmisega, palliheitmine sihtpunkti ja kaugusse).

Võistlused viiakse läbi ühenduses sõjalis-kehakultuuriliste pidudega, mida korraldatakse kolm korda aastas — sügisel, talvel ja kevadel.

Tööd ringis kestavad 45 minutit (noorema rühmaga) kuni 60 minutit (vanema rühmaga). Vestlused kehakultuurilistest küsimustest võivad kesta ringis igati 10—15 minutit. Vestluste teemadeks võivad olla niihästi organisatsioonilised küsimused (ettevalmistusi matkaks, juhatusi kooli kehakultuurinurga sisseadmiseks jne.), kui ka küsimused, mis valgustavad lastele arusaadavas ja huvitavas vormis kehakultuuri mitmesuguste liikide töö tähtsust, nõuandeid algavale suusatajale, uisutajale jne.

Klassivälise sõjalis-kehakultuurilise töö plaanis on eriti soovitatavad militariseeritud mängud maastikul, mis arendavad lastes orienteerumisoskust, liigutuste osavust, leidlikkust jne. ja rännakud kättesaadavasse kaugusse, mis tutvustavad lapsi ja arendavad neis endateenindamise oskusi.

Laste osavõtt klassivälisest kehakultuurilisest tööst peab andma neile oskuse kehakultuuri kasutamiseks igapäevases elus (karastus), õpetama lapsi olema kehakultuurlased-aktivistid (ringi osavõtt koolipidude korraldamisest, ringlaste poolt kooliplatsil korraldatavad mängud jne.).

Noorte naturalistide ring. Lapsed armastavad loodust; suure huviga uurivad nad näiteks üksikute loomade elu, jälgivad muudatusi looduses. See rikastab nende teadmiste tagavara, kujutlusi loodusest, avardab nende väimset silmaringi, aitab kaasa nende vaatlusoskusele, mõtlemise ja kõne arengule.

Klassivälised tööd looduseuurimisel on kõige parem alata elavnurga organiseerimisega. Elavnurk aitab looduseuurimisele kaasa ka loodusloo tundides. Õpilased tegelevad suure huviga looduslooga, kui tundides on sellist materjali nagu haljas oksake, elav konn, sisalik, kala, väikesed imetajad loomad jne.

Noorte naturalistide ringi töö peab tuginema teadmistele,

mis õpilased on saanud tundides, peab süvendama ja avar-
dama neid vastavalt laste huvidele. Avardades ja süvenda-
des laste teadmisi, mis on saadud koolis, peab ringi töö ka
relvastama inimesi oskustega iseseisvaks tööks loodusloo alal.

Noorte naturalistide töödeks algkoolis võivad olla: kõige
lihtsamad meteoroloogilised ja fenoloogilised vaatlused;
väikeloomade järele valvamine ja nende eest hoolitsemine;
taimede kasvatamine ja nende eest hoolitsemine; kollekt-
sioonide kogumine ja koostamine ning laboratoorsete tööde
läbiviimine. Suurt tööd võivad noored naturalistid teha
kooli rohelisega ehtimiseks ja hoolitsuses kogu kooli ümb-
ruse eest.

Ringi tööplaanis võivad olla esile tõstetud küsimused, mis
kõigile liikmetele ühised. Peale selle üksikud ringi liikmed
võtavad enda peale konkreetsed ülesanded ainult mingil tea-
taval tööalal (näiteks hoolitsus mõne looma eest, vaatlused
lindude elust, hoolitsus mõne kasvatatava taime eest jne.).

On täiesti ilmne, et sellise iseloomuga töös on edu võima-
lik ainult tingimusel, et õpetaja alatasa seda juhib (või ka
sellesse töösse tõmmatud agronoom või mõni muu kompe-
tentne isik).

Ringlaste tööd peab saatma nende vaatluste fikseerimine,
saadud materjalide korraldamine, herbaariumide ja prepa-
raatide valmistamine, saadud objektide teatav läbitöötlus.

Ringi üksikud liikmed jutustavad ringi koosolekuil oma
tööst ja näitavad materjale. Ringi koondusteks koostatakse
tavaliselt kindel temaatika üldiseks läbitöötamiseks.

Noored naturalistid võivad teha väga huvitavat ühiskond-
lik-kasulikku tööd, näiteks tööd haljasala kaitstes, linnukait-
ses, võitluses viljapuu- ja keeduviljaaia kahjuritega. Noored
naturalistid etendavad aktiivset osa linnupäeva, metsapäeva
jne. läbiviimisel.

Noorte naturalistide tööplaani peab paigutama ka tööd,
mis aitavad lastel omandada loodusnähtuste teaduslikke sele-
tusi ja võidelda usuliste eelarvamuste ja ebausuga.

Noorte naturalistide saavutuste demonstratsioon Üleliidu-
lisel põllumajandusnäitusel näitas väga huvitavat ja hinna-
tavat tööd, mis noored loodusesõbrad olid teinud uute taime-
sortide kasvatamisel, taimede kohandamisel uute kliima-
liste tingimustega, põllumajanduse tehnika täiendamisel.

§ 7. Ekskursiooniline ja kodu-uurimistöö.

Noorte naturalistide töö on tähtsal määral kodu-uurimistöö: siia kuulub oma maakonna looduse uurimine ja töö uute taimede aklimatiseerimises ja levitamises oma maakohas, mis viib kohaliku maastiku muutmisele (puude ja põõsaste istutamine, lillede kasvamine jne.).

Huvitavat kodu-uurimistööd võib teha ühenduses geograafia õppimisega.

Mõnedes koolides on õpetajate ja õpilaste jõududega loodud isegi väikesed kodu-uurimise muuseumid.

Materjal muuseumile korjatakse muidugi aastate jooksul. Lapsed (nii organiseeritud kodu-uurimisringi kui episoodiliselt kaasa tõmmatud), juhitud õpetajate poolt, teevad innukalt neile jõukohaseid vaatlusi, koguvad kollektsioone, herbaariume, mitmesuguseid üksikuid esemeid, valmistavad preparaate, topiseid jne. Nad võtavad heameelega ka osa mitmesuguste tabelite, diagrammide ja isegi kartogrammide valmistamisest, mis esitavad andmete kokkuvõtteid teatud teemadel, mis näitavad muutuste dünaamikat neis või teistes majandusliku ja kultuurielu valdkondades.

Lapsed on täis rõõmu, kui neil õnnestub leida mõni haruldane ese, näiteks mõne taime või putukate harva esinev liik, mingi vana asi, ajalooline dokument jne. Suure heameelega uurivad lapsed vana ja uut folkloori, eriti muinasjutte.

Kodu-uurimistöö geograafiliste ja looduslooliste teemade uurimisel nõuab mõnikord kestvaid, pikki ekskursioone. Kevadel, suvel ja varasügisel teevad laste rühmad koos juhtidega selliseid ekskursioone suure huviga ja suure kasuga oma füüsilisele ja vaimsele arengule. Tõepoolest, kui palju naudingut võib saada näiteks, tehes ekskursiooni eesmärgiga jälgida mõne oja või jõekese jooksu suudmest kuni allikani! Ja kui palju rõõmu toovad matkad metsa, heinamaile, põlule, järvele!

Siin, nagu ikka töös lastega, on tähtis muidugi valida ülesanded laste jõu kohaselt, õieti organiseerida nende puhkeajaga, teha peatus, tõsised vaatlused ühendada mängudega, lasta lapsi elada täit lapseelu, arendades neis teadusehimu ja vaatlemisuskust. Kestvad kohalikud ekskursioonid juba muudavad lapsed noorteks ränduriteks. Kohalikele ekskur-

sioonidele võivad järgneda maalaste ekskursioonid linna, linnalaste õppekäigud sovhoosi ja kolhoosi, masina-traktori-jaama, sõidud laeval jne.

Noored naturalistid võivad ühineda iseseisvasse ringi. Siin nad võivad teha mitte ainult kohalikke ekskursioone ja jalutuskäike, vaid korraldada ka kujutletavaid ekskursioone mitmesuguste huvitavate marsruutidega, lugedes raamatuid marsruudi teemal, kogudes sellest illustratsioone, ajalehtede väljalõikeid, alustades kirjavahetust koolilastega, kes elavad uuritaval maal, korjates eksponaate, mis iseloomustavad seda maad jne. Kui huvitav on, näiteks, teha säärast reisi marsruudil „Suur Põhjamerete“ või marsruudil „Kaugele lõunasse“ mõnest külast, mis paikneb põhjas, marsruudil metsamaastikust steppidesse ja kõrbe või tagasi!

Kuupalju avarust on siin laste fantaasiale! Ja kuupalju huvitavaid ja tähtsaid teadmisi nad omandavad ja kuidas kõveneb nende teadusehimu!

§ 8. Klassiväline töö koolivahe- aegadel.

Klassivälise ja koolivälise töö sisu ja vormi mitmekesisus lubab igas koolis hästi teenindada lapsi huvitavate ja samal ajal puhkust pakkuvate töödega

koolivaheaegadel — talvistel, kevadistel ja suvistel.

Koolivaheaegade pidamiseks koostab kool harilikult teatava plaani, silmas pidades, et koolivaheaeg ei pea olema lastele ainult lõbuks. Kõrvuti mõistlikkude meelelahutustega tuleb luua võimalusi ka laste aktiivseks loovtööks ringides, käsitöök, mitmesuguse ühiskondlik-kasuliku töö organiseerimiseks.

Suurt tähelepanu väärib kollektiivsete mängude organiseerimine, mis arendab lastes osavust, kiirust, koordineeritud liigutusi, mis arendavad taibukust, kiiret arusaamist, püsivust, otsustavust, kollektivismi ja teisi positiivseid omadusi. Eriti huvitavad on mängud, mis põhinevad osavõtjate rühmade võistlusel, mängud dramatiseerimis-elementidega, sõjalised mängud. Neid võib alati valida olemasolevaist mängukirjelduste kogudest ja lastele kätte õpetada.

Kaasakiskuvaid töid leiavad lapsed suvel, suvevaheajal, kui nad töötavad kaasa „rohelistes ülesehituses“ koolis ja

kooli ümbruses. Siia kuulub hoolitsus viljapuude ja marja-põõsaste eest, tarade tegemine, väikeste lehtlate ja arkaadide (võlvistike) ehitamine ja nende kujundamine väätkasvudest, laua, pingikeste ja varjendite paigutamine väljas jne., köögi-vilja ja dekoratiivsete taimede kasvatamine, lilleaedade asu-tamine ja hoolitsus lillede eest jne.

Tähtsa koha võivad saada koolivaheaegadel niisugused toimingud nagu teatrite ja kino külastused. Ei tule ainult lapsi liialt küllastada vaatemängudega. Lapsed on väga vas-tuvõtlikud muljetele. Neid ei tohi liiga väsitada. Parem anda neile väike arv vaatemänge, kuid organiseerida nende külastamist ja vaatamist nii, et lapsed võiksid sügavamini tajuda, mõista ja läbi elada seda, mida nad nägid. On täht-tis, et vaatemängude külastamine sünniks ilma liigse müra ja saginata, et lastel ei oleks kitsas ja lämmatav. On tähtis ka, et neil juhtudel, kui see on tarvilik pildi või tüki sisu järgi, oleksid lapsed ette valmistatud selle vaatamisele eel-nenud vestluse kaudu. Mõningail juhtudel on otstarbeko-hane organiseerida muljete vahetust pärast näidendi või pildi vaatamist, et veel eredamini tõuseksid laste ette kange-laste pildid, kellega nad tutvusid.

Koolivaheaegadel, eriti suvistel, võivad lapsed ette võtta ekskursioone, matku, mitmekesist kodu-uurimistööd.

Tuleb laialt haarata lapsi klassivälise töö mitmesuguste liikidega kehakultuuri alalt, millele osutasime varem.

Mistahes koolivaheajal on alati omal kohal vestluste ja huvitavate jutustuste tund. Nende vestluste ja jutustuste temaatika määravad niihästi jooksvad sündmused kui ka kunstipäraste teoste valitud repertuaar.

Kõigi ürituste läbiviimisel koolivaheajal on eriti suur osa-tähtsus kommunistlikel noortel, pioneeridel ja õpilasorgani-satsioonidel. Neil on siin avar ja tänulik tegevuspõld. Peda-googide puhkuseloleku ajal on eriti tähtis kaasa tõmmata organisatsioon, osaliselt ka juhtimisele klassi- ja kooliväli-ses töös lastevanemaid ja üldse kodanikke, kes tänu oma teadmistele, oskustele ja soovile võivad aidata kooli sel ajal.

Klassiväliline töö peab olema tihedalt seotud laste koolivä-liste asutiste tööga, nagu lasteteater, kino, nukuteatrid, laste kunstilise kasvatuse majad, laste tehnilised jaamad jne.

Kool organiseerib õpilastele näidendite ja kontsertide külastamist, kool suunab üksikuid õpilasi tööle mitmesugustesse ringidesse ja stuudioisse, mis asuvad kooliväliste lasteasutiste juures; kool saab siin konsultatsiooni spetsialistidelt klassivälise töö metoodikas. Kooli oli mõnikord võimalik kutsuda kooliväliste lasteasutiste töötajaid ettekandeiks oma õpilastele.

XV PEATÜKK.

PIONEERIDE ORGANISATSIOONID.

§ 1. Pioneeride organisatsioonid NSV Liidus.

Laste kommunistlikud organisatsioonid NSV Liidus tekkisid ja arenesid alles pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni. Aastal 1922 võttis kommunistlik noorsooühing vastu erilise otsuse noorte pioneeride organisatsioonide loomise kohta, ja esimesed pioneeride rühmad organiseeritakse a. 1922. Pioneeriliikumise eesmärgi määras siis kommunistlik noorsooühing järgmiselt: „See liikumine on üheks esimeseks vormiks prolettaarses klassivõitluses, et hoida oma ridu väikekodanliku laostava mõju eest ja kasvatada tööliste reservides klassiteadvust.“

Järgmised aastad on pioneeriliikumise võimsaiks arengu-aastaiks:

1922. a. oli ainult 4000 pioneeri, 1923. a. oli neid juba 75 000, 1924. a. — 200 000, 1925. a. — 1 557 515, 1941. a. oli pioneeride organisatsioonides juba üle 12 000 000 noore.

Alates a. 1924 — Vladimir Iljitš Lenini surma-aastast — on NSV Liidu pioneeride organisatsioonile omistatud kogu maailma töötajate suure juhi auväärne nimi. Pioneeride organisatsioon muutus massiliseks selle sõna tõsisel mõttes.

Pioneeride organisatsioon täidab oma arengu kõigis astmes leninlikke õpetusi, võtab aktiivselt osa meie maa ühiskondlik-poliitilisest elust.

Esimese stalinliku viisaastaku täitmise ajajärk on pioneeride organisatsiooni töö arengus uueks verstapostiks; seda ajajärku iseloomustab pioneeriliikumise võimas kasv.

5. septembril 1931. a. ÜK(b)P KK võttis vastu otsuse kooli töö kohta ja 21. apr. 1932. a. — otsuse pioneeride orga-

nisatsiooni töö kohta. Need kaks dokumenti andsid pioneeriliikumisele pöörded uute ülesannete poole — võitlusele õppimise kvaliteedi ja teadliku distsipliini eest.

ÜK(b)P KK kriipsutas alla, et pioneeride organisatsiooni peamiseks ülesandeks on kasvatada kommunistlikus vaimus tugevat, tervet järglaskonda, kommunistlikke noori, kes on andunud Lenini-Stalini asjale, relvastunud teadmiste ja kultuuriga. Oma otsuses 21. apr. 1932 ÜK(b)P KK määras järgnevat: „Pioneeride organisatsiooni tähelepanu keskpunkti tuleb asetada ülesanne kasvatada sotsialistlikku suhtumist õppimisse, töösse ja ühiskondlik-praktilisse tegevusse niihästi pioneeride endi ridades kui ka laste keskel... Noorpioneeride salkade ühiskondliku töö sisu otsustav ümberehitus peab hoogsalt arenema selles suunas, et keskne koht selles oleks laste eneste poolt organiseeritud, kommunistliku noorsooühingu juhtimisel ja tihedaimas seoses kooli ja rahvahariduse organitega organiseeritaval võitlusel õppimise kvaliteedi, teadliku distsipliini, kooli polütehniismi, laste kehakultuuri, laste vabaaja õige organiseerimise ja lastemasside kommunistliku kasvatustöö ühise tõstmise eest, et vastu töötada igasugustele katsetele poetada laste keskele proletariaadile võõrast ideoloogiat.“

Partei Keskkomitee kriipsutab alla mainitud määruses ideelis-poliitilise taseme otsustava tõstmise hädatarvilikkust pioneeride organisatsioonis.

§ 2. Kool ja pioneeride organisatsioon.

Pioneeride organisatsioonil on ühine eesmärk kooliga — kasvatada noorsugu kommunistlikus vaimus.

Pioneeride organisatsioon on ühiskondlik-poliitiline organisatsioon, mis töötab kommunistliku noorsooühingu juhtimisel.

See on isetegevuslik organisatsioon, mis suunab laste aktiivsust ülesannete lahendamisele võitluses õppe- ja kasvatustöö kvaliteedi tõstmiseks, praktiliste, elus tarvilike oskuste omandamiseks ja iseloomu tahteliste joonte kasvatamiseks.

See on vabatahtlik organisatsioon laste jaoks, kes sellesse astuvad iseseisvalt, ilma ühegi sunduseta kellegi poolt. Kuid laps või nooruk, astudes pioneeride organisatsiooni, peab

tundma vastutust pioneeri kõrge kutse ees. Pole midagi halvemat, kui ebaõige ja halva juhtimise tõttu tekib lastes formaalne või utilitaarne suhtumine pioneeride organisatsiooni ridades olemisse. Nadežda Konstantinovna Krupskaja ütles: „On vaja, et poissi ja tüdrukut kisuks pioneeriks mitte sellepärast, et pioneerid on mingi privilegieeritud seisus, vaid sellepärast, et pioneeride elu on palju huvitavam, sisukam, mõistlikum, organiseeritum.

Laste kommunistlikul organisatsioonil on eesmärgiks valmistada kaadreid kommunistlikule noorsooühingule ja edasi — selle kaudu — parteile.

Kogu nende lasterühmade töö, kes on pioneeride organisatsioonis, põhineb laste isetegevuse, aktiivsuse, oma initsiatiivi avaldamise ja loominguks laiade võimaluste põhimõtetel. Pioneeride organisatsioonis lapsed organiseerivad iseisest oma tööd vanemate seltsimeeste, juhtide vahenditult juhtimisel, õpetaja osavõtul ja abil. Pioneeride organisatsioon on isetegevuslik poliitiline organisatsioon; tal on ülesandeks lahendada küsimusi, mis on ühendatud kommunistliku kasvatuses, tal on nende teostamiseks oma meetodid ja vormid. Iga pioneerirühm arendab kõigepealt energiliselt ja laialdaselt laste initsiatiivi ja isetegevust. Siiski, „kooli ja pioneeride organisatsiooni töö on lahutamatu osa kogu kasvatuslikust tööst koolis, mida teostavad direktor ja õpetajad“ (ÜLKNÜ KK XII pleenumi määrusest).

Luuu ühtne suund kasvatuslikule tööle koolis, jaotada õieti kõik jõud, aidata kaasa pioneeride organisatsioonile ja selle tööle — selline on koolijuhataja ja õpetaja ülesanne. Paljud õpetajad teavad hästi, kuipalju võib teha pioneeride organisatsioon õppekasvatusliku töö parendamiseks ja korraldamiseks ühiskondliku töö arendamisel, vabaaja, spordi jne. organiseerimisel, ja teevad oma tööd nii, et maksimaalselt aitavad rühma juhti ja sellega parendavad klassi kogu tööd.

Õpetaja peab asuma lähemale pioneeride organisatsioonile ja osa võtma selle töö korraldamisest. On väga hea, kui juhi kohused võtab enda peale õpetaja — kommunistlik noor. Praktika on ka näidanud, et edukalt tulevad tööga toime pioneerirühmades ka õpilased — kommunistlikud noored keskkooli vanemaist klassidest.

Õpetaja M. elab sõna tõsisel mõttes rühma elu. Ta vestleb ühes rühma juhiga klassis mitmesuguste poliitiliste teemade üle. Rühmakoondisi peetakse regulaarselt suure huvi ja hooga. Ja see pole ainult juhi, vaid ka õpetaja teene. Õpetaja saab aru, et rühma juht peab hästi tundma õpilasi, ja aitab teda pedagoogiliste nõuannetega.

Ühes juhiga võtab õpetaja osa rühmakoondiste organiseerimistöödest. Oli vaja elustada rühma koondist. Rühmakoondisi peeti kogu koolis ühele ja samale teemale, ühe ja sama plaani järgi. Selles olukorras olid pioneerid vähe huvitatud oma rühma tööst, oma lüli tööst. Pioneere kutsus kaasa meie päevade heroilisus, püüdlus vägitegudele, sangaritele järgimine, kuid midagi säärast ei leia nad igavail, šabloonilistel rühmakoondistel. Selle asemel et tuua pioneeride ellu midagi eredat, uut, nende arengut rikastavat, muutusid koondised igavaks istumiseks.

Õpetaja M. aga selleks, et koondused oleksid sisukad ja huvitavad, tegi järgmist: koondiste ettevalmistamisest võtab ta alati aktiivselt osa ja tõmbab sellesse toimingusse maksimaalse arvu pioneere. Sellise töö tagajärjel hakkasid pioneerid algatajaiks kõigis klassi üritustes. Iseenesest mõista, et pioneeride organisatsiooni autoriteet tõsisel, klass muutus tervenisti pioneerlikuks; selles ei olnud enam ühtegi mitteedasijõudjat õpilast. Nii parendas õpetaja ja pioneerijuhid sõbralik koostöö pioneerirühma seisukorda, mis aitas omakorda kaasa klassi kogu õppekasvatuliku töö parendamisele.

Eriliselt suur tähtsus on laste astumise momendil pioneeriks. On vaja, et nad kogu vastutuse ja tõsidusega suhtuksid pioneeri kõrge nime vastuvõtmisse ja hästi valmistuksid selle vastu, et täita pioneeride reegleid ja kombeid, et olla tõsiselt eesrindlikud õppimises, kultuursed oma käitumises, aktiivsed töös, kollektivistid kõigis tegudes ja mängudes, andunud sotsialistlikule kodumaale, et tõsiselt väärida noorte pioneeride-leninlaste nime.

Kõik pioneeride organisatsioonides tarvitusele võetud sümbolika pole sugugi ainult formaalse tähendusega. Nii piduliku töötuse andmine kui ka pioneeritervitused, samuti pioneeride kaelarätik, rühma lipp ja pasunad, — kõigel sellel on suur kasvatuslik tähtsus, kõige selle eesmärgiks on mitte ainult teadvuse, vaid ka emotsionaalsete elamuste organiseerimine lapses kui pioneeride kollektiivi liikmes.

Tööd pioneeridega tuleb korraldada nii, et see vastaks kooli kasvatuslikele eesmärkidele, aitaks kaasa õpilaste kultuurilis-poliitilise taseme tõstmisele, arendaks huvi teaduse, tehnika ja kunsti vastu.

Need on ülesanded, mis tõstab esile iga pedagoogilise kollektiivi ees Vene NFSV hariduse rahvakomissari käskkiri

(nr. 592 25. veebr. 1945. a. „Rahvahariduse organite osavõtust pioneeride organisatsiooni tööst“):

a) kasvatada pioneere sügava andumuse vaimus oma rahva, bolševistliku partei vastu, kirglikus vihavaenus oma kodumaa vaenlaste vastu — saksa fašistlike anastajate vastu (ettekannete, vestluste organiseerimine Suure Isamaasõja sangaritest, suurtest vene väejuhtidest, kohtumiste organiseerimine Nõukogude Armees esindajatega, muuseumide, näituste, kinode, etenduste jne. külastamine);

b) saavutada seda, et pioneer oleks koolis eeskujuks õpilastele õppimises ja distsipliinis, esimeseks abiliseks õpetajale tema töös;

c) saavutada kõigi pioneeride osavõttu plaanipärasest ja süstemaatiliselt läbiviidavast ühiskondlikult kasulikust tööst Nõukogude Armees ja elanikkonna heaks (pühapäevakud küttepuude valmistamisel, vanametalli kogumine, metsikult kasvavate kasulike taimede korjamine, ruumide puhastamine ja remontimine, osavõtt põllutöödest, rindemeeste perekondade aitamine jne.);

d) anda pioneeriorganisatsiooni tööle kindel sõjaline vaim, kindlustades iga päev distsipliini kasvatamist pioneerides, samuti püsivuse, vastupidavuse, taipamise, osavuse ja kartmatuse kasvatamist (kehakultuuriline karastus, riviharjutused, sõjalised matkad ja mängud maastikul, spordivõistlused, sõjalissportlikud ringid);

g) teha laialdast tööd, et pioneerid omandaksid kultuuri kõige rikkama pärandi, tutvuksid teaduse ja tehnika uute saavutustega, kasvatada pioneerides armastust raamatu vastu.

Õpetajad peavad aitama pioneere pioneeritöös või pioneerinurga korraldamisel ja töö kordaseadmises selles.

§ 3. Pioneerirühmade ja salkade töö vormid ja sisu.

Tööd õpilastega on vaja teha täielises vastavuses nende iseärasustega, mitte lubades täiskasvanuile määratud töömeetodite mehaanilist ülekandmist nooremate õpilaste keskele ja noorema ea kohast töömeetodite ülekandmist vanemate klasside õpilaste keskele.

Pioneeride töö konkreetne sisu on selgesti piiritletud

ÜK(b)P KK erilises määruses „Pioneeritöö organiseerimisest“ 21. apr. 1932. a. Kommunistliku Noorsooühingu kongressi ja ÜLKNÜ KK XII pleenumi materjalides. Peamise konkreetse ülesandena, mis seisab kommunistlike noorte ja pioneeride ees, nihutatakse kindlasti esile võitlus kõrge jõudluse eest, teadmiste kõrge kvaliteedi ja käitumise kõrge kultuuri eest.

Laste initsiatiivi ja isetegevuse maksimaalne areng kogunud ja osavõtlike juhtide juhatusel, nende tervete ühiskondlik-poliitiliste ja kultuuriliste elunõuete rahuldamine peab olema pioneeride töö teljeks.

Kommunistlikud noored ja pioneerid peavad kõigepealt ise näitama eeskuju kohusetruus suhtumises õppimisse, saavutama väga häid teadmisi ja head kvaliteeti kõigis nende poolt tehtavais õppetöis. Oma isikliku eeskujuga nad võivad kaasa tõmmata kõiki õpilasi.

Teine, mitte vähem tähtis pioneerorganisatsiooni ülesanne on tihedalt seotud esimesega — võidelda selle eest, et nooremas generatsioonis kasvatada kõiki neid uue inimese omadusi, kommunistliku ühiskonna liikme omi, millest me juba varem ulatuslikult kõnelesime. Kommunistlikud noored ja pioneerid väärivad ainult sel juhul oma nime, kui nad annavad kommunistliku käitumise eeskuju, kui oma suhtlemises seltsimeestega ja ka täiskasvanutega, vanemate inimestega, oma suhtumises töösse, ühiskondlikku omandisse nad tõepoolest järgivad kommunistliku moraali nõudeid. Kommunistlik moraal nõuab kõigepealt austust inimese väärikuse vastu, nõuab kõrgekultuurilisi suhteid inimeste vahel, see käib muidugi ka laste ja noorsoo kohta.

Kommunistlik moraal ühes sellega tähendab vihavaenu kasvatamist kodumaa vaenlaste vastu, kiskjate ja ekspluaatorijate vastu, uute inimvaheliste kommunistlike suhete vaenlaste vastu. Pioneerorganisatsioon võib teostada ette seatud ülesanded ainult sel juhul, kui selle organisatsioonilised vormid teenivad kommunistliku kasvatuse eesmärke.

Pioneerorganisatsiooni võetakse lapsi 10 kuni 15 aastani. Pioneerid organiseeruvad rühmadesse. Rühma kuuluvad ühe ja sama klassi pioneerid või ka naaberklassidest, kuid mitte üle 40 noore. Rühm jaotatakse salkadesse. Salk koosneb 8—10 noorest. Salk komplekteeritakse lastest, kellel on

omakeskel kõige rohkem sõprust, kel on kõige lähedasemad huvid. Noorte pioneeride rühma eesotsas seisab rühma staap, koosseisuga 3—5 inimest staabiülemaga eesotsas, kelle on kinnitanud vanem pioneerijuht ja klassijuhataja. Rühma staap aitab salkade juhte õieti organiseerida tööd.

Rühma koosseis annab temale vajaliku nõtkuse, liikuvuse ja loob tingimused laste aktiivsuse ja isetegevuse kasvuks ja avalduseks.

Rühma koondistel tehakse järgmist konkreetset tööd:

- a) kontroll pioneeride käitumisreeglite täitmise üle üksikute pioneeride poolt;
- b) pioneeride edasijõudmise kontroll, nende vastuvõtt ja väljaheitmine;
- d) vestlused mitmesugustel poliitilistel, teaduslikel, kirjanduslikel ja muudel teemadel;
- e) kirjanduslike teoste lugemine ja arutus;
- g) salga siseküsimuste arutelu (ringi, salga aruanne, toime-tuse kolleegiumi valimine);
- h) üksikute pioneeride töö näitamine;
- i) normide täitmine märkide saamiseks;
- j) laulude ja mängude õppimine;
- k) rühma jalutuskäikude, ekskursioonide, näituste organi-seerimine;

l) ühiskondliku töö läbiviimine.

Kui koolis on mitu rühma, siis moodustavad nad pionee-ride maleva. Maleva eesotsas seisab maleva staap 4—10 ini-meselises koosseisus, staabiülemaga eesotsas.

Maleva staap teostab ja organiseerib kogu pioneeride tööd koolis.

Pioneeride ühiskondlikul töö, mis allutatud õppe- ja kasva-tuslikele eesmärkidele, on eriti suur tähtsus. Seal, kus pio-neeride rühm on hästi organiseeritud, saadab see korda tähe-lepanuväärse ühiskondlik-poliitilise töö, seal aga, kus pio-neeride organisatsioon on nõrk, pole mingit ühiskondlikku tööd. Laste aktiivsuse kasutamine ühiskondlikus töös teeb õpilasi distsiplineeritumaks, sunnib neid kritiseerivamalt ja nõudlikumalt suhtuma endasse ja oma seltsimeestesse. Pio-neeride rühmad ja üksikud pioneerid kogu Nõukogude Lii-dus teevad tähelepanuväärset ja mitmekesist ühiskondlikku tööd, mille abil kasvatatakse põlvkond julgeid, vahvaid, erk-

said ja aktiivseid sotsialismi ehitajaid, kes on andunud Lenini-Stalini asjale.

Pioneeride salga töö konkreetne sisu ja vormid on samad, mis pioneeride rühmal, kuid töö salgas on väiksem ulatus, sageli viiakse see siin läbi ettevalmistuse korras osavõtuks rühma koondistest. Salk, mis on väike paindub organisatsioonis, võib teha mitmesuguseid väikesi töid, mis haaravad ainult mõnda last ja isegi individuaalseid ülesandeid (näiteks kollektsioonide kogumine, tehniliste ja kunstiliste tööde teostamine jne.) Salgad valmistavad koolilapsi ette astumiseks pioneeride hulka.

Salk näitab oma edusamme rühma koondisel. Salk valib salgajuhil paremate pioneeride hulga.

Pioneeride salga ja pioneeride rühma töö võib minna edukalt ainult sel juhul, kui selle töö juhid teevad seda mitte šablooniliselt, mitte kroonulikult, kui nad oskavad anda igale koondisele kaasakiskuva, elava iseloomu, kui nad oskavad äratada ja kasutada initsiatiivi, arvestada nende nõudeid, huvitada neid, kui nad toovad iga kord koondisele midagi uut.

Et saavutada seda, on vaja juhtidel ja pedagoogidel töötada väga sõbralikult, aidates üksteist nõu ja teoga.

Sisukalt ja huvitavalt lähevad harilikult rühma temaatilised koondised, kui pioneerid on suure aktiivsusega, kui on tabavalt valitud koondise teema ja kui antakse küllalt aega ettevalmistuseks sellisele koondisele.

Olgu näiteks toodud teemad, millele arutlusel me panime tähele kordaläinud koondisi:

Pioneerid — Isamaasõja sangarid.

Meie võitlejate vägiteod.

Meie aja suured lendurid.

Meie tööstuse tähtsad inimesed.

Talvitamine kauges põhjas.

Vana ja uus Moskva.

Üks pioneeride rühm, mis koosnes IV klassi õpilastest, viis läbi suure hooga mitu koondist teemal „Mida on leiutanud ja ehitanud inimene“.

Nende koondiste jaoks organiseeritakse näitus, valmistatakse asjalikud andmed teema sisu kohta ja rida kunstipä-

raste ettekannete numbroid. Palju rõõmu teeb lastele, kui neil õnnestub sellisele koondisele kutsuda kedagi meie maa tähtsaist inimestest või tähistatavast sündmusest osavõtjat, või antud teema head tundjat ja korraldada temaga vestlus koondises.

Sellistel koondistel on suur hariduslik ja kasvatuslik tähtsus.

Pioneerid on töös siin mitte ainult koondise päeval; tähtis on ka see, et nad on ametis kaasakiskuva asjaga pikal ettevalmistusperioodil koondise jaoks. Igaühele leidub jõukohast ja huvitavat tegevust.

Tuleb palavalt soovitada koondisi, mis on pühendatud Nõukogude Armeesõjalis-kultuurilise võitlusele saksa fašistlike anastajate vastu.

Palju annavad ka koondised, mis on pühendatud kehakultuurilistele võistlustele, aruannetele ekskursioonidest, matkadest ja sõitudest, koondised, mis on pühendatud mingile suurele kollektiivsele mängule dramatiseeringu elementidega, mõnikord sõjalise iseloomuga momentide sissetoomisega (näit. orienteerumine maastikul, side kordaseadmine, kaitse õhurünnaku vastu jne.).

Väikeste lastega peeti väga huvitavalt niisuguseid koondisi: koondis „Enesest“ — kellel ja missugused mänguasjad on olemas, mis kedagi kaasa kisub. Igaüks valmistab salaja oma materjali koondiseks. Vanemate laste abil oli organiseeritud näitus. Väikelapsed ehtisid selle lilledega, mis nad olid ise kasvatanud. Lapsed tulid koondisele oma lemmikriietes. Astusid tuppa sisse marsihelide saatel. Kui palju oli rõõmu, kui nad vaatlesid kõige mitmekesisemaid asju — omatehtud mänguasju, mudeleid, raamatukesi; lapsed jutustasid huvitavalt sellest, mida keegi kodus teeb — kuidas ja kellega mängib, kuidas hoolitseb kalakeste, lilledede eest jne., jutustasid oma meeldivaist raamatuist.

Koondis „Nõukogude Armeesõjalis-kultuurilise võitlusele saksa anastajate vastu“ — Siin lapsed dramatiseerisid ettevalmistust võitluseks vaenlaste vastu, organiseerides ka valveposti ja luure ning sanitaarpunkti, kahurite paigutuse, maskeeringu jne. Hoogsalt lauldi sõjalaule. Kuulasid jutustusi võitlustest saksa anastajate vastu lahingust osavõtnute suust.

„Meelelahutuste koondis“ — mitmesuguste mängude, lõbustuste ja väikeste stseenidega.

„Mudilaste koondis“ — koondis, milles kokkukogunenud nooremaile vennakestele ja õeketele näidati väikest humoristlikku näidendit, näidati tantsunumbreid, kanti ette deklamatsioone, mängiti huvitavaid mängu, näidati huvipakkuvaid asju.

Sellise temaatikaga, selliste selgete ja haaravate koondiste sihtidega elavad pioneerirühma liikmed huvitavat, sisukat elu ka koondiste vaheaegadel. Need koondised annavad neile alati palju tööd, stimuleerivad edaspidiseks huvitavaks tööks. Väärt on see, et sel töö on tunnetuslik tähtsus, et see annab toitu lapse tööle, kasulike oskuste arenemiseks. Siis elavad ka salgad sisukat elu. Nende töö ja elu määrajaks on paljudes asjades see, millised ülesanded nad võtavad enda peale seoses rühma koondistega. Iga salk ise võib leida endale huvitava töö ja ette valmistada midagi uut, mis on väärtuslik rühmale. See ei tähenda sugugi seda, et salga töö sisu täiesti sõltub rühmade koondise temaatikast. Igal salgal on palju ülesandeid, mis tulenevad pioneeride organisatsiooni ülesandest, ja kõigepealt peab see silmas ülesannet — üksmeelselt ja edukalt õppida. Iga salk võib leida endale selle või teise töö, mis huvitab kogu salka ja mis kestab põhjalikult pikemat aega (näit. morse tähestiku õppimine, raudteejaama mudeli valmistamine, väljapaistva teadusemehe eluloo õppimine, mingi lavapildi ettevalmistus, suundade määramise õppimine maastikul, normide tähtpäevaks täitmine mõne OVTK ala kompleksi³⁶⁾ järgi). Valik sellisteks töödeks on väga suur. Iga lüli töö ja elu võib olla elav ja huvitav. Tuleb ainult konsulteerida lapsi, ergutada ja suunata nende initsiatiivi.

Tuleb pioneeride töös kasutada mitmesuguseid vorme: rohkem tähelepanu pöörata pioneeride tegevuse sellistele külgedele nagu ekskursioonid, matkad, massilised mängud, spordivõistlused, isetegevuse ülevaatused, loomingu näitused jne.

§ 4. Pioneeride organisatsiooni juhtimine kommunistliku noorsooühingu poolt.

Pioneeride organisatsiooni töö sõltub sellest, kuidas osavalt ja tõsiselt seda juhib kommunistlike noorte organisatsioon, kuidas oskab ta teha pioneerirühmade tööd sisukaks ja huvitavaks, kuidas tõsiselt võtab ta juhtide valikut.

Meie õpilased muutuvad iga päevaga kultuursemaks ja rohkem kirjaoskajaks, ja seepärast muutub rühma töö ikka

³⁶⁾ „Ole valmis tööks ja kaitseks“.

keerulisemaks ja mitmekülgsemaks, ja rühmajuhile esitatakse suuri nõudmisi. Rühmajuhit puutub kokku kooliga, perekonnaga, ettevõtetega, ühiskondlike ja poliitiliste organisatsioonidega, ta organiseerib pioneerirühma tööd. See nõuab rühmajuhilt üldist ja poliitilist kultuuri, kasvatusliku töö oskust ja vilumust.

ÜLKNÜ programm nõuab, et kõik kommunistlike noorte organisatsioonid võtaksid osa võitlusest laste kommunistliku kasvatuses, kogu kooli õppekasvatusliku töö parendamises. Järelikult, võitlus teadmiste eest, kommunistliku kasvatuses eest on kommunistliku noorsooühingu kõige tähtsam ülesanne. Lähtudes sellest ÜLKNÜ X kongress otsustas: „Teha kommunistliku noorsooühingu keskseks ülesandeks koolis süstemaatiline töö õpingute organiseerimisel, teaduste aluste omandamiseks, õpilaste kõrge edasijõudmise saavutamiseks.“

ÜLKNÜ KK rida pleenumeid oli pühendatud kommunistliku noorsooühingu koolitöö küsimuste arutamisele. 1944. a. märtsis kutsuti kokku ÜLKNÜ KK XII pleenum. See oli täielikult pühendatud küsimustele, mis puudutavad kommunistliku noorsooühingu tööd koolis ja pioneeride organisatsiooni tööd.

XII pleenum võttis vastu otsused, millel on eriliselt suur tähtsus, kommunistliku noorsoo organisatsioonides ses mõttes, et nad panid oma tegevuse nurgakiviks võitluse õpetuse kvaliteedi eest koolis ja õppiva noorsoo distsipliini kõvendamise eest.

„Pleenum arvab, et kooli kommunistlike noorte organisatsioonide peamiseks ülesandeks on aidata õpetajat tema õppe- ja kasvatuses, et kasvatada kooliõpilasi teadlikeks, distsiplineeritud, igakülgset arenenud kodanikeks, kes on valmis vastu astuma mistahes raskustele ja katsumustele, valmis tegema mistahes tööd, mis on hädatarvilik kodumaale.“

Et tõsta pioneeride organisatsioonide poliitilist tähtsust ja neid tihedamini siduda kommunistlike noortega, ÜLKNÜ KK XII pleenum andis pioneeride malevaile õiguse soovitada oma koondistel paremaid pioneere, kes on saanud neljateistkümne-aastasteks, astumiseks kommunistlike noorte ridadesse.

Maleva soovitus võrdub ühe ÜLKNÜ liikme soovitusega.

XII pleenum oma mõlemas otsuses kriipsutab alla eriti pioneerijuhtide töös suurt kasvatuslikku tähtsust noorema ja keskmise ea õpilaste keskel, kui omandatakse käitumise, distsipliini esialgsed oskused, õppimise ja töötamise oskus; „Pleenum nõuab kommunistlike noorte organisatsioonidelt pöörata erilist tähelepanu pioneerijuhtide töö juhtimisele, osutada neile igapäevast toetust, aidata neid pedagoogiliste teadmiste tõstmises.“

XVI PEATÜKK.

ÕPILASE KASVATUS PEREKONNAS.

§ 1. Perekonna osa laste kasvatamises. Nõukogude riigis antakse eriliselt suur tähtsus perekonna tugevdamisele. Meie sotsialistlikus ühiskonnas on perekonnal hoopis teine seisukord võrreldes perekonnaga kodanlikus ühiskonnas. Faktiline, aga mitte formaalne mehe ja naise võrdsus on viinud selleni, et abielu meie Nõukogude riigis on üheõiguslik liit mehe ja naise vahel, kes on ühendatud armastusega, austusega ja vastastikuse abistamisega elulises tegevuses ja laste kasvatamises. Perekonna elu-olu, perekondlik kasvatus pole meil vanemate eraasi, vaid sellele vaadatakse kui üldriiklikule asjale. Riik on huvitatud püsivaist perekonna suhteist, õigest, mõistlikust lastekasvatusest. Kindel, moraalne perekond annab häid kasvatuslikke tulemusi. Uus seadus emade- ja lastekaitse suurendamisest aitab veel rohkem kaasa perekonna ja perekondlike suhete tugevdamisele ja lastekasvatuse parendamisele.

Kasvatuse esimesed elemendid saab laps perekonnas, siin pannakse alused kõlbelisele kasvatusele, antakse algelisi teadmisi ümbritsevast maailmast.

Meil pole vastuolusid kooli ja perekonna vahel, sest et kooli eesmärk ja perekonna eesmärk on üks ja seesama, ja mida edukamalt läheb töö uue ühiskonna ehitamise alal, seda tihedam saab side kooli ja perekonna vahel. Sotsialismi võit linnas ja maal löi nüüd sellise võimsa baasi kasvatuseks, millest seni polnud. Meie ühiskondliku korra tugevdamisega ta edaspidises kasvus muutub ja tugevneb ka perekond, kasvades kultuuriselt, luues head tingimused lastekasvatuseks, kaotades endise aja igandid.

See vastuvaidlematu olukord, et meie nõukogude koolil ja

meie nõukogude perekonnal on ühtne eesmärk — kasvatada kommunistliku ühiskonna ehitajat, nõuab koolilt väga suurt tööd perekonnaga. Mitte iga perekond ei saa aru, mis ta nimelt peab tegema oma laste kasvatuses. On õigem ütelda, et meie maa kodanikud saavad aru, et nad peavad kasvatama kommunistliku ühiskonna ehitajaid, kuid kõik ei tea veel, mis see konkreetset tähendab laste suhtes, kuidas tuleb ligineda sellise tähtsa küsimuse lahendamisele ja kuidas praktiliselt täita seda ülesannet, arvestades laste vanuselisi erinevusi. Kooli ülesanne seisneb selles, et ta peab aitama perekonnal luua selliseid suhteid laste vastu, luua säärast olukorda, et kool ja perekond töötaksid ühes ja samas suunas nii sisuliselt kui ka laste kasvatusliku mõjustamise meetodeilt. Kool ja selle üksikud töötajad, kes on osanud luua tiheda sideme perekonnaga, omavad lastevanemate näol selliseid abilisi, kellega peaülesandele lahendamine — kasvava põlve kasvatus kommunismi vaimus — muutub kergemaks.

Kool, mis on juhtivaks lüliks õppe- ja kasvatustöös, on kohustatud aitama perekonda selles, kuidas võimalikult paremini täita kohustusi laste kommunistlikus kasvatuses.

Lastevanemad kannavad vastutust riigi ees oma laste õigeaegse koolisaatmise pärast, regulaarse kooliskäimise ja selle lõpetamise pärast.

Lastevanemad jätkavad oma laste kasvatust ka siis, kui lapsed hakkavad koolis käima.

Laps-õppur veedab suurema jao oma ajast väljaspool kooli — kodus, tänaval, asutistes väljaspool kooli jne. Kodus laps mängib, loeb, valmistab tunde ette, magab, sööb jne. Kõik see peab olema alustatud kindlaksmääratud ratsionaalsele režiimile. Õieti organiseeritud lapse kodusest elust sõltub õige suurel määral, kuidas ta õpib ja käitub koolis.

§ 2. Perekonna ülesanded kooliõpi- lase kehalise kas- vatuse alal.

Kõige esimene lastevanemate kohustus laste kasvatuses on hool nende tervise eest. On loomulik, et iga perekond hoolitseb kõigepealt laste hea toitumise eest. Kuid mõnikord saadakse sellest ülesandest aru primitiivselt: oleksid ainult lapsed söönud; tähtis aga on, et vanemad oleksid huvitatud lapse toidu koostisest (vt. sellest VI peatükis). Toitmine peab olema selline,

et see aitaks kaasa loomulikule kasvule, lapse normaalsele kehalisele arengule. Tarvilikku tähelepanu on vaja osutada ka toiduvalmistamise viisidele, mis nõuavad kõigepealt seda, et produktid oleksid värsked ja puhtad, et toit hästi ära seeditaks lapse organismi poolt. Perekond peab kehistama kindla aja laste söögivõtmiseks ja kinni pidama ses suhtes maksmapandud režiimist. Edasi on laste tervisele äärmiselt tähtis tingimus puhtus kõiges. Lastevanemad peavad hoolitsema selle eest, et lapse ihu oleks alati puhas, oleksid puhtad ta riided ja jalatsid, ta voodi. Kõik ta asjad, sööginõud, milledest ta sööb, ja ka kõik korteri ruumid, kõik sisustus, mis on majas. Elumaja puhtus on esimene tingimus igasuguste nakkushaiguste eest hoidumiseks. Sellele lisandub hoolitsus värskes ja puhta õhu eest, selle eest, et ruumis poleks niiskust, et seda hästi tuulutataks.

Meile on teada, millise suure tähtsusega on lapse tervisele ja ta edukusele õppimises kindlast hügieenilisest režiimist kinnipidamine (vt. VI peatükk). Kool omalt poolt tagab seda kindlaksmääratud tunniplaaniga. Perekond peab organiseerima lapse normaalset und, ta töötamise ja puhkuse aega. Hügieenilisest režiimist mittehoolimist tuleb perekonnades kahjuks sagedasti ette; pedagoogidel tuleb lastevanemaile faktidega näidata, milleni viivad sellised nähtused, nagu laste mitteküllaldane viibimine värskes õhus, nende kauaks istuma jäämine hilise ööni, hiline ülestõus ja selle tagajärjel ruttamine kooli jne.

Kõik õpilased peavad ilmuma kindlaksmääratud ajal võimlemisharjutustele enne koolitööd. Paljud perekonnad ei omista küllaldast tähtsust sellele kehalise kasvatusabi nõule ja suhtuvad soosivalt laste mitteilmumisse kehakultuurilisele karastusele. Asja õige korraldus aga nõuab perekonnalt mitte ainult lapse täpse ilmumise kindlustamist igapäevasele hommikusele võimlemisele, vaid ka niisuguste gümnaastiliste harjutuste läbiviimist laste poolt kodus puhkepäevadel ja koolitöö vaheaegadel.

On tähtis, et lastevanemad oleksid huvitatud ka laste mängudest värskes õhus ja nende spordiharjutustest ja meelelahutustest; on hea, kui vanemad ergutavad neid, hangivad lastele tarvilikku inventari, aitavad kaasa väljaku, uisutee korrastamisel, võtavad ise mõningal viisil osa laste mängudest

ja lõbustustest. Lastevanemaid on vaja siiski jälgida ka seda, et lapsed ei väsitaks end liialt kehaliste harjutustega, ei ärrituks liiga, et ei lubataks ses suhtes liigset õhinat.

Mõnedes perekondades sallitakse laste kehalises kasvatuses hellitamist: vanemad kardavad näiteks last välja tänavale lasta, kui ilm natuke „halvenes“, mähivad teda liiga riietesse, kartes külma jne.

Muidugi on tarvilik hoida lapsi külmetuse eest, kõige eest, mis võib välja kutsuda haigestumisi, aga samal ajal on vaja ka karastada last, õpetada teda füüsilisele vastupidavusele. Vanemad peavad meeles pidama, et kasvatades oma lapsi nad valmistavad neist terveid ja tugevaid töölisi sotsialistlikule riigile, sotsialistliku kodumaa osavaid kaitsjaid.

§ 3. Sugupoolte küsimused poiste ja tütarlaste kasvatuses. Perekond etendab suurt osa õigete suhete kasvatuses poiste ja tütarlaste vahel ja istutab laste hinge muljed, mis avalduvad tulevikus mehe suhetes naise vastu ja naisel mehe vastu.

Peamine tingimus õigete, s. o. seltsimehelikkuse ja vastastikuse tähelepanelikkuse ja hoolitsuse suhete kasvatamisel poiste ja tüdrukute vahel on eeskuju, mida lapsed näevad oma perekonnas isa ja ema näol. Kuulakem, mis kõneleb sellest A. S. Makarenko: „Tõeline armastus isa ja ema vahel, nende austus teineteise vastu, abi ja hool, avalikult lubatavad õrnuse ja hellituse avaldused, kui kõik see sünnib laste silmade ees ja juba nende elu esimesest aastast, on kõige võimsamaks kasvatuslikuks teguriks, äratavad lastes tahtmatult tähelepanu niisuguste tõsiste ja ilusate suhete vastu mehe ja naise vahel.“³⁷⁾

Et poisil või tüdrukul tulevikus tekiks normaalne, terve, tõsine vaade seksuaal-armastuse kohta, on tähtis, et neis oleks lapsepõlves kasvatatud armastustunne oma kõige lähimate vastu — vanemate, vendade, õdede vastu, et nad tunneksid siira, sooja sõpruse ja poolehoiutunnet kellegi omaealise vastu, aga ka vanemate inimeste vastu, ja tähelepanelikkuse tunnet (kas või teatavat õrnust) nooremate suhtes.

³⁷⁾ A. S. M a k a r e n k o, Loengud lastekasvatusest. Moskva, 1940. a., lk. 116.

Täiskasvanuist sõltub ka laste vaade sõprusele poiste ja tüdrukute vahel: täiskasvanud omaenese suhtes peavad selles küsimuses lastele näitama, et nende arvates on eelarvamuste, mineviku igandite võimuses see, kes sõprust poiste ja tüdrukute vahel peab häbistavaks.

Me peame arvestama poisikeste soovi teotseda oma „poisikeselike“ toimingute ja mängudega, ja tütarlapsi — omadega, kuid meil tuleb ergutada ka mängu ja toiminguid, kus poisid ja tütarlapsed teotseksid üheskoos. Sest ju ka lahuskoolis, sugupoolte lahusõppimisel naaberkoolide poisid ja tüdrukud täiendavad üksteist kooli kontsertide, pidude, teatrietenduste, matkade, mängude programmides, aitavad üksteisel tuua oma ellu mitmekesisust ja soodsalt mõjutada üksteist oma positiivsete omadustega.

Lastevanemaid teeb mõnikord rahutuks küsimus, kas jutustada lastele „lapsesünni saladustest“; mõnikord lapsed ise küsivad selle üle; mida neile vastata?

A. S. Makarenko kinnitab täiesti õieti, et vastusega selliste küsimuste peale pole vaja rutata. „See teadmine, mille te talle annate, pole talle sugugi tarvilik ja on kasutu, kuid see kujutlusmäng, mille te temas äratate, võib panna aluse suguliste elamustele, mille aeg pole veel mitte kätte jõudnud.“³⁸⁾ Lapse küsimusi võib taktiliselt ka kõrvale pöörata, hakates kõnelema millestki muust. Ja teiselt poolt A. S. Makarenko arvamus järgi ei tule karta seda, et laps saab teada lapsesünni saladustest oma seltsilistelt ja hoiab oma teadmist saladuses. „Laps peab mõistma seda, et inimese elu mitmed küljed moodustavad intiimse, salajase ala, mida ei tule kõigiga jagada...“ Ainult siis, kui lapsel „on suur harjumus karskes vaikimises mõnedest asjadest, ainult siis, järelikult, hilisemas eas võib kõnelda lapsega suguelust. Need vestlused peavad sündima täiesti salaja isa ja poja või ema ja tütre vahel.“³⁹⁾

A. S. Makarenko näitab, et laste varase sugulise huvi ja uudishimu vältimiseks aitavad kaasa järgmised tingimused:

a) õige režiimi silmaspidamine, mis loob alati lapsel terve füüsilise enesetunde;

³⁸⁾ A. S. M a k a r e n k o, Loengud lastekasvatusest. Moskva, 1940. a., lk. 114.

³⁹⁾ Sealsamas.

b) lapse normaalne koormamine hoole ja tööga;

d) õieti organiseeritud sportlikud harjutused ja võimlemine.

Laste huvid on väga mitmekesised. Tähelepanelikult suhtudes oma laste kasvatusse võivad lapsevanemad anda lapsele materjale, mis haaravad teda mitmekesiselt ja tõkestavad mitteõigeaegseid huvisid sugueluküsimuste vastu.

§ 4. Kõlbelise kasvatusedukuse põhilised tingimused perekonnas. Sugupoolte suhtumise küsimused, millest oli kõne eelmises paragrahvis, on ainult osa kõlbelisest kasvatusest. Kuid kõlbelise kasvatuses ülesandeid perekonnas tuleb võtta samal määral kui koolis. Kõigepealt peavad lastevanemad andma endale selgesti aru laste kommunistliku kasvatuses eesmärkidest. Ainult sel tingimusel nad võivadki vastutavalt suhtuda oma kasvatuslikesse kohustustesse, uurida ja rakendada õigeid meetodeid laste kasvatuslikus mõjutamises. Kahjuks paljud lastevanemad ei mõtle järele kasvatuses eesmärkide üle ja lasevad sel sündida stiihiliselt, arvates, et kõik tuleb iseenesest. Siis on ka kasvatuses tulemused halvad.

Teades kasvatuses eesmärgid ja püüdes neid teostada, peavad lastevanemad elu perekonnas organiseerima nii, et selle elu kogu korraldusega kasvatada lastes nõukogude patrioodi kõlbelisi omadusi. Selleks peavad vanemad ise kõigepealt ausalt täitma oma Nõukogude riigi kodanike kohustusi, et lapsed kõige lähemais inimestes näeksid väarikat eeskju.

„Enne kui te hakkate kasvatama oma lapsi, kontrollige ise oma käitumist. Ei saa eraldada perekondlike asju ühiskondlikest asjust. Teie aktiivsus ühiskonnas või tööl peab kajastuma ka perekonnas, teie perekond peab nägema teie poliitilist ja seltskondlikku nägu ja mitte eraldama seda lastevanema näost. Kõik, mis tuleb ette maal, peab läbi teie hinge ja teie mõtte tulema laste juurde“ — nõnda kõneles lastevanematele A. S. Makarenko.⁴⁰⁾

Nii tööga koormatud kui vanemad ka oleksid, neil pole õigust veeretada endalt vastutust oma laste kõlbelise käitu-

⁴⁰⁾ A. S. M a k a r e n k o. Loengud lastekasvatuses. Moskva, 1940. a., lk. 23.

mise pärast. Sügavalt õiged on A. S. Makarenko viited: „Ärge mõtelge, et te kasvatate last ainult siis, kui te temaga kõnelete või teda õpetate, või teda käsitate. Te kasvatate teda oma elu igal hetkel, isegi siis, kui teid pole kodus. Kuidas te rõivastute, kuidas te vestlete teiste inimestega, kuidas te rõõmutsete või kurvastute, kuidas te kohtlete oma sõpru ja vaenlasi, kuidas te naerate, ajalehte loete — kõigel sel on lapse suhtes suur tähtsus.“⁴¹⁾

Tuleb luua perekonnas siiruse ja lihtsuse õhkkond suhetes, kollektiivse koostöö õhkkond, vastastikuse toetuse ja austuse, tööpingutuste erksa rõõmu ja terve kultuurilise puhkuse õhkkond.

Perekonna täiskasvanud liikmete järjekindlus oma kõlbelis põhimõtteis ja toiminguis, moraalne sitkus, tõsine suhtumine kõlbelistesse normidesse ja nõudmistesse on kõige kindlam tagatis lapse käitumise õigeks suunaks ja ta ärahoidmiseks negatiivseist mõjudest.

§ 5. Õpilastreeglid ja perekonna ülesanded. Kooliõpilaste käitumist reguleerivad õpilastreeglid. Nende reeglite aluseks, nagu me teame juba XI peatükist, on Nõukogude riigi selged ja kaalukad nõudmised. Reeglite sisu on allutatud laste kommunistliku kasvatuse ülesandeile.

Nende reeglite elluviimisel on eriti hädavajalik kooli ja perekonna ühtne joon, nende vastastikune teineteise toetus; kool kasvatab lastes lugupidamist vanemate vastu; vanemad peavad aitama igapidi kaasa pedagoogide autoriteedi kõvendamisele.

Kool kasvatab lapsi sõnakuulmise vaimus vanemaile. Reeglid nõuavad koolilastelt, et nad aitaksid vanemaid kodus majapidamises. Perekond ühes kooliga peab kasvatama õpilastes armastust töö vastu, oskust tööd teha, täita kindlaid kohustusi kodus, ennast iseseisvalt teenindada. Väga hea on selleks kindlate konkreetsete ülesannete süsteem. Lapsed, kes on õpetatud tööd tegema, kes praktika kaudu mõistavad, mis on tõsine töö, oskavad hinnata ka töö tulemusi; neis on kergem kasvatada ka hoolikat suhtumist ühis-

⁴¹⁾ A. S. M a k a r e n k o. Loengud lastekasvatusest. Moskva, 1940. a., lk. 24.

kondlikku omandisse, omaenese asjadesse ja seltsiliste asjadesse. Nad on ka osavõtlikud ühiskondlikes asjades, mis on seotud uute ühiskondlike väärtuste loomisega ja ühiskondliku vara kaitsega.

Lapsed, kes on kasvatatud töö vaimus, leiavad alati mõistlikke toiminguid ka töövabal ajal. On hädavajalik vanemate poolt juhtida mõistlikult laste toiminguid ja meelelahutusi vabadel tundidel. Hoolikad lastevanemad annavad nõu oma lastele, mida neil teha, ja annavad neile materjali töötamiseks; võib näidata järgmistele laste koduste vabade toimingute liikidele nooremais kooliaastais: lugemine, joonistamine, aplikatsioon, asjakesed paberist, lappidest, tooted puust, traadist, väljaõmblused, kudumine, lauamängud, liikumismängud paaridena ja väikeste rühmadena jne. Tuleb hoolitseda ka selle eest, et lapsed kasutaksid lasteraamatukogusid. Vanemal on vaja teada, mida huvitavat ja kasulikku võivad lapsed saada pioneeride majast, kunstipärase kasvatusmajast või teistest koolivälisest asutistest. Tuleb teada, kuidas lapsed võtavad osa klassivälisest tööst koolis, pioneeride organisatsiooni elust, ja hoolitseda selle eest, et nad igasse enda peale võetud töösse suhtuksid ausameelselt ja vastutustundega.

Kõlbelise kasvatusmeetodid perekonnas on samad mis kooliski. Seejuures on perekonnas kõige suurem erikaal laste praktilisel õpetusel nõutava käitumise suhtes, reeglite silmaspidamisel. Kõige varasemaist aastaist peale tuleb õpetada lapsi täitma vanemate käsked ja ülesandeid kohe ja täpselt. Küllaldase kindluse ja nõudmiste mõõdukuse juures harjuvad lapsed toimima nii, et neil isegi mõtet ei teki selle kohta, nagu ei tarvitseks neil kuulda vanemate inimeste sõna.

Karistusi ja ergutusi tarvitatakse perekonnas samadel alustel kui kooliski. Mõnede lastevanemate taganemine nõukogude kooli põhimõttelisest joonest ja kehaliste karistuste tarvitamine nende poolt toob ainult kahju lapse kasvatamisele: kaksipidus lapsesse suhtumises kutsub alati ta hinges esile lahkeli, rasked elamused ja mõjub äärmiselt eitavalt tema iseloomusse.

„Õpilasreeglid“ on valitsuse poolt kinnitatud. Neid tuleb täita. Lastevanemad peavad neid tundma samuti nagu pedagoogid ja kasvatama lastes austust nende täitmise vastu.

§ 6. Lastevanemate kohustused kooli õppeülesannete suhtes.

Et paremini kaasa aidata kooli õppeülesannete teostamiseks, peab perekond hoolitsema järgneva eest:

a) mitte lubada õpilaste hilinemist ja tundidest puudumist;

b) anda lapsele kodus mugav koht töötamiseks, jälgida koduste ülesannete korralikku täitmist, nõudes lapselt regulaarset ja süstemaatilist õppimistööd kodus alati kindlail tundidel, mis valitud selleks seoses kooli poolt soovitatud režiimiga;

d) kasvatada koolilastes kohusetruud suhtumist oma õppimisülesannetesse, arendada neis püüdlikkust ja hoolisust, püüet visalt ja püsivalt omandada häid, sügavaid ja kindlaid teadmisi ja iseseisva töötamise oskust; kasvatada õpilastes austust ja tõearmastust ja vastikust kõigile püüetele varjata oma mitteteadmist, petta, kõrvale puigelda iseseisvast tööst, kasutada etteütlemist või ärakirjutamist jne.

Lastevanemate abi oma lastele — kooliõpilastele nende koduste ülesannete valmistamises peab väljenduma kontrollis nende töö üle, nende vastuse ärakuulamises, kui nad õpivad ülesantüt, töövõtete seletuses, kui koolilapsel tekib raskusi, abistavate küsimuste esitamises, mis juhivad raskustest iseseisvalt ülesaamisele, kuid mitte sugugi töö enda äratagemises laste asemel.

Väga suurt kasu toob laste kasvatuses ja õpetuses, kui vanemad neis äratavad huvi teadmiste, teaduse vastu vestlustega, jutustamiste ja kõvasti lugemisega kirjanduslikel ja teaduslikel, muidugi lastele jõukohastel teemadel, samuti lastega muuseumide ja näituste külastamisega, oma töötoodangu täitmise ja jne. Väga soovitavad on ka jutustused väljapaistvate inimeste eluloost, eriti episoodid meie maa tähtsate meeste elust, kes visalt omandavad teadmisi ja parendavad oma tööd.

§ 7. Kooli ja perekonna koostöö vormid.

Kooli kontakt iga õpilase vanemaga tekib lapse kooliastumise silmapilgust. Vanemaid, kelle lapsed on parajasti kooli astunud, tuleb kokku kutsuda

kohe esimestel päevadel ja kokku rääkida nendega lapse kindla päevarežiimi kinnipidamise suhtes ja selle kohta, mil-

lised esemed tuleb anda lapsele, et ta võiks töötada koolis ja silmas pidada selle nõudmisi, jutustada vanemaile, millist õppe- ja kasvatuslikku tööd teeb kool nende lastega, esimesel poolaastal leppida vanematega kokku selle üle, kuidas nad aitavad kaasa nende ülesannete täitmisel, kokku rääkida ka ühise joone suhtes laste kohtlemisel, panna vanemaile ette tulla õpetajatega vestlema oma laste üle, kokku leppida laste koduse küllastamise kohta jne.

Igal õpetajal peavad olema teatud andmed kõigist lastest, keda ta õpetab. Antud klassi õpetaja peab tutvuma lapse elu koduste tingimustega vahenditult koha peal. Küsimuste ring, mis peab seejuures huvitama pedagoogi, on näiteks järgmine: millistes majanduslikes oludes elab laps; kas hoolitsetakse perekonnas lapse tervise eest, tema isikliku hügieeni eest; kas on loodud soodsad tingimused töötamiseks; kas on hoolitsetud lapse vabaaja kultuurse veetmise eest; millega laps armastab tegelda kodus; milles ta end avaldab negatiivsest küljest; millised on ta suhted vanemate, samuti vendade ja õdedega (vanemate ja noorematega), ka seltsilistega, kellega ta on koos väljaspool kooli.

Perekondlike elu-oluliste tingimuste hea tundmine kergendab õpilase individuaalset kohtlemist. On siiski vähe, et ollakse õpilase korteris ja vaadatakse, kuidas ta elab, tuleb ka vestelda vanematega, anda neile tarvilikke pedagoogilisi juhatusi, kuidas toimida õpilasega sel või teisel juhul, kuidas aidata last, s. o. teha praktilisi järeldusi lapse koduste tingimuste uurimisest. Ühel juhul tuleb näiteks kokku rääkida selle üle, et lapsele antakse oma nurgake töötamiseks ja aidatakse seda sisse seada ja ilustada, teisel juhul tuleb instrueerida lastevanemaid, kuidas kuulata lapse valju häälega lugemist või õpikust ülesantud tükkide ümberjutustamist jne.

Pedagoogiline konsultatsioon lastevanemate jaoks on kooli poolt kõige tähtsam perekonna abistamise viis. Kõigepealt tuleb aidata lastevanemal sügavamini mõista kommunistliku kasvatus eesmäärke ja sisu ja omandada teadmisi selle teostamise käigust. Kool peab näitama lastevanemaile õiget, hügieenilist režiimi lapse jaoks (vastavalt lapse eale); andma lastevanemaile soovitatava noorsookirjanduse nimekirju; soovitada mängu ja toiminguid lapsele ta jõudetundi-

deks; andma nõu viiside kohta, kuidas last aidata tolles või selles aines, võtete suhtes, kuidas kõrvaldada ühtesid või teisi puudusi lapse käitumises jne.

Tundes hästi last, aitab kool perekonda paremini lapsi tundma õppida. Harilikult iga lastevanem kinnitab, et ta hästi tunneb oma last. Kahjuks pole see kaugeltki nii. Mis tähendab tunda oma last? See tähendab esijoones teada, kuidas laps kasvab ja areneb, teada tema nõudeid, huvisid, kalduvusi, tähelepanelikult neisse suhtuda. Siis võib kergesti ja õigel ajal suunata tema huvisid, kõrvale viia halbadest tegudest, mõistlikult täita lapse aega.

Samal ajal ei tule jätta tähele panemata lapse ülesastumisi. Ära hoida lapse halbu tegusid saab ainult sel juhul, kui laps on siiras vanemate vastu. Lapse siirust võib saavutada ainult sel juhul, kui ollakse lapse vastu tähelepanelik. Siirust ei saa olla, kui last mõjutatakse füüsiliste vahenditega. Sel juhul muutub laps kinniseks ja valelikuks.

Tuleb vestelda lastevanematega ka selle üle, kuidas neil tuleb toimida sel või teisel konkreetsetel juhul, kui on mõni teatud raskus; tuleb tutvustada analoogiliste konkreetsete juhtudega, mis juba on esinenud kasvatusliku töö praktikas. Tuleb näidata lastevanemaile ühise joone tarvilikkust lapse kohtlemises kõigi vanemate inimeste poolt majas; on väga kahjulik, kui näiteks keegi vanemaist on väga karm lastega, aga teine vanem liiga pehme; üks ei luba mõnda asja teha, aga teine tema äraolekul lubab lapsel seda teha. Tuleb selgitada ka põhjendamata kitsenduste ja keeldude kahjulikkust lapse suhtes, ja teiselt poolt hellitamise, liigse poputamise kahjulikkust, vajadust olla kindel oma nõudmistes, aga ka oma lubamistes lapsele; laps on väga erk kõhklemistest ja pettuste suhtes täiskasvanute poolt; sellised nähtused mõjutavad negatiivselt ta käitumist.

Eriti tähtis on propageerida lastevanemate seas teadmisi lapse isiklikust tervishoiust, ta kehalise hoolitsuse kohta, teadmisi sellest, kuidas hoiduda haigestumisest, mis teha, kui laps on haigestunud jne. Seda peavad pedagoogid tegema muidugi ühes arstiga ja tema juhatusel.

Tuleb tutvustada lastevanemaid laste edasijõudmisega. Mõned vanemad huvituvad veel vähe oma lapse edukusest ja käitumisest. Tuleb püüda kõrvaldada selline ükskõiksus

vanemate poolt oma laste saatuse vastu. Peab kokku lepima vanematega selle kohta, mida neil tuleb teha, et kindlustada lapse paremat edukust ja kultuurset kommunistlikku käitumist. Tuleb spetsiaalselt anda nõu lastevanemaile selle üle, kuidas nad võivad ja peavad lapsi aitama koduste tundide ettevalmistamises, õpetades lapsi organiseeritud, korralikule ja iseseisvale kooli kõigi ülesannete täitmisele.

Tähtis on ära kuulata ka pretensioonid vanemate poolt kooli vastu; õiglased tuleb rahuldada, põhjendamata või üksikute pretensioonide ja ettepanekute ebaõigluse suhtes anda seletusi.

Süsteemaatilise tööga õpetab kool lastevanemaile seda, et nad ise teatavad raskustest, mis neil ette tulevad lapse kasvatuses.

Kool peab võtma selleks igasugused abinõud tarvitusele, et lapsed pärast koolitööd ei jääks järelevalveta.

Siin tuleb kõigepealt abistada lastevanemaid oma aja jaotamises, et neil jääks võimalusi kauemini laste seltsis viibida ja nad ei jäta neid tänava hoolde. Mõned lastevanemad vabandavad ajapuudusega oma vastutustundetut suhtumist oma laste kasvatusesse. Sellised vanemad väidavad: „Kes jõuab nende järele valvata!“ Tarvis vanematele selgeks teha, et niisugune „vabandus“ on lubamatu.

Tuleb konsulteerida vanemaid selle üle, millega ja kuidas nad võivad tööd ja ajaviidet anda lastele tundidest vabal ajal.

Koolil tuleb aktiivsemalt vahele astuda neil juhtudel, kui laps jäetakse vanemate poolt tingimustesse, mis kahjulikult mõjutavad ta õppimist ja käitumist, tuleb püüda neid tingimusi muuta, mõnikord isegi süüdlaste vastutuselevõtmisega, ja erilistel juhtudel lapse äravõtmisega internaati.

Tuleb erilise hoolitsusega ümbritseda koolis neid lapsi, kes perekonnas osutusid ebasoodsais tingimustes.

Mõned pedagoogid kaebavad lastevanemaile nende laste pärast. See samm ei anna midagi head ei koolile, ei lastevanemaile ega õpilastele. Ei tule mitte kaevata lastevanemaile nende laste pärast, vaid kokku rääkida ühiste, pedagoogiliselt otstarbekohaste võtete suhtes lapse kasvatuses.

Oleks ebaõige, kui kool oma läbikäimist lastevanematega piiraks ainult ühise hoolitsusega võitluses laste käitumises

avalduvate eitavate nähtustega. Tuleb tingimata näidata lastevanemaile positiivseid külgi nende laste elust, saavutusi õppetöös ja mitmesugustel vabaloomingulise tegevuse aladel. Laps, kes elab läbi palju ebameeldivusi halva edukuse või halva käitumise pärast, tunneb äkki, et ta on suureks kasvanud, et ta on saavutanud kõrget, temale erakordset. Ta on selle üle nii rõõmus ja meeldivalt üllatunud, et see tekitab temas murrangu, ja sellest ajast peale ta hakkab energiliselt sammuma mäkke nii õppetöös kui ka ühiskondlikus töös. Teateid oma laste saavutuste üle peavad lastevanemad saama õpetaja käest, nad võivad näha neid saavutusi ka kirjalike tööde järgi, hinnete järgi päevikuis, koolis endas aga ettekannetel pidu ajal, mitmesuguste ringide töö tulemuste näitamisel, lõpptulemuste näitusel jne. Lapse ergutamine, ta kiitmine, kui see ei lähe liialdustesse, on heaks õhutajaks, mis ajendab veel paremini õppima, veel paremini käituma, veel paremini töötama.

Pedagoogilisi konsultatsioone teostatakse peamiselt pedagoogide ja arstide vestlustes lastevanematega.

Suur tähtsus on ka massilise töö vormide ulatuslikul läbiviimisel pedagoogilise propaganda alal. Siia kuuluvad:

- a) lastevanemate tutvustamine õpilaste käitumisreeglitega;
- b) loengud ja ettekanded pedagoogilistel ja tervishoidlikel teemadel, mida teostavad koolitöötajad, pedagoogiliste koolide ja instituutide töötajad ja arstid;
- d) lastevanemaile pedagoogilise kirjanduse ettelugemise organiseerimine, seal hulgas ka ilukirjanduse lugemine, mis valgustab kasvatusküsimusi;
- e) kogemuste vahetuste organiseerimine lastekasvatuse alal lastevanemate ja pedagoogide poolt;
- g) pedagoogiliste nõupidamiste korraldamine koolis lastevanemate osavõtuga, vaidluste organiseerimine kasvatuslikke teemasid puudutavate ilukirjanduslike uudisteoste puhul;
- h) lastevanemate varustamine rea vajalike dokumentidega pedagoogilistes küsimustes (näit. õpilase režiimi kohta, või sellest, kuidas aidata lapsi tundide ettevalmistamisel jne.);
- i) lastevanemate nurga, näituste korraldamine koolis;
- j) pedagoogide valvekord lastevanemate vastuvõtuks pedagoogilise nõuande alal.

Vestluste korraldamisel lastevanematega lapse kasvatusest perekonnas ei tule eelistada halva perekondliku kasvatuse negatiivsete faktide arutelu. Kõige paremini õpetavad neis küsimustes positiivsed näited.

Siin võime kõigepealt kasutada eeskujuna Marxi perekonda, kus valitsesid suurepäraseid suhted kõigi selle väikese kollektiivi liikmete vahel, — sügava armastuse ja austuse suhted, tõelised sõprussuhted. Eleonore Marxi, W. Liebknechti ja P. Lafargue'i mälestused Marxi perekonnast peavad olema teada meie Liidu elanike laiadele hulkadele. Marx, olgugi äärmiselt koormatud oma teadusliku tööga ja samuti tööga rahvusvahelise töölisliikumise juhtimisel, leidis aega igasuguseks teotsemiseks lastega: ta luges neile ette raamatuid, vestles läbiloetu üle, võttis neid kaasa jalutuskäikudele, jutustas põnevaid jutte, mida suuremalt jaolt ise koostas, mängis nendega, suure taktiga toetas nende lapselikku fantaasiat jne.

Näide Marxist lööb täiesti käest igasuguse relva neil lastevanemail, kes püüavad õigustada oma tähelepanematust laste suhtes oma suure töökoormusega.

Marxi eeskuju näitab kristalse selgusega, millisel pinnal ja millistel teedel tekivad lähedased suhted perekonnaliikmete vahel ja hästimõjuv, sügavalt humanistlik täiskasvanute kasvatulik mõju lastesse.

Näite suurepäraseist perekondlikest suhteist, mis hästi mõjutasid laste iseloomu, annab meile Uljanovite perekond.

A. I. Jelizarova, M. I. Uljanova, D. I. Uljanovi, N. K. Krupskaja ja teiste mälestused Ilja Nikolajevitšist ja Maria Aleksandrovnast, Vladimir Iljitši lapse- ja noorpõlvest, Vladimir Iljitši kirjad omastele tutvustavad meid eredalt tähelepanuvääriva töötava intelligendi perekonna elulooga, mis oli lähedalt seotud rahvaga, mis elas rahva ja perekonna huvidele ja kasvas lapsi kõige eesrindlikumate ideede vaimus. Ega ometi juhuslikult kõik Uljanovite perekonna lapsed osutunud revolutsiooni aktiivsemate võitlejate eesrindlikus ravis, ja mitte juhuslikult ei tulnud just sellest perekonnast kommunistliku liikumise geniaalne juht, sotsialistliku revolutsiooni suur organisaator, esimese sotsialistliku riigi looja.

Üllaks allikaks tutvustamisel näidetega suurepärasest tähelepanust ja hoolitsusest, näidetega kõrgest ideelisest vanemate mõjust lastesse on ka sellised materjalid, nagu Tšernõševski kirjavahetus, materjal, mis iseloomustab Kirovi, Dzeržinski, Ordžonikidze ja teiste tähtsate revolutsionääride suhtumist lastesse.

Kõik see materjal on avaldatud nõukogude ajakirjanduses. Eriliselt hoolitsev suhtumine lastesse suure õpetaja, kõigi töötajate sõbra ja isa seltsimees Stalini poolt on kõigile küllalt teada. Ei ole asjata meile omaseks saanud ütlus „Stalinlik hool laste eest“ kui suure armastuse, tähelepanelikkuse ja austuse peegeldus meie sotsialistliku kodumaa noorte põlvkondade vastu. Eredad faktid, mis karakteriseerivad positiivset kasvatuslikku mõju lastesse eesrindlikes perekondades, mis iseloomustavad tugevaid perekondlikke suhteid, mis põhinevad kõigi perekonnaliikmete armastusel, lugupidamisel ja sõprusel üksteise vastu, nende ühistel huvidel ja vaadetel, kõigi püüdlusel ellu viia parimaid, eesrindlikemaid ideaale — kõik see peab olema laialdaselt teada meie maa kogu elanikkonnale.

Tuleb veel esile tõsta positiivseid fakte kasvatuskogemustest perekondadest, mis on lähedalt tuntud lastevanemaile, kellega peetakse vestlust. On palju nõukogude perekondi — tööliste, kolhoosnike, intelligentide perekondi, kellelt võib õppida laste kommunistliku kasvatuskust. On vaja mitte ainult õpetada ja aidata kasvatuskõõ läbiviimisel, vaid ka õppida neilt.

Lastevanemad võivad osutada suurt abi koolile klassivälise töö arendamisel. Mõned lastevanemad on eriteadlased sel või teisel alal teaduses, tehnikas, sõjaasjanduses, kunstis jne., nad võivad edukalt teostada õpilasingide töös. Mõned hästi ettevalmistatud lastevanemad võivad aidata töös mahajäänud lapsi. On lastevanemaid, kes võivad tuua suurt abi üksikute õpilaste kasvatuslikus mõjustamises. Oma oskusliku õpilaste kohtlemisega, oma tähelepanelikkuse ja sõbralikkusega, kutsumisega oma perekonda, lapsele lähedaleastumisega nad saavutavad murrangu isegi väga distsiplineerimata laste käitumises.

§ 8. Lastevanemate koosolekud. Meie kool töötab tihedas kontaktis lastevanematega. Lastevanemad pole mitte kõrvalised vaatlejad, vaid inimesed, kes on eluliselt huvitatud kooli tööst. Neil on palju võimalusi tutvuda klassi tööga ja kooli tööga tervikuna. Üheks niisugustest vormidest on lastevanemate koosolekud. Lastevanemate koosolekute vastu peavad kool ja üksikud õpetajad hoolikalt valmistuma. Tuleb kool ja klass korda seada. Hästi

organiseerida õpilaste tööde näitus veerand-, poolaasta tööst jne. Pole halb, kui lastevanemate koosoleku jaoks õpetajad valmistavad mõned numbrid kunstilisteks ettekanneteks. Kõik see elustab lastevanemate koosolekuid, teeb nad huvitavamaks ja sisukamaks.

Lastevanemate koosolekute päevakorda tuleb võtta ka küsimused, mis võtavad kokku töötulemused kooli ja klassi teatavast perioodist ja üldised küsimused õppe-kasvatustööst. Aruandelises ettekandes tuleb näidata, kuidas keegi õpib ja käitub, seletada, mispärast see või teine õpilane õpib hästi ja mispärast teised õpivad halvasti, mida peavad tegema lastevanemad selleks, et nende lapsed veel paremini õpiksid.

Üldpedagoogilistest küsimustest tuleb lastevanemate koosolekuil päevakorda võtta näiteks järgmised: lapse päevarežiim; kuidas teostada kommunistlikku kasvatust perekonnas; miks on kahjulik lapsi peksta; kuidas hoida lapsi nakkushaiguste eest jne.

Lastevanemate koosolekuid peab kasutama ära ka pedagoogiliseks propagandaks.

Kuidas kindlustada suurt osavõttu lastevanemate koosolekuist?

Sellele küsimusele annab meile vastuse parimate õpetajate praktika. Nende õpetajate kogemuste järgi on tüüpiliseks alljärgnev lastevanemate koosolekute korraldus:

Juba esimesel tutvumisel teatava lapse vanematega lepib õpetaja nendega kokku, et koosolekuid ei pea ta sagedasti, kuid ilmumine neile koosolekuile on kõigile lastevanemaile tarvilik. Koosolekuil selgub, kuidas läheb töö klassis ja kuidas edaspidi korraldada laste kasvatust koolis ja perekonnas.

Enne seda, kui määratakse koosolek, küsitleb õpetaja vanemaid nende laste kaudu, missugusel neile valikus esitatud kahel-kolmel päeval saavad nad tulla koosolekule. Selgitanud niiviisi kuupäeva, mis on vastuvõetav enamikule, määrab õpetaja lõplikult kindlaks koosoleku ja teatab sellest kõigile lastevanemaile.

Seal, kus selleks on tehnilised võimalused, tehakse kuulutus koosolekust mitte ainult laste kaudu, vaid trükitakse ka kohalikus lehes ja avaldatakse raadios.

Need korraldused juba kindlustavad enamiku lastevanemate ilmumise.

Kõige parem kindlustus aga täielikule lastevanemate ilmumisele koosolekule seisneb osavas, sisukas, huvitavas ja taktilises koosolekute läbiviimises.

Siin on kõige suurem tähtsus konkreetsel ja selgel küsimuste päevakorda võtmisel, mis huvitavad lastevanemaid ja õpetajat, näiteks:

- kuidas varustada last kooliminekuks;
- kuidas organiseerida kooliõpilase režiimi;
- kuidas hoida kodus lapse tervist;
- kuidas läbi vaadata õpilase päevikut;
- kuidas panna last sõna kuulma;
- kuidas sisustada lapse vabaaega.

Kui lastevanemad saavad niiviisi konkreetseid juhatusi ja ettepanekuid koosolekuil, siis on nad ka huvitatud nende korrapärasest küllastamisest.

Mõned lastevanemad ei lähe koosolekuile, kuna nad ei taha endale teha ebameeldivust kuulata teiste juuresolekul nende lapse halvast õppimisest või käitumisest.

Kui õpetaja soovib, et ka need vanemad tuleksid koosolekuile, siis ei pea ta võtma arutlusele üksikute laste käitumise eitavaid külgi.

Kui lastevanemad tunnevad, et lastevanemate koosolekud ei too neile ebameeldivusi, vaid vastuoksa, aitavad neid, kergendavad nende tööd lastekasvatuses, toovad neile rahuldust, siis käivad nad korralikult koosolekuil.

Laste käitumise eitavaist külgedest on pedagoogil parem kõnelda lastevanematega nelja silma all.

Huvi lastevanemate koosolekute vastu äratavad veel sellised võtted, nagu vanemaile laste tööde näitamine, mis on valitud nii, et vanemad näevad oma poja või tütre edu õppetöös, laste isetegevuse näitamine (lastevanemate koosoleku eel), pedagoogi ja kogu kooli poolt lapsedesse tähelepaneliku ja hoolitseva suhtumise avaldamine.

XVII PEATÜKK.

ÕPETAJA ÕPPE-KASVATUSTÖÖ PLAANIMINE JA ARVESTUS.

§ 1. Töö plaanimine. Kooli õppe- ja kasvatustöö sisu ja meetodite uurimine näitas meile, kui keeruline ja mitmekesine on õpetaja töö. Seejuures nõutakse, et selle töö kõik küljed oleksid seotud omavahel ühtse eesmärgi — laste kommunistliku kasvatusvaatekohalt.

Selline töö võib olla edukas ainult selle täpse plaanamise tingimisel.

Halvasti organiseeritud, kaootiline, mitte läbimõeldud, stiihiliselt minev töö ei saa olla produktiivne.

Et teatud ajavahemikul saavutada tarvilikke resultate, tuleb selgesti määrata ülesanded töö igale järgule, jaotada kõik aja järgi, märkida niihästi sisu kui ka vahendid, mis viivad ülesseatud ülesannete saavutamisele.

See tähendabki plaani järgi töötamist. Koostada plaan — tähendab märkida tööd tuleviku jaoks. Kuid ei saa õieti plaanistada eelseisvat tööd, kui ei anta endale selget aru sellest, mis on juba tehtud, mis on saavutatud, ja mis on jäänud veel tegemata, millised olid eelnenud töö puudused ja lüngad. Järelkult nõuab plaanimine tihedat seost arvestusega.

Töö plaanimine ja selle arvestus organiseeritakse perioodide kaupa, milledesse jaguneb õppeaasta. NSV Liidu valitsuse otsuste põhjal on kindlaks määratud õppeaasta järgmine struktuur:

Õppetöö algus kõigis klassides on 1. septembril.

Õppetöö lõpp on 18. mail. IV—X klassis algavad 20. mail üleviimise- ja lõppeksamid, mis lõpevad igas klassis eri ajal, sõltuvalt eksamite arvust. IV klassis nad lõpevad 1. juuniks;

VII klassis 10. juuniks; X (XI) klassis eksamid küpsustunnistusele lõpevad 25. juuniks (mittevene koolides aga 30. juuniks).

Talvine koolivaheaeg on kindlaks määratud 1.—12. jaanuarini. Kevadine koolivaheaeg on ühenädalane ja on kindlaks määratud märtsi lõpule — aprilli algusele; nende vaheaegade täpsed tähtpäevad määratakse oblastite võimude poolt sõltuvas kohalikest kliimatilistest tingimustest (nad määratakse teede lagunemise perioodile, kui õpilastel maakohtades on kõige raskem kooli tulla).

Suvine koolivaheaeg on eksamite lõpust kuni 1. septembrini.

Õppetöö jaguneb neljaks veerandiks:

1. veerand 1. septembrist kuni 6. novembrini.
2. veerand 9. novembrist 31. detsembrini.
3. veerand 13. jaanuarist kuni kevadise vaheajani.
4. veerand kevadise vaheaja lõpust kuni 20. maini.

Niisiis on nõukogude kooli õppeaasta 197 õppepäeva pikk (kaasa arvamata eksamite periood). See on tunduvalt pikem kui ennerevolutsioonilises vene algkoolis, milles oli paremal juhul 150 õppepäeva aastas.

Õpetaja plaanib õppe- ja kasvatustööd oma klassides veerandite kaupa.

Talvisele ja kevadisele õppevaheajale plaanitakse klassi- ja koolivälise töö õpilastega.

IV veerandi plaani ja samuti suvise vaheaja plaani võetakse toimingud, mis on vajalikud ettevalmistuseks uuele õppeaastale: õpilaste tundmaõppimine, õppematerjali ettevalmistamine, õpetaja enda kvalifikatsiooni tõstmine, tundide kava koostamine õppeaasta esimesteks nädalateks.

Suvise perioodi plaani võetakse ka toimingud, mis on vajalikud laste tervise parendamiseks ja kõvendamiseks, nende vaheaja teenindamiseks mitmesuguste koolivälise töö liikidega, samuti ka korraldused, millede eesmärgiks on aidata õpilasi, kes peavad sügisel eksameid tegema.

Sellest, kuidas õpetajad plaanivad oma õppetöö, s. o. kalendrilise plaani koostamisest veerandi peale, temaatilisest plaanist tundide kaupa (tundide süsteemid) ja üksikute tundide kavadest me teame juba didaktikat käsitlevaist peatükkidest.

Nüüd ühtse kasvatusprotsessi kõigi osade ja külgede meetodite ja sisu läbivaatamise järele on meil vaja uurida, kuidas õpetaja plaanib kasvatuslikku tööd, sidudes seda õppetööga.

Igas veerandis tuleb õpetajal peale töö tundides õppekava järgi tingimata koostada konkreetne plaan kasvatusliku töö jaoks järgmiste osade järgi:

1. Hool laste tervise eest: arstlikud järelevaatused; antropomeetrilised mõõtmised; ravi määramine; lisa- ja dieetilise toidu määramine; järelevalve üksikute õpilaste teravishoidliku režiimi suhtes jne.

2. Klassiväliline lugemine: valju häälega lugemine ja ümberjutustamine; raamatute väljaandmine lastele individuaalseks lugemiseks; koondised mõtete vahetamiseks loetu üle; üleskirjutused loetu kohta jne.

3. Kirjanduslik-kunstilised hommikud ja õhtud — klassi ja üldkoolilised, millest lapsed osa võtavad. Nende hommikute ja õhtute teemad; kava peaosad; osavõtjad; ettevalmistamise kord jne.

Siia käivad ka hommikud ja õhtud teemadele, mis on seotud revolutsioonipühadega, juubelitähtpäevadega ja teematele, milles peegeldub nüüdisaeg, milliseid nihutab esiplaanile elu ja õpilaste nõuded.

Siia võib sisse võtta ka kohtumised meie kodumaa tähtsate inimestega.

4. Teatri ja kino külastamine, diapositiivide vaatamine jne.

5. Ekskursioonid.

6. Kehakultuurilised võistlused, mängud, pidud.

7. Ringide töö.

8. Seinalehe väljaandmine.

9. Ühiskondlik-kasulik laste töö.

10. Töö õpilaste perekondadega. Lastevanemate koosolekud. Õpilaste perekondade külastamine õpetajate poolt ja kooli külastamine vanemate poolt. Pedagoogiline konsultatsioon vanemaile. Abi perekonnale laste koduse vabaaja organiseerimisel jne.

11. Abi pionerijuhile rühma ja lülide töö organiseerimisel.

12. Kasvatuslik töö üksikute lastega, kes nõuavad erilist tähelepanu (näit. andekate aitamine nende kõrvalharrastustes, abi lastele, kes olid kaua haiged, laste mõjutamine, kes distsipliini on hooletusse jätnud jm.).

13. Hoolitsus üldise kohustusliku koolikäimise seaduse teostamise eest: kontroll kõigi laste korralliku tundides käimise kohta; korraldused üksikute õpilaste tundidest puudumise vältimiseks ja likvideerimiseks.

14. Klassi hea korrd: tööks mugava ja ilusa sisustuse loomine; hügieeniliste nõuete teostamine klassiruumis.

Koolivaheaegadeks koostatakse erilised lühikesed plaanid. Nende sisu kohta peatükis „Klassiväline töö“.

Iga plaan koostatakse selleks, et see oleks juhiseks töötamisel, aitaks täielikult ja järjekindlalt teostada õppekasvatuslikke ülesandeid.

Plaanide abil, mida koostavad õpetajad, on koolijuhatajail hea nende tööd kontrollida, kuid kõigepealt peab oma tööd kontrollima õpetaja ise. Teisiti üteldes, õpetajal endal tuleb iga päev arvestada, kuidas teostatakse plaani ja õigel ajal likvideerida kõik lüngad, samuti plaani sisse võtta uued momendid, mida nõuab elu. Õppetöö kalendriplaani ja veerandaasta kasvatuslikku plaani on kasulik võtta lahter „Märkused täitmise kohta“. Plaani koostamisel tundide kaupa toetub õpetaja alati eelneva töö arvestamisele.

§ 2. Arvestuse dokumentatsioon. Jooksva arvestuse pidamiseks on klassi päevaraamat. Seda peetakse eraldi iga klassi jaoks. Igale õppeainele jäetakse päevaraamatus tarvilik arv lehekülgi kogu õppeaastaks. Päevaraamatu vasakpoolne lehekülg on vormilt järgmine:

Õppeaine nimetus. . . .

Järjekorra nr-nr.	Õpilaste perekonna- ja eesnimed	Kuu, kuupäevad (lahtreis)						
		1	2	3	4	5	6	jne.

Hinnangud edukuse kohta pannakse siia numbritega: 5, 4, 3, 2, 1.

Märkmed puudumise või hilinemise kohta pannakse teatud leppemärkidega: p. tähendab puudumist, h. hilinemist, 4 hg — tähendab puudumist neljast tunnist haiguse pärast.

Klassi päevaraamatu parempoolisel leheküljel on selline vorm:

Õpetaja nimi.

Kuu ja kuupäev	Õppematerjali lühike sisu		Õpetaja märkused
	Tunnis läbi võetud	Mis ja mis kuupäevaks üles antud	

Klassi päevaraamatu pidamiseks on kehtivad üksikasjalised ametlikud juhtnöörid, mida õpetaja peab muidugi hästi tundma ja täitma.

Päevaraamatu vasakpoolseil lehekülgedel tehtud edukuse numbrite võrdlemisel märkmetega antud kuu vastavil kuu-päevadel, mis on tehtud päevaraamatu parempoolseil lehekülgedel, võib täpselt kindlaks määrata, missuguse küsimuse ja millise programmi osa järgi on saanud õpilane ühe või teise hinde; võib ka kindlaks teha, mida ta ei kuulnud klassist puudumise tõttu. Niiviisi muutub arvestus konkreetseks. Kuid ainult sel juhul, kui sissekirjutused päevaraamatu paremal poolel tehakse olgugi lühidalt, kuid siiski täpselt, selgelt, kindlalt.

Niisuguse arvestuse teostamisel teab õpetaja alati, kes ta õpilastest õppimisel maha jääb, kel on mingisugused lüngad. Ja siin peab ta kohe juhtima õpilase tähelepanu tekkinud lüngale ja näitama, kuidas seda lünka likvideerida.

Paljud õpetajad ei rahuldu liiga lühikeste ja kokkusurutud sissekirjutustega klassi päevaraamatus, vaid peavad oma päevikuid või vihikuid, kus igale õpilasele jäetakse 2—3 lehekülge. Siia kirjutavad õpetajad üles üksikud kõige iseloomulikud faktid, mis karakteriseerivad õpilase käitumist ja edukust, kirjutavad üles oma mõtted, mis puudutavad meetodite kasvatuslikku mõju õpilasesse, märgivad töö tagajärjed, ebaõnnestumised ja saavutused, võidud ja kaotused, püüdes viia last seda teed mööda, mida dikteerivad ette kommunist-

liku kasvatuse ülesanded. Sellised õpetaja päevikud või üleskirjutused pole ametlikuks dokumendiks ja pole kohustuslikud. Kuid eesrindlike õpetajate kogemus näitab, et selline laste edukuse arvestuse ja käitumise vaatlemisviis on väga kasulik. See aitab õpetajaid hästi tunda üksikuid õpilasi ja tähelepanelikult jälgida nende arengut.

Igale õpilasele antakse tunnistus, mis sisaldab teated õpilase edukusest, teadmistest ja käitumisest ja mis on koostatud järgmises vormis:

Õppeaine	Edukuse hinne (number) vee- randite järgi				Aasta hinne (number)	Eksami hinne		Üldine aasta hinne (number)
						kevadel	sügisel	
	I	II	III	VI				

Siia kantakse sisse ka käitumise hinded (vt. lk. 55). Tabe- lisse märgitakse samuti õpilase puudumiste arv (tunnid) ja hilinemiste arv.

Sellele dokumendile kirjutab alla klassijuhataja. Õpilane peab selle ette näitama oma vanemaile, kes tunnistusele alla kirjutavad. Kooliaasta lõpul tehakse tunnistuses kokkuvõte: viiakse järgmisse klassi, jäetakse teiseks aastaks jne.

Arvestusdokumendiks tuleb pidada ka õpilase päevikut sel- lise vormi järgi:

Nädalapäev ja kuupäev	Õppe- ained	Mis üles antud	Edukuse hinded (numbrid)

Tunnid kirjutatakse laste poolt nende nädalapäevade laht- risse, mis ajaks nad on üles antud.

Numbrid päevikusse paneb õpetaja ühel ajal nendesamade numbrite märkimisega klassi päevaraamatusse. Iga nädala lõpul märgitakse tundidest puudumised. Lastevanemad vaa- tavad igal nädalal päeviku läbi ja annavad allkirja.

Päevikut peab pidama korralikult ja puhtalt. Märkmel peavad olema selged ja õiges keeles.

Päevik on väga tõhus kasvatusvahend, kui õpetaja on harjutanud lapsi vastutustundlikult suhtuma üleskirjutustesse ja aruandesse vanemate ees, kui õpetaja ise on tähelepanelik päeviku suhtes ja kui ta on suutnud tõsta lastevanemate huvi päeviku vastu. Päevik organiseerib õpilaste kodust tööd. Õpilase regulaarne teadustamine vanemaile oma hinnetest sunnib vanemaid jälgima edukust ja signaliseerib, kui on vajalik lapse abistamine. Aluseks võttes kõiki oma tähelepanekuid lapsest, aga ka teateid, mis on saadud vestlustel vanematega, tuleb õpetajail koostada üksikute õpilaste lühikesed karakteristikad. Peale veerandihinnete ja ainehinnete tuleb siin viidata ka neile külgedele lapse teadmistes ja käitumises, mida edaspidises kasvatustöös tuleb tema suhtes silmas pidada.

Toogem siin näide sellisest üleskirjutusest II klassi õpilase Miša N. karakteristikas: „Loeb ja kirjutab rahuldavalt, arvutab hästi, kuid ei tule toime iseseisvate ülesannetega. Tööd teeb sageli mehaaniliselt. Tundides väga liikuv, alatasa kaldub tööst kõrvale, ei kuula seletusi. Tunni lõpul teatab, et ei saanud ülesandest aru, ja palub tungivalt endale seletada. Et ta ei kalduks kõrvale ega tegeleks kõrvaliste asjadega, tuleb teda küsida igas tunnis, esitada talle kas või üks küsimus.”

Kui aasta lõpuks on olemas kas või lühikesed karakteristikad üksikute õpilaste kohta, siis on õpetajal järgmise õppeaasta alguseks kerge reprodutseerida iga õpilase kohta käivad teated ja valida oma õppe-kasvatustöö joon tema suhtes. Karakteristikast on suur kasu sellele õpetajale, kes saab klassi esimest korda enda kätte. Saades oma eelkäijalt õpilaste karakteristikad, orienteerub õpetaja juba enne õppetöö algust selle järgi, missugune on ta õpilaste koosseis, millised tugevad ja nõrgad küljed on üksikuil õpilastel.

Iga õpetaja peab osa võtma õpilaste isiklike kaustade koostamisest, mis sisaldavad järgmist: a) üldised teated õpilasest; b) teated õpilase edukusest ja käitumisest aastate ja klasside järgi; d) autasud ja karistused; e) tervislik seisund.

Isiklike kaustade pidamise korra kohta on ka üksikasjalik instruksioon, mida tuleb täpselt täita.

Koolidirektori (juhataja) nõudmisel annab õpetaja kõik tarvilikud teated kõigi kindlaksmääratud kokkuvõtete ja aruannete tegemiseks. Et koguda neid teateid ja anda neid täpselt, peab õpetaja hoolikalt tutvuma kõigi aruande dokumentide vormidega ja nende esitamise tähtpäevadega.

Iga veerandi lõpul on õpetajal soovitatav teha kokkuvõtte vestluses oma klassi õpilastega ja lastevanemate koosolekul.

§ 3. Lõpparvestus IV klassis viiakse aasta lõpul lõpparvestus läbi lõppeksamite kujul. Eksamite eesmärk on stimuleerida õpilasi suuremale vastutusele oma töös ja töö kvaliteedi tõstmisele, selgitada faktilisi teadmisi ja nende omandamise kindlust, määrata ära õpilase ettevalmistuse aste edukaks õppimiseks järgmises klassis.

Eksamite eel organiseerib kool teatavat ettevalmistavat tööd. Kooliaasta algusest peale märgitakse töökavades läbi võetu süstemaatiline kordamine õpilaste poolt. Organiseeritakse mahajäänute abistamist. Õpilastes kasvatatakse teadlikku suhtumist katsetesse kui vahendisse, mis aitab kaasa võitlusele õppetöö kvaliteedi tõstmiseks. Korraldatakse ka vastav selgitustöö vanemate keskel.

Kordamise tähtsusest ja korraldamisest oleme juba varem üksikasjaliselt kõnelnud. Siinkohal tuleb täiendavalt ütelda neist erinevustest, mis on kordamisel igale üksikule eksamile ettevalmistuseks määratud päevil.

Täiesti ebaotstarbekohane on sel lühikesel ajavahemikul korrata absoluutselt kogu materjali õpiku või üleskirjutuste järgi. Õpilane peab olema tuttav õppeaine programmiga, mille abil ta kontrollibki ennast, kas ta kõike nõutavat ka teab. Õpetaja omalt poolt annab õpilastele näpunäiteid selle kohta, millele tuleb neil erilist tähelepanu pöörata. Korduvat materjali õppimist teeb õpilane neis jagudes, milles ta ei tunne täit kindlust.

Algkoolis on eksamid ainult IV klassis, ja õpilastelt nõutakse teadmisi kogu koolikursuse ulatuses.

Eksamid korraldatakse tavalises klassiolukorras kõigi või osa õpilaste juuresolekul, kui klass on katseteks jaotatud kahte rühma.

Peale pedagoogi, kes õpetab klassis seda õppeainet, võtab eksamitest assistendina osa veel üks sama kooli õpetaja direktori (juhataja) määramisel. Eksamit juhivad õpetaja, kes töötab klassiga. Assistent võib esitada täiendavaid küsimusi.

Tekstid etteütluseks ja kirjandiks, ülesanded aritmeetikas saadetakse haridusosakonnalt ja antakse õpilastele kätte alles

eksameil. Kui teatud aines on kirjalikud ja suulised eksamid, siis on kirjalik eksam enne. Õpilaste kirjalikud tööd vaadatakse läbi õpetaja ja assistendi poolt ning antakse direktori kätte enne suulise eksami algust; suulisel eksamil õpilasele täiendavate küsimuste esitamisel võib selgitada seda, mis osutus ebaselgeks õpilase teadmistes tema kirjaliku töö täitmisel.

Aritmeetika kirjalikul eksamil antakse lastele kaks numbrilist ja üks tekst-ülesanne. Ülesanne koosneb 4—5 tehtest. Ülesanded kirjutatakse tahvlile, loetakse õpetaja poolt ette ja korratakse ühe — kahe õpilase poolt; siis kirjutab iga õpilane ülesanded oma töölehele. Oma matemaatilise struktuuri poolest on otstarbekohane anda ülesanded kahes variandis. Kõrvuti istuvad õpilased lahendavad ülesande lahkuminevaid variante. Lahendus kirjutatakse ühes küsimuste formuleerimisega.

Suuline eksam korraldatakse pileтите järgi.

Igal piletil on kaks kuni kolm küsimust, mis on kirjutatud õpilastele arusaadavas vormis ja võetud programmi mitmesugustest osadest. Kui õpilasele teeb raskusi vastata küsimustele, mis on tema võetud piletil, antakse talle võimalus võtta teine piletil. Keerulistel juhtudel võivad õpetaja ja assistent õpilasele esitada küsimusi muudetud kujul või anda täiendavaid küsimusi.

Piletid lihtsustavad õpilastele küsimuste esitamise organiseerimist ja tehnikat.

Piletid kindlustavad ka õpilaste küsitlemise objektiivsust. Siin on kindlustatud iga õpilase küsimine programmi mitmesugustest osadest ja nii võetakse tervikuna läbi kogu kursus, sest et see piletilites täielikult kajastub. See on väga oluline ka õpetaja töö kontrollimise seisukohalt. Küsimuste paigutamine piletilitele programmi mitmesugustest jagudest väldib õpilaste teadmiste ülehindamist, mis võiks juhtuda küsimustega ühest ainsast osast. Teiselt poolt, et mitte lubada juhuslikku ja põhjendamata õpilase teadmiste hindamist, kes ei vastanud temale juhtunud piletille, lubatakse teise piletili võtmine. Peale selle pole keelatud esitada täiendavaid küsimusi ka lisaks nendele, mis olid piletilites.

Emakeele suulisel eksamil kontrollitakse õpilaste oskust lugemises, keele arendamises ja grammatikas.

Aritmeetika suulisel eksamil antakse õpilasele numbriline ja tekst-ülesanne ning mõni küsimus.

Niisugustes ainetes nagu näiteks maateadus, on küsimused kergesti õppekava järgi korratavad. Vähemalt üks küsimus-test peab olema selline, et see nõuaks õpilaselt vastust lühikese seotud jutustuse näol. Klassis peavad olema ka näitlikud õppevahendid, mida õpilased peavad kasutama vastuste andmisel.

Õpilaste järgmisse klassi üleviimine ja kooli lõpetamine. I, II ja III klassi õpilased viiakse järgmisse klassi nende teadmiste aastaste hinnete põhjal, mis määratakse kindlaks kogu õppeaasta nelja veerandi hinnete järgi. Üleviimine teostatakse tingimusel, et õpilase edukus igas õppekursuse aines poleks hinnatud mitte vähem kui number „3“.

IV klassi õpilased lõpetavad kooli või viiakse V klassi samal tingimusel, kusjuures aastahinne ainetes, milles eksamit pole, määratakse õppeaasta kõigi nelja veerandi hinnete järgi.

Kui eksam kevadel mõnes aines jäi õiendamata, lubatakse see korrata sügisel.

Kool peab abistama õpilasi ettevalmistamises sügisestele eksamitele, andes neile ruume õppimiseks, organiseerides kaks — kolm nädalat enne eksameid individuaalset konsultatsiooni ja rühmaõppimist.

Kui lõplikul, kokkuvõtlikul aastahinnangul on õpilasel kas või üks halb hinne mõnes põhiaines, siis jäetakse ta kursust kordama. Üleviimised tingimisi pole lubatud.

IV klassi lõpetajaile antakse vastav tunnistus.

Õpilased, kes on saanud kõigis põhiaines aastahinde „5“, joonistamises ja laulmises aga mitte alla „4“, samuti käitumises „5“, autasustatakse kiituskirjaga. Neile õpilastele võib peale selle anda autasuks ka väärtuslikke asju (raamatud, õppetarbed jm.), tuusikuid tasuta ekskursiooniks jne.

Autasusid ilma kiituskirjadeta võib anda ka õpilastele, kellel üldse pole hindeid alla „4“ ja käitumine on „5“.

Autasud antakse kätte sellises olukorras, mis aitaks kaasa autasustatuid ergutada veel püüdlikumale õppimisele tulevikus kui ka ülejäänud õpilasmassi oma õppetöö parendamisele.

**§ 4. Õpetaja aru-
andmine.**

Oma tööst annab iga õpetaja perioodiliselt aru koolijuhatajale (direktorile) ja ühiskonnale. Aruanne koolijuhatajale tehakse juhataja enda määramise kohaselt. Õpetaja jutustab õppe- ja kasvatustöö plaani täitmisest, esijoones õppekavade täitmisest ja õpilaste teadmiste kvaliteedist. Seejuures näidatakse ka õpilaste vihikuid.

Õpilaste suulist küsimist toimetatakse kas õpetaja enese või juhataja poolt. Kasulik on ka aruanne üks või kaks korda igal veerandil. Muidugi ei katke õpetaja töö igapäevane kontroll juhataja poolt.

Aruanne ühiskonna ees väljendub töö tagajärgede teatamises lastevanemate koosolekul, rajooni nõukogu koolikomisjonis, külanõukogu koosolekul. Selliste aruandeliste teadete esitamisel on vaja ka näidata õpilaste töid ja anda nende teadmiste karakteristika.

On soovitav ka laste isetegevuse kui kasvatusliku töö tagajärgede näitamine. Selliseid aruandeid tuleb teha mitte vähem kui kord poolaastas, aga parem igal veerandil.

XVIII PEATÜKK.

NÕUKOGUDE KOOLI ÕPETAJA.

1. Õpetaja osa.

§ 1. Õpetaja töö suur ühiskondlik väärtus. Inimkonna parimad esindajad on alati kõrgelt hinnanud õpetaja tööd, pidanud tema osa väga austavaks ja tähtsaks. K. D. Ušinski, näiteks, ütleb sellest nii: „Kasvataja, kes seisab kaasaegse kasvatuskäigu tasemel, tunneb end suure organismi elava ja tegeva liikmena, kes võitleb inimkonna pahede ja harimatuse vastu, vahendajana kõige vahel, mida oli üllast ja kõrget inimeste möödunud ajaloos ja uue põlvkonna vahel, kes säilitab nende inimeste pühasid õpetusi, kes võitlesid tõe ja õnne eest. Ta tunneb end elava lülina mineviku ja tuleviku vahel... tema töö, tagasihoidlik väliselt, on üks ajaloo suurimaist tegudest.“⁴²⁾

Nõukogude õpetaja täidab väga vastutavaid ja austavaid kohuseid: „Õpetada ja kasvatada on suurim rõõm ja au. Me oleme uhked sellele, et see austav asi on usaldatud meile, rahvaõpetajaile... Kasvatada inimesi heleda ja ereda sotsialistliku elu jaoks on suur õnn meie Kodumaa õpetajale-kodanikule...“ Need sõnad, mis on võetud Moskva õpetajate läkitusest seltsimees Stalinile, on nõukogude õpetajakonna kogu paljutuhandalise massi mõtete ja meeoleolu siiraks sügavaks kajastuseks.

Ja kuidas võibki olla teisiti neis eriliselt soodsais tingimustes, mis on loodud NSV Liidu kultuuri arenguks ja eriti NSV Liidu järeltuleva põlve kasvatamiseks. Nõukogude õpe-

⁴²⁾ K. D. U š i n s k i, Pedagoogilise kirjanduse kasust. Kogutud pedagoogilised teosed, k. I, 1909. a., lk. 16.

tajaskond on innustatud neist kõrgeist kasvatuspõhimõtteist ja eesmärkidest, mida võis esitada ainult Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon. Nende eesmärkide suuruse teadvus ergutab visale, ausale, suurele tööle.

Nõukogude kooli õpetaja kohustused on tõepoolest vastutavad ja austavad, sest et need on NSV Liidu noorte põlvkondade õpetamise ja kasvatamise kohustused, kommunismi tulevaste ehitajate õpetamise ja kasvatamise kohustused.

Niisama vastutavad ja austavad on ka õpetaja kohustused kui aktiivse ühiskondliku töölise omad meie maa täiskasvanud elanikkonna keskel. Lenin kriipsutas alla tarvilikkust luua selline pedagoogilise personaali armee, kes oleks seotud partei, tema ideedega, kes oleks läbi imunud selle vaimust, kes oleks võinud panna massid huvituma kommunistlikest ideedest, haarata neid masse võitluseks kommunismi eest, uue sotsialistliku ühiskonna ehitamise eest. Lenin kõneles, et „sajad tuhanded õpetajad on aparaat, mis peab liikuma panema töö, äratama mõtet, võitlema eelarvamustega, mis veel seni püsivad massides“⁴³).

Nõukogude õpetajaskond täidab auga seda Lenini püha käsusõna.

Seltsimees Stalini määrangu järgi „rahvakooliõpetajate rivi moodustab meie maa töötajate suure armee ühe kõige tarvilikuma osa, kes ehitab uut elu sotsialismi alusel“⁴⁴).

Nõukogude õpetaja tegevuse suurt ühiskondlikku tähtsust väljendab väga tabavalt meie ajajärgu suur poeet V. Majakovski luuletuses, mis on kirjutatud esimese õpetajate kongressi puhul:

kolmandal frondil,
tõustes mäena,
õppimise frondil
raamatute frondil
õpetaja
võrdub
sõdurile — sangarile —
seesama budjonnoilane
ja rindemees.

⁴³) Lenin, Teosed, k. XXV, lk. 453.

⁴⁴) Seltsimees Stalini kirjast I Üleliidulisele Õpetajate Kongressile 10. jaan. 1925. a.

Õpetaja suurt osa õppe- ja kasvatustöös tunnistab kõigepealt see, et nimelt tema ettevalmistusest, tema omadustest sõltuvad koolitöö tulemused, s. t. õpilaste teadmiste kvaliteet, nende maailmavaade, nende käitumine. Lenin väljendas seda väga selgesti oma kirjas parteikooli kuulajatele Capri saarel: „Igas koolis on kõige tähtsam loengute ideelipoliitiline suund. Mis määrab selle suuna? Täielikult ja eranditult lektorite koosseis. Te saate hästi aru, seltsimehed, et igasugune „kontroll“, igasugused juhtnöörid, igasugused programmid, „reeglid“, kõik see on ainult tühi kõla lektorite koosseisu suhtes.“⁴⁵⁾

Kasvataja isiksus on kõige suurem kasvavate põlvkondade pedagoogilise mõjutamise faktor ja sellest kõneles täie selgusega K. D. Ušinski: „Laps kasvab ja areneb vaimselt ja kõlbalt ainult inimesiksuse otsese mõju all, ja ei mingite vormidega, mingi distsipliiniga, mingite reeglite ja tööaegade ettekirjutamisega ei saa kunstlikult asendada inimesiksuse mõju. See on viljastav päikesekiir noorele hingele, mida on võimatu asendada millegi muuga.“⁴⁶⁾

Õppekava täitmine on õige, täpne ja täielik kõigepealt sellepärast, et seda püüab saavutada õpetaja. Õpetaja töö kvaliteedist sõltub lõplikult teadmiste maht, mille faktiliselt saavad õpilased, aga ka teadmiste kindlus. Kuivõrd selgesti, arusaadavalt ja huvitavalt õpetaja seletab, kuidas ta oskab kontrollida õpilaste tööd, kuidas oskab organiseerida nende iseseisvat tööd, kuidas oskab õigel ajal märgata õpilase lünki teadmistes, aidata teda ja ära hoida mahajäämist, sellest sõltub põhiliselt laste edukus. Kui on puudusi programmides, õppevahendeis, siis võib kõrvaldada õpetaja hea töö nende puuduste eitava mõju. Kuid kui puudused on omased õpetajale endale, siis neid ei saa kõrvaldada programmide täiuslikkusega või õppevahendite kõrge väärtusega. Neid peab bolševistliku enesekriitika protsessis parandama õpetaja ise.

⁴⁵⁾ Lenin, Teosed, XIV k., lk. 118—119.

⁴⁶⁾ K. D. Ušinski, Õpetajate seminari projekt. Kogutud pedagoogilised teosed, k. I, 1909. a., lk. 288.

§ 2. Õpetaja isikliku eeskuju tähtsus.

Iga õpetaja peab tingimata meeles pidama, et ta alati avaldab oma isikuse omadustega üht või teist kasvatavat mõju lastele. Ja muidugi, ta peab teadlikult võtma endale ülesande avaldada lastesse positiivset mõju oma isikliku eeskujuga, püüdes kehastada endas kommunisti-bolševiku omadusi.

Iga täiskasvanu, kes kooli on läbi teinud, säilitab tavaliselt kaunid mälestused õpetajaist, kes äratasid temas paremaid tundeid ja kes näitasid tema vastu kooli ajal sügavalt erksat inimlikku suhtumist.

Esitame näiteks selle kohta kirjaniku Feodor Gladkovi jutustuse, kes ise pikemat aega on töötanud õpetajana.

„Kui olin õpilane, kes janunes teadmiste järele, siis minu õpetajanna, noor tütarlaps... paistis mulle ebatavalise olendina. Ta oskas äratada minus kustumatu armastuse ilukirjanduse vastu. Tänu tema mõjule tutvusin metsikus maanurgas kõigi meie klassikutega. Ta tegi mind kärsitaks kogu eluajaks, ja ma tundsin siis, et maailmas on olemas säärased imekaunid valdkonnad, millistest külas ei suudetud kunagi aimatagi. Olin veendunud, et temas, selles tütarlapses, kes sõitis suurest linnast meie juurde, oli niipalju kaunist ja kättesaamatult erutavat, et ma mõtlesin temast öösiti. Oli hetki, kui ma tagasihoidmatult kõndisin tema majakese ümber, vaatasin tema akendesse ja olin valmis tema eest surema. Minu tolleaegse elu ideaaliks oli saavutada suur õnn olla õpetaja ja niisama hästi ja armastavalt elada laste keskel.“

On mitmesuguste elukutsetega inimestelt, kes on kasvatuses saanud nõukogude koolis, palju tunnistusi selle kohta, kui määratu suurt osa on etendanud nende elus õpetaja juhtiv mõju.

Ja suure Isamaasõja päevil üks Nõukogude Liidu sanga-reist, kui temale üteldi, et talle püstitatakse kodukülas pronksbüst, vastas selle peale tähendusrikaste sõnadega: „Ma palun valitsust, et pronksbüst pannakse mitte mulle, vaid minu õpetajale, kes avas mulle elu mõtte ja sisu.“

Igapäevasest praktikast me teame, et ühtedel õpetajatel on nende isiklik positiivne mõju lastesse väga tugev, teistel on see nõrk, aga teataval osal õpetajail on see isegi negatiivne.

Tugevat isiklikku positiivset mõju lastesse avaldab pedagoog, kes ise annab kõrge põhimõttelise kindluse eeskuju omaenese käitumisega, kes on alati õiglane, oskab arvestada iga lapse iseärasusi, hästi tundes iga õpilase individuaalseid omadusi, avaldab ise teadmiste ja oskuste rikkust ja mitme-

kesisust, olles nõudlik laste vastu, oskab ka märkamatuult mõjustada neid, tarvitades kaudseid meetodeid, et näidata nende ja nende käitumisfaktide lubamatusele, oskab arvestada laste väärikust, nende endaarmastust, oskab hoiduda arusaamatusest ja solvamistest, oskab „unustada“ ebameeldivat, oskab, kui on vaja, kõnelda lastega nagu üheväärsetega; on lastega seltsiv, elurõõmus, neile huvitav. Säärast pedagoogi lapsed armastavad ja austavad, tõmbuvad tema poole, kiinduvad temasse.

Säärane pedagoog on lastele autoriteet. Ja laste armastus õpetaja vastu ja õpetaja autoriteet on meie nõukogude koolis üksteisest lahutamatud.

Armastatud õpetaja „jätab alatiseks jälje oma kasvandike iseloomu,“ kõneleb nimekas õpetajanna sm. Kropatševa, sangarliku Leningradi kaitsja, „ta elab nende tegudes, ta kasvandikud jutustavad temast oma lastele“.

Õpetaja isiklik eeskuju on väga tähtis ka lastevanemaile. Sest neile esitab meie sotsialistlik ühiskond ja kool ka teatavad nõudmised kui kasvatajaile. Hea kasvataja eeskuju õpetaja näol aitab kõige paremini kaasa selleks, et lastevanemad need nõudmised teostavad. Õpetaja isiklik eeskuju on üks kõige mõjuvamaist pedagoogilise propaganda meetodeist.

2. Pedagoogi ameti iseärasusi.

§ 3. Õpetaja töö meeldivus. Oma olemuse, oma sisu ja eesmärkide poolest on pedagoogi töö üheks kõige tähtsamaks meie päevade tegevuseks.

On huvitav ja meeldiv töö, mis on suunatud loodusjõudude vallutamisele ja organiseerimisele, kuid veel huvitavam ja kaasakiskuvam on töö, mis formeerib kasvavaist põlvkondadest osavõtjaid inimliku olemise kõrgema vormi — kommunistliku ühiskonna loomiseks.

Sügavat, erutavat rõõmu annab õpetajale võimalus alati näha ja tunda, kuidas iga päevaga kasvavad tema õpilased, kuidas nad rikastuvad faktidega, vallutavad oskusi, kuidas valmib nende mõte ja organiseerub käitumine.

Õpetaja näeb oma töö vilja kümneis ja sadades tema kasvatatud inimestes, kes meenutavad talle ennast, ilmudes

tema juurde, kord kõrgemaastmeliste koolide õpilastena, kord juba ettevalmistatud eriteadlastena, sotsialistliku üles-ehituse töölisena, mehiste sõduritena, kes ennastohverdavalt kaitsevad oma sotsialistlikku isamaad. Millise rõõmuga jutustavad õpetajad kohtumistest oma paljude õpilastega. Sõidab näiteks oma kodukülla lendur ja läheb kooli oma endiste õpetajate juurde. „Istus minu juures kaua,“ kirjutab õpetaja, „ja ikka jutustas pimedast lendudest, lendudest pilvede kohal... Kuulasin teda ja mõtlesin: vaata, mis sust, vigurimehest, tuli. Aga süda rõõmutses... Midä on veel vaja õpetajale? See on talle juba kõrgeim autasu.“

Ja kui õpetaja oma armastuse ja sooja suhtumise eest lastesse, energilise töö eest nende kasvatuse ja hariduse alal saab siis oma endistelt õpilastelt kirju, milles tuuakse rõõmsaid ja heledaid mälestusi päevist, mis veedetud koolis, siis võtab ta seda vastu kui kõige suuremat tänu, mis valmistab suurt seismist rahuldust.

Meeldiv on õpetaja töö ka selle poolest, et see nõuab töötajaja enda katkestamatut täienemist ja õpetab alatasa rikastama end teadmistega.

Üks meie maa andekaid pedagooge, Leningradi õpetaja sm. Kropatševa nimetab pedagoogi ametit üheks kõige romantilisemaks ametiks. „Romantika pole meremeeste ja lendurite „monopoliks“. Romantilisena näib mulle see amet, mis annab rohkem võimalusi näha olevikus tulevikku. See omadus peab olema just sünnipärane õpetaja ametile. See on temale vajalik samuti nagu lendurile on vaja teravat silma. Kujutleda kommunismi, kujutleda endale meie maa tulevikku, see tähendab mitte ainult mõtelda ilusaist linnadest, imeväärseist masinaist, see tähendab kõigepealt mõtelda inimestest. Valmistada neist selle suurepärase tuleviku loojaid, kasvatada neis truudust kodumaa vastu, tahet, mehisust, tõearmastust, vastutust oma rahva ees, kirglikku soovi anda kõik oma jõud võitluseks kommunismi eest, veendumust kommunismi võidus kogu maailmas. Õpetaja on laste esimene juht teaduse maailmas,“ kirjutab edasi sm. Kropatševa. „Ta avastab neile selle maailma saladused. Tund-tunni järele juhib ta neid kindlalt ja veendumult teaduse tühjendamatuile allikaile. Ta äratab nende uuriva mõtte. Ta läidab neis armastuse teaduse vastu.“

Palju rõõmu toob õpetaja ellu tema alatine läbikäimine suurepärase nõukogude lasteperega. Need kasvavad, teadushimulised, kõigest huvitatud, isetegevust ihaldavad, elurõõmsad, lõbusad, tööst ja meelelahutusest haaratud inimolendid mööduvad õpetajast ta elu jooksul vahetpidamata voorina ja näitavad talle ammendamatu hulka kõige mitmekesisemaid püüdlemisi, omadusi, andeid, huviseid.

Tehes alati tegemist noorusega, tunneb õpetaja end ka ise kogu aja noorena. Ilusasti ütles sellest üks õpetajanna oma pedagoogilise tegevuse kolmekümne-viie-aastaselt juubelil:

„Kui oleks võimalik elu uuesti alata, ma valiksin jälle nimelt selle ameti. Ma tunnen naudingut töötada koolis. Ma tunnen end tulevaste elude loojana. See tunne ei jäta mind kunagi. Ja kui mu juuksed ka aastatega halliks lähevad, siis pole olnud ega ole hallust mu südames.“

§ 4. Raskusi õpetaja tegevuses. Õpetaja töö meeldivusest jutustavad õpetajad ise palju eredat ja huvitavat.

Kuid see ei tähenda muidugi, et õpetaja-ametis pole raskusi. Nagu igas töös, nii on neid ka siin. Nende raskuste selgitus on tarvilik. See ei tõuka meid õpetaja-tööst eemale, vaid aitab suhtuda sellesse mõtlikumalt, tõsisemalt ja aitab anduda sellele naudinguga.

Õpetaja-töö peamine raskus on selle keerulisuses, mis seisneb selles, et tuleb ühel ja samal ajal oma juhatuse alla harrata mõnikümne veer mitteme kujunenud väikest last, mitmesuguste kalduvustega, omadustega, vaimuannetega, mitmesuguste joontega käitumises, liita neist sõbralikult töötav ja sõbralikult elav kollektiiv ja osata igapäevase individuaalselt juurde astuda. Igas lapses tuleb näha elavat, kasvavat isiksust ning hoolikalt suhtuda temasse. Nende eesmärkide ja ülesannete suurus, mis seisab nõukogude õpetaja ees, teeb ta töö väga vastutavaks. See nõuab õpetajalt tähelepanelikku suhtumist igasse tema sõnasse, igasse üksikasjasse tema töös. Kasvatuse ja õpetuse ülesande edukas täitmine meie lastega, kes on nii teadushimulised, nii huvitatud teadmisest, on võimalik ainult tingimusel, et õpetaja alatiselt ja pingsalt töötab iseenda kallal. Töö koolis, kuhu tulevad ikka uued ja uued lapsed, teaduse kasv, inimlike teadmiste muudatuste alaline kajastumine kooli elavas organismis, kõigepealt aga kommunistliku kasvatuse eesmärkide olemus ise nõuab õpetajalt alatist loomingut, erakordset aktiivsust, initsiatiivi, bolševistlikku eneskriitikat, oskust võidelda rutiiniga, šablooniga, formaalse lähenemisega asjale.

3. Nõukogude õpetaja isiksus.

Millise omadusega peab olema varustatud nõukogude õpetaja, et edukalt täita oma vastutavaid ja austavaid kohustusi laste õpetamisel ja kasvatamisel?

Vastust sellele küsimusele on kõige parem saada, kui pöörduda selle selgitamisele, millised jooned on iseloomulikud meie paremaile õpetajaile, kes annavad toredaid töö eeskujusid.

**§ 5. Õpetaja
revolutsiooniline
andumus kommu-
nismi asjale.**

Nõukogude õpetajale on kõigepealt iseloomulik tema revolutsiooniline andumus sellele asjale, mida teostab kommunistlik partei, võitlusele töölisklassi ideaalide eest, kommunismi asjale. Oma tööle koolis vaatab ta kui sotsialistliku ühiskonna teenindamisele. Ta on uhke sellele, et nõukogude võim ja Lenini-Stalini partei näitavad õpetajale suurt usaldust, andes tema kätte noore põlvkonna kasvatuse, kes on võimeline lõplikult püstitama kommunismi. See täidab kogu tema elu sügava sisuga, seob tema isikliku elu kogu nõukoguliku ülesehitusega; nõukogude võimu taotlused on tema isiklikud taotlused. Säärase õpetaja õpilased põlevad armastuses meie sotsialistliku kodumaa sangarite vastu, vaimustuvad võitlejate mehisusest, rõõmustuvad sotsialistliku ülesehituse edu üle, vihkavad sügava vihaga rahva vaenlasi, sest et sellised on elamused õpetajal endal ja neid elamusi ta jagab lastega, kisub neid kaasa oma teele.

**§ 6. Varustumine
teadmistega ja hea
ettevalmistus
tööks.**

Hea õpetaja on varustatud suurte teadmistega. Ta töötab kogu aja enda kallal, ta kasvab päevast päeva teadmiste omandamise mõttes. Ta õpib tundma Marxi, Engelsi, Lenini ja Stalini töid, omandab marksistliku-leninliku teooria, uurib kommunistliku partei ajalugu, ta on alati hästi teadlik jooksva poliitika küsimustest. Tema haridus on mitmekülgne. Ta tunneb end kindlalt niihästi vene keele tunnis kui ka matemaatika ja loodusloo tundides. Ta valdab materjali niivõrd, et ta õppetöö lastega on alati sisukas ja huvitav. Seejuures oskab ta ühendada teooriat praktikaga. Tema teadmised pole surnud. Hea, kultuurne õpetaja on alati kaasaegsete sündmustega kursis; ta loeb regulaarselt ajalehti, ta jälgib kõike, mis sünnib tema rajoonis, krais, Nõukogude Liidus ja teistes maades. Ta ühendab meisterlikult õpetuse eluliste ülesanne-

tega. Ta tunneb ka ilukirjandust, jälgib seda, kasutab seda osavalt tundides, elustades õpetust, tehes tunnid emotsionaalseiks. Ta püüab käia teatris, kinos, näitustel. Ta on huvitatud kunstist.

Iseendastki mõistetav on, et hea õpetaja tunneb pedagoogikat — teadust lastekasvatusest, ta tunneb hästi lapsepsühholoogiat, ta valdab üksikuid metoodikaid. Ta jõuab jälgida ka meie uusimat pedagoogilist ja metoodilist kirjandust. Ja kui tal on juba oma rikas ja huvitav pedagoogiline töökogemus, ta peab siiski vajalikuks kogu aja täiendada oma pedagoogilisi ja eriti metoodilisi teadmisi.

Ušinski kriipsutas alla, et üheks tähtsamaks kõrbeliseks rahvakooliõpetaja omaduseks on ta võime alatiseks täieneamiseks, alatiseks oma teadmiste tõstmiseks ja oma praktilise kogemuse parendamiseks.

Hea õpetaja, kui tal ongi suur kogemus, ei looda ainult oma metoodilisele meisterlikkusele, mida ta valdab täiuslikult, ta valmistub alati hoolikalt tundidele, läbi mõeldes kõik üksikasjad. Ta püüab iga tunni üles ehitada niiviisi, et välja kutsuda lastes teadushimu, tõsta neis huvi, haarata neid teadusejanuga, viia praktiliste oskuste ja harjumuste omandamisele.

Õpetaja otsene mõju lastesse teostub kõigepealt ja kõige rohkem tundides. Õpetaja peamine kohustus on kasvatada lapsi igapäevases töös nendega, klassis, tundides, lastele teadmisi edasi andes, neid õpetades. Ja seda kohustust täidavad mitmesugused õpetajad mitte ühesuguse edukusega, mitte ainult sellepärast, et ühel õpetajal on suurem haridus ja teisel väiksem, vaid sellepärast, et üks täidab oma kohustust formaalselt, aga teine annab lastele teadmisi edasi nii, et lastes lööb lõkkele soov töötada, teada saada veel rohkem, teha veel paremini. Üks annab teadmisi nii edasi, nagu oleksid need talle kustki väljastpoolt tulnud, ta suhtub neisse kiretult, ükskõikselt, teine aga annab edasi samu teadmisi sellise siirusega, niisuguse oma veendumuse väljendusega nende teadmiste tões, et see veendumus kandub edasi ka õpilastele, ja kui keegi katsub võtta kahtluse alla omandatud reegli või seaduse tõelisuse, nad ei kaota pead, vaid hakkavad kaitsma ja tõestama oma õigust. Nende teadmised muutuavad nende veendumusteks.

§ 7. Loomingulise aktiivsuse avaldus töös. Õpetaja töö, mida teostatakse sellise siiruse ja veendumusega, sellise hõõguva südamega, on loov töö. Loovalt töötav õpetaja, valmistudes tundideks,

mõtleb näiteks sellele, kuidas lapsi sügavamini huvitada matemaatilisest ülesandest, kuidas teha neile sisult lähedaseks, materjali abil mõistetavaks matemaatilised vormelid, ja ise koostab huvitavaid, lapsi erutavaid ülesandeid.

Kui plaani järgi tuleb pildivestlus õpilastega, siis valmistab õpetaja aegsasti vastava jutustuse. Juba mitmendat korda vaadates tuttavat maastikku, kujutleb ta endale eredalt ja elavalt kaamelite karavani, kes kannab läbi kuuma kõrveliiiva väärtuslikke koormaid kaugeisse küladesse. Valmistudes maateaduse tundideks, matkab ta mõttes huvitavate, kaasakiskuvate marsruutide järgi mööda meie maa tähtsamaid magistraale, ja juba elab läbi seda naudingut, mis sunnib lapsi eriti tähelepanelikult kuulama tema jutustust.

Selline loovettevalmistus teeb loovaks ka tunnid ise. Ja siis kisub õpetaja lapsi kaasa oma jutustusega. Muidugi ei pea looming minema prožekteerimise teed, õpetuse ja kasvatus-töö igasuguste läbimõtlemata, põhjendamata ja kontrollimata tööviiside rakendamisega.

Õpetaja isiklikku initsiatiivi tuleb ergutada, kuid see nõuab õiget suunda, selle eest peab hoolitsema kõigepealt õpetaja ise.

§ 8. Suur armastus laste vastu, hoolitsus iga oma õpilase eest. Eriti tugevat mõju avaldab lastesse see pedagoog, kes oskab neile läheneda, kelles nad tunnevad olevat armastust ja austust enda vastu, kelle poole nad tungivad kogu oma lahtise lapsehingega, kes pole täis elu mitte ainult tunnis, vaid ka laste mängudes ja ühistel jalutuskäikudel lastega.

Ereda näite sügavast armastusest laste vastu, erakordsest andumusest nende kasvatusesele annab meile Šveitsi pedagoogi-demokraadi Heinrich Pestalozzi kogu elu.

Väga hästi iseloomustas suhteid õpetaja ja laste vahel Ušinski sõnadega, et õpetaja töös „peab valitsema tõsidus, mis lubab ka nalja, kuid ei luba muuta kogu asja naljaks, lahkus ilma magususega, õiglus ilma väikluseta, headus ilma

nõrkuseta, kord ilma pedantsuseta ja, peaasi, alatine mõistlik tegevus.“⁴⁷⁾

M. Gorki nimetas tõeliseks kasvatajaks „neid täiskasvanuid“, kes on valmis tegelema lastega vabadel tundidel, armastavad ja oskavad jutustada neile jutte ja naljakaid lugusid, meisterdada neile nukuteatrit ja lennukeid, näidata neile vigureid, korjata ühes nendega herbaariume ja kollektsioone kividest, seletada tähistaevast, õpetada neid laskma püssist ja ujuma... „M. Gorki arvates peavad lapsi kasvatama inimesed, kes oma loomu poolest kalduvad selle tegevuse poole, mis nõuab suurt armastust laste vastu, suurt kannatust ja erksat ettevaatust suhtlemises uue maailma tulevaste ehitajatega.“

Ja Gorki ise armastas lapsi õrna armastusega. Ta tundis suurt rõõmu suhtlemisest lastega, ise armastas mängida ja naljatada nendega, sõbrustada nendega, kohtuda nendega, pidada nendega kirjavahetust ja palju nende heaks töötada.

Teine pedagoog on oma kasvandikkude isa ja sõber. Selline oli näiteks tähtis nõukogude pedagoog ja kirjanik Anton Semjonovitš Makarenko. Ta ühendas endas isiklikku nõudlikkust ja isegi karmust oma kasvandikkude suhtes ja suurt usaldust igäihe positiivsete omaduste vastu ja erakordset hoolitsust nende vastu. Kui A. S. Makarenko suri, siis leidis see surm kohe vastukaja kõigis ta kasvandikes. Väga paljud neist sõitsid Nõukogude Liidu mitmesugustest osadest tema matusele. Semjon Kalabalin, üks Makarenko armsamaist õpilastest, „Pedagoogilise poemi“ populaarseim kangelane, ütles, väljendades kõikide „kolonistide“ elamusi: „Kaotus on unustamatu, kaotus on traagiline, sõnadega ei saa seda väljendada, mida on vaja ütelda, mulle ja tuhandeile teistele minu seltsimeestele ta andis teejuhise ellu, ja millisesse ellu! Liig raske on kõnelda. Me vastame teoga, kui ei jätku sõnu. Hüvasti, isa!“

A. S. Makarenko ise märkas õieti, millised omadused loovad õpetaja autoriteedi laste seas. „Ma juba teadsin,“ ütles ta „Pedagoogilises poemis“, „et lapsed ei õigusta arvamust, nagu võiksid lapsed armastada ja hinnata ainult sellist ini-

⁴⁷⁾ K. D. Ušinski. Õpetajate seminari projekt. Kogutud pedagoogilised teosed, k. II, 1909. a., lk. 285.

mest, kes suhtub neisse armastavalt, kes neid hellitab. Ma veendusin ammu, et kõige suuremat austust ja kõige suuremat armastust laste poolt, vähemalt selliste laste poolt, kes olid koloonias, avaldatakse teist tüüpi inimestele. Seda, mida me nimetame kõrgeks kvalifikatsiooniks: kindel ja täpne teadmine, oskus, kunst, kuldsed käed, lühisõnalisus ja täielik fraasi puudumine, alatine valmisolek tööks — see kisub kaasa lapsi kõige suuremal määral.“

Osata olla lastele lähedane on pedagoogi hädatarvilik omadus. Pedagoog, kes oskab siiralt mängida lastega, jutelda nendega nende laste toinguist, nagu huvitaksid need teda samuti nagu lapsi, oskab kaasakiskuvalt jutustada lastele, lõbutseda ühes nendega, sel on suurem mõju lastesse kui kuival, lastega mitteseltsival pedagoogil.

Elurõõmus, tähelepanelik ja ergas lastesse suhtumine ja oskus läheneda lastele on pedagoogi kõige tarvilikumad omadused.

Tõeline pedagoog armastab sügavalt lapsi, ja mitte lihtsalt ei armasta, vaid tunneb rahunust iga lapse saatuse pärast, hoolitseb ta tervise eest, ta edukuse ja arengu eest, rõõmutseb tema rõõmude puhul, lohutab teda lapselikus mures, kui selline juhtub.

§ 9. Oskus tasakaalukalt, kuid otsustavalt ja kindlalt lastega käituda.

Lastega käitumises peab õpetajal olema tasakaalukas, rahulik toon, kuid see ei tähenda, et õpetaja toon peab olema külm. On täiesti lubamatu õpetajale ärritatud, vihane toon. Sellise õpetaja juures on lapsed hirmul, neis areneb rõhutusetunne ja närvilikkus. Nõukogude kooli õpetajale on iseloomustav säärane toon lastega suhtlemises, milles on tunda austust lapse vastu, armastust tema vastu, südamlikkust soojust.

Karmil pedagoogil ei teki tõelist kontakti lastega. Lastest eemalehoidumine teeb pedagoogi neile võõraks ja siis pole suhted nende ja pedagoogi vahel tarviliselt siirad.

Muidugi pole lubatav lastega mesimagus susutamine, nendele meeldida püüdmise, „lahkus“, mis viib selleni, et lapsed kas „istuvad turjale“ või lihtsalt ei arvesta pedagoogi. See viib distsipliini ja töö laostumisele.

Õpetaja lähedus lastele ei tohi viia familiaarsusteni õpetaja ja laste vahel. Ühesuguse ja rahuliku tooniga peab õpetaja ühendama kindluse, püsivuse ja visaduse oma nõuetes laste vastu. See aitab kaasa paremate tulemuste saavutamiseks töös. Lapsed on usalduslikud ja hoolsad oma töös.

§ 10. Õpetaja nõudlikkus iseenda vastu.

On teada, et lapsed väga kalduvad järele aimama neid inimesi, kellega nad alati suhtlevad, eriti neid, kes neile on autoriteediks. Ja õpetaja isiklikul eeskujul on nende harjumuste kujunemisel suur tähtsus.

Sellepärast on õpetajale tähtis, et ta oleks korralik, et ta riided oleksid alati puhtad ja ta käekiri oleks õige ja ilus, õpilased aimavad järele oma õpetajat kõiges ja õpetajad ei pea andma põhjust lohakuseks. Iseenda vastu nõudlik õpetaja ei lähe iialgi õpilaste ette lohakalt rõivastatuna. Õpilaste vihikuis teeb ta oma märkused ja hindenumbrid selge, kalligraafiliselt õige käekirjaga. On küllaltki teada, kuidas õpetaja kõne iseärasused kanduvad edasi lastele. Õpetaja peab piinlikult jälgima oma kõne õigsust ja ilmekust.

Oma õpetaja häid omadusi hindavad lapsed väga kõrgelt ja kalduvad neid häid omadusi temalt vastu võtma. Lapsed tahavad kõige rohkem, et õpetaja hästi õpetaks. Neile meeldib õpetaja, kes tunneb ja armastab oma õppeainet, kes hästi arusaadavalt seletab. Lapsed hindavad seda õpetajat, kes oskab luua distsipliini. Lapsed annavad suure tähtsuse sellele, kas õpetaja õieti hindab õpilaste teadmisi. Nad panevad tähele ka õpetaja välimust. Lohakus õpetaja rõivastuses ja soengus torkab neile silma. Lapsed ei armasta õppida selle õpetaja juures, kes ei tunne oma ainet, halvasti õpetab, aga ka selle juures, kes on ärritatud, toores, väiklane, karjub, koputab. Ei meeldi neile ka selline õpetaja, kes magama uinutab. Tšukovski jutus „Päikseline“ lausub õpetaja Ljudmila Ivanovna isegi sõnad „vaimustus“ ja „rännak“ haigutades.

§ 11. Oskus lapsi hästi tööle organiseerida.

Hea õpetaja oskab lapsi organiseerida õppe- ja ühiskondlikule tööle. Klassis on tal alati kord kindlustatud, korrapidajad suhtuvad oma kohuse-

täitmisel samuti heatahtlikult ja vastutustundega nagu õpetaja oma kohusetäitmisel. Kindel kord klassis ja koolis muutub sellisel õpetajal traditsiooniks. Selle pidamiseks kasvab kõigil harjumus. Ja korra, distsipliini traditsioonid säilitatakse õpetaja ja õpilaste poolt kogu teadlikkusega.

§ 12. Tihedaim ühendus nõukogude ühiskondlike organisatsioonidega. Suur aktiivsus ühiskondlikus töös.

Nõukogude õpetaja andub tuliselt, elavalt koolitööle, laste õpetamisele ja kasvatamisele. Kuid ta peab endale kohustuslikuks ka osavõttu ühiskondlikust tööst. Me juba kõnelesime, et nõukogude õpetajaskond teesab ühiskondlikus töös väga eesrindlikult. Nõukogude võimu organite saadikute

valimiskampaania läbiviimise kogemus näitas õpetajaskonna poliitilise aktiivsuse kasvu; see näitas, et meie õpetajaskond moodustab endast võimsa agitatsioonilis-propagandistliku jõu, mida võivad kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus arvestada kui truud aitajat võitluses kommunismi lõpliku võidu eest.

Suure Isamaasõja aastail tegi nõukogude õpetajaskond ära suure ühiskondliku töö frondi abistamisel, eriti oma osavõttu ressursside kogumisest isamaa kaitseks, hoolitsusest rindemeeste perekondade eest, põllutööst.

Paljud maaõpetajad oma nõuannetega, näpunäidetega, mitmesuguste korraldavate määruste väljatöötamisega, isikliku osavõttuga mitmesugustest töödast aitavad meie kolhoose. Need õpetajad on tihedaimalt seotud külanõukoguga ja partei-organisatsiooniga. Ühiskondlikud organisatsioonid, hinnates oma õpetajat, pidades kalliks ta aega, ei koorma teda pisitehnilise tööga ja kasutavad teda kvalifitseeritud abistajana. Õpetaja ühiskondlik töö pole mingi lisakaal ta pedagoogilisele tööle. See on seotud tema pedagoogilise tööga. Õpetaja, kes ise ei võta osa nõukogulikust ülesehitusest, ei jõua lastest kasvatada ühiskondlikke, algatuslikke osavõtjaid sotsialistlikust ülesehitustööst.

Eesrindlike õpetajate eduka töö üheks tingimuseks on tähelepanelik suhtumine õpilaste perekondadesse, tiheda kontakti loomine lastevanematega lastekasvatuse alal, kusjuures õpetaja on neis küsimustes otsustavaks autoriteetseks

isikuks; ta on pedagoogiliseks nõuandjaks lastevanemaile, teeb propagandat elanikkonna keskel pedagoogiliste teadmiste levitamiseks.

§ 13. Oskus sõbralikult töötada ja elada pedagoogilises kollektiivis.

Nende omaduste hulgas, mis õpetajal peavad olema, on eriti tähtis selline omadus, nagu seda on oskus olla heaks pedagoogilise kollektiivi liikmeks. Kokkukuuluvus ühises elus ja töös, seltsimehelikkuse tunde väljendus selle sõna kõige paremas mõttes, oskus üksteist aidata, maksimaalselt näidates bolševistlikku valvsust — kõigel sellel on väga oluline tähendus niihästi kooli huvide seisukohalt kui ka isiklikult igale üksikule õpetajale. Sõbralikult töötav, ühteliidetud kollektiiv teeb harilikult kõrge kvaliteediga tööd. Seal aga, kus kollektiivis valitsevad tülid ja lahkkelid, ei suju töö, asi laguneb. Kõik see mõjub lõppude lõpuks äärmiselt negatiivselt lastekasvatusse. Seltsimehelikkus ei tohi aga muudata familiaarsuseks, see peab ühendatud olema vastastikuse kriitikaga ja enesekriitikaga, mida peab teostama kooli õppe- ja kasvatustöö parendamise üldistes huvides.

Niisiis peavad nõukogude õpetaja isikut iseloomustama järgmised omadused:

a) Ustavus tööliklassi ja kommunistliku partei asjale. Arusaamine seosest, mis ühendab tema pedagoogilist tööd võitlusega, mida peab bolševikkude partei, samuti tema töö seosest sotsialistliku üleschitusega.

b) Kommunistliku partei ajaloo tundmine; relvastumine marksistlik-leninliku teooriaga ja oskus rakendada seda teooriat praktikas.

c) Nende distsipliinide süvendatud tundmine, mida õpetaja peab õpetama, ühenduses mitmekülgse laia haridusega ja üldkultuuriga.

d) Pedagoogika ja üksikute metoodikate põhjalik tundmine.

e) Metoodilise meisterlikkuse valdamine, ühendatud harjumusega hoolikalt valmistuda ette igale tegevusele ja oskusega äratada lastes huvi teadmistest, haarata neid kaasa oma tööga; loomingulise aktiivsuse avaldamine töös.

f) Võime ja harjumus alati ja püsivalt töötada enda kal-

lal, täiendada ja laiendada oma teadmisi, aga ka praktilisi oskusi.

g) Suur armastus laste vastu, oskus näidata hoolt iga lapse vastu, lastelähedus, nende usaldamine ja austamine, oskus taktiliselt ja erksalt neid kohelda, samal ajal silmas pidades vajalikku kindlust, otsustavust ja järjekindlust nõudmistes. Oskus anda jaatavat isiklikku eeskujut lastele.

h) Oskus organiseerida õpilasi õppe- ja ühiskondlikuks tööks. Enda oskus ja valmisolek teha ühiskondlikku tööd.

i) Tihedaim seos partei ja nõukogude avalikkusega, oskus võita oma tööga autoriteeti ja austust endale ja koolile ühiskonna ja kogu elanikkonna poolt.

j) Oskus sõbralikult töötada ja elada pedagoogilises kollektiivis.

Õpetaja autoriteet kasvab kõigi tema jaatavate omaduste põhjal, mis loovad kõrge moraalse taseme kogu tema isiksusele.

Kõik need omadused on kehastatud meie paremais õpetajais. Lugege õpetajate elulugusid, kes on nõukogude elanike poolt valitud riigivõimu kõrgemaisse organeisse. Lugege kirjutusi õpetajaist, keda on autasustatud ordenitega nende väga hea pedagoogilise töö eest, õpetajaist-osavõtjaist Suurest Isamaasõjast. Selliste tähelepanuväärsete kasvatajate ja ühiskondlike tööliste arv, kes sügavalt on andunud kommunismi ideele, suureneb iga päevaga.

Õpetajate keskel, kes on saavutanud pedagoogilise töö kõrge meisterlikkuse ja näidanud suurt poliitilist aktiivsust ühiskondlikus töös, pole mitte vähe veel täiesti noori töötajaid, kes alles hiljuti lahkusid koolipingilt.

Iga töötaja, kes esmakordselt on asunud õpetaja-ametisse, leiab alati enda ümber seltsimehi, kelle juures ta võib õppida elama ja töötama, kelle käest ta võib saada abi nii nõuga kui elava eeskujuga.

Iga õpetaja, kes siiralt püüab töötada ausalt ja hästi, kasutab alati kiirelt, sügavalt ja heameelega teiste õpetajate positiivseid kogemusi ja teiselt poolt tutvustab oma kogemustega seltsimehi pedagoogilistel nõupidamistel, meetoodiliste ühingu koosolekudel, lihtsais seltsimehelikes vestlustes ja ajakirjanduses. Hea õpetaja kogub harilikult oma kogemuse materjali, säilitab oma plaanid, päevikud, päevaraamatud,

laste tööd, analüüsib iseenda kogemusi, peab nõu teistega ja väsimatult hoolitseb oma töö kvaliteedi edaspidise parandamise eest.

Õpetaja, kes uurib oma kogemusi, kes jagab neid teistega, aitab ühes sellega kaasa ka pedagoogilise teaduse arengule.

§ 14. Õpetaja õiguslik seisund Nõukogude Liidus.

Nõukogude Liidu paljumiljoniline armee, õpetajate armee, mis on kasvanud võimsaks kultuurseks jõuks, on ümbritsetud erakordselt tähelepaneliku ja hoolitseva suhtumisega Kommunistliku Partei Keskkomitee, Nõukogude valitsuse ja isiklikult seltsimees Stalini poolt.

Tuhanded eesrindlikud õpetajad on autasustatud Nõukogude Liidu kõrgete ordenite ja medalitega.

Kesk-täitevkomitee ja NSV Liidu RKN määrusega 10. apr. 1936. a. on maksma pandud personaalsed kutsed õpetajaile, ja RKN ja ÜK(b)P KK määrusega samast 10. aprillist on kindlaks määratud selline õpetajate ametisse määramise, üleviimise ja ametist vabastamise kord, mille juures maksimaalselt arvestatakse niihästi koolitöö huvisid kui ka kaitstakse õpetaja õigusi.

Mainitud seadustes määratakse täpselt, kellele missugused kutsed antakse:

a) Algkooli-õpetaja kutse keskpedagoogilise õppeasutise lõpetajaile (või neile võrdsetele), kes on tunnustatud kohaseks pedagoogilisele tööle;

b) keskkooli-õpetaja kutse pedagoogiliste instituutide või ülikoolide lõpetajaile, kes on tunnustatud kohaseks pedagoogilisele tööle.

Neid kutseid ei anta varem kui pärast üheaastast pedagoogilise töö staaži koolides.

„Teenelise õpetaja kutse antakse erilise määruse põhjal liiduvabariikide Rahvakomissaride Nõukogude poolt, hariduse rahvakomissaride ettepanekul, alg- ja keskkoolide õpetajaile, kes on eriti välja paistnud oma kasvatuslik-pedagoogilise tegevusega.“

Õpetajate personaalsed kutsed on eluaegsed. Nende kutsete äravõtmine võib sündida ainult kohtu otsusel.

Nõukogude pedagoogile antakse laialdasemad võimalused tõsta oma üldhariduslikku, ühiskondlik-poliitilist ja spetsiaalselt pedagoogilist kvalifikatsiooni. Selleks on olemas mitmesugused ringid, seminarid, õhtused pedagoogilised kursused ja instituudid, kus õpetaja võib täiendada oma haridust tööst vabadel tundidel. Alates 1938./39. õppeaastast on asutatud oblastites õpetajate täiendus-instituudid. Õpetajad, kes töötavad kaugel punktides, kus on õhtused kursused ja instituudid, võivad saada haridust kaugõpetuse teel. Kaugõpetuse teel õppivaile üliõpilastele saadavad instituudid ja pedagoogilised koolid, kus töötavad kaugõpetuse sektorid, ülesandeid ja juhiseid, õpikuid, kirjandust, mitmesugust õppematerjali, kohtadel organiseeritakse kaugõppijaile konsultatsioonipunktid, kus nad võivad saada nõu, instruksioone, juhatus selle või teise õppeaine õppimiseks. Korda kaks-kolm aastas kutsutakse kokku kaugõppijaile instituutide ja pedagoogiliste koolide juures erilised sessioonid, mille jooksul neile peavad loenguid kvalifitseeritud õppejõud, organiseeritakse töid laboratooriumides, korraldatakse ekskursionsioone, võetakse vastu tentaamenid (eeleksamid).

Süsteemaatilise, kindla, püsiva töö vajalikkust õpetaja vaimse taseme tõstmiseks, igakülgeks ettevalmistuseks tema tõeliselt kõrgele kutsele rõhutas püsivalt Vladimir Iljitš Lenin oma töös „Leheküljed päevikust“.⁴⁸⁾

Iga algkooli-õpetaja, kes pole saanud lõplikku keskpedagoogilist haridust, võib seda omandada ja peab omandama kindlaksmääratud tähtajal. Keskkooli-õpetaja, kes pole saanud kõrgemat pedagoogilist haridust, peab seda omandama ka kindlaksmääratud tähtaja jooksul. Järgnevail aastail me saavutame selle, et kõik meie õpetajad, kes töötavad algkoolides, saavad kõrgema hariduse.

Nõukogude valitsus, Kommunistlik Partei ja kogu nõukogude rahvas avaldavad sügavat usaldust õpetajaskonnale. Töötajate laialdased massid saatsid saadikutena NSV Liidu Ülemnõukogusse ja liidu- ning autonoomsete vabariikide ülemnõukogudesse paremaid rahvakooliõpetajaid. Nõukogude õpetajaskond on kokku liitunud rahvamassidega. Paljud ja paljud õpetajad on saanud kuulsaks kui ennastohver-

⁴⁸⁾ L e n i n, Teosed, XXVII k., lk. 389.

davad patrioodid — aktiivsed osavõtjad raskest ja mehisest võitlusest saksa fašistlike anastajate vastu. On iseloomulik, et partisanirühmade komandöride ja võitlejate hulgas oli palju õpetajaid. Palju kuulsaid lehekülgi kirjutasid õpetajad Sevastopoli, Leningradi ja teiste sangarlinnade kaitsesse. Juhitud Lenini-Stalini suurest parteist, võtab meie õpetajakond osa suurest ülesehitavast tööst. Ja seepärast ütleb ta oma paremate esindajate suu läbi: „Milline õnn tunda, et sa oled nõukogude õpetaja ja et sulle on lahti laiad võimalused tasuda selle suure hoole eest oma tööga. Kui rõõmus on meie töö, nõukogude õpetaja töö, kellele rahvas on usaldanud kõige kallima, kõige kaunima oma kodumaa varanduse — Stalini ajajärgu õnnelikud lapsed.“

XIX PEATÜKK.

KOOLI KORRASTUS JA SISUSTUS.

1. Koolihoone ja koolikrunt.

Üheks kõige tähtsamaks eduka õppe-kasvatustöö tingimuseks koolis on hea väline olukord, küllaldane ja mugav sisustus.

Iga pedagoog ja kõik õpilased peavad hoolitsema oma kooli korrastuse eest ja hoidma kõik kooli varandust.

Pedagoog peab teadma koolimaja ja kogu kooli varustuse pedagoogilisi ja hügieenilisi nõudeid.

§ 1. Ruumid koolimajas.

Tähtsaimad ruumid koolihoones on klassiruumid. Klassiruum on määratud 40—43 õpilasele. Suurema õpilaste arvuga õpetajal on klassis raske tööd juhtida nii, et haarata küllalt tähelepaneliku juhatusega iga õpilast, liiga suures klassis oleks osa õpilasi ülemäära kaugel klassitahvlist ja õpetaja lauast, mis raskendab õppeaine vastuvõtmist.

Klassis peab olema küllaltki ruumi, et iga õpilane võiks takistamatult töötada, et tal oleks küllalt õhku ja valgust.

Koolitervishoius on maksma pandud järgmised normid, mis määravad kindlaks klassiruumi suuruse ja selle valgustuse tingimused.

Põrandapind ühele õpilasele peab olema mitte vähem kui 1,25—1,5 m². Vähema põrandapinna puhul ei saa küllalt mugavalt paigutada klassi mööblit. Peale selle on klassiruumi põrandapinna suurus ühenduses selle kubatuuriga. Aga õhukubatuur ühele õpilasele peab olema 5 m³. Klassiruumi akende pindala peab moodustama $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{6}$ selle põrandapinnast. Selline valguspind väsitab kõige vähem

õpilaste nägemist. Akende ülemine äär peab olema küllalt kõrgel, et pinkide rida, mis asetseb klassi sisemise seina ääres, saaks hea valgustuse (õpilased, kes istuvad siin, peavad nägema aknast taevast). Pingid paigutatakse klassis kolme ritta. Pingiridade vahel on vahekaugud 70 cm, tagumise seina ja viimaste pinkide vahel 50 cm. Klassiruumi normaalsed mõõted on: laius 6,3—6,5 m, pikkus 8,45 m (maksimaalne 10 m), kõrgus 3,5 m. Valgus langeb pinkidele vasakult poolt. Sel tingimusel õpilaste vihikuid ei varja nende parema käe vari.

Peale klassiruumide on algkoolis vajalikud veel järgmised ruumid:

Saal või avarad koridorid, milles õpilased võivad veeta vahetunde. Seda ruumi võib kasutada ka keha-kultuurilise tegevuse jaoks. Norm, mis on vastu võetud vahetundide veetmise ruumidele, on 0,75 m² igale õpilasele. Koridorid peavad olema hästi valgustatud, nende laius ei tohi olla vähem kui kolm meetrit.

Juhataja korter. Koolimajas nelja klassiruumiga 160 õpilase jaoks antakse juhataja korterile 52,8 m².

Õpetajate tuba (160 õpilase puhul 13,5 m²).

Kööök ühes ruumiga majahoidjale, siin ka veepaagiruum.

Käimlad, mis peavad olema klassidest kaugemal. Käimlate kõrval peab olema pesemisruum.

Riidehoid küllaldase arvu varnadega.

Ruumide hulk koolimajas sõltub hoone tüübist. Käesoleval ajal on meil kehtivad järgmised koolitüübid:

Linnakoolid:

1. 280 õpilase jaoks seitsme-aastane (klassid I kuni VII).

2. 400 õpilase jaoks keskkool (I—X kl.).

3. 880 õpilase jaoks keskkool, millel on kõrvalklasside komplekt.

Maakoolid:

1. 40 õpilase jaoks — üks klassiruum kolmele või neljale töötavale klassile (ühe õpetajaga).

2. 80 õpilase jaoks — kaks klassiruumi neljale töötavale klassile (ühe õpetajaga kahe klassi kohta).

3. 160 õpilase jaoks — nelja-aastane kool, millel on klassid I—IV.

4. 280 õpilase jaoks — seitsme-aastane kool.

5. 400 õpilase jaoks — keskkool.

Ülalpool me nimetasime ruumid, arvestades maja nelja-aastasele koolile 160 õpilasega.

Oleks võinud muidugi suurendada nõudmisi koolimajale ja märkida veel rida ruume, kuid nõuete piiramist nõuab elu ise. Tsaarivalitsus jättis meile mitteküllaldase arvu spetsiaalselt ehitatud koolimaju. Pärast revolutsiooni õpilaste kontingendi väga kiire kasvu tagajärjel oli vaja erakordselt tugevat koolide arvu suurendamist. Kooli ülesehituse määratu suure tõusu tõttu tuli teostada kokkuvõtte iga koolimaja juures. Valitsus pani maksma nõuded, et klasside alla tuleb määrata koolimaja ehitamisel mitte vähem kui 65% kogu hoone pinnast. Kuid koolimajad projekteeritakse nii, et pärastpoole oleks neid võimalik laiendada, tehes juurdeehitisi, ilma et selle all kannataks hoone arhitektuuriline terviklus.

Seitsme-aastases koolis (280 õpilasega) tüüppoone ehitamisel lisanduvad ruumidele, mis loetletud ülal, raamatukogu, laboratooriumi ja einelaua ruumid.

Kümne-aastases koolis lisanduvad sellele veel teine laboratooriumi (kabineti) ruum ja arstikabinet.

Mõnedes seitsme-aastastes ja kümne-aastastes koolides ehitatakse veel erilised ruumid pioneeridele, saal kehakultuuri jaoks, ruum elavnurgale jt.

§ 2. Hoolitsus koolimaja eest.

Koolijuhataja peab suurt tähelepanu pöörama koolimaja eest hoolitsemisele. Alatine puhtuse hoidmine ruumides, igasuguse tolmu kõrvaldamine jne. on nii kasvatusliku kui ka hügieenilise tähtsusega. Õpilasi tuleb harjutada pidama puhtust — jalad puhtaks teha majja astumisel, mitte loopida prügi põrandale jne.

Trepi ette tuleb kinnitada jalarauad jalgade puhastamiseks porist, uste juurde — puust restid. Riidehoiuruumi on soovitatav panna õlgmatid, ja koridori sissekäigul — põrandariided jalgade korralikuks puhastamiseks.

Paberitükkide jaoks peavad olema prügikastid klassides ja koridorides ja neid peab iga päev puhastama.

Koridoridesse tuleb panna ka süljekausid; sobivad on süljekausid alustel, sissekäiva koonusetaolise kaanega, mida võib ära võtta nõu pesemisel.

Äärmiselt tähtis on korraldada koolis kogu maja regulaarset puhastamist. Iga päev tuleb seda piinliku hoolega koristada pärast koolitöö lõppu. Pärast laste lahkumist kooliruumidest avatakse kõik õhuaknad ja õhupuhastajad. On hea seejuures teha tuuletõmbust, sest see aitab kaasa tolmuosakeste eemaldamisele.

Klassist ja teistest ruumidest viiakse prügi välja, prügikastid ja süljekausid puhastatakse, põrandariided ja restid puhastatakse tolmust ja porist õues, selleks määratud kohal. Siis pühitakse põrandad. Pühkimine ei tohi tõsta tolmu.

Klassitahvlite juures pühkimise eel tõmmatakse põrand üle niiske lapiga, et kõrvaldada kriiditolmu jäljed. Samuti pühitakse niiske lapiga kriit klassitahvlilt, raami alumiselt äärelt ja aluselt.

Et ruumi koristamisel (aga ka laste liikumisel) ei tõuseks tolmu, tuleb kord kuus või poolteise kuu jooksul õlitada põrandad koolis tolmusiduvate segudega, näit. solaar- või masinaõliga, segades üks osa tärpentiini 20 osa õliga.

Igapäevane tolmu eemaldamine pinkidelt ja muult mööblilt toimub kergelt niiske lapiga 1—1½ tundi pärast põrandapühkimist (kui tolmu kõigile ettevaatusabinõudele vaatamata tõuseb pühkimisel ja laskub mööblile).

Tindiplekid mööblilt pestakse koristamise ajal soodaga või denatureeritud piiritusega kareda harja abil.

Ruume tuulutatakse pärast koristamist mitte vähem kui 30—60 minutit.

Käimla, riietusruum ja trepid pestakse igapäevasel koristamisel sooja veega. Aukude istelauad tõmmatakse üle lapiga, mis on immutatud üheprotsendilise kloorlubja lahusega.

Hommikul, enne töö algust pühitakse klassi mööblilt veel kord tolmu niisutatud lapiga. Ruumid tuulutatakse.

Enne õpilaste tulekut kõik hiilgab puhtusest ja korrast. Õhk on ruumides värske.

Mitte harvem kui kord nädalas tehakse hoolikat põrandate pesemist (või parkettpõranda läbihõõrumist), tolmutõmmimist kappidelt, ustelt, aknaraamidelt, liistudelt seintel, piltidelt, lühtritelt jne.

Iga kuu pestakse pinke sooja veega. Istmekastid käimlates loputatakse üle leelisega.

Erilist koristust tehakse sügisel ruumi talveseisukorda seadmisel, akende ja uste ettevalmistusel talveks (raamide ja ruutude kittimine, uste polsterdamine jm.).

Kevadel tehakse eriline koristus talveakende äravõtmisel, akende avamisel.

Kõigi ruumide ja kogu sisustuse suurpuhastus tehakse ühenduses remondiga uuele õppeaastale valmistudes.

§ 3. Koolimaja ventilatsioon.

Õhku hoones tuleb hästi ventileerida tõmbeventilatsiooni kaudu (näiteks ahjude kaudu) ja tuulutamise teel õhuakende ja framuugide kaudu.

Selleks et õhk klassides oleks küllalt värske, tuleb õhuaknad avada tingimata igal vahetunnil. Ja tundide ajal tuleb avada 15—20 minutiks kõik õhupuhastajad koridorides ja teistes koolihoone ruumides.

Suuremas osas maakoolimajades seni me leiame ainult õhuaknaid, aga mitte framuuge. Kuid framuugid on eelistatavamad õhuakendele järgmistel põhjustel:

1) Läbi framuugi läheb värske välisõhk toa ülemisse ossa; ülemises osas on temperatuur kõrgem kui keskmises ja alumises, tähendab sel tingimusel vahe külma välisõhu ja tubase õhu vahel on suurim ja see võimaldab kiiret õhuvahetust.

2) Liikumisel läbi framuugi ei tungi värske ja külma õhu vool nii teravalt klassi õhu keskmiste ja alumiste kihtideni, sellepärast siis, kui väljas pole väga külm, võib töötada klassis ka lahtiste framuugide juures.

Neil päevil, kui väljast tulev õhk ei tõmba klassi temperatuuri alla normi, tuleb töötada lahtiste framuugide või isegi lahtiste akende juures (näiteks sügisel ja kevadel).

Tuleb alati hoonet normaalselt kütta. Õhu temperatuur klassis, mis vastab hügieenilistele nõuetele, ei tohi olla alla 16° ja kõrgemal 20° C.

Ahjukütte puhul köetakse ahjusid enne tundide algust. Siis päeva jooksul ei anna end tunda õhutemperatuuri tõus laste hingamisest ja nende kehade soojusest, sest et samal ajal

jahenevad ahjud ja temperatuur selle tagajärjel hakkab alanema.

Ahjukütmisel on tähtis jälgida seda, et siibreid ei suletaks liiga vara, sest siis võib saada vingumürgituse.

Niiskus pole hoones lubatav, sest see on kahjulik lastele ja koolitöötajatele. Ja peale selle toob niiskus kaasa majaseene tekkimise, mis võib hoone hävitada. Majaseene mõjul hävivad kahjuks paljud maakoolide hooned. On hädavajalik jälgida seda, et kogu aja piinlikult hoolitsetakse hoone eest. Tuleb hoida kuivana põrandaalune, mitte unustada avamast suvel õhuauke, mitte tarvitada remondil kuivanud või nakatatud metsamaterjali. Majaseene ilmumisel tuleb see eemaldada, nakatatud jaod asendada uutega, üle määrada majaseenest puhastatud ja sellele lähedased osad karboliineumiga.

§ 4. Valgustus.

Õpperuumid koolis soovitatakse jaotada nõnda, et nende aknad avaneksid lõuna või kagu poole. Siis on klassides küllalt päikesekiiri ja parem valgustus.

Ka on tähtis, et koolihoone aknaid ei varjaks mingid teised lähedal asuvad ehitised.

Klassiruumi valgustuses on tähtsus ka lae ja seinte värvil. Nende valge värv ja paneelide heledatooniline värvus loob parimad valgustustingimused, sest et suurendab valguse küllust (valguse peegelduse kaudu).

Uksed ja aknalengid ning -raamid peavad olema värvitud valge õlivärviga.

Pingid on soovitav värvida mitte mustaks, vaid sinikas-halliks.

On hädavajalik omistada tarvilikku tähelepanu aknaklaaside puhastusele, sest et räpased klaasid lasevad valgust halvasti läbi. Ja külmunud klaasid neelavad kuni 80% nende läbi minevast valgusejoast.

Elektervalgustuse puhul annavad kõige paremaid tulemusi valgustajad: 1) kokkupandav lütsett, mis koosneb kahest metallrõngaga ühendatud kuplist — alumisest — piimklaasist ja ülemisest — mattklaasist ja 2) kerakujuline. Need ei tekita teravaid varje ja annavad hajuvalgust.

Elektrilampide ülesriputamisel tuleb silmas pidada nõuet, et lambi vahe laest võrduks $\frac{1}{5}$ või $\frac{1}{4}$ vahest lae ja pingi (laua) vahel, sest et sel tingimusel saavutatakse kõigi valgustatavate pinnapunktide ühtlane valgustus.

Elektrilambilt soodsa valguse saamiseks võib kasutada omatehtud seadeldisi, mida on soovitanud S. N. Malov: lambile tehakse juurde valge õlivärviga värvitud lambivari kartongist või rauast ühemeetrilise diameetriga; sellise lambivarju abil saadakse hea peegeldatud valgus, aga üleliigse sära eest hoiab alumine lambivari, mis on köidetud lambi alla; vari tehakse tihedast valgest paberist poolkerana 15—20 sentimeetrilise diameetriga. Seda alumist lambivarju võib vahetada, kui see mustaks läheb.

Petrooleumvalgustuse puhul tuleb kasutada rippuvaid lampe. Et saada ühtlasemat valgustust ja mitte tekitada tööd segavaid varje, tuleb lambid riputada kõrgemale. Sära pehmeduseks võib tarvitada plekist kilbikest, mis kinnitatakse ümber lambipõleti.

Petrooleumilambid nõuavad head hoolitsust. Tuleb õigel ajal valada petrooleumi, puhastada lambid ja klaasid, eemaldada petrooleumi lõhn, hoolikalt lõigata taht ja eemaldada tahi põlenud osa. Vastasel korral annab lamp ainult 30—40% võimalikust valgustugevusest.

Klassiruumi valgustust peetakse küllaldaseks, kui aknast (lambist) kõige kaugemas punktis normaalse nägemisega õpilane võib lugeda raamatut, mis kirjutatud ptiis, asetades selle 50 cm kaugusele silmast.

Koolimajale tuleb anda ilus arhitektuuriline ilme. Koolimaja esikülg on tänava poole; on otstarbekohane püstitada hoone tänavast 15 meetrit eemale, kasutades vabaks jäänud ala kitsaks puude vööndiks, mis on istutatud nii, et nad valgust ei varjaks. Puud kaitsevad kooli tänava tolmu eest. Siin on hea asutada ka lilleaed dekoratiivse eesmärgiga.

§ 5. Kooli krundi asend.

Koolikrundi valitakse selline koht, kus kooliruumidesse pääseb vabalt õhku ja kus ka päikesevalgusele oleks hea juurdepääs. Kooli krundi pinnas peab olema kuiv ja puhas. Ei kõlba ehitada koolimaja ettevõtete lähedusse, mis tekitavad kahjulikke gaase, kivisöetahma jne. Kui seda tingimust

ei saa mingipärast täita, siis koolimaja asetuse määramisel tuleb arvestada tuule suundi ja püüda, et tuuled viiksid kahjulikud eritused koolist eemale.

Suure tänavliiklusega linnades tuleb koolimaja ehitada nii, et lastel kooliteel ei tuleks üle minna suure liiklusega ristteilt.

Väga hea on paigutada koolimaja haljasalade lähedale, siin on õhu koosseis tervisele kõige parem. On tähtis paigutada hoone sel kombel, et poleks tema suunas vee kokkuvoolu, vaid vastupidi, et vesi koolikrundil ei jääks seisma ja sellel ei tekiks muda.

Kooli varustamist veega neis linnades ja asulais, kus pole vesivarustust, võib organiseerida, muretsedes vett jõest, kuid seda ainult sel juhul, kui mitte kaugel koolist on jõejoosul selline koht, kus vesi on puhas (asulast ülalpool, ülalpool neid kohti, kus suubuvad jõkke porised voolud, kus pestakse pesu, ujutatakse hobuseid jne.).

Kui pole võimalik kooli varustada puhta jõeveega, siis tuleb koolist mitte kaugel teha puurkaev või lihtne raketega kaev. Neist kaevudest võib saada puhast vett.

Et hoida vett kaevus reostumise eest, tuleb jälgida seda, et koht ümber kaevu oleks kuiv ja puhas, loomadele siia mingeid jootmiskünasid, mingit jootmiskohta asutada ei tohi. Pealt peab kaev olema kaanega kaetud; kaevu kohale tuleb võimalust mööda ehitada varjend.

§ 6. Koolikrundi plaan.

Vaadeldgem, millistest jagudest peab koosnema nelja-aastase algkooli krunt.

Osa, mis tuleb koolihoone alla, on ligikaudselt 700 m², majanduslik õu — 500 m².

Väljak kehalisteks harjutusteks ja kehakultuurilisteks meelelahutusteks ja mängudeks — 1900 m².

Maa-ala lihtsamate põllutööde jaoks õpilastele seoses loodusloo õpetamisega (keeduviljadele peenrad, lillepeenrad, aparaadid meteoroloogilisteks vaatlusteks, ruumid väikeloomadele) — 860 m². Puuviljaaed — 1000 m².

Seega on kogu krundi suurus umbes 0,5—0,6 ha (mitte arvates siia majanduslikke keeduviljaaedu, mida harivad õpetajad isiklikult eneste jaoks).

Koolikrunt peab olema alati eeskujulikus korras ja puhtu-

ses. Siin peab olema ilus ja mugav. On vaja, et ka kooli ümbrus oleks soodsaks kasvatuslikuks teguriks.

Isamaasõja päevil anti välja „Ajutine määrus alg-, mitte-täieliku keskkooli ja keskkooli koolikrundi kohta“ (kinnitatud Vene NFSV hariduse rahvakomissari poolt 5. dets. 1942. a.).

See määrus lähtub sellest, et koolikrundi organiseerimise eesmärgiks on: a) õpilaste teadmiste kinnitamine, laiendamine ja süvendamine põllumajanduses ja loodusloos ning vastavate praktiliste oskuste omandamine; b) lastele praktiliste tööde korraldamine loodusloo alal ja c) toidubaasi loomine kooli hommikueine korraldamiseks.

Niisugustel tingimustel lubatakse krundi suurus isegi kuni 5—8 ha suurte maakoolide juures.

Algkooli õppe-katselisel maa-alal soovitab määrus pidada keeduvilja, kartuleid, suuri kultuure, marjapõõsaid, aedmaasikaid, dekoratiivseid lill-taimi ja kollektioonilist maa-ala (teraviljad, tehnilised ja ravimtaimed), aga ka kodulinde ja väikesi põllumajanduslikke loomi.

Koolikrundi lõikus jaotatakse ajutise määruse järgi pärast istutamismaterjali eraldamist, mis on hädavajalik maa-ala varustamiseks järgnevat aastaks, järgmiselt: pool lõikust läheb organisatsiooni fondi, mis valmistab õpilastele ja kooli töötajatele sooje eined, 25—30% lõikusest jaotatakse tasuta õpilaste vahel, 15—10% õpetajate ja kooli tehniliste töötajate vahel nende poolt kulutatud töö järgi, arvestades ka töö kvaliteeti, aga 10% antakse koolikrundi juhatajale.

Loomapidamise toodang realiseeritakse samadel alustel. Mitte vähem kui 30% noortest suguloomadest jäetakse antud majapidamisse ja osaliselt müüakse rajooni teistele koolidele neis loomakasvatuse organiseerimiseks (Ajutise määruse 9. p.).

Koolikrundi juhatamine pannakse ühele õpetajale, kes on kõige rohkem ette valmistatud selleks tööks.

2. Kooli sisustamine.

Koolijuhatajal on äärmiselt tähtis teada klassiruumide sisustamise pedagoogilisi ja hügieenilisi nõudeid.

Vaadelgem, milliseid nõudmisi peavad rahuldama klassi sisustamise peamised esemed.

§ 7. Koolipink.

Pingis veedab õpilane peaaegu kogu oma õppeaja. On arusaadav, kui tähtis on ehitada pink nii, et see ei segaks kogu aja kestvat õpilase kasvu, et see ei rõhuks tema hingamisorganeid ja kõhu-koopa elundeid, et see lubaks säilitada õiget kehahoidu, ei kõverdaks seda ja et selle taga oleks mugav töötada. Õpilane istub pingis normaalselt siis, kui ta keha säilitab vertikaalse asendi, kui oma selja ristluu-nimmete koopaga õpilane toetub pingi selja vastu. Õpilase jalad peavad seisma põrandal täie jalatallaga. Pingi kaanelaua ja õpilase rinna vahel peab olema 5—6 sentimeetriline vahemaa (umbes õpilase käe peopesa laiune). Pingi kaanelaud peab olema kallakil. Selle peal on hõlpsam töötada kui horisontaalsel. Vihiku kaugus õpilase silmast on normaalselt 30—35 cm. Kaanelaua kallak on võetud 12—15°. Pink oma mõõdetelt peab vastama õpilaste kasvule. Seda peab kohustuslikult arvestama õpilaste paigutamisel klassis. Vahe kahe õpilase kasvus, kes istuvad ühe ja sama pingi taga, ei tohi ületada 10 cm. Suurema vahe puhul üks õpilastest ei istu temale sobivas pingis. Kuid koolitervishoiu poolt on kindlaks määratud pinkide täpsed mõõted mitmesuguse kasvuga lastele. On näidatud ka pingi osade mõõted. Igas klassis on tarvilikud pingid kahe-kolmeastmeliste mõõdetega. Esitame alused pinkide põhimõõtude arvestamiseks doktor S. N. Malovi andmete järgi:

1) Tooli või pingi istekoha kõrgus põrandalt võrdub sääre ja labajala pikkusega põlveõõnsusest kuni kannani pluss 2—3 cm jalatsi pinsoli ja talla paksuse jaoks.

2) Istekoha sügavus (laius) peab olema mitte rohkem kui $\frac{3}{4}$ reie pikkusest ja mitte vähem kui $\frac{2}{3}$ reie pikkusest.

3) Laua kõrgus tagumiselt, õpilase poole pöördud äärelt võrdub istekoha kõrgusega pluss niinimetatud diferents. Diferents on vahe istekohalt küünarnukini, kui see on litsutud vastu keha täisnurgi painutatud küünarvarrega, pluss 1,5—2 cm. Järelikult, laua kõrgust arvestatakse nii, et küünarnukk oleks laual mitte kaugel kehast.

4) Laua sügavus (laius) ei pea olema väiksem küünarvarre pikkusest pluss vihiku kõrgus.

5) Koha pikkus laual ühele õpilasele peab võrduma küünarvarre kahekordse pikkusega.

6) Pingi pikkus võrdub laua pikkusega või on natuke vähem sellest (10—15 cm).

7) Seljatoe alumise ääre kõrgus peab vastama ristluunimmete koopa kõige kumeramale osale.

8) Raamatusahtli (riiuli) kõrgus põrandalt peab olema niisugune, et põlv võiks vabalt asetuda sahtli alla.

9) Seljatoe distants, s. o. vahe seljatoe kõige kumerama osa ja laua kaane tagumise ääre vahel peab olema negatiivne, s. t. istekoht peab minema laua kaane taha 3—5 cm. Kui õpilane püsti tõuseb, tõstab ta kaane üles.

Kõige rahuldavamaks tehniliste ja pedagoogiliste nõudmiste suhtes on tunnistatud hariduse rahvakomissari poolt natuke muudetud prof. Erismanni kaheistmeline koolipink.

Valides pingid vastavalt õpilaste kasvule, tuleb nad asetada nii, et mõõdult kõige väiksemad pingid seisaksid ees, kõige suuremad taga. Niiviisi kasvult kõige väiksemad lapsed istuvad ees.

Nõrgema kuulmisega lapsed ja lapsed, kel on nägemisdefekt, peavad istuma lähemal õpetaja lauale ja klassitahvlile, sõltumatult nende kasvust. Seejuures tuleb lapsi siiski panna istuma pinkidele vastavalt nende kasvule.

§ 8. Klassitahvel. Linoleumist või puust klassitahvel peab olema sile, mattmusta värvi. Mustal foonil paistab kriidikiri selgesti silma ja tajutakse kergesti õpilaste poolt. Mugavad on klassitahvlid, mis on seina külge kinnitatud. Need ei võta klassis ruumi. Kuid sellise tahvli ebamugavuseks on see, et ei saa ta asendit muuta, kui see vastu helgib. Sellepärast tarvitatakse ka liikuvaid klassitahvleid. Neid võib kanda ühelt kohalt teise, neid võib tarvituse korral panna pinkidele lähemale. Mugav on klassitahvel, mis keerleb vertikaalse telje ümber. Töö ajal võib kergesti kasutada selle mõlemat külge.

I klassi jaoks on tähtis lineeritud tahvel. Jooned on samasugused kui vihikuis (suurendatud umbes kümme korda).

Alla tuleb klassitahvlile teha rennike, et kriiditolm ei langeks põrandale. Tahvli külge või selle kõrvale tuleb kinnitada kastike kriidi jaoks ja lapi või käsna jaoks, millega kriit ära pühitakse. Tahvli värvi peab iga aasta uuendama.

§ 9. Õppevahendite hoidmisest.

Klassikapp õppevahendite ja materjalide hoidmiseks peab olema sellise konstruktsiooniga, et sellesse võiks

mugavasti paigutada niihästi raamatud kui ka vihikud ja antud klassis kõige sagedamini tarvitatavad näitlikud õppevahendid ja laboratooriumi inventar. Klassi seintele ei pea riputama midagi üleaurust. Võivad rippuda ainult hädavajalikud abinõud, 2—3 portreed, 2—3 maali, ilusasti vormitud ja lastele kasutamiseks määratud tunniplaan, korrapidajate nimistu, seinalehe raam, väike arv laste töid.

Nende asjade ülesriputamine on lubatav ainult sel korral, et ei rikutaks seinu. Lastetöid, õppevahendeid ja pilte tuleb vahetada, kui neis enam pole tarvidust, kui on möödunud nende suhtes tähelepanu ja huvi.

Kasulik on klassis eriline seadis piltide ja tabelite demonstreerimiseks. Klassitoa ruumi kokkuhoiu mõttes ja selle ratsionaalse ärakasutamise eesmärgiga võib ehitada seadise tabelite ülesriputamiseks klassitahvli juurde või laealuse varna.

Mitte ainult koolijuhataja või direktor, vaid iga õpetaja peab hoolitsema selle eest, et koolis oleks rikkalik valik õppevahendeid, ilma nende kindla miinimumita ei saa kooli isegi avada. Iga õppeaine metoodika käsiraamatus antakse ülevaade igale klassile hädavajalikest õppevahendeist. Siin aga vaatame lühidalt, kuidas tuleb hoida õppevahendeid ja milline peab olema hoolitsus nende eest.

Kõik riistad, reaktiivid, nõud, kollektsioonid, mulaažid, mudelid peavad hoiul olema kappides, kus neid tuleb nii seada, et oleks hea võtta ja kohale panna.

Kaartide, tabelite ja piltide hoidmiseks tuleb tarvitada selliseid seadiseid, mis lubaksid hoida neid vahendeid vigastamata, korralikult ja hõlpsasti tarvitada.

Selline õppevahendite hoidmine takistab neid riknemast ja ruttu kulumast. Sama eesmärgiga peab kool kohe pärast iga õppevahendi muretsemist või saamist selle nii ümber töötama, et see ei rebeneks, ei muljuks ega määrduks. Tabelid, pildid ja kaardid tuleb ääristada, liimida kartongile või riidele, kinnitada hoidjate külge. Vigastatud kohad tuleb kohe parandada, plekid välja puhastada.

§ 10. Nõuded kooli kirjutustarvete suhtes. Kuivõrd suurt tähtsust antakse kooli kirjutustarvete kvaliteedile, võib otsustada selle järgi, et ses küsimuses on antud eriline ÜK(b)P KK ja NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu määrus 14. sept. 1935. a. Põhinõuded kooli kirjutustarvete suhtes on selle määruusega fikseeritud.

Vihikud peab tegema kõrgekvaliteedilisest paberist nr. 1, s. o. tihedast, mitteläbipaistvast, liimiga läbiimmutatud paberist, millel tint ei valgu laiale ega imbu vastasküljele. Vihikute suurus on määratud 170×210 mm. Joonestik on normeeritud vastavalt laste õpetamisele, ülesandeile kalligraafilise kirja harjutamisel, et kindlustada laste poolt õigete tähtede kirjutamist ja õiget rea suunamist. Aegamööda peavad lapsed õppima kirjutama õiget rida, selgesti, loetavalt, õieti ja ilusasti ühejoonelisse vihikusse ja isegi ilma joonteta. Aritmeetika kirjalike tööde jaoks soovitatakse ruuduliselt lineeritud vihikuid.

Kõige paremaks seotud ja sujuvaks kirjaks on kaldkiri (kaldjoonte lineerimisel 25° nurga all). Tähtede kõrgus on soovitatud hügienistide ja kalligraafide poolt I klassile 8 mm, II klassile 5 mm, III ja IV klassile kiri ühele joonele, kus ridade vahel on 10 mm ja edaspidi — 8 mm.

Normaalselt soovitatakse jätta vihikuis ääred laiusega 2,5—3 cm. Need on tarvilikud niihästi selleks, et kergendada laste silmade pingutust (anda silmadele puhkust), kui ka õpetaja märkuste jaoks, vigaselt kirjutatud, samuti sõnade ja väljendite väljakirjutamiseks parandatud kujul, alapealkirjade jaoks jne. Rea pikkus ilma ääreta peab olema 14 cm. Igal vihikul olgu hea kaas ja sees kuivatusleht.

Soovitatakse tarvitada musta tinti; see võimaldab kõige selgemat kirja paberi valgel foonil ja väsitab kõige vähem nägemist. Tindipotid peavad olema konstruktsioonilt niisugused, et nad ümber ei läheks.

Sulepead võivad olla mitmest sordist, kõige paremad on sulepead pikkusega 15—17 cm, jämedusega vastavalt õpilaste sõrmede suurusele (alates 8 cm), seesmise praoga sule jaoks (metallist sulehoidja libiseb väikestel lastel käest ja tint sellest valgub sulepea peale ja määrib sõrmi). Sulepea ots ei pea olema terav (ettevaatuse mõttes).

Suled õpilastele valmistatakse keskmise kõvadusega ja terava otsaga ilma täketeta; selliste sulgedega on kergem kirjutada, parem tarvilikult suruda ja anda nõutud jämedusega jooni.

Õpilastele ei kõlba sulgede lühendatud sordid, samuti tõmpide ja ümarotsadega suled.

Pliiatsid on soovitatavad keskmise kõvadusega (nr. 2, B ja HB) peene jahvatusega grafiidist ja väikese tuhasisaldusega, küllastatud musta värvi.

Kriiti on kõige parem tarvitada pulgakeste näol, suurusega 85×15 mm; tuleb võtta keskmise kõvadusega kriit, mis annaks pehme joone ja ei kriimustaks tahvli. Et vältida käte määrimist, tuleb kriiditükk mässida paberisse (kriiditükikeste valmistamisel teha need niiskeks vedelikuga, mis seob pinnalised väikesed osakesed).

Tähtede eraldamiseks, või sõna-osade või sõnade eraldamiseks lauses, illustratsioonide tegemiseks klassitahvilil otstarbekohaste meetodiliste võtete rakendamisel on kasulik värviliste kriidide kasutamine, mida kool võib ise valmistada värvide abil (mitte aga mürgiste värvide abil).

K u m m i s i d tuleb tarvitada pehmeid, mis kergesti kustutavad pliia-sijooone.

Krihvli tahvel ja krihv on lubatavad paberi puudusel, kõige paremad on kuivatatud, mustad tahvlid, mis ei läigi, ja pehmed krihvliid.

§ 11. Raamatud koolis.

Raamatu kui erilisel tähtsa teadmiste allika ja kasvatusliku vahendi tähtsus on küllaltki selgitatud eelmistes

peatükkides. On arusaadav, et kooli varustamisse raamatutega ja raamatute hoidmisse tuleb igal õpetajal suhtuda erilise tähelepanuga.

Igal koolil peab kõigepealt olema komplekt õpikuid, mis kantakse sisse kooli inventari ja antakse tarvitada õpilastele kogu õppeaastaks. On vajalik võtta tarvitusele abinõud, et kõiki neid õpikuid hoitaks täielikult korras. Nende väljaandmisel tuleb lastele seletada, kui tähtis on tagasi anda õpikuid õppetöö lõpul mitte ainult tervetena, mitte lõhutuina ja sasiuina, vaid ka puhastena ja korras; vanu õpikuid tuleb parandada; õpikuid tuleb hoida kaanekatteis, alati meeles pidada, et neid õpikuid kasutavad tulevastel aastatel teised lapsed, kes tulevad selle klassi õpilaste järel nende kohale.

Samasugust suhtumist tuleb kasvatada lastes ka klassi väliseks lugemiseks määratud raamatute vastu. Kõik need raamatud peavad olema kooli õpilasraamatukogu nimekirjas; kui väike see raamatukogu ka oleks, peab seda hoidma siiski raamatukogu tehnika reeglite järgi. Kõik raamatud tuleb sisse kanda inventariraamatusse, on hädavajalikud ka kataloogid — alfabeetiline (autorite järgi) ja süstemaatiline (osakondade järgi); on vajalik kaart igale raamatule — raamatupass, millele märgitakse, kellele raamat on välja antud, ja on vaja abonement-kaardid igale lugejale, millele kirjutatakse üles raamatute väljaandmise ja nende tagasitoomise aeg.

Lapsi tuleb kasvatada kõigi raamatukogu reeglite range täitmise vaimus.

Raamatuid tuleb hoida eelistatavalt kinnistes kappides. Kuid ka sel juhul tuleb abinõud tarvitusele võtta raamatute hoidmiseks tolmu eest ja nende puhastamiseks sellest, aga veel hädavajalikum on seda teha, kui raamatuid hoitakse lahtistel riiulitel. Kui kool saab muretseda tolmuimejad, siis

tuleb kasutada neid raamatukogu puhastamiseks tolmust, kuid vastasel korral tuleb regulaarselt riulid pühkida, aga pühkida ka raamatute ülemised osad kergelt niiskeks tehtud lapiga, mis on märjaks tehtud vees, kuhu lisatud petrooleumi.

Igas koolis peab olema tingimata ka õpetajate raamatukogu, mis koosneb raamatuist marksismi-leninismi aluste kohta ja teistelt teaduste aladelt, ilu- ja pedagoogilisest kirjandusest. Kui vähe neid raamatuid olekski sellises raamatukogus, kantakse ka need kõik korralikult inventari nimestikku, ja nende väljaandmine ja tagasitoomine registreeritakse korralikult.

Õpetajad ja koolijuhatajad peavad hoolitsema oma raamatukogu korrapärase täienemise eest, ilmunud raamatute ostmise eest, ajakirjade tellimise eest jne.

Tuleb püüdlikult hoolitseda iga raamatukogust võetud raamatu tagasitoomise eest. Õpetaja üleminekul teise kooli ei tule talle kooli poolt välja anda tarvilikke dokumente enne, kui ta pole tagasi toonud oma võetud raamatuid.

Tuleb ka korraldada, et kool saaks liikuva raamatukogu rajooni või oblasti keskusest. On võimalik saada õpetajail, kes teevad teaduslikku tööd, raamatuid posti kaudu ka keskraamatukogudest, näiteks Riigiraamatukogust rahvahariduse alal, mis on Moskvas Pedagoogiliste Teaduste Akadeemia juures.

§ 12. Koolide internaadid.

Koolide juures, kus õpivad lapsed, kelle elukoht on suuremas kauguses kooli asupaigast, organiseeritakse internaadid, ehk ühiselamud.

Internaadis peab olema magamistuba poistele ja tüdrukutele üksikute sängidega igale õpilasele. Ühine söögituba, köök, tuba klassiväliseks õppetööks (tundidele ettevalmistamiseks), soe riietusruum, isolatsiooniruum haigestunud lastele, üldsaua puudumisel oma saun.

Ruumide puudumisel on muidugi võimalik üldise söögitoa kasutamine, mis on koolimajas, ja tundidele ettevalmistuseks kasutada klassiruumi.

Igal juhul tuleb laste elu-olu internaadis korraldada vastavalt tervishoidlikele nõuetele: lastele tuleb kindlustada soe toit, päeva tervishoidlik režiim, ruumide koristamine ja tuulu-

tamine, selle normaalne temperatuur, hea valgustus töötamiseks jne.

Toitlustamise eest internaadis võetakse lastevanemalt maksu.

Kui internaadis on 25—50 last, siis võib võtta 1—2 koosseisus ettenähtud töölisi, suurema arvu lastega internaadis koosseisu suurendatakse. Internaadi koosseisu kuulub kasvataja, kes kontrollib tundide ettevalmistust laste poolt, organiseerib laste vabaaja veetmist, teostab ühes õpetajatega õpilaste kommunistliku kasvatuses ülesandeid.

Et teada üksikasjalisemalt, kuidas organiseeritakse internaat ja kogu selle kord, tuleb tutvuda väljaandega „Määrus Vene NFSV mittetäielike keskkoolide ja keskkoolide juures olevate internaatide kohta“ (kinnitatud Vene NFSV hariduse rahvakomissari poolt aprillis 1941) ja tähendatud määrusele juurdelisatud väljaandega „Reeglid koolide internaatide sisemiseks korralduseks“.

Väikeste koolide juures, kus ühiselamus ehk internaadis elab väike arv lapsi, kes jäävad siia ööseks peamiselt halva ilma tõttu, on ka hädavajalik kindlustada tervishoidlikke tingimusi, kultuurilist sisustust ja kasvatuslikku järelevaatust laste üle, organiseerides ratsionaalselt nende ettevalmistust tundidele ja mõistlikku vabaaja veetmist.

Lapsed, kes elavad ühiselamus ehk internaadis, peavad olema organiseeritud endateenindamiseks internaadi majapidamises ja selle elu-olus. See töö endateenindamise alal peab omama kasvatuslikku tähtsust.

§ 13. Õpilaste osavõtt kooli korrastamisest ja sisustamisest.

Koolijuhataja kui püüdlik peremees peab igapidi hoolitsema kooli sisustamise ja korrastamise eest. Kuid tema saavutab ses asjas häid tagajärgi seda edukamalt, mida paremini oskab kaasa tõmmata kõiki kooli töötajaid, kõiki õpilasi ja nende vanemaid ühise püüdlusega teha kool mugavaks ja rõõmsaks majaks, kus tahetakse energiliselt töötada, väga hästi õppida, mõistlikult ja lõbusalt meelt lahutada.

Milliseist konkreetseist ülesandest kooli korrastamise alal võivad lapsed osa võtta?

Kõigepealt võivad lapsed palju ära teha koolikrundi: peale

tööde keeduvilja-aias nad võtavad osa aiapidamisest ja puude eest hoolitsemisest, lilleaedade korraldamisest ja lillede eest hoolitsemisest, nad peavad hoolt, et viljapuuaed, spordiväljakud, õu ja kogu koolimaja ümbrus oleksid puhtad ja korras, hoiavad korras teid, kaevavad kraave, ehitavad sillakesi ja lehtlaid, pinke, atraktsioone meelelahutuste jaoks.

Lapsed võtavad osa väljakute ehitamisest mängude ja spordivõistluste jaoks, majanduslike hoonete ja kooli majandusliku inventari remontimisest.

Nad aitavad kaunistada sissesõiduteed koolitallu ja sissekäiku koolimajja, luua ilus ja hubane sisustus eesruumis, koridorides ja teistes kooliruumides.

Eriti neis ruumides, kus lapsed viibivad tundide vaheajadel, tuleb sisse seada alalised kohad poliitinformatsiooni tahvli, seinalehe ja kuulutuste jaoks, tuleb välja riputada sündsais kohtades geograafilised kaardid, mille järgi lapsed võiksid jälgida sündmuste käiku, määratud kohal tuleb korrapäraselt välja panna ajalehe „Pionerskaja Pravda“ ja kohaliku ajalehe värsked numbrid. Mõnedes koolides äratub suurt tähelepanu laste uute tööde vitriin, stimuleerides õpilasi tööle mitmesugustel füüsilise töö aladel.

Eriti tähtis on laste osavõtt õppevahendite remondist ja nende hoidmisest, millest me juba varem kõnelesime. Paljusid õppetöö jaoks vajalikke esemeid võivad õpilased valmistada ka ise pedagoogide juhatusel või sellele tööle kaasa tõmmatud lastevanemate juhatusel, kel on vastavad teadmised ja oskused.

Niisuguse tiheda laste ja täiskasvanute koostöö juures me muudame oma koolid rikkaiks kultuurilisteks asutisteks, mis on ligitõmbavaiks keskusteks kõigile. Materiaalsed väärtused ise, mis neis loodud, aitavad kaasa kultuur-propagandale elanikkonna keskel.

Koolihoone ja kogu kooli inventar on ühiskonna sotsialistlik omand. Lastes peab kasvatama säästlikku suhtumist kogu kooli varandusse. Hool kooli varanduse hoidmise eest on selle tagatiseks, et lapsed igal pool ja alati täidavad Stalinliku Konstitutsiooni nõuet — „hoida ja kindlustada ühiskondlikku, sotsialistlikku omandit kui nõukogude korra püha ja puutumatut alust“.

XX PEATÜKK.

KOOLI VALITSEMINE JA JUHTIMINE.

§ 1. Kooli valitsemise ja juhtimise põhimõtted.

Kommunistlik partei omistas alati erilist suurt tähtsust organisatsioonilistele küsimustele, tõstis nad poliitiliste küsimuste kõrgusele, kriipsutas alla põhimõttelist olemust töö juhtimisel, selle plaanimisel, inimeste valikul ja tööjaotusel, arvestamisel ja aruandlusel. Seltsimees Stalin oma aruandelises ettekandes partei XVIII kongressil ütles, et „meile on vaja kaadreid, on vaja inimesi, kes partei poliitilisest joonest aru saavad, kes võtavad seda nagu omaenese joont, kes on valmis seda ellu viima, kes oskavad seda praktiliselt teostada ja on võimelised selle eest vastutama, seda kaitsma, selle eest võitlema.“⁴⁹⁾ Sotsialistlik kord ei ole mõeldav ilma täpse, plaanipärase inimeste ja materiaalsete ressursside organiseerimiseta.

Organisatsiooniliste küsimuste üle partei XVII kongressil oli eriline ettekanne sm. L. M. Kaganovitšilt. Kongress osutas järgmistele tähtsamaile põhimõteteile kõikide asjade juhtimisel.

1. Juhtimine peab olema konkreetne, operatiivne, tuginev asja tehnika ja detailide uurimisele ja tundmisele, haarama asju igakülgselt.

2. See peab põhinema üksikjuhtimise alusel, juhataja täielikul isiklikul vastutusel oma asutise eest, kogu töö eest tervikuna, iga selle sektori eest. See nõuab ka isiklikku vastutust igalt üksikult töötajalt temale teha antud töö eest.

3. Õige juhtimise tingimata tarvilikuks eelduseks on antud asja teostavate juhtide kontrollimine, partei ja valit-

⁴⁹⁾ Stalin, Leninismi küsimused, Tallinn 1945, lk. 523.

suse üldiste direktiivide täitmise, otseste korralduste täitmise, iga töötaja poolt oma tööplaanide ja tema kohustuste täitmise kontrollimine.

Järgides neid peamisi organisatsioonilisi põhimõtteid, koolijuhataja (direktor)⁵⁰⁾ peab haarama nii õppe-kasvatustöö kui ka administratiivmajandusliku koolitöö kõiki külgi, hoolitsedes selle töö kõrge kvaliteedi eest, juhtides isiklikult iga töölisi, olles huvitatud kõigest kuni siasjadeni.

Nõudes kõigilt töolistelt koolis töö parendamist, peab ta andma konkreetseid näpunäiteid, kuidas nimelt tuleb töötada, tuleb näidata hea töö eeskujusid.

Juhatamise jaotus koolis abidega õppe- ja majandusalal ei vabasta milgi juhatajat täiest vastutusest töö eest, mis on usaldatud ta abidele. Koolijuhataja peab oskama õieti paigutada oma abiliste jõud, ratsionaalselt jagada nende vahel tööd, osavalt ära kasutada igaüht omal kohal. Ta peab oskama ära kasutada kõik materiaalsed ressursid, et luua soodsad tingimused tööks koolis.

Koolijuhataja peab kontrollima iga koolitöötaja tööd, külastades tunde, tutvudes arvestusdokumentidega, õpilaste teadmiste seisundiga. Temal on tarvis alati tunda iga klassi palet, edukuse seisundit ja üksikute õpilaste käitumist. Märkates puudusi töös, peab juhataja viivitamatult võtma tarvitusele abinõud nende kõrvaldamiseks.

Väga oluliseks nõudmiseks juhataja suhtes on oskus töötada kollektiiviga, kiskuda seda kaasa ühisele sõbralikule tööle meie laste kasvatus- ja õpetuse kõrgete ja vastutavate ülesannete teostamisel; oskus kuulata pedagoogilise kollektiivi liikmete arvamusi, oskus läheneda igähele, olla autoriteediks mitte administratiivse jõuna, vaid oskusega töötada, asjatundmise ja valmisusega ning oskusega abistada.

Koolijuhataja peab seisma lähedal lastele — tundma neid näost, huvituma igähe edukusest, näitama isiklikku hoolt üksikute laste suhtes, olema neile ligipääsetav, et nad võiksid pöörduda tema poole nõuande järele, võiksid jagada temaga oma rõõme, jagada seda, mis neid erutab. Koolijuhatajal on äärmiselt tähtis pidada kontakti perekonnaga. Ta peab

⁵⁰⁾ Kõneldes allpool koolijuhatajast, me mõtleme selle all ka seitsmeaastase kooli ja keskkooli direktorit.

kõvendama lastevanemais vastutuse teadlikkust laste kasvatuses.

Koolijuhatajal peab olema kindlakäelise kooli juhtija autoriteet ühiskondlike organisatsioonide ja elanike ees. Ta peab neile aru andma tööst koolis, oskama kuulata kriitikat, arvestama ühiskonna poolt koolile esitatud nõudmisi. Teiselt poolt ta peab oskama kasutada ühiskondlikke organisatsioone kooli abistamiseks.

Et saada endale heast koolijuhatajast konkreetset pilti, anname siin kogemustega juhataja lühikese karakteristika ühest meie Nõukogude Liidu rohkearvulistest koolidest.

Koolijuhatajana N. A. L. kõigepealt äratub enda vastu austust pedagoogi juures sellega, et ta ise avaldab igal sammul pedagoogilise asja suurt tundmist ja suurt oskust lapsi kasvatada.

N. A. tunneb väga hästi töötingimusi oma kooli igas üksikus klassis, ta tunneb hästi üksikuid lapsi, eriti neid, kes vajavad ühel või teisel põhjusel erilist tähelepanu ja erilist kohtlemist. Seetõttu teeb N. A. väga konkreetseid juhtivaid märkusi pedagoogidele, kuni selliste nõuanneteni: „Tolja tuleb paigutada ühte pinki Zinaga. Poiss on võrukael, tüdruk mõjub ta peale hästi; on rohkem korda. Ja ärge unustage Nadjat paigutamast tahvlile lähemale — tal on nõrk nägemine.“

N. A. jälgib iga õpilase arenemist, laste koduse elu tingimusi. Ta annab pedagoogidele eeskuju erksast tähelepanelikust suhtumisest lastesse, ta tuleb õigel ajal appi lastele tarvilikel juhtudel, õigel ajal suunab pedagoogi tähelepanu sellele või teisele üksikule lapsele. Kuid samal ajal on N. A., kus vaja, küllaltki karm, ta on kindel oma nõudmistes, otsustav.

Hoolikat, peenetundelist suhtumist avaldab N. A. ka pedagoogide vastu. Tema koolis on pedagoogide vahel maksma pandud ühtlane seltsimehelik toon. Mingisugustel tülidel pole siin kohta. N. A. toon suhtlemisel pedagoogidega on selline, et neis luuakse nagu mingi tung tema kui autoriteetse seltsimehe — juhi poole, kellega tahad jagada rõõme, jutustada äpardusest, küsida nõu, juhatust. N. A. oskab „võita inimesi“, luua nendega hea vahekord. Tema direktiivid kooli alal on autoriteetsed, neid täidetakse siira valmidusega nii pedagoogide kui õpilaste poolt, ja täidetakse sügava austustundega juhataja vastu.

Oma töös pedagoogidega püüab N. A. neid vaimustada, saavutada neilt loovat tööd, märgata neis selliseid jaatavaid omadusi, mida võiks kasutada nende pedagoogilise töö parendamise eesmärgiga. N. A. püüab selle poole, et tema kooli iga pedagoog oskaks kaasa kiskuda oma õpilasi. N. A. oskab organiseerida kogemustega õpetajate kasutamist eeskujuks kooli nooremaile õpetajaile. N. A. autoriteet ei põhjene auahnuusel, mitte hirmul, mitte „valjudel abinõudel“, vaid arutluste sügavusel, ta juhatuste kompetentsusel, tema nõuannete täisväärtusel. Osav kooli juhatamine loob N. A. autoriteedi nii lastevanemate kui ka ühiskondlike organisatsioonide ees. Sellepärast saab nende poolt koolile osaks suur tähelepanu ja austus.

§ 2. Koolikohustuse teostamine.

Koolijuhataja ja kõigi õpetajate esimeseks kohustuseks on hoolitseda üldise koolisunduse teostamise eest.

Selle eesmärgiga on hädavajalik võtta tarvitusele terve abinõude süsteem, mille juurde kuuluvad:

1) Kõigi laste täpne ja õigeaegne arvelevõtt, kes kuuluvad koolikohustuse alla, ja selge informatsioon elanikkonnale laste kohustuslikust kooliilmumise ajast. Laste ja noorukite arvelevõtt 7—15 aastani ja üldise koolikohustuse seaduse täitmise kontroll on pandud linnade ja rajoonide täitevkomiteedele, asulate ja külade töörahva saadikute nõukogudele.⁵¹⁾ Õpetajaskond, esmajärjes koolijuhatajad ja direktorid peavad muidugi võtma aktiivselt osa sellest tööst, taotledes kõigi laste täielikku ja õigeaegset õppetööle kaasatõmbamist ja õpilaste koolist ärajäämise vältimist.

2) Iga õpilase õppetöölt puudumise põhjuse viivitamatu selgitamine ja abinõude tarvituselevõtt, et ta õppetööd jälle uuesti alustaks.

3) Eine organiseerimine koolis kogu õppeaasta jooksul.

Selleks saadakse produkte omast koolimajapidamisest; osa produkte saadakse kolhoosilt või sovhoosilt; abistavad eine organiseerimisel tarvitajate kooperatiivide organisatsioonid jt.

Iga linnade ja asulate kooli jaoks on kohustuslik söökla või einelaua organiseerimine; maakoolides peab tingimata olema kas söökla või einelaud, või äärmisel korral väiksemate koolide õpilased peavad saama liikuva kaupluse poolt toiduprodukte kandekastidest.

4) Materiaalse abi osutamine puudustkannatajaile lastele, esimeses järjekorras sõjaväelaste lastele, Isamaasõja invaliidide lastele, orbudele ja poolorbudele; eriliste fondide loomine selle eesmärgiga.

5) Laste riiete ja jalatsite paranduse ja õmblemise organiseerimine.

6) Laste kooli toimetamise organiseerimine, eriti talveajal.

7) Kooli-internaatide loomine lastele, kes tulevad kooli

⁵¹⁾ Eriline instruktsioon selleks on kinnitatud Vene NFSV Hariduse Rahvakomissariaadi poolt 14. juulil 1943. a. Seda instruktsiooni peab iga õpetaja hästi tundma.

kaugeist küladest või abi neile korteri muretsemiseks; kasvatustöö korraldamine nende lastega õppetööst vabal ajal.

8) Hoolitsuse korraldamine väikelaste eest perekondades, kus muidu selleks koolilapsi kasutati; abi väikelaste saatmisel lasteaedadesse ja -sõimedesse.

9) Erilise tähelepanu ja emaliku-isaliku hoolitsuse avaldamine orbunud lastele, luues neile hädavajalikke tingimusi õppimiseks.

10) Laste haigestumise ärahoidmine ja kohene meditsiinilise abi andmine neile haigestumise korral.

11) Eriline lisaabi õppetöös neile lastele, kes on puudunud palju tunde vabandatavail põhjustel.

Nende abinõude teostamisel peab abiks olema ka kooli lastevanemate komitee.

Ei tule ka tagasi pörgata selle eest, et neid lastevanemaid ja nende asendajaid, kes kõrvale hoiduvad oma laste õigeaegselt kooli saatmisest, võtta administratiivsele vastutusele kohalike oblastite (kraide) täitevkomiteede või autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogude vastavate sundmääruste alusel.

§ 3. Õppenõukogu töö.

Üheks tähtsamaks tingimuseks kooli juhtimisel on kõigi koolitöötajate sõbraliku ühise töö korraldamine. Selle eesmärgiga organiseeritakse kooli juures õppenõukogu, nõuandev asutis kooli direktori (juhataja) juures. Koosseisu kuuluvad õppenõukogu alatiste liikmete õigustega: koolidirektor (juhataja), direktori abi õppeala juhatajana, sõjaväeline juhataja, kõik sama kooli õpetajad, vanem pioneerijuht, raamatukoguhoidja, kooliarst ja vanemate komitee esimees.

Algkoolis, kus pedagoogilisi töötajaid on vähem kui neli, organiseeritakse pedagoogilised nõupidamised.

Määrus õppenõukogust, mis on kinnitatud Vene NFSV hariduse rahvakomissari poolt 7. apr. 1943. a., fikseerib õppenõukogu töö sisu järgmiselt:

a) Õppenõukogu arutab ürituste plaani, kuidas täita partei ja valitsuse direktiive üldise koolikohustuse teostamise, kooli ja õpetaja kohta; arutab ka Vene NFSV hariduse rahvako-

missari ja kohalike rahvahariduse organite käskkirju, määrusi ja korraldusi;

b) vaatab läbi ja kinnitab kooli tööplaanid;

c) kuulab ära õpetajate, sõjaväeliste juhtide, metoodiliste ringide juhtide aruanded õppekavade täitmisest, õpetamise meetodeist, õpilaste teadmistest ja distsipliinist ja võtab vastu otsused õpetuse ja kasvatuses parendamise kohta.

d) kuulab ära klassijuhatajate aruanded edukuse, sõjalise ettevalmistuse, distsipliini seisukorrast, õpilaste — sõdurite laste abistamisest ja muist õppe- ning kasvatustöö küsimustest üksikuis klassides;

e) arutab õpilaste käitumist, võtab vastu motiveeritud otsused autasude ja ergutusvahendite, käitumisnumbri alandamise, aga ka õpilaste koolist väljaheitmise kohta;

f) kuulab ära pioneerijuhi aruande tööst pioneeridega;

g) arutab küsimusi, kuidas õpetajad juhivad ja kontrollivad õpilaste klassivälisest lugemist;

h) kuulab ära kooli raamatukoguhoidja tööplaani ja aruanded;

i) arutab õppe-kasvatustöö tulemusi iga veerandi ja aasta eest; ettevalmistust kontroll- ja lõppeksamiteks; katsete tulemusi; otsustab küsimusi õpilaste üleviimise ja neile tunnustuste, lõputunnistuste, autasude andmise kohta;

j) arutab laste õpetuse ja kasvatuses kõige aktuaalsemaid küsimusi, paremate õpetajate ja klassijuhatajate töökogemusi, tööd lastevanematega, korraldusi pedagoogilise propaganda alal, õpilasorganisatsioonide tööd, õpilaste osavõttu ühiskondlik-kasulikust tööst ja teisi kooliväliseid korraldusi;

k) eesmärgiga tõsta õpetajate teoreetilist taset kuulab ettekandeid pedagoogikast, psühholoogiast ja metoodikast;

l) arutab seda, kuidas kool on täitnud eelarvet möödunud õppeaastal;

m) vaatab läbi ja annab otsuse kooli direktori (juhataja) aruandele, mis esitatakse rahvahariduse kõrgemaile organitele;

n) arutab küsimusi kooli ettevalmistusest uueks õppeaastaks; koolikohustuse teostamisest, kooli kindlustamisest kaadritega, majanduslikku ja õppealalist varustust.

Nagu näha õppenõukogu loendatud funktsioonidest, võib iga selle liige oma aktiivse osavõtuga kollektiivsest tööst kül-

lalt mitmekülgsest kaasa aidata, et kogu kool saavutab maksimaalselt paremaid tagajärgi laste õpetuses ja kasvatuses.

§ 4. Õpetajate metoodilise juhtimise vormid.

Eriline tähelepanu kooli juhtimisel peab olema pööratud metoodilise abi organiseerimisele õpetajaile koolijuhataja, õppeala juhataja ja koolide inspektorite poolt.

Metoodilise juhtimise vormid on mitmekesised. Kõige tarvitavamad neist on järgmised:

Õpetajate konsultatsiooni organiseerimine. Konsultatsiooni õppe- ja kasvatustöös, eriti töö plaanistamise ja arvestamise küsimustes, võitluses ebaedukusega, klassivälise töö küsimustes, üksikute õpilaste kasvatuslikus mõjustamises, tundide sisustamise asjas jne. annavad kõigepealt kooli juhid ise. Nad peavad selleks jätma küllaldaselt aega. Siis organiseerivad nad konsultatsiooni noortele pedagoogidele rohkem kogenute poolt, teataval alal hästi ettevalmistatud õpetajate poolt vähem ettevalmistatuile. Nad kutsuvad eriteadlasi vestluseks oma kooli pedagoogidega, suunavad oma kooli töötajaid konsultatsiooni saamiseks teistesse koolidesse, pedagoogilistesse kabinettidesse, näitavad, kust ja millisel teel võib saada kirjalikku konsultatsiooni üksikuis küsimustes.

Õpetajate tundide külastamine ja analüüsimine kindlate eesmärkidega, näit.:

a) igapäevase kontrolli eesmärgiga, et juba töökäigus eemaldada olemasolevad puudused üksikute õpetajate töös;

b) eesmärgiga süvenenult tundma õppida üksikute pedagoogide tööd, et teada saada, kuidas pedagoog oskab õieti organiseerida kogu õpetuse protsessi, milline on ta töö süsteem, ja et aidata teda paremini korraldada oma tööd ja väärtuslikku tema kogemustest kasutada teiste õpetajate jaoks;

c) eesmärgiga teatud õpetaja praktikasse viia temale uusi metoodilisi võtteid, milliseid ta miskipoolest ei vullanud, kuid mis on kontrollitud paremate pedagoogide praktikas ja annavad häid tulemusi;

e) eesmärgiga uurida mõnda küsimust, mis on tekkinud kooli praktikas ja nõuab selgitust kogemuste kaudu, näit. õpilaste teadmiste kontroll ja hindamine tunnis, kordamise korraldus, lugemise tundide läbiviimine mitmesugustes klassides

jne. Küsimused võivad olla mitmekesised; vahel võib tõusta tarve tähele panna klassi tööd kogu päeva jooksul, eriti neil juhtudel, kui klassis ei tööta üks õpetaja.

Võib külastada tunde ka pedagoogide eneste kutsel, kui see või teine õpetaja palub näit. vaadata, kuidas temal läheb tunnis uue tööviisi rakendamine, või palub aidata selgitada, mispärast tal mõni asi tundides ei õnnestu.

Igal külastamisel tutvub koolijuhataja õpilaste teadmistega. On siiski otstarbekohane tundide külastamine aegajalt spetsiaalselt selle eesmärgiga. Tundides kuulatakse õpilaste vastu-seid. Mõnikord koolijuhataja lepib seejuures varem õpetajaga kokku, millistes osades on just soovitav kontrollida õpilaste teadmisi, keda nimelt õpilastest tuleb õpetajal välja kutsuda teatud tunnis. Mõnedel juhtudel võib koolijuhataja ise ka vestelda õpilastega või teha kirjalikku kontrolltööd, et tutvuda nende teadmistega.

Iga tund tuleb läbi arutada õpetajaga nende nõudmiste valgusel, mis seatakse tunnile nõukogude koolis (vt. ülemaal peatükke, mis käsitlevad didaktikat). Õpetaja on õigustatud nõudma isikuilt, kes külastavad ta tundi, konkreetseid märkusi ja ettepanekuid ja tunni põhjendatud hinnet, mille eesmärgiks on tõsta õpetuse kvaliteeti.

Tunni üldanalüüsiks võib soovitada järgmist skeemi:

- 1) Tunni eesmärk.
- 2) Tunni sisu ja selle plaan (tunni osad, materjal iga osa jaoks).
- 3) Meetodid ja meetodilised võtted tunni igas osas.
- 4) Tunni organisatsiooniline külg (aja organiseerimine, õppevahendite ratsionaalne kasutamine, õpilaste individuaalne ja kollektiivne töö).
- 5) Õpilaste töö ja käitumine (vastuste kvaliteet, tähelepanu, hoolsus, teadlikkus, huvi, aktiivsus, distsiplineeritus).
- 6) Õpetaja takt. Tema töö stiil. Kuidas antud õpetaja töös teostatakse kooli ühist joont.
- 7) Tunni tulemused.
- 8) Lisatähelepanekud (näit. klassi hea korrastus).

See skeem haarab kõiki tunni peamisi külgi kindlas järjesses, alates kõige põhilisemaga, määravaga — eesmärgi ja sisuga. Tunni arutus selle skeemi järgi lubab mitte ainult määrata tunni tulemusi, vaid selgitada ka põhjusi, mispärast

tulemused olid niisugused, aga mitte teistsugused. See tunni arutus nõuab kõigepealt kõige olulisema karakteriseerimist selle positiivseis ja negatiivseis joontes ja siis pöördumist mistahes üksikasjade poole. Ühes sellega on siin soovitatud skeem oma mahult väike ja lihtne. Seda on kerge hoida meele nii tunni vaatlemisel kui ka selle arutamisel.

On võimalik veel õpetajate instrueerimine õpilaste tööde ja arvestusdokumentide analüüsi teel.

Vihikute läbivaatamine võib näiteks avastada järgmist: milline on kirjalike tööde süsteem, mida tarvitab antud õpetaja, kas neis esineb järk-järguline keerulisuse tõus, kas kindlustuvad küllalt oskused, kas antakse küllalt loova iseloomuga töid, kuidas on paigutatud materjal vihikuis, kas regulaarselt ja mil viisil kontrollitakse vigu, kuidas võideldakse vigadega ja lohakusega; kas ei jäta õpetaja vigu vahele; milline on õpilaste käekiri, kuidas on kord vihikuis, milline on nende välimus, milline pealkiri on tehtud kaanel jne.

Tutvudes sellega ja vesteldes pedagoogiga, võib juhataja anda palju kasulikke näpunäiteid, mis parendavad tööd.

Õpetajate metoodilise abiandmise heaks vormiks on avalikud tunnid. Võib olla kahte liiki lahtisi tunde: a) osava, kvalifitseeritud õpetaja-meistri tund, kelle juures teised õpetajad võivad näitlikult õppida õpetamiskunsti; b) noore õpetaja tund, kelle tööd jälgivad kutsutud töökaaslased ja koolijuhatajad selleks, et aidata seda õpetajat tema töö hindamises ja püüetes tõsta selle kvaliteeti.

Lahtised tunnid ühe ja sellesama õpetaja juures ei või olla sagedased. Kogenud heade õpetajate avalikke tunde ei või lubada meie arvates rohkem kui kaks korda kuus, ja igakordne külastajate arv ei tohiks ületada 8—10 inimest.

Noorte õpetajate lahtisi tunde on otstarbekohane pidada 1—2 korda aastas.

Koolijuhataja ja ta abi õppealal võivad ka ise anda lahtisi tunde; seda on parem muidugi teha neis klassides, kus nad ise õpetavad.

On mõeldav avalike tundide andmine koolide inspektorite ja metoodikute poolt eesmärgiga näidata neid või teisi töövõtteid. Kui inspektor ei tööta pidevalt antud koolis ja tal pole klassi talle hästi tuntud õpilaste koosseisuga, siis on soovitatav, et ta enne jälgiks seda klassi, kus ta kavatses anda oma tundi.

Metoodilise abi paremaks organiseerimiseks õpetajaile on olemas pedagoogilised kabinetid, mis luuakse suurte koolide juures või rajoonide rahvahariduse osakondade juures. Pedagoogilistesse kabinettidesse koondatakse materjal, mis tutvustab paremate õpetajate töö näidete, üksikainete tööplaanid, instruktsioonid, teadmaterjal, kirjandusejuhatajad, näitlike õppevahendite ja kooli sisustuse muude asjade mustrid ja nimekirjad. Siin on ka pedagoogiline raamatukogu õpetajaile. Kui koolil pole võimalik muretseda erilist näitlike õppevahendite kabinetti, siis hoitakse näitlikke õppevahendeid ja antakse neid välja õpetajaile pedagoogilise kabineti poolt.

Pedagoogiline kabinett informeerib õpetajaid regulaarselt uue metoodilise ja õppeliteratuuri kohta ja õppevahendite uutest eksemplaridest. Ta korraldab õpetajaile loenguid, ettekandeid, konsultatsioone, viib läbi nõupidamisi koolitöö üksikute küsimuste üle.

Suurt metoodilist tööd õpetajatega teevad õpetajate täiendusinstituudid. Neist me kõnelesime juba eelmises peatükis.

Suurtes koolides luuakse paralleelseis klassides töötavate õpetajate metoodilised ringid. Teotsevad ka metoodilised koondised, milledes töötavad mitme lähestikku asuva kooli õpetajad. Suurtes linnades luuakse koondiste asemel I, II, III ja IV klassi õpetajate rajooni-ühingud.

Õpetajate metoodilistes ringides arutatakse tööplaanide õppekava mitmesuguste jagude kohta, peetakse ettekandeid metoodilistele teemadele ja samuti teemadele kasvatustöö küsimustest, teostatakse kogemuste vahetust, arutatakse õppe-kasvatustöö tulemusi sel või teisel õppeaasta perioodil jne.

Metoodilised ringid kui ka õppenõukogud kooli siseelus aitavad kaasa pidevalt parendada õppe-kasvatustööd. Siin peab arenema õpetajaskonna loov töö pedagoogiliste küsimuste selgitamisel.

§ 5. Lastevanemate komitee töö. Tihedas seoses kooli pedagoogilise kollektiiviga töötab lastevanemate komitee, mille koosseisu kuuluvad lastevanemate esindajad (2—3 inimest igast klassist), kes valitakse õppeaasta alguses hääletusega lastevanemate klassi-

koosolekuil tähtajaga üheks aastaks, aga ka koolidirektor (-juhataja).

Määrus lastevanemate komitee kohta, mis kinnitatud Vene NFSV hariduse rahvakomissari poolt novembris 1943, piiritleb järgmiselt selle organisatsiooni eesmärgid ja ülesanded:

Lastevanemate komitee, olles lastevanemate ühiskonna organiks, abistab kooli pedagoogilist kollektiivi ja administratsiooni:

- a) koolikohustuse teostamisel;
- b) materiaalse abi organiseerimisel puudustkannatavaile õpilastele;
- c) igapäevase abi osutamises sõjaväelaste, Isamaasõja invaliidide lastele ja orbudele;
- d) laste järelevalveta oleku vältimises ja võitluses laste hooldamatusega;
- e) laste kooli- ja klassivälise töö korraldamises;
- f) järelevalves, et õpilased täidaksid „Õpilasreegleid“ nii koolis kui väljaspool seda;
- g) kooli õppealalise, majandusliku ja sanitaarse heaolu organiseerimises;
- h) pedagoogilise propaganda läbiviimises lastevanemate keskel.

Lastevanemate komitee liikmed organiseerivad tegelikku tööd lastevanemate aktiivi abil. Mitte harvemini kui kord veerandaastas korraldatakse klasside kaupa lastevanemate koosolekud. Lastevanemate komitee liikmed teostavad tihedat sidet õpilaste vanematega, külastades neid kodus ning pidades nendega vestlusi (individuaalseid või rühmalisi).

Lastevanemate ülekoolilised koosolekud korraldatakse koolidirektorite (-juhatajate) poolt ja lastevanemate komitee poolt mitte harvemini kui kaks korda aastas.

Operatiivseks jooksvaks tööks valib lastevanemate komitee juhatuse, mille koosseisu kuulub esimees, selle asemik, kirja-toimetaja (suurtes koolides peale selle veel 2—4 liiget).

Lastevanemate komiteel võib olla materiaalne ja rahaline fond, mis luuakse lastevanemate vabatahtlike annetuste teel, maksuliste kontsertide, näidendite, loengute jne. korraldamise sissetulekuist.

Lastevanemate komitee rahalised tulud säilitatakse jooksva arvel hoiukassas ja neid kulutatakse direktori (juhataja)

korraldusel eelarve järgi, mis kinnitatud kooli lastevanemate koosoleku poolt, toetuse andmiseks sõjaväelaste, Isamaasõja invaliidide lastele, orbudele ja teistele puudustkannatajaile, aga ka kooli- ja klassivälise töö teostamiseks.

Paljudes koolides õpivad lastekodude kasvandikud. Neil juhtudel on hädavajalik tiheda seose organiseerimine kooli pedagoogide ja lastekodude pedagoogide vahel.

Kooli õppenõukogu koosolekuist peavad osa võtma ka lastekodude pedagoogid ja lastekodu nõukogu koosolekuist peavad osa võtma õpetajad, eriti õppe-kasvatustöö küsimuste arutamisel.

Jälgides kooli õppeülesannete kodust täitmist oma kasvandike poolt, peavad lastekodu kasvatajad töötama täielikus kontaktis õpetajatega, püüdes saavutada õpilaste korralikku, süstemaatilist ja tõesti iseseisvat tööd.

Lastekodu ja kool võivad edukalt koos töötada laste klassivälise töö korraldamisel.

Koolis ei tohi lastekodu kasvandikud endid eraldada teistest lastest, vaid peavad ühte sulama üldklassiliste ja üldkooliliste kollektiividega.

§ 6. Kooli sise- kord ja režiim.

Koolitöö nagu iga asutise töö organiseerimises on ääretu tähtsus kindlal korraldusel igas asjas, eriti aga täpses aja organiseerimises.

Reeglite täitmine, mis on maksuma pandud õpilastele, peab olema rangeks seaduseks, mida kõikumatult täidavad kõik õpilased. Kõik pedagoogid, kooli tehnilised töötajad ja lastevanemad peavad kinni pidama ühtlasest joonest ses suhtes ja kaasa aitama sellise korra loomiseks, mis teeb „Õpilasreeglite“ rikkumise lubamatuks kui vastuolu kindlakskujunenud kultuuriliste traditsioonide ja harjumustega.

Täienduseks „Õpilasreeglitele“, mis on riiklik dokument, ühine kõigile koolidele, on hädavajalik igas koolis kindlasti õpilastele maksuma panna koolituleku aeg, kellahelistamiseaeg iga tunni alguseks ja lõpuks, aeg igaks vahetunniks ja hommikueine andmiseks igale klassile, koolist äramineku aeg ja aeg klassivälisteks õpinguteks. Soovitusest õpilastele ja lastevanemaile maksuma panna kindel ööpäevane režiim kõnelesime varem.

Tööjaotus kõigi kooli töötajate vahel määratakse sisemise töökorralduse reeglitega, mis on kinnitatud haridusministri ja Alg- ja Keskkoolide Töötajate Ametiühingu Keskkomitee poolt. Neid „Reegleid“ peab tundma iga õpetaja.

Oma otsese õpetajatöö kõrval peab iga õpetaja täitma kasvataja funktsioone, organiseerides ja teostades klassivälist tööd lastega ja pidades valvet koolis, jälgides õpilaste käitumist.

Ka vahetusega koolis peab olema täpselt ära määratud iga vahetuse tööaeg, ruumide koristamise kord, õpilaste koolimajja laskmise ja majast äramineku kord.

On tähtis kindlaks määrata igas koolis toitlustamise kord einelauas või söögitoas, et poleks mingeid kokkupõrkeid, järjekorras seismist, poleks asjade kaotust või kaotsiminekut jne.

Tuleb reguleerida ka kooli abiasutiste — raamatukogu, elavnurga kasutamist jne., ja vahetundidel saali, koridoride, pioneerittoa, puhkusetoa, spordiväljaku jne. kasutamist.

Kõik koolikord peab ühelt poolt kindlustama sellised tingimused, mis ei lubaks ühte kohta kogunenud lapsi üksteist segada töötegemisel ja õppimisel, vaid mis lapsi kollektiivis viibimisel isegi õhutaksid produktiivsemale õppimisele ja oma annete-võimete mitmekesisemale ning sügavamale arengule. Teiselt poolt kord ja organiseeritud olek koolis, eriti õige ajajaotus mitut laadi tegevuse jaoks, meelelahutusteks ja puhkuseks, pingeliste ja kergete tööde õige vaheldumine aitaksid kaasa laste kõrge töövõime säilitamiseks. Mõistlik ja õige režiim ja kord hoiavad ära laste liigse väsitamise. Kui lapsed kõike teevad kindlal ajal, tõusevad üles ja lähevad magama, teevad kohuslikku tööd ja töötavad valiku järgi, mängivad ja jalutavad, kui seejuures pannakse tähele kindlaksmääratud vaheaegu töödes, siis säilib lastes alati erk meeolu, nad magavad hästi, töötavad alati selge peaga, aktiivse tähelepanuga ja neile jääb kõik hästi meelde.

§ 7. Koolitöö üldplaani koostamine. Kool peab töötama täpse aasta- või poolaastaplaani järgi, mille koostab juhataja.

Koolitöö aasta- või poolaastaplaan koostatakse peajoonetes kohe pärast eelmise õppeaasta lõppemist — kevadel;

mõni päev enne õppeaasta algust töötatakse see lõplikult välja. II poolaasta plaanis peetakse silmas juba ettevalmistust uuele õppeaastale.

Konkreetselt nähakse selles ette järgnevat:⁵²⁾

1. **Õpilaste kontingent.** Õpilaste isikuline koosseis kõikide klasside järgi määratakse põhiliselt kindlaks juba kevadel, õppeaasta lõpul. Suve jooksul on vaja veel kord kontrollida algkooliealiste laste kohaletulekut, et määrata kõiki kooli.

Uueks õppeaastaks peab kool nii ette valmistuma, et kohe esimesel päeval oleks kohal õpilaste täielik komplekt ja võiks alata täiesti normaalne töö.

Ses osas märgitakse kõik korraldused, mis on tarvilikud selleks, et kindlustada üldise koolikohustuse teostamise seadust (vt. lk. 198).

2. **Kooli kõigi töötajate jõudude jaotus.** Juba pärast eelmise õppeaasta lõppemist peab kindel olema, kes õpetajaist ja millises klassis hakkab töötama, et iga õpetaja teaks, kuidas isiklikult tuleb valmistuda uueks õppeaastaks. Tuleb siis juba põhiliselt määrata ära lisakohustused: ringide juhatamine, kooli raamatukogutöö jne. Tuleb aegsasti kindlustada vakantsete kohtade täitmine, kokku leppides ses küsimuses haridusosakonnaga.

3. **Korraldused, mis on vajalikud õppeplani ja programmi normaalse teostamise täitmiseks.** Siin märgitakse ära, kuidas rutem likvideerida eelmise õppeaasta lüngad, kui niisuguseid oli; kuidas parandada neid töö osasid, kus esines suuri puudusi töös, kuidas aidata üksikuid õpilasi, et ära hoida nende võimalikku mahajäämist, ja kuidas parandada õppetöö kasvatuslikku külge.

Kõik see plaanistatakse üksikult iga õppeaine kohta.

4. **Kooli režiim, distsipliin ja kord.** Distsipliini kõvendamise abinõud õpilaste keskel. „Õpilasreeglite“ elluviimise edasine töö.

Sisekorra reeglite kindlaksmääramine ühenduses kohalike tingimustega ja antud kooli töö eriliste tingimustega. Töö alguse ja lõpu aja organiseerimine mitmesugustele vahetustele

⁵²⁾ Toodav näitlik aastaplaan on orienteeritud algkooli tingimuste kohaselt.

ja klassidele, samuti klassivälistele toimingutele jne. Kooli abiasutiste kasutamise korra kindlaksmääramine.

5. Õpilaste kehaline kasvatus. Mis on vaja teha asja parendamiseks sel tähtsal õppe-kasvatustöö alal.

6. Korraldused klassi- ja koolivälise töö alal lastega.

Abi pioneeriorganisatsioonile pioneeritöö korraldamisel. Selle töö peamised vormid, nende juhtimine.

Kooli raamatukogutöö parendamine. Poliitilise informatsiooni korraldamine õpilastele.

Revolutsioonipidude organiseerimine koolis. Ringide töö kordaseadmine. Side laste kooliväliste asutistega. Kino ja teatri külastamise organiseerimine. Matkade ja ekskursioonide korraldamine. Kehakultuuriliste ja sportlike meelelahutuste organiseerimine jne. Laste teenindamise organiseerimine koolitöö vaheaegadel.

7. Korraldused laste tervishoiu alal. Päeva õige režiimi eest hoolitsemisest. Hoolitsus õpilaste toitlustamise eest. Hoolitsus koolitöö tervishoidlike tingimuste parendamise eest. Vastava konsultatsiooni organiseerimisest lastevanemaile. Laste teenindamine arstliku abiandmisega; haigestumiste profülaktika.

8. Metoodilise töö organiseerimine kooli õpetajatega.

Selle töö sisu ja vormid koolis endas ja õpetajate osavõtt metoodilisest tööst väljaspool kooli. Pedagoogidele konsultatsiooni, pedagoogilise ja metoodilise kirjanduse saamise kindlustamine.

9. Korraldused õpetajate poliitilise, üldharidusliku ja pedagoogilise kvalifikatsiooni tõstmiseks ja abiandmiseks neile nende õppetöös (sealhulgas ka endaharimistöös).

10. Kooli õppevahendite parendamine. Materjali kogumine ja õppevahendite valmistamine koolitöötajate eneste jõuga. Uute õppevahendite muretsemine. Olemasoleva inventari remont. Õppevahendite hoidmise ja väljaandmise kord.

11. Õppenõukogude töö ja töö lastevanematega. Õppenõukogude kalender ja iga nõupidamise põhi-

lised küsimused. Lastevanemate nõupidamiste organiseerimine. Korraldused pedagoogilise propaganda alal: vestlused lastevanematega lastekasvatuse küsimustes, pedagoogiline konsultatsioon nende jaoks (lastevanemate komiteel on oma tööplaan).

12. Kooli majandus. Ruumide remont ja korrastamine; kütte hankimine, valgustuse organiseerimine jne. Kooli sisetulekute ja väljaminekute eelarve.

§ 8. Korraldused Teise poolaasta tööplaani võetakse **ettevalmistuseks** kooli ettevalmistuse küsimused järgneva **õppeaastale.** vaks õppeaastaks ning laste suviseks tööks, ja nimelt:

- 1) Üldise koolikohustuse teostamine.
- 2) Kooli kindlustamine kaadritega.
- 3) Koolihoone ettevalmistus ja kooli küttega kindlustamine.
- 4) Kooli varustamine õpikutega, õppevahenditega ja majandusliku inventariga.
- 5) Töö kooli põllumajanduslikul maa-alal.
- 6) Keskmiste ja vanemate klasside õpilaste töö organiseerimine kolhoosides, sovhoosides, masina-traktori jaamas ja selle töö juhtimine.
- 7) Nooremate klasside õpilaste (I—IV) suunamine pioneerilaagritesse.
- 8) Kehakultuurilised harjutused, mängud, sport, võistlused, retked ja sõjalised mängud õpilastega suveajal.
- 9) Õpilaste poliitiline kasvatus suveajal ja vanemate õpilaste osavõtt kultuurhariduslikust tööst elanike keskel.
- 10) Individuaal-rühmalise õpetuse organiseerimine neile õpilastele, kel on sügisel eksamid, aga ka õppetöö organiseerimine õpilastega, kes mõnesugustel põhjustel lahkusid koolist teisel poolaastal.
- 11) Õpilaste klassivälise lugemise organiseerimine suvevaheajal.
- 12) Laste tervishoid suvel: sanitaar-hügieenilise kontrolli organiseerimine laste elutingimuste üle, haigestumiste profülaktika, füüsiline karastus, õpilaste toitlustamise organiseerimine.

§ 9. Tööplaanid — Pikema perioodi plaanis ei ole võimalik ette näha kõiki korraldusi koolis. Aasta või poolaasta üldine tööplaan on aluseks töö plaanistamisel igale kooli töötajale, igale selle organisatsioonile. Koolijuhatajale on see otseselt tema tegevuse operatiivseks plaaniks. Kuid tal tuleb see plaan konkretiseerida tööprotsessis väikeste operatiivsete plaanidena, mis koostatakse veerandaastate kaupa ja nädalapläänides. Viimased on lihtsalt meeldetuletuslehed iga päeva jaoks, mis on vaja teha sel päeval, näiteks:

1/XII analüüsida IV klassi õpilaste vihikud. Külastada kaht tundi samas klassis.

2/XII kontrollida lasteraamatukogu ja selle tööd. Kontrollida III ja IV klassi päevaraamatuid jne.

Paljudes koolides piirduvad juhatajad plaanide koostamisega ainult lühikesteks perioodideks, organiseerides jooksvat tööd. Kuid töö õigeks juhtimiseks on hädavajalik plaan ka pikemaks ajaks. Ei saa täpselt organiseerida tööd, mitte heites pilku ette, mitte avades teatavaid perspektiive. Lenin ütles: „...ei saa töötada, mitte omades plaani, mis arvestab pikemat perioodi ja tõsist edu.“⁵³⁾ Tuleb osata ühendada pikema aja peale plaanimist kooli organismi kõigi osade töö igapäevase plaanimisega.

Pioneeride organisatsioonidel on omad plaanid. Igal ringil on oma tööplaan. Õpetajad, kes on klassijuhatajad, peavad koostama oma kasvatustöö plaani antud klassiga (vt. pt. XVII).

Kõik kasvatustöö plaanid vaatab läbi ja kinnitab juhataja. Viimane kontrollib süstemaatiliselt nende täitmist.

Ringide tööplaanides on vaja märkida konkreetne töö iga üksiku tegevuse kohta ringis.

Liikmeks olek ringides põhineb vabatahtlikel alustel, kuid kes on end ringi sisse kirjutanud, see on kohustatud osa võtma tegevusest. Seepärast vihikus, kuhu on sisse kantud ringi tööplaan, peetakse ka osavõtutabelit.

Plaanid ei pea olema kogukad. Nad koostatakse selleks, et organiseeritumalt töötada, et töös midagi vahele ei jäeta,

⁵³⁾ L e n i n, Teosed, XXVI k., lk. 43.

et õieti jagada jõude ja aega. Täiesti asjata on koostada selliseid plaane, mis on ainult näitamiseks ega aita tööd ennast korda seada, organiseerida. Igalt plaanilt nõutakse konkreetsust ja selgust. Selles peab olema täiesti selgesti näidatud, mis tuleb teha, kudas ja kes seda teeb.

§ 10. Õpilaste vastuvõtt ja väljalask.

Väga tähtsaks organisatsiooniliseks küsimuseks koolitöös on küsimus klasside komplekteerimisest.

Õppetöö klassi-tunnilise vormi puhul moodustatakse klass ühevanustest lastest, ühe ja sama ettevalmistuse tasemega. Esimesse klassi meie koolides võetakse kõik lapsed, kes 1. septembriks antud kalendriaastal on saanud 7-aastaseks.

Muidugi pole olemas säärast olukorda, et ühes ja samas klassis oleksid kõik lapsed täiesti ühesugused oma töötempolt, oma taibukuse kiiruselt ja sügavuselt.

Sellise „ühesuguse“ poole ei tohigi püüda, sest et lapsed on elavad isiksused ja neid ühesugusteks tasandada tähendab mitte arvestada nende individuaalseid iseärasusi.

Õige on selline komplekteerimine, kui antud klass koostatakse vastava vanusega lastest (1. klassis seitsmeaastased), kes võivad töötada antud klassi õppekava järgi. Seejuures on teatav laste mitmekesisus isegi soovitatav; siis stimuleerivad kiire töötempoga lapsed aeglaselt töötavaid lapsi kiiremale tegevusele ja vastupidiselt, aeglase töötempoga lapsed, tasa-kaalukad, hoiavad tagasi oma seltsimeeste rutakust ja aitavad kaasa nende teadlikumaks tööks; teadusehimulised ja terase mõistusega lapsed nakatavad oma teadusehimuga inertseid ja aitavad kaasa nende arengule; lapsed, kes on kalduvad elavusele, mõjustavad viljastavalt loide jne. Siin on suurepäraseid võimalusi iga õpilase positiivsete omaduste ärakasutamiseks. Kui aga klassi on valitud „ühesugused“ lapsed, muutub klassi kollektiivi elu ühetaoliseks, halliks, klassis pole laste vastastikust rikastumist sellega, mis igaüks võib anda väärtuslikku ja huvitavat.

Muidugi ei tule seda laste koosseisu mitmesugusust klassis viia kuni absurduseni. Ei tohi, näiteks, normaalse kooli klassi viia õpilast suure vaimse mahajäämisega, mis on tingitud mingeist füsioloogilistest põhjustest. Selline õpilane tuleb

arsti otsuse põhjal paigutada abikooli. Ei saa kaheksa-aastaste lastega klassis õpetada neljateistkümne-aastasi, s. t. ei tohi segada väga erilisi vanuseid.

Erilist läbivaatamist nõuab küsimus sellest, kuidas moodustada I klass kirjaoskajaist ja kirjaoskamatuist lastest. Meie arvates, sel juhul, kui ühtesid ja teisi koguneb terve klassitäis, on parem koostada eraldi klass kirjaoskajaist ja eraldi klass kirjaoskamatuist; ühtede ja teiste paigutamisel ühte klassi osutub töö ilmselt igavaks, mittehuvitavaks ühtedele (kirjaoskajaile) ja raskeks, rängaks teistele (kirjaoskamatuile); ühed lapsed hoitakse kunstlikult kinni oma arenemises ja nad hakkavad logelema, aga teistes võib ilmnedä usaldamatus oma jõudude vastu ja neilt nõutakse ülemäära suurt pingutust. Selline erinevus ei ole soodus laste ühendamiseks ühte klassi.

Õpilaste hulk klassis määratakse põhiliselt võimalusega, et õpetaja saab teostada kollektiivse töö juures iga üksiku õpilase kasvatus ja õpetuse juhtimist. Teatavat osa etendavad muidugi ka teised tingimused: kui palju võib palgata tööle õpetajaid antud eelarve alusel, milline on klassiruumide suurus, kui suur on vastava vanusega laste arv kooli poolt teenindatavas väikerajoonis. Nõukogude koolis on praegusel ajal võetud normiks 40—43 inimest klassi kohta. Maa majandusliku heakorra edaspidise kasvuga see norm võib-olla alandatakse 30—35 inimeseni, et õpetaja võiks paremini tunda iga õpilast ja paremini teostada laste õpetuse ja kasvatus individuaalset põhimõtet.

Klasside paigutamisel koolimajas tuleb anda kõige avaramad ruumid kõige arvurikkamaile klassidele. Kui õpilaste arv on klassides ühesugune, siis tuleb paremad ruumid anda väikestele lastele, sest et on väga oluline kõige nooremaid aastaist peale kindlustada organismile kõige tervem areng. Neile tuleb anda kõige valgemad toad, paremini tuulutavad, kuivad, soojad ja käimlatest kaugel.

Suurtes koolimajades on parem nooremad (alg-) klassid paigutada ülemistele kordadele, eraldada nii see vanus ekspanssiivsest ja erutatud nooruki-east, kelle klassid on parem paigutada alumistele kordadele, kus on kindlustatud nende ülealati järelevalve kooli juhtide poolt.

§ 11. Uue õppe-
aasta esimene
päev.

Õppeaasta algus on eriti pidulik päev kõigile õpilastele, lastevanemaile ja pedagoogidele. Seda päeva märgib meil harilikult ära kogu maa, kogu nõukogude avalikkus. Ajalehed pühendavad sellele päevale eriti suured osad.

Kuid eriti tähtis on see päev uutele õpilastele.

Esimene päev koolis peab olema pidulik, isemoodi rõõmus. Tuleb valmistuda esimest korda koolitulistate vastuvõtuks, korraldada neile hea vastuvõtt, et nad tunneksid tähelepanu endal nii pedagoogide kui ka vanemate seltsiliste-õpilaste poolt. On hea korraldada neile vanemate õpilaste abiga väike kunsti-hommik, jagada neile kingitusi, korraldada mängu ja meelelahutusi. Kuid nad tulid kooli õppima. Nad ootasid kannatamatusega ja erutava tundega seda momenti. Ja kõigepealt tuleb püüda juba esimesel päeval nendega asjalikult läbi viia esimesed tunnid. Tundku õpilased end õpilastena, astugu tõelisse õppetöösse. See toob neile rõõmu. See loob neis kohe tõsisõ suhtumise oma kohustustesse. Esimesel päeval tuleb tutvustada õpilasi koolikorruga ja koolikorra kõige tähtsamate reeglitega.

Toogem siin ühe maakooli esimese koolipäeva kirjeldus.

1. septembri hommikul oli ilm vaikne, soe, selge. Koolil oli pidulik ilme; puhtaks küüritud, oli ta üleni lilledes; astrid, lilltubakas, levkoid, georgiinid, roosid — eredad ja suured — polnud mitte üksi lilleaias kooli ümber, igas klassis seisid toredate sügislilled kimbud. Kooli ustel oli loosung „Tere tulemast!“

Vara-vara hommikul vaatasin veel kord klassid üle, ja kell 7 hommikul olid kooli ukсед külalislahkelt avatud.

Kell 7.30 hakkasid kõigist ümbritsevaist kolhoosidest kooli juurde tulema organiseeritult ja korras lasterühmad, ja iga rühma ees astus kolhoosi esimees.

Päikesest pruunid, terved, naeratlevad näod, puhtad korrastatud riided ja särkikesed tõstsid veel rohkem meeleolu. Meie, õpetajad, seisime kooli trepil ja võtsime kõiki lahkesti vastu. Iga kolhoosi esimees astus minu kui direktori juurde ja andis üle oma kolhoosi lapsed.

Š. artelli esimees astub minu juurde, teretab ja ütleb: „Annan teile üle kõik kooliealised lapsed. Õpetage, kasvatage neid. Aga mis meilt vaja nõuda — seda aitame alati.“ Ja ta viis lapsed õpetaja L. juurde.

Viienda klassi õpilased võtsid iga väikelapse kättpidi ja viisid klassi, näidates igahuhele tema kohta. Väikesed naeratasid, ümberringi nad nägid sõprade tervitusi.

Kell 8.30 kõlasid koolist vastu elavad, heledad lastehääled, aga kell 9 oli kuulutatud hommikuse kogunemise algus.

Pärast kogunemist algas koolis töö.

Pidulik peab olema ka õppeaasta lõpp-päev ja õpilaste väljalask koolist. Pidulik koosviibimise miljöös tuleb anda tunnistused lõpetajaile, kiituskirjad ja muud autasud ülihäile lõpetajaile. Nii kooli esimene päev kui kooli lõpetamise päev peavad olema sellised, et meeldivad mälestused neist püsiksid kustumatult õpilaste mälus läbi kogu nende tulevase elu.

§ 12. Kooli arvepidamine ja aruandlus.

Koolitöö plaanilikkus eeldab ka arvepidamise ja aruandluse täpset korraldamist koolitöös. Iga õpetaja poolt programmi täitmise ja õpilaste edukuse arvelevõtmisest üksikute õppeainete järgi me juba kõnelesime eelpool.

Iga õpetaja annab oma tööst aru koolijuhatajale ja õppenõukogule. Koolijuhataja võib maksma panna korralduse perioodilise informatsiooni saamiseks endale või oma abile igalt üksikult õpetajalt töö seisundist antud klassis (või antud aines), näit. kord nädalas või kord kahe nädala jooksul, sõltuvalt sellest, kuipalju töötajaid on koolis.

Õppenõukogus või pedagoogilisel nõupidamisel tehakse harilikult ettekandeid töötulemustest kõigis ainetes kõigis klassides teatud perioodil (näiteks veerandaastas). Kuid on otstarbekohane tuua neis ka aruandeid tööst üksikuis klassides ja üksikute õpetajate tööst. Sellised aruanded aitavad tuua parendamist mitte ainult nende töötajate töösse, kes aru annavad, vaid õpetavad mitmeti ka teisi. Õpetajad annavad ka avalikult aru lastevanemate ees lastevanemate koosolekuil õppetöö seisundist nende klassis õpetatavais aineis, samuti kasvatustööst. Lastevanemate koosolekuil arutatakse, mis tuleb teha koolil ja vanemal, et võimalikult hästi kasvatada lapsi.

Kooli töötajate kogu kollektiivi pedagoogilistel nõupidamistel vahetavad pedagoogid oma kogemusi, arutavad küsimusi, mida esile nihutab koolipraktika, kõnelevad raskustest, mis kerkivad üksikute kolleegide töös.

Kooli tervikuna annab aru rahvahariduse organite ees (inspektorite läbi) ja avalikkuse ees.

Materiaalne-finantsiline aruandlus seisneb kogu kooli varanduse arvelevõtmises raamatupidamise kaudu ja rahaliste summade arvestuse arveraamatuis.

Kool tervikuna peab esitama rajooni (linna) haridusosakonnale järgmised aruande-dokumendid:

1. Aruanne kooli õppeaasta algusest — 15. septembriks.
2. Kokkuvõtte lastest ja noorukeist, kes on koolikohustuslikud, kuid ei õpi koolides — 15. septembriks.
3. Aruanne koolist väljunud õpilastest — igas kuus 1. poolaasta jooksul.
4. Aruanne õpilaste edukusest — viis päeva pärast 1. poolaasta ja õppeaasta lõpetamist.
5. Kooli pedagoogilise personaali nimekirjad õppeaasta alguses — 15. septembriks.
6. Kooli aruanne õppeaasta lõpuks — viis päeva pärast kevadisi eksameid.

Kõigile neile aruande-dokumentidele on määratud kindlaks kohuslikud vormid.

Peale selle astub kool välja suuliste aruannetega oma tööst ühiskondlike organisatsioonide ja elanike ees.

Mõnedel juhtudel kutsutakse kool külanõukogu, linnanõukogu, parteikomitee või teise organisatsiooni poolt andma aru oma tööst, teistel juhtudel kool ise oma initsiatiivil organiseerib avaliku aruande oma tööst, kutsudes aruande-koosolekule lastevanemaid, ühiskondlike organisatsioonide esindajaid ja elanikke. Neid aruandeid tehakse esimese poolaasta ja õppeaasta lõpul. Aruande-koosolekute ajaks organiseeritakse näitused, mis illustreerivad koolitöö tulemusi.

Näitustel tuleb esitada materjal, mis iseloomustab õpilaste edukust, nende teadmiste, oskuste ja harjumuste kvaliteeti, aga ka materjal klassivälise töö mitmesugustest liikidest, ühiskondlik-kasulikust tööst üldse; seejuures tuleb välja panna õpilaste tööde näited mitmesugustest õppeainetest, esitada materjalid, mis iseloomustavad kooli meetoodilisi edusamme ja üksikute õpetajate saavutusi.

Kooli kogu majandus ja selle kirj vahetus peab olema alati täielikus korras. Sellest nõudmisest kinnipidamine on suure kasvatusliku tähtsusega. Kõikide asjade eeskujulik pidamine aitab kaasa koolile kõrge autoriteedi loomiseks elanike ja õpilaste silmis; täpne kord kõiges avaldub positiivselt kasvandike isiklike omaduste kujundamiseks.

Kooli elus nõuab iga üksikasi tõsist tähelepanu. Iga ala pedagoogi töös nõuab puhtust, täpsust ja hoolikust.

SISUKORD.

	Lk.
XI peatükk. Kõlbelse kasvatuse sisu ja meetodika	
1. Kõlbelse kasvatuse põhimõtted	3
2. Nõukoguliku patriotismi kasvatamine	11
3. Sotsialistliku humanismi kasvatamine	23
4. Kollektivismi kasvatamine	30
5. Distsiplineeringu kasvatamine	37
6. Iseloomu tahteliste omaduste kasvatamine	60
XII peatükk. Töökasvatus	72
XIII peatükk. Esteetiline kasvatus	85
XIV peatükk. Klassiväliline ja kooliväliline töö lastega	97
XV peatükk. Pioneeride organisatsioonid	119
XVI peatükk. Õpilase kasvatus perekonnas	131
XVII peatükk. Õpetaja õppe-kasvatustöö plaanimine ja arvestus	148
XVIII peatükk. Nõukogude kooli õpetaja	
1. Õpetaja osa	159
2. Pedagoogi ameti iseärasusi	163
3. Nõukogude õpetaja isiksus	165
XIX peatükk. Kooli korrastus ja sisustus	
1. Koolihoone ja koolikrunt	178
2. Kooli sisustamine	186
XX peatükk. Kooli valitsemine ja juhtimine	195

Vastutav toimetaja Joh. Käis.

Ladumisele antud 14. I 1947. Trükkimisele antud 10. III 1947. Trüki-
arv 5200. Paber 56:79,1/16. Trükipoognaid 13,75. Trükitähti trükipoognas
41600. Arvutuspoognaid 14. MB-01680. Trükikoda „Hans Heidemann“,
Tartu, Vallikraavi 4. Tellimise nr. 80.

На эстонском языке.

В. П. Есипов и Н. К. Гончаров. Педагогика II.

Rbl. 10.—

A-16124

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00423565 3

Rbl. 10.—

A-16124

A-16124

Duplum

B. JESSIPOV JA N. GONTŠAROV — PEDAGOOGIKA II JAGU

B. JESSIPOV JA N. GONTŠAROV

PEDAGOOGIKA
PEDAGOOGILISTELE KOOLIDELE

II JAGU

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00423565 3